

2024

Қазақстан Республикасының
жоғары білім беру жүйесінің
жағдайы мен дамуы туралы
ҰЛТТЫҚ БАЯНДАМА

Қазақстан Республикасы
Ғылым және жоғары
білім министрлігі

Қазақстан Республикасының жоғары білім беру жүйесінің жағдайы мен дамуы туралы Ұлттық баяндама (2024 ж.)

– Астана қ.: Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі, «Жоғары білім беруді дамыту ұлттық орталығы» ШЖҚ, РМҚ, 2025. – 299 бет.

Жалпы редакциясын
басқарған:
Нұрбек С. Н.

Редакциялық алқа:
Ешенқұлов Т. И.
Қожахмет М. Д.
Көбенова Г. І.
Түлеков Э. М.
Өмірбаев С. М.
Қуанғанов Ф. Ш.
Жақыпова Ф. Н.

Авторлар:
Тургалеева А. Т.
Кочийигит Ж. К.
Кубенова З. М.
Жарасова Г. С.
Нұрланов Ш. Н.
Тұрсынғожаев Қ. Б.

Дизайн және беттеу:
Әміржанова А. О.

Ұлттық баяндама Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрлігінің тапсырмасы бойынша, ресми статистикалық деректердің, жоғары оқу орындарының, орталық және жергілікті атқарушы органдары берген мәліметтерге, сондай-ақ халықаралық салыстырмалы зерттеулердің нәтижелеріне сүйеніп дайындалды.

Жоғары оқу орындары мен министрлікке қарасты барлық ұйым мен қызметкерлерге ұсынған материалдары үшін алғысымызды білдіреміз.

Баяндама Қазақстанның 2024 жылғы жоғары білім беру жүйесінің жағдайы мен қол жеткізген нәтижелерін халыққа, оқу және ғылыми ұйым ұжымдарына, мемлекеттік органдарға және халықаралық сарапшыларға таныстыру мақсатында әзірленді.

Мазмұны

	Қысқартулар тізімі _____	6
	Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беретін ұйымдардың тізімі _____	8
	Баяндамада қолданылатын негізгі ұғымдар _____	12
	Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрінің алғысөзі _____	18
1	Қазақстанның жоғары білімі: ұлттық басымдықтар мен жаһандық трендтер _____	26
1.1.	Жоғары білім саласындағы мемлекеттік саясат _____	27
1.2.	Қазақстанның Жаһандық әлемдегі жоғары білімі (GII, АДИ, QS, THE) _____	40
1.3.	1.3. Академиялық және зерттеу жетістіктері орталықтары: жоғары білім жүйесінің трансформациясының қозғаушы күші _____	54
1.4.	Эндаумент қорлары ЖОО-ларды қаржыландыру көздерін әртараптандыру құралы ретінде _____	60
	Қорытынды _____	67
2	Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімді дамыту: ағымдағы жай-күйі мен динамикасы _____	69
2.1.	Жоғары білімдегі білім беру бағдарламалары: дәстүрлі модельдерден инновациялық тәсілдерге дейін _____	70
2.2.	Қазақстандық жоғары білім беру жүйесін жаңғырту жағдайында педагог кадрларды даярлау _____	82

2.3.	Болашақ инженерлердің құзыреттері: даярлау бағдарламаларының еңбек нарығы талаптарына сәйкестігі _____	89
2.4.	Халықаралық сапа стандарттары контекстінде Қазақстанда заңгерлік білім беру _____	99
2.5.	Практикаға бағдарланған оқыту: инновациялық сессиялар және жұмыс берушілермен әріптестік _____	107
	Қорытынды _____	120

3

Қазақстан Республикасының жоғары білім беру жүйесінің негізгі көрсеткіштері _____ 121

3.1.	Жоғары оқу орындары желісі: жай-күйі мен дамуы _____	122
3.2.	Оқушылар контингенті: динамикасы және құрылымы _____	125
3.3.	Жоғары оқу орындарының кадрлық әлеуеті: сапасы мен перспективалары _____	132
3.4.	Халықтың жоғары біліммен қамтылуының жалпы деңгейі және оның қолжетімділігі _____	136
	Қорытындылар _____	139

4

Қазақстандағы жоғары білімді цифрландыру _____ 140

4.1.	Цифрлық экономика үшін кадрларды даярлау: білім беру үдерістеріне жасанды интеллектіні интеграциялау _____	142
4.2.	Жаппай онлайн білім беру және цифрлық білім беру экожүйелері _____	152
4.3.	Мемлекеттік тілді дамытудағы жасанды интеллект пен цифрлық платформаларды интеграциялау _____	168
	Қорытынды _____	176

5

Жоғары білім беру инфрақұрылымы: жайлы студенттік орта үшін жаңа шешімдер _____ 178

5.1	Жатақханаларды салу және жаңғырту: тенденциялар (үрдістер) мен іске асыру тетіктері _____	180
5.2.	Академиялық кампус жобалары: тәжірибе, бастамалар және болашақ дамулар _____	183
	Қорытынды _____	85

6

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруді халықаралықтандыру _____ 186

- 6.1. Студенттер мен оқытушылардың академиялық ұтқырлығы _____ 187
- 6.2. Бірлескен және қос дипломды білім беру бағдарламалары _____ 212
- 6.3. «Болашақ» Халықаралық стипендиясын жүзеге асыру _____ 216
- 6.4. Халықаралық келісімдер мен шарттар шеңберінде ұсынылатын үкіметаралық және ведомствоаралық гранттар _____ 221
- 6.5. Қазақстандағы Erasmus+: Халықаралық серіктестік іс-әрекетте _____ 226
- Қорытынды _____ 245

7

Университеттік ғылым және инновация: зерттеулерден білім экономикасына дейін _____ 246

- 7.1. Гранттар, стартаптар және технологиялық парктер: университеттерде ғылыми зерттеулерді дамыту және технологиялар трансферті _____ 247
- 7.2. Ғылым, білім және бизнес интеграциясының сәтті мысалдары: Қазақстан университеттерінің ең жақсы мысалдары _____ 257
- Қорытынды _____ 263

8

Университеттің әлеуметтік миссиясы: бірегейлік, азаматтық тәрбие және тең қолжетімділік _____ 264

- 8.1. Университет жастардың ұлттық бірегейлігін қалыптастыру орталығы ретінде _____ 265
- 8.2. Инклюзивті білім беруді дамыту және әлеуметтік осал топтарға қолдау көрсету _____ 272
- 8.3. Студенттердің азаматтық белсенділігі және олардың елдің қоғамдық өміріндегі рөлі _____ 281
- 8.4. Студенттік спорт және салауатты өмір салты _____ 287
- Қорытынды _____ 292
- Список использованной литературы _____ 294

СЖРА ҰСБ	Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросы
НСІ (АДИ)	Адам дамуының индексі
АӘДИ	Адам әлеуетінің дамуы индексі
АЕК	Айлық есептік көрсеткіш
ӘЖО	Әлеуметтік жұмыс орны
ЖІӨ	Жалпы ішкі өнім
ЕСІ	Экономикалық күрделілік индексі
РСІ	Өнімнің күрделілік индексі
БҰҰ	Біріккен Ұлттар Ұйымы
ІМД	Әлемдік бәсекеге қабілеттілік рейтингі
GII	Жаһандық инновациялар индексі
АКТ	Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар
QS	Quacquarelli Symonds
THE	Times Higher Education
НУ	Назарбаев Университеті
ЭЫДҰ	Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы
ЖАОК	Жаппай ашық онлайн курс
MIT	Массачусетс технологиялық институты
AI	Жасанды интеллект
ҒЖБМ	Ғылым және жоғары білім министрлігі
ҰБШ	Ұлттық біліктілік шеңбері
БНҚ	Бағдарламалық-нысаналы қаржыландыру
МЖБС	Жоғары білімнің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты
ҒЗИ	Ғылыми-зерттеу институты

ББ	Білім беру бағдарламасы
ОАЖ	Орташа айлық жалақы
ҒЗТКЖ	Ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстар
ПОҚ	Профессорлық-оқытушылық құрам
PIAAC	Programme for the International Assessment of Adult Competences (Халықаралық ересектер құзыреттілігін бағалау бағдарламасы)
ЖБЖҚ	Жоғары біліммен жалпы қамту
ОДМ	Орнықты даму мақсаттары
ЦБР	Цифрлық білім беру ресурстары
ҚББ	Қашықтан білім беру
НБББ	Негізгі білім беру бағдарламасы
ЖЖОКБҰ	Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдары
ҰАҚ	Ұлттық акционерлік қоғам
ҚДБ	Қосдипломдық бағдарламалар
БББ	Бірлескен білім беру бағдарламалары
БАИ	Біліктілікті арттыру институты
ENQA	European Association for Quality Assurance in Higher Education (Жоғары білім беруде сапаны қамтамасыз ету бойынша Еуропалық қауымдастық)
ЮНЕСКО	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Біріккен Ұлттар Ұйымының Білім, Ғылым және Мәдениет жөніндегі Ұйымы)
БПАҰО	Болон процесі және академиялық ұтқырлық орталығы
КеАҚ	Коммерциялық емес акционерлік қоғам
EPVO (ЖББП)	Жоғары білім берудің бірыңғай платформасы

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беретін азаматтық ұйымдар

1. Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы
2. «Назарбаев Университеті» автономды білім беру ұйымы
/ **Nazarbayev University / NU /**
3. Л.Н Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
/ **Л.Н Гумилев атындағы ЕҰУ /**
4. Қазақ ұлттық өнер университеті
/ **ҚазҰӨУ /**
5. Қазақ ұлттық хореография академиясы
6. әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
/ **ҚазҰУ /**
7. Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
/ **Абай атындағы ҚазҰПУ / Abai University**
8. Қ.И. Сәтпаев атындағы Қазақ ұлттық зерттеу техникалық университеті
/ **Қ.Сәтбаев атындағы ҚазҰТУ / Satbayev University /**
9. Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық Университеті
/ **ҚазҰлтҚызПУ / QyzPU /**
10. Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университеті
/ **ҚазҰАЗУ /**
11. С.Д. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медицина университеті
/ **Д.Асфендияров атындағы ҚазҰМУ / Asfendiyarov University /**
12. Құрманғазы атындағы Қазақ ұлттық консерваториясы
/ **Құрманғазы атындағы ҚҰК /**
13. Т. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы
/ **Жүргенов атындағы ҚазҰӨА /**
14. М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті
/ **М.Әуезов атындағы ОҚУ / Auezov University /**
15. Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
/ **Е.А.Бөкетов атындағы ҚарУ / Karaganda Buketov University /**
16. Сәкен Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті
/ **С.Сейфуллин атындағы ҚАТЗУ / Seifullin University /**
17. С.Өтебаев атындағы Атырау мұнай және газ университеті
18. Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті
19. Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті
/ **Жәңгір хан атындағы БҚАТУ /**
20. М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті
/ **М.Өтемісов атындағы БҚУ /**
21. Рудный индустриалды университеті
22. А. Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті
/ **А. Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ /**
23. Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық педагогикалық институты
/ **Altynsarin institute /**
24. Торайғыров университеті
/ **Toraighyrov University /**
25. Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті
/ **Margulan University /**
26. Манаш Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті
/ **Kozybayev University /**
27. Д.Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан техникалық университеті
/ **Д.Серікбаев атындағы ШҚТУ /**

28. Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті
/ **С.Аманжолов атындағы ШҚУ** / **Amanzholov University** /
29. Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті
/ **Shakarim University** /
30. Семей медицина университеті
/ **SMU** / **Semey Medical University** /
31. І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті
/ **Zhetysu University** /
32. Ә. Сағынов атындағы Қарағанды техникалық университеті
/ **Ә. Сағынов атындағы ҚТУ** /
33. Қарағанды индустриалды университеті
34. Қарағанды медицина университеті
/ **ҚМУ** /
35. Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті
/ **Zhubanov University** /
36. Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті
/ **Zhanibekov University** /
37. Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті
/ **Ualikhanov University** /
38. М. Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті
/ **Dulaty University** /
39. Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті
/ **KORKYT ATA University** /
40. Ш. Есенов атындағы Каспий технология және инжиниринг университеті
/ **Yessenov University** /
41. Халықаралық туризм және меймандостық университеті
42. Астана медицина университеті
/ **АМУ** /
43. Азаматтық авиация академиясы
44. «Нұр -Мұбарак» Египет ислам мәдениеті университеті
/ **Nur-Mubarak University** /
45. Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
/ **ХҚТУ** / **Ahmet Yassawi University** /
46. М.Нәрікбаев атындағы Қазақ гуманитарлық заң университеті
/ **MNU** / **Maqsut Narikbayev University** /
47. Есіл университеті
/ **Esil University** /
48. «Тұран-Астана» Университеті
49. А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты
/ **ЕАГИ** /
50. Астана ІТ университеті
/ **АІТУ** /
51. Астана халықаралық университеті
52. Қ. Құлажанов атындағы Қазақ технология және бизнес университеті
/ **Қ. Құлжанов атындағы ҚТБҰ** /
53. Дене шынықтыру және бұқаралық спорт академиясы
54. Халықаралық ақпараттық технологиялар университеті
/ **ХАТУ** /
55. КИМЭП университеті
56. «Q» университеті
57. Қазақстан-Ресей медициналық университеті
/ **ҚРМУ** /
58. «Тұран» университеті
59. Халықаралық білім беру корпорациясы
/ **ХБК** /
60. АЛТ М. Тынышпаев атындағы Университет
/ **Alt University** /
61. Нархоз университеті
/ **NARXOZ University** /
62. Қазақ спорт және туризм академиясы

63. Гұмарбек Дәукеев атындағы
64. Алматы энергетика және байланыс университеті
/ **Energo University/АУЭС** /
65. Алматы технологиялық университеті
/ **ATU** /
66. «ҚДСЖМ» Қазақстандық медицина университеті
67. Алматы Менеджмент Университеті
/ **AlmaU** /
68. Еуразия технологиялық университеті
69. Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті
/ **Абылай хан атындағы ҚазХҚӘТУ** /
70. Алматы гуманитарлық-экономикалық университеті
71. Л.Гончаров атындағы Қазақ автомобиль-жол академиясы
/ **ҚазАЖА** /
72. Каспий қоғамдық университеті
/ **Caspian University** /
73. Қазақ-Британ техникалық университеті
/ **ҚБТУ** / **KBTU** /
74. Де Монфорт университеті Қазақстан
75. Халықаралық инженерлік-технологиялық университеті
76. Қонаев университеті
77. Халықаралық көлік гуманитарлық университеті
/ **ХКГУ** /
78. К. Сағадиев атындағы Халықаралық бизнес университеті
/ **UIB** /
79. Қазақ-Неміс университеті
/ **DKU** /
80. Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университеті
/ **West University** /
81. Қазақстан инновациялық және телекоммуникациялық жүйелер университеті
82. М.Дулатов атындағы Қостанай инженерлік-экономикалық университеті
/ **М. Дулатов атындағы ҚИЭУ** /
83. З.Алдамжар атындағы Қостанай әлеуметтік-техникалық университеті
/ **ҚӘТУ** /
84. Инновациялық Еуразия университеті
/ **ИнеУ** /
85. Академик Қ.Сәтбаев атындағы Екібастұз инженерлік-техникалық институты
/ **Қ. Сәтбаев атындағы ЕИТИ** /
86. Қазақстан-Американдық еркін университеті
/ **ҚАЕУ** / **KAFU** /
87. Әлихан Бөкейхан атындағы университет
/ **Alikhan Bokeikhan University** /
88. СДУ университеті
/ **SDU University** /
89. Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті
90. "Bolashaq" академиясы
91. Орталық-Қазақстан академиясы
/ **ОҚА** /
92. О. Байқоңыров атындағы Жезқазған университеті
93. М.Оспанов атындағы Батыс Қазақстан медицина университеті
94. С.Бәйішев атындағы Ақтөбе университеті
/ **Баишев университет** / **Baishev University** /
95. Қазақ-Орыс халықаралық университеті
96. Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы
97. «Мирас» университеті
98. Шымкент университеті

- 99. Орталық Азия инновациялық университеті
/ ОАИУ /
- 100. Ә.Қуатбеков атындағы Халықтар достығы университеті
- 101. Жұмабек Ахметұлы Тәшенов атындағы университеті
- 102. Аймақтық инновациялық университет

- 103. Гуманитарлық-техникалық академия
- 104. А. Мырзахметов атындағы Көкшетау университеті
- 105. Шерхан Мұртаза атындағы Халықаралық Тараз инновациялық институты
- 106. Қызылорда «Болашақ» университеті
- 107. Қызылорда ашық университеті

Негражданские организации высшего и послевузовского образования

- 1. Ұлттық қорғаныс университеті
- 2. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының жанындағы Сот төрелігі академиясы
- 3. Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігінің Мәлік Ғабдуллин атындағы Азаттық қорғау академиясы
- 4. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай академиясы
- 5. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Бәрімбек Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы
- 6. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Малкеджар Бөкенбаев атындағы Ақтөбе институты
- 7. Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының Әскери институты

- 8. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Мақан Есболатов атындағы Алматы академиясы
- 9. Қорғаныс министрлігінің Т.Бигельдинов атындағы Әуе қорғанысы күштерінің әскери институты
- 10. Қорғаныс министрлігінің Радиоэлектроника және байланыс әскери-инженерлік институты
- 11. Қорғаныс министрлігінің Құрлық әскерлерінің Әскери институты
- 12. Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің академиясы
- 13. Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Шекара академиясы
- 14. Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының жанындағы Құқық қорғау органдары академиясы

академия

белгілі бір салада ғылыми-педагогикалық қызметті жүзеге асыратын және ғылыми-әдістемелік орталық болып табылатын жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы;

академиялық кредит

білім алушының және (немесе) оқытушының (педагогтің) білім беру бағдарламасының оқу нәтижелеріне қол жеткізу үшін қажетті ғылыми және (немесе) оқу жұмысы (жүктемесі) көлемінің біріздендірілген өлшем бірлігі;

академиялық ұтқырлық

білім алушыларды немесе оқытушы-зерттеушілерді, педагогтерді оқыту, тағылымдамадан өту немесе зерттеулер жүргізу үшін белгілі бір академиялық кезеңге (семестрге немесе оқу жылына) өзінің техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымында немесе оқуды жалғастыру үшін басқа техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымында академиялық кредиттер түрінде меңгерген оқыту нәтижелерін (модульдерін), оқу бағдарламаларын, пәндерін міндетті түрде қайта есепке ала отырып, басқа техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымына (ел ішінде немесе шет елге) ауыстыру;

аккредиттеу органы

аккредиттеу стандарттарының (регламенттерінің) негізінде білім беру ұйымдарын институционалдық және (немесе) мамандандырылған (бағдарламалық) аккредиттеуді жүргізетін заңды тұлға;

аккредиттеу стандарттары (регламенттері)

аккредиттеу органының аккредиттеу рәсіміне қойылатын талаптарды белгілейтін құжаттары;

бакалавр

жоғары білімнің білім беру бағдарламаларын меңгерген адамдарға берілетін дәреже;

бакалавриат

тиісті мамандық бойынша "бакалавр" дәрежесін бере отырып, кадрлар даярлауға бағытталған жоғары білім, білім беру бағдарламалары;

бейіні бойынша доктор

Қазақстан Республикасында немесе одан тысқары жерлерде кәсіптік қызметтің тиісті саласы бойынша докторантураның бағдарламасын меңгерген және диссертация қорғаған адамдарға берілетін, Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен танылған дәреже;

"Болашақ" халықаралық стипендиясы

Қазақстан Республикасы азаматтарының шетелдік жетекші жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында күндізгі оқу нысаны бойынша оқуы немесе шетелдерде кадрлар даярлау жөніндегі

республикалық комиссия санаттарын айқындайтын жұмыскерлердің шетелдік ұйымдарда тағылымдамадан өтуі үшін Қазақстан Республикасының Президенті тағайындайтын стипендия;

Біліктілікті арттыру институты

үздіксіз білім беру жүйесінде кадрлардың кәсіптік біліктілігін арттырудың актуалды білім беру бағдарламаларын іске асыратын, білім берудегі әдістемелік жұмыстың тиімділігін қамтамасыз ететін инновациялық процестерді қолдауды жүзеге асыратын білім беру ұйымы;

Біліктілікті беру

тиісті кәсіптік қызмет түрінің шеңберінде жұмысты орындау үшін қажетті жеке қабілеттілік, кәсіптік білім, машықтар мен дағдылар жиынтығын растау рәсімі;

Білім беру

адамгершілік, зияткерлік, мәдени, физикалық дамыту және кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру мақсатында жүзеге асырылатын тәрбие мен оқытудың үздіксіз процесі;

Білім беру бағдарламасы

оқытудың мақсатын, нәтижелері мен мазмұнын, білім беру процесін ұйымдастыруды және оларды іске асыру тәсілдері мен әдістерін, оқыту нәтижелерін бағалау өлшемшарттарын қамтитын білім берудің негізгі сипаттамаларының біртұтас кешені;

Білім беру гранты

"бакалавр" немесе "магистр" дәрежелері берілетін жоғары немесе жоғары оқу орнынан кейінгі білімге ақы төлеу үшін Қазақстан Республикасының заңнамасымен белгіленген шарттармен білім алушыға берілетін ақшаның нысаналы сомасы;

Білім беру жүйесі мен білім беру процесін әдіснамалық және ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету

мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарының, үлгілік оқу бағдарламаларының, үлгілік оқу жоспарларының, білім беру (оның ішінде эксперименттік) бағдарламаларының, нормативтік-әдістемелік, ғылыми-әдістемелік және оқу-әдістемелік материалдардың жобаларын дайындауды, оларды сынақтан өткізуді, ендіруді, мониторингілеуді, сондай-ақ білім беру саласындағы зерттеулерді қамтитын іс-шаралар кешені;

Білім беру қызметі

білім беру субъектілерінің мақсатты, педагогтік негізделген, дәйекті өзара іс-қимылы барысында жеке адамды оқыту, дамыту және тәрбиелеу міндеттері шешілетін процесс;

Білім беру сапасы

білім беру қызметі тиімділігінің кешенді сипаттамасы, сондай-ақ білім алушы мен тәрбиеленуші даярлығының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарының талаптарына, жеке адамның, қоғам мен мемлекеттің қажеттіліктеріне сәйкестігі;

білім беру сапасын бағалаудың ұлттық жүйесі

білім беру сапасына сәйкестікті белгілеудің институционалдық құрылымдарының, рәсімдерінің, нысандары мен әдістерінің жиынтығы;

білім беру ұйымдарын аккредиттеу

білім беру қызметтерінің сапасы туралы объективті ақпарат беру және оны арттырудың тиімді тетіктерінің бар екенін растау мақсатында аккредиттеу органының белгіленген аккредиттеу стандарттарына (талаптарына) сәйкестігін тану рәсімі;

білім туралы құжаттарды тану

шетелдік білім беру ұйымдары, оның ішінде олардың филиалдары, сондай-ақ ғылыми орталықтар мен зертханалар берген білім туралы құжаттарды ресми растау;

ҒЫЛЫМ КАНДИДАТЫ, ҒЫЛЫМ ДОКТОРЫ

ізденушілердің диссертациялар қорғауы негізінде берілген ғылыми дәрежелер;

ДОКТОРАНТ

докторантурада білім алатын адам;

ДОКТОРАНТУРА

білім беру бағдарламалары философия докторы (PhD), бейіні бойынша доктор дәрежесін бере отырып, ғылыми, педагогтік және (немесе) кәсіптік қызмет үшін кадрлар даярлауға бағытталған жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру;

ДУАЛЬДІ ОҚЫТУ

кәсіпорынның (ұйымның), оқу орнының және білім алушының тең жауапкершілігі кезінде білім беру ұйымындағы оқытуды білім алушыларға жұмыс орындарын ұсынып және өтемақы төлемін төлей отырып, кәсіпорындағы (ұйымдағы) өндірістік оқыту мен кәсіптік практиканың міндетті кезеңдерімен ұштастыратын кадрлар даярлау нысаны;

ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдар (балалар)

тиісті деңгейдегі білім алу және қосымша білім алу үшін арнайы жағдайларда тұрақты немесе уақытша қажеттіліктері бар адамдар (балалар);

жан басына шаққандағы қаржыландыру нормативі

білім берудің барлық деңгейлеріндегі мемлекеттік кепілдендірілген оқыту құнының қаржылық қамсыздандырылу нормативі;

жоғары және (немесе) жоғары оқу

жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын және ғылыми-зерттеу қызметін жүзеге асыратын жоғары оқу орны;

жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымының эндаумент-қоры

қайырымдылық көмек, өтеусіз аударымдар, гранттар, білім беру ұйымдары құрылтайшыларының (қатысушыларының) салымдары есебінен қалыптастырылатын нысаналы капитал қоры, одан түсетін инвестициялық кіріс ғылыми, ғылыми-техникалық, инновациялық қызметті және (немесе) білім беру қызметін қаржыландыруға бағытталады;

зерттеу университеті

Қазақстан Республикасының Үкіметі бекіткен, бес жылға арналған даму бағдарламасын іске асыратын және білім мен ғылымды интеграциялау, жаңа білімді және технологияларды жинақтау мен трансферттеу үшін өз қызметінің нәтижелерін пайдаланатын университет;

инклюзивті білім беру

ерекше білім беру қажеттіліктері мен жеке-дара мүмкіндіктерін ескере отырып, барлық білім алушылар үшін білім алуға тең қолжетімділікті қамтамасыз ететін процесс;

ИНСТИТУТ

ғылыми-педагогикалық қызметті, сондай-ақ кәсіби қызмет үшін кадрлар даярлауды жүзеге асыратын жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы;

ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ АККРЕДИТТЕУ

мәлімделген мәртебесіне және белгіленген аккредиттеу стандарттарына (регламенттеріне) сәйкес білім беру ұйымында сапаны ішкі қамтамасыз ету жүйесі процестерінің тиімділігін аккредиттеу органының бағалау рәсімі;

интернатура

клиникалық практикаға рұқсат алу үшін білім алушыларды базалық жоғары медициналық білім беру шеңберінде клиникалық мамандықтар бойынша даярлау нысаны;

кәсіптік білім

білім алушылардың белгілі бір салада кәсіптік қызметті жүргізуіне және (немесе) нақты кәсіп немесе мамандық бойынша жұмысты орындауына мүмкіндік беретін білімдерді, машықтарды, дағдыларды және құзыреттерді алуына бағытталған білім беру түрі;

кәсіптік даярлау

белгілі бір жұмыс түрін орындау үшін қажет жаңа немесе өзгертілген кәсіптік дағдыны меңгеру үшін жеке адамды дамытуға бағытталған кәсіптік оқыту нысаны;

кредиттік оқыту технологиясы

академиялық кредиттерді жинақтай отырып, білім алушылардың пәндерді және (немесе) модульдерді оқып зерделеу дәйектілігін таңдауы және дербес жоспарлауы негізіндегі оқыту;

қашықтан оқыту

педагог пен білім алушылардың қашықтан, оның ішінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мен телекоммуникациялық құралдарды қолдана отырып өзара іс-қимыл жасауы кезінде жүзеге асырылатын оқыту;

қолданбалы бакалавриат

білім беру бағдарламалары "қолданбалы бакалавр" біліктілігін бере отырып, кадрлар даярлауға бағытталған орта білімнен кейінгі білім;

магистр

магистратура бағдарламасын меңгерген адамдарға берілетін академиялық дәреже

магистрант

магистратурада білім алатын адам;

магистратура

білім беру бағдарламалары "магистр" дәрежесін бере отырып, кадрлар даярлауға бағытталған жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру;

мамандандырылған (бағдарламалық) аккредиттеу

білім беру ұйымы іске асыратын жекелеген білім беру бағдарламаларының сапасын бағалау рәсімі;

онлайн-оқыту

білім алушы кеңістік және уақыт арақашықтығына қарамастан, педагог пен білім алушы арасында өзара әрекеттесуге арналған ақпараттық-коммуникациялық технологиялар және ғаламтор арқылы техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі, жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білімді алатын кадрлар даярлаудың нақты мамандықтары (біліктіліктері) немесе бағыттары бойынша оқыту нысаны;

резидентура

мақсаты дербес клиникалық практикаға жіберу үшін тиісті мамандық бойынша дәрігердің кәсіптік біліктілігін алу немесе өзгерту болып табылатын, жоғары оқу орнынан кейінгі медициналық білім беру деңгейі;

сапаны ішкі қамтамасыз ету жүйесі

білім беру ұйымдарында білім беру процесі мен білім беру ортасының сапасын қамтамасыз ету қағидаларының, стандарттарының (регламенттерінің), құралдарының жиынтығы;

стипендиялық бағдарламалар

қазақстандық ЖЖОКБҰ-да шетел азаматтарын, оның ішінде Қазақстан Республикасының азаматы болып табылмайтын ұлты қазақ тұлғаларды оқытуды көздейтін және мемлекеттік бюджет қаражатынан қаржыландырылатын бағдарламалар;

СТУДЕНТ

техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі және жоғары білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымында оқитын адам;

ТАНЫЛҒАН АККРЕДИТТЕУ ОРГАНДАРЫНЫҢ ТІЗІЛІМІ

білім беру саласындағы уәкілетті орган қалыптастырған, Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымына (ЭЫДҰ) мүше мемлекеттердің аккредиттеу органдарының тізіліміне және (немесе) қауымдастықтарына кірген ұлттық және шетелдік аккредиттеу органдарының тізбесі;

ТЕХНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУ

білікті жұмысшы кадрлар мен орта буын мамандарын даярлауға бағытталған білім беру;

ТЫҢДАУШЫ

білім беру ұйымында қосымша білімнің және дайындық бөлімінің білім беру бағдарламалары бойынша білім алып жатқан адам;

УНИВЕРСИТЕТ

ертүрлі салалар бойынша ғылыми-педагогикалық қызметті, кадрлар даярлауды, іргелі және (немесе) қолданбалы ғылыми зерттеулерді жүзеге асыратын және жетекші ғылыми-әдістемелік орталық болып табылатын жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы;

**ҰЛТТЫҚ ЖОҒАРЫ ЖӘНЕ (НЕМЕСЕ) ЖОҒАРЫ ОҚУ
ОРНЫНАН КЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМЫ**

ерекше мәртебесі бар жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымы;

ФИЛОСОФИЯ ДОКТОРЫ (PhD)

Қазақстан Республикасында немесе одан тысқары жерлерде ғылыми-педагогикалық бағыт бойынша докторантураның бағдарламасын меңгерген және диссертация қорғаған адамдарға берілетін, Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен танылған дәреже.

Қазақстан Республикасының
Ғылым және жоғары білім министрінің

АЛҒЫСӨЗІ

Құрметті оқырман!

2024 жыл Қазақстанның ғылымы мен жоғары білімін дамытудағы маңызды кезең болды. Біз ашық және бәсекеге қабілетті білім беру экожүйесін мақсатты түрде құра отырып, **Жоғары білімді және ғылымды дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасында** айқындалған сапаға, халықаралық бәсекеге қабілеттілікке және жаһандық ғылыми-білім беру кеңістігіне интеграциялауға бағдарланған жүйелі өзгеру қадамдарына қол жеткізудеміз. Біздің стратегиялық бағдарымыз — **Study in Kazakhstan бренді** ұзақ мерзімді геоакадемиялық стратегияның құралы болып табылатын, халықаралық әріптестік, академиялық ұтқырлық және бірлескен бағдарламалар арқылы біз еліміздің әлемдік академиялық аренадағы ұстанымын күшейтетін **өңірлік білім беру және зерттеу хабын** құру. Сонымен қатар жаңа «цифрлық бірқалыптылық» қалыптасуда: жасанды интеллект интеграциясы бар жаңартылған білім беру бағдарламалары, сапаны басқару үшін үлкен деректер мен цифрлық платформаларды пайдалану университеттер қызметінің тиімділігін арттырады және олар қабылдайтын шешімдердің ашықтығын қамтамасыз етеді.

Аталған ұлттық баяндамада Қазақстан Республикасының **жоғары білімді және ғылымды дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған** тұжырымдамасында айқындалған, әрқайсысында нақты мазмұны мен өлшенетін нәтижелері бар жетістіктер, сын-тегеуріндер және перспективалық даму бағыттары көрсетілген.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің қолжетімділігі Қазақстанның мемлекеттік саясатының негізгі басымдықтарының бірі болып табылады, бұл Жоғары білімді және ғылымды дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасының ережелерінде белгіленген. Құжатта әрбір жас адамға өзінің оқу құқығын іске асыруға мүмкіндік беретін қаржылық және әлеуметтік жағдайларды қамтамасыз етпей, жоғары

біліммен қамтуды кеңейту мүмкін емес екені атап көрсетілген. Сондықтан соңғы жылдары білім беру ресурстарына тең қол жетімділікті қамтамасыз етуге бағытталған жүйелі шаралар кешені қабылданды.

Бірінші кезекте, мемлекеттік гранттар саны ұлғайтылды: жаңа оқу жылында олардың 93 мыңнан астамы бөлінді. Бұл жоғары біліммен қамтудың өсуін қамтамасыз етіп қана қоймайды, сонымен қатар аймақтық және салалық қажеттіліктерді ескеруге мүмкіндік береді, өйткені гранттар оқытудың қажетті бағыттарын ескере отырып бөлінеді. Магистранттар мен докторанттар үшін стипендияларды — 20%-ке және магистранттар мен докторанттар үшін 15%-ке арттыру, сондай-ақ педагогикалық мамандықтар бойынша білім алушылар үшін жоғары төлемдерді белгілеу маңызды қадам болды. Мұндай шаралар жоғары білімнің әлеуметтік тартымдылығын күшейтеді және жастар үшін басым мамандықтарды таңдаудағы ынталандыруды қалыптастырады. **«Келешек» бірыңғай білім беру жинақтау жүйесі** және **сараланған гранттар** сияқты жоғары білімге қолжетімділікті кеңейтудің инновациялық құралдарын енгізу ерекше маңызға ие. Бұл тетіктер гранттарды бөлудің айқын бюджеттік логикасын өзгертуге және отбасы мен мемлекеттің білім беру процесіне қатысуының неғұрлым тұрақты қаржылық моделін құруға мүмкіндік береді.

«Келешек» жүйесі жинақтаушы қоса қаржыландыру қағида-тына негізделген: мемлекет 60 АЕК мөлшерінде бастапқы капиталды бөледі, ата-аналар ай сайын 1-ден 3 АЕК-ке дейін салады, ал банктер қосымша 7%-ке дейін мемлекеттік сыйлықақымен 8%-тен төмен емес табысқа кепілдік береді. Осылайша, 12 жыл ішінде отбасында айтарлықтай білім беру капиталы қалыптасады — 5 млн теңгеден астам, оған Ұлттық қордан («Ұлттық қор – балаларға») қаражат қосылады. Бұл әртүрлі деңгейдегі үй шаруашылықтары үшін білімнің қаржылық қол жетімсіздігі қаупін азайта отырып, оқу шығындарының болжамды және ұзақ мерзімді жоспарлануын қамтамасыз етеді.

Сараланған гранттар, өз кезегінде, атаулы қолдау саясатын дамытудағы жаңа қадам болып табылады. Оқытудың барлық құнын жабатын дәстүрлі гранттармен салыстырғанда сараланған гранттар **мемлекет пен студент арасындағы шығындарды бөлуді** қамтиды. Бұл ретте қоса қаржыландыру үлесі отбасының әлеуметтік жағдайына, академиялық үлгеріміне және мамандықтың қажеттілігіне байланысты. Бұл тәсіл бір уақытта екі мәселені шешеді: бір жағынан, қолдауға үміткер студенттер санын көбейту арқылы қамтуды кеңейтеді, ал екінші жағынан,

білім алушылардың сапалы білім алуға деген жеке қызығышулығы мен жауапкершілігін қалыптастырады.

«Келешек» пен сараланған гранттар жиынтығында қолжетімділіктің жаңа парадигмасы қалыптасады: білім беру гранттар конкурсы жеңімпаздарының шектеулі саны үшін тегін ғана емес, сонымен қатар отбасылардың кең ауқымы үшін қаржылық мүмкіндік болады. Бұл жоғары білімге қол жеткізудің көп деңгейлі жүйесін жасайды, мұнда тікелей бюджеттік қаржыландыру жинақтаушы құралдары және бірлесіп қаржыландыру тетіктері біріктіріледі, бұл мемлекеттің стратегиялық көзқарасына сәйкес келеді — жоғары біліммен қамтуды арттыру және әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз ету.

Жоғары білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі басымдығы мамандарды даярлау жүйесі еңбек нарығының ағымдағы сын-тегеуріндеріне жауап беріп қана қоймай, сонымен қатар әртүрлі салалардың орнықты дамуы үшін негіз қалай отырып, «өсуге» құзыреттілігін қалыптастыруға бағытталған **экономиканы озық кадрлық қамтамасыз ету** болып табылады. Жоғары білім беруді дамыту тұжырымдамасында бұл бағыт білім беру бағдарламалары, кәсіби стандарттар мен болжамды құралдар арасындағы жүйелік байланысты қамтамасыз ету қажеттілігі ретінде түсіндіріледі, бұл жұмыспен қамту нарығының өзгеруін және технологиялық өзгерістердің пайда болуын алдын-ала ескеруге мүмкіндік беруі керек. Іс жүзінде бұл көзқарас Қазақстандағы білім беру бағдарламаларының кәсіби стандарттармен үндестігін қамтамасыз ете отырып, **серпінді және жүйелі бағдарланған сипатқа** ие болуымен көрінеді. **Іске асырылып жатқан 8,5 мың бағдарламаның 85%-і кәсіби стандарттар негізінде әзірленген**, бұл білім беру мазмұнының экономиканың нақты секторы талаптарына сәйкестігінің жоғары деңгейін көрсетеді. **Инновациялық бағдарламалардың 17,65%-і** дәл өзектендірілген стандарттар негізінде қалыптастырылғанын атап өту маңызды, бұл кадрларды даярлауда инновацияларды енгізудің жүйелі сипатын және технологиялар мен өндірістік процестерді одан әрі дамытуға бағдарлауын дәлелдейді.

Мұндай жұмыста **«Мамандығым – Болашағым»** жобасы ерекше рөл атқарады, оның шеңберінде **жаңа кәсіптер мен құзыреттердің өңірлік және салалық атластары** әзірленіп, енгізілді. Бұл құралдар «болашақ еңбек нарығының карталары» функциясын орындайды және жоғары оқу орындары мен колледждерге жұмыспен қамту құрылымының өзгеру болжамдарын ескере отырып, білім беру бағдарламаларын жобалауға мүмкіндік береді. Аймақтық атластарда экономиканың жергілікті ерек-

шеліктері, инвестициялық жобалар мен басым секторлар көрсетіледі, бұл оларды нақты аумақтар жағдайында қолдануға мүмкіндік береді.

2024 жылға қарай мұндай атластар **еліміздің 9 өңірінде** (Павлодар, Маңғыстау, Қарағанды, Ақмола, Ақтөбе, Жамбыл, Жетісу облыстары, сондай-ақ Астана және Алматы қалалары) әзірленді. Олардың негізінде ЖОО-лар 900-ден астам білім беру бағдарламаларын өзектендірді, оның ішінде **еліміздің 90 университетінде 500-ге жуық жаңа бағдарлама енгізілді**.

Осылайша, кадрларды даярлау моделі қалыптасады, онда университеттер нарықты «қуып жетіп» қана қоймай, оның озық дамуының белсенді қатысушылары болады. Білім беру бағдарламаларын жобалауда кәсіптер мен кәсіби стандарттардың (құзыреттердің) атластарын пайдалану ұлттық басымдықтарды, өңірлік ерекшеліктер мен жаһандық трендтерді ескере отырып, кадрлармен қамтамасыз етудің ұзақ мерзімді жүйесін құруға мүмкіндік береді.

Экономика мен технологиялардың қарқынды трансформациясының қазіргі жағдайында жоғары білім саласындағы мемлекеттік саясат **үздіксіз білім беру жүйесін дамытуға және формальды емес және ақпараттық білім беру нәтижелерін тану** тетіктерін қалыптастыруға баса назар аударады. Жоғары білім беруді дамыту тұжырымдамасында бұл бағыт кадрлардың бәсекеге қабілеттілігін қолдауға ғана емес, сонымен қатар өмір бойы кәсіби өсудің икемді траекторияларын қалыптастыруға мүмкіндік беретін стратегиялық құрал ретінде көрсетілген.

Бұл ретте «мектеп – ЖОО – жұмыс» дәстүрлі сызықтық моделінен **lifelong learning** тұжырымдамасына көшу туралы айтылған, оған ауысқан кезде оқыту тұрақты және жүйелі процеске айналады. Бұл кез-келген жаста білім алуға, еңбек нарығының талаптары өзгерген сайын құзыреттілікті жетілдіруге және цифрландыру мен технологиялық өзгерістер жағдайында жаңа мандықтарды игеруге мүмкіндік береді.

Бұл тәсілді іске асыру үшін келесі шаралар көшені көзделген:

- жұмыс берушілер талап ететін жекелеген модульдер мен құзыреттерді игеруге мүмкіндік беретін **микробіліктіліктер мен қысқа мерзімді білім беру бағдарламаларын енгізу**;

- **формальды емес білім беру нәтижелерін**, соның ішінде онлайн курстар, тағылымдамалар, корпоративтік оқыту және практикалық жұмыс тәжірибесі арқылы алынған нәтижелерді тану;

• **ұлттық дағдыларды сертификаттау жүйесін** дамыту, бұл классикалық білім беру процесінен тыс алынған құзыреттерді ресми растауға мүмкіндік береді.

Еңбек нарығы мамандардан өмір бойы бір ғана кәсіптің болуын ғана емес, сонымен қатар кәсіби траекторияны бірнеше рет өзгерту қабілетін талап ететін жағдайда бұл бағыт ерекше маңызға ие. Осы тұрғыдан алғанда, формальды емес білім беруді тану тетіктері білім беру жүйесі мен нақты экономика талаптары арасындағы байланыс қызметін атқарады, академиялық бағдарламалар мен практикалық дағдылар арасындағы алшақтықты азайтады.

Еңбек нарығы кәсіби траекторияларды үнемі жаңартып отыруды ғана емес, сонымен қатар **цифрлық құзыреттіліктерді сапалы кеңейтуді** талап етеді, онсыз жаһандық білім экономикасында белгілі нәтижеге жету мүмкін емес. Осы логикаға сүйене отырып, цифрлық сауаттылықты арттыру және жасанды интеллект технологияларын игеру мемлекеттің барлық білім беру саясатының ажырамас бөлігіне айналады.

Мұнда **Al-Sana** бағдарламасы ерекше маңызға ие, оны кезең-кезеңімен жүзеге асыруды Мемлекет басшысы 2024 жылғы 11 желтоқсанда белгілеген болатын. Оның ауқымдылығы бұрын-соңды болмаған: бағдарлама елдің 650 мың студентін қамтиды, олардың әрқайсысы жасанды интеллект пен AI кәсіпкерлігі саласындағы қосымша құзыреттерге қол жеткізуді қамтамасыз етеді. Бағдарламаның мақсаты студенттерді жаңа технологияларды қолдануға үйрету ғана емес, сонымен қатар олардың технологиялық дамуын жеделдете отырып, экономиканың әртүрлі салаларында стартап-бастамалар мен жасанды интеллектті практикалық енгізу үшін негіз құру болып табылады.

2025 жылдың ақпан айынан бастап бағдарламаның дайындық кезеңі басталды. Бүгінгі таңда 390 мыңға жуық сертификат беріліп, оның жоғары динамикасы анықталды. Бағдарламаны іске асыруға халықаралық серіктестер елеулі үлес қосты: **Huawei** компаниясы арқылы 250 мыңнан астам сертификат беріліп, 175 мың студент ЖИ бойынша курстан өтті; **Coursera** білім беру платформасы 95 университет үшін 37 мыңға жуық лицензия берді, олардың студенттері оқу қорытындысы бойынша 59 мың сертификат алды, ал Қазақстан Coursera халықаралық сыйлығының финалистері қатарына енді. Astana Hub-пен бірлесіп «ЖИ негіздері: ChatGPT» курсы ұйымдастырылып, оны аяқтаған 119 мыңнан астам студент сертификатталды.

Осы бастамны ЖОО-лар белсенді түрде қолдады: олар өз-

дерінің оқу бағдарламалары бойынша қосымша 35 мың сертификат берді. Сонымен қатар, мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына өзгерістер енгізіліп, оған сәйкес ЖИ бойынша курстар міндеттелді. Бүгінде 93 университет өз бағдарламаларын бейімдеп, 20 жоғары оқу орны жасанды интеллект бойынша 25 жаңа бағдарламаны енгізді.

Al-Sana бағдарламасын сапалы іске асыру үшін жетекші халықаралық сарапшылар тартылды: Қазақстандағы **SeoulTech** және **Cityu** филиалдарының оқытушылары, сондай-ақ Стэнфордтағы Al Entrepreneur негізін қалаушы профессор және Қытайдағы болашақ білім беру орталығының директоры Пол Ким. Нәтижесінде алғашқы практикалық нәтижелерге қол жеткізілді: студенттер 119 ЖИ-агенттерін әзірлеп, сынаптамадан өткізуде, 395-і әзірлену үстінде.

Техникалық инфрақұрылым да елеулі түрде дамыды: жалпы қуаты 2 PFlors құрайтын суперкомпьютерлердің академиялық кластері құрылуда, Қытайдан жаңа кластер алу туралы келіссөздер жүргізілуде. Еліміздің университеттерінде шетелдік серіктестердің қатысуымен ЖИ мектептері мен орталықтары ашылып, жаңа білім беру бағдарламалары енгізіліп, қос дипломдар берілуде. 3000-нан астам оқытушы жасанды интеллект бағдарламалары, оның ішінде 1000-нан астамы Coursera курстары бойынша сертификатталған.

Осылайша, **Al-Sana** бағдарламасы жаңа буын мамандардың цифрлық дағдыларын қалыптастырудың негізгі драйверіне айналуда. Ол жасанды интеллект саласында кадрларды жаппай даярлауды қамтамасыз етіп **қана қоймай, Alem.AI халықаралық жасанды интеллект орталығы** үшін кадрлық базаны қалыптастыруда, бұл Қазақстанды білім беру және кәсіптік кеңістікке ЖИ-технологияларды енгізу бойынша көшбасшылар қатарына қосып келеді.

Жоғарыда аталған бастамалардың барлығы Қазақстанда жоғары білім беру және ғылымның озық, бәсекеге қабілетті және инклюзивті жүйесін құруға бағытталған бірыңғай стратегиясын қалыптастыруда. Бұл шараларды іске асыру елдің ғылыми әлеуетін нығайтуға, жоғары технологиялық салалар үшін кадр резервін қалыптастыруға және әрбір азаматтың білім алуын және цифрлық мүмкіндіктерге еркін қол жеткізуін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Ұсынылған аналитикалық баяндама шешімдерді талқылауға және бірлесіп іздеуге арналған ашық құжат. Қазақстанның

жоғары білім беру және ғылым жүйесі үздіксіз дамып келеді және біз ұлттық білім беру экожүйесін дамытуға қосқан үлестеріңізді қолдай отырып, әрбір берген ұсыныстарыңыз бен пікірлеріңізді қабылдауға дайынбыз.

Мемлекеттің, қоғамның және бизнестің біріккен күш-жігері Қазақстанды шынайы білім экономикасының траекториясына шығара отырып, әлемдік көшбасшылар арасында лайықты орын алуды қамтамасыз етеді деп санаймыз. Осы баяндама ел болашағының игілігі үшін одан әрі нәтижелі және өнімді жұмыс істеуге ынталандыру алаңы болады деп сенеміз.

Сіздерге осы баяндаманы нәтижелі зерделеп, ортақ мақсаттарымызды іске асыруда табыс тілейміз!

Құрметпен,
Саясат Нұрбек

1 тарау.

Қазақстанның жоғары білімі:
ұлттық басымдықтар мен
жаһандық трендтер

1.1. Жоғары білім саласындағы мемлекеттік саясат

Кедейлікпен күресу мен денсаулықты сақтау, қоршаған ортаны қорғау және адам құқықтарын нығайту сияқты жаһандық сын-қатерлерді шешуде білім беру саласы ерекше рөл атқарады.

ЮНЕСКО-ның құжаттарында адам дамуын жақсартудың бірде-бір стратегиясын нақты және тиімді білім беру саясатынсыз жүзеге асыру мүмкін еместігі аталып өтілген.

Осыған орайда жоғары білім беру жүйесі бүгінде маңызды жаһандық әлеуметтік-экономикалық және технологиялық кезеңдерден өтіп, маңызды өзгерістерді бастан кешуде. Бұл өзгерістер білім

беруді оқу құралы ғана емес, сыни тұрғыдан ойлауға, жауапкершілікпен әрекет етуге және тұрақты болашақты қамтамасыз етуге қабілетті жаңа ұрпақты қалыптастырудың маңызды тетігі ретінде қабылдаудың ілгерлеуіне байланысты. Жаңа білім алуға, шығармашылық және стандартты емес шешімдер қабылдауға қабілетті адам ХХІ ғасырдың негізгі капиталына айналды.

Осы орайда жоғары білім экономикалық және әлеуметтік прогрестің маңызды факторы ретінде таныла бастады. Білім берудің әлеуметтік рөлі тұрақты түрде артып келеді. Адамзаттың тұрақты даму перспективалары, әл-ауқат деңгейі және қоғамның мәдени жетілу дәрежесі оның сапасы мен бағытына байланысты [1-3].

ЮНЕСКО мәліметтері бойынша бүгінде әлемнің университеттерінде шамамен 264 миллион студент оқиды, бұл жиырма жыл бұрынғыдан екі есе артып, саны өсуде. Қамтылғандардың өсуі, студенттер ұтқырлығының артуы, білім беру бағдарламалары спектрінің кеңеюі, зерттеу қызметінің динамикасы және технологиялардың белсенді енгізілуі байқалады.

Сұраныстың өсуіне қарамастан, жалпы қамту деңгейі елдер мен аймақтар арасындағы айырмашылықтарды ескере отырып, **43%** шегінде қалуда.

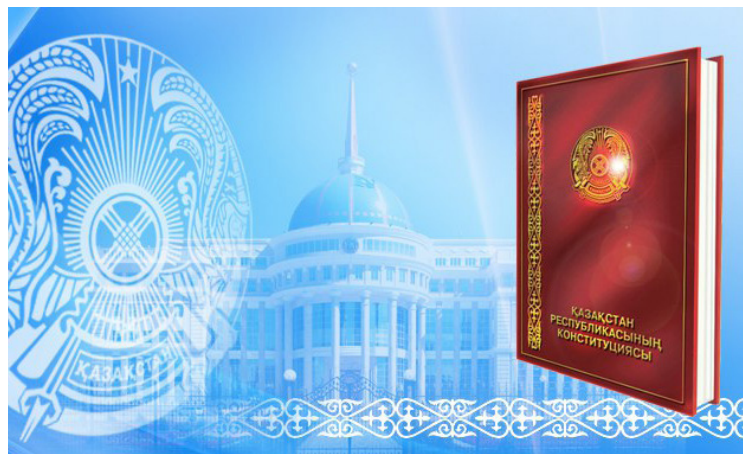
9 миллионнан астам студент халықаралық академиялық ұтқырлықтың өсуін әсер ете отырып, шетелде оқуды жалғастыруда.

Сонымен қатар, әлемдегі **123 миллионнан астам** босқындар арасындағы жастардың тек **7%-і** жоғары білімге қол жеткізе алады, ал бастауыш және орта білім беру көрсеткіштері сәйкесінше **68%** және **34%** құрайды [3].

Бұл деректер білім алуға қолжетімділікті кеңейту, білім беру теңсіздігін төмендету, жаппайландыру және интернационалдандыру жағдайында жоғары сапаны қамтамасыз ету қажеттілігі сияқты жаһандық сын-қатерлерді көрсете отырып, жоғары білімнің жеке дамуы үшін де, тұтастай алғанда қоғамның ілгерілеуі үшін де елеулі әлеуетке ие екенін дәлелдейді.

Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес мемлекет әрбір азаматқа мемлекеттік оқу орындарында конкурстық негізде тегін жоғары білім алу мүмкіндігін қоса алғанда, білім алу құқығына кепілдік береді. **Бұл норма білім беруді адамның негізгі әлеуметтік құқықтарының бірі ретінде бекітеді және мемлекетке**

оны жүзеге асыру үшін жағдай жасау міндетін жүктейді. Мемлекет теңдік пен қол жетімділіктің конституциялық қағидаттарын ұстана отырып, білім беру процесінің үздіксіздігі мен сапасын қамтамасыз ете отырып, әрбір азаматтың осы құқықты іске асыруына жағдай жасайды [4].

«Білім туралы» заң осы конституциялық құқықтың мазмұнын нақтылайды және білім беруді жеке тұлғаны жан-жақты, адамгершілік,

интеллектуалдық, мәдени және физикалық жағынан дамытуға, сондай-ақ оның кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруға бағытталған **үздіксіз тәрбие мен оқыту процесі** ретінде белгілейді [5].

Осылайша, білім беру саласындағы мемлекеттік саясат білім беруді адами капиталды қалыптастырудың, қоғамның тұрақты дамуын қамтамасыз етудің және мемлекеттілікті нығайтудың негізгі институты ретіндегі түсінік болып қалыптасқан. Мұндай саясаттың негізінде бәсекеге қабілетті мамандарды даярлау, ғылым және өндіріспен интеграциялау сияқты экономикалық міндеттерді, сондай-ақ азаматтық бірегейлікті қалыптастыру, тұлғаның шығармашылық және адамгершілік әлеуетін дамыту, ұлттық дәстүрлер

мен әлемдік мәдениетке баулу тәрізді әлеуметтік-мәдени міндеттерді ескеретін тұтас және стратегиялық тәсіл бар. Мұндай ұғым білімнің экономика үшін кадрлар даярлау ретінде утилитарлық маңызы ғана емес, сонымен бірге кең әлеуметтік және мәдени функцияларды орындайтындығын білдіреді. Ол жеке

тұлғаның құндылық бағдарларын қалыптастырады, азаматтық жауапкершілікті тәрбиелейді, ұлттық мәдениетті сақтауға және арттыруға, ұлттық және әмбебап құндылықтар негізінде адамның қоғамға кірігуіне ықпал етеді.

Мемлекеттің саясаты білім берудің стратегиялық мақсаттарын ғана емес, оларға қол жеткізудің институциялық шарттарын да ескереді, берік ұйымдастырушылық және құқықтық негізсіз бұл мақсаттарды іске асыру мүмкін емес. Мұндай шарттарға жүйенің кадрлық әлеуетін қолдау және дамыту, білім беру ұйымдарының дербестігін кеңейту, оның ішінде демократияландыру және ашықтық пен басқаруды арттыру, сондай-ақ меншік нысандарының, дайындық бағыттары мен оқыту форматтарының әртүрлілігін қамтамасыз ету кіреді.

Осындай жағдайларды жасау білім беру жүйесінің жеке және ұлттық басымдықтар мен жаһандық үрдістер

арасындағы тепе-теңдікті сақтай отырып, қоғамның, экономиканың және білім алушының өзгермелі сұраныстарына бейімделу тұрақтылығын, икемділігін және қабілетін қамтамасыз етеді [5].

Қазақстан Республикасының жоғары білім беруді дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы жоғары білім беруді кәсіптік даярлау құралы ретінде ғана емес, сонымен қатар азаматтық, инновация және академиялық мәдениет құндылықтарын қалыптастыру ортасы ретінде айқындай отырып, құқықтық мүмкіндерді кеңейтеді. Сапалы трансформацияларға көшу, оның ішінде академиялық еркіндікті күшейту, университеттік басқару модельдерін өртараптандыру, қаржыландырудың атаулы тетіктері мен гранттық саясат арқылы жоғары білімге қолжетімділікті кеңейту заманауи білім беру саясатының орталық элементі болады. Бұл шаралар жүйелі сын-қатерлерді шешуге, оның ішінде жоғары оқу орындарының шектеулі ғылыми өнімділігін төмендетуге, сондай-ақ жаһандық білім беру кеңістігіне интеграцияны күшейтуге бағытталған.

Сонымен қатар, жаңа геостратегиялық нақтылық контекстінде Қазақстан Республикасы еуразиялық кеңістікте озық білімді, технологиялар мен инновацияларды жинақтауға және таратуға қабілетті өңірлік білім беру хабына айналуының өршіл міндетін дәйекті түрде іске асыруда. Бұл даму векторы Жоғары білім беруді дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасында да, академиялық ұтқырлықты тереңдетуді, бірлескен білім беру бағдарламаларын құруды және трансшекаралық білім алмасуды институттандыруды көздейтін бірқатар үкіметаралық келісімдерде де бекітілген.

Қазақстан аумағында жетекші шетелдік университеттер филиалдарының желісін кеңейту интернационалдандыру құралы ретінде ғана емес, сонымен қатар елдің академиялық құндылықты қалыптастырудың жаһандық тізбегіне кіруі жөніндегі мақсатты саясаттың элементі ретінде де әрекет етеді. Ұлыбританиядан, Германиядан, Оңтүстік Кореядан, Түркиядан және басқа мемлекеттерден келген университеттердің филиалдары қазақстандық контекстке бейімделген халықаралық білім беру стандарттарын қолдану алаңына айналуға, бұл институциялық бәсекелестікті күшейтеді, оқытушылық және зерттеу әлеуетін дамытуды ынталандырады, ішкі нарыққа да, трансұлттық сұранысқа да бағдарланған кадрларды даярлаудың көп деңгейлі жүйесін қалыптастыруға ықпал етеді. Мұндай жағдайда Қазақстанның білім беру мекемелері тек тұтынушылар ғана емес, сонымен қатар академиялық білім мен инновациялық контент өндірушілері болып табылады, бұл өз кезегінде технологиялар трансферін күшейтуді, үздік әлемдік тәжірибелерді оқшаулауды және университеттердің институциялық икемділігін талап етеді. Өңірлік хабты қалыптастыру өз алдына мақсат емес – ол елдің зияткерлік дербестігін қамтамасыз етуге және оның білім беру қызметтерін экспорттаушы, академиялық стандарттарды жеткізуші және Орталық Азияның адами капиталын дамытудың драйвері ретіндегі рөлін бекітуге бағытталған.

2024 жылы Қазақстан Республикасының Жоғары білім және ғылым саласындағы мемлекеттік саясаты сапалы жаңа деңгейге шықты, бұл қазіргі заманғы зерттеу және білім беру экожүйесін қалыптастыруға бағытталған бірқатар заңнамалық және заңға тәуелді актілерді қабылдауда көрініс тапты. Бұл өзгерістердің негізі [«Ғылым және](#)

[технологиялық саясат туралы»](#) жаңа Заң болды, ол алғаш рет ғылымның, технологияның және инновацияның мақсаттары мен міндеттерін біртұтас тұжырымдамада біріктірді, сондай-ақ оларды жоғары біліммен және экономикамен интеграциялау принциптерін бекітті [6].

Стратегиялық міндеттері мен көрсеткіштері елдің ғылыми-технологиялық саясатының басымдықтарымен өзара байланысты болған зерттеу университеттерін дамыту бағдарламаларын жаңарту маңызды бағыт болды (ҚР Үкіметінің 2024 жылғы 2 қыркүйектегі № 713 қаулысы). ҚР ҒЖБМ 2024 жылғы 3 қазандағы № 474 бұйрығымен (№35208 болып тіркелген) [Зерттеу университеті мәртебесін беру қағидалары мен критерийлері](#) бекітілді, онда зерттеушілердің үлесіне, жарияланымдық белсенділігіне және гранттық қолдауға нақты талаптар белгіленді.

Реформа сонымен қатар Ұлттық Ғылым академиясына да әсер етті: [Академиктерді сайлау қағидалары](#) (ҒЖБМ 2024 жылғы 23 қыркүйектегі № 457 бұйрығы) кандидаттарға қойылатын талаптарды күшейтіп, оларды маңызды халықаралық нәтижелерге бағыттады, ал ҚР Үкіметінің 2024 жылғы 27 қыркүйектегі № 803 қаулысымен академиктерге өмір бойғы стипендия төлеу тәртібі қайта қаралды (олардың мөлшерін ұлғайта, тағайындау рәсімін оңайлата отырып және бірыңғай ашық ережелерді белгілеу арқылы).

Маңызды өзгерістер ғылыми қызметтің нормативтік базасына әсер етті. 2011-2023 жылдардағы ескірген бұйрықтар жойылды, оның орнына рәсімдерді жеңілдететін және олардың ашықтығын арттыратын заманауи құжаттар қабылданды.

Диссертацияларды мемлекеттік тіркеу қағидалары

Диссертацияларды мемлекеттік тіркеу қағидалары (ҒЖБМ 2024 жылғы 1 қазандағы № 472 бұйрығы) бұл процесті электрондық форматқа ауыстырды, тіркеу мерзімдерін қысқартты және диссертациялардың **бірыңғай цифрлық базасын құруды** қамтамасыз етті, бұл зерттеу нәтижелеріне қол жеткізуді жеңілдетіп қана қоймай, білімнің таралуына және қайталану мен плагиатқа қарсы күреске ықпал етеді.

Ұжымдық пайдаланымдағы ғылыми зертханалар туралы үлгілік ережені бекіту туралы (ҒЖБМ 2024 жылғы 18 қыркүйектегі № 452 бұйрығы) сыртқы пайдаланушыларға жабдыққа қол жеткізуге кепілдік беретін және ұйымаралық ынтымақтастықты ынталандыратын ғылыми инфрақұрылымды басқарудың заманауи стандарттарын белгіледі.

Ашық және жауапты ғылым мәдениетін қалыптастыруға және зерттеуге жеке инвестицияларды тартуға ықпал ететін **Ғылыми этиканың үлгілік қағидалары, Ғылыми-техникалық кеңес туралы ереже және МЖӘ бар ҒЗТҚЖ ұйымдастыру қағидалары** қабылданды.

Бұл шаралардың барлығы рәсімдерді жеңілдетіп, олардың ашықтығын арттырып қана қоймай, неғұрлым ашық, нәтижелі және бәсекеге қабілетті ғылым үшін институциялық және технологиялық алғышарттар жасады: диссертациялардың бірыңғай базасы құрылды, ғылыми білімді тарату қамтамасыз етілді, инфрақұрылым сапасын бақылау күшейтілді, зерттеушілер жұмысының этикалық және ұйымдастырушылық стандарттары жаңартылды. Осылайша, 2024 жылғы реформалар пакеті ғылым мен білімнің интеграциясын нығайтты, ғылыми нәтижелер мен инфрақұрылымға қолжетімділікті кеңейтті және ресурстарды тиімдірек пайдалануды қамтамасыз етті, бұл мемлекеттің білім экономикасын қалыптастырудағы және елдің тұрақты дамуына қол жеткізудегі стратегиялық басымдығын көрсетеді.

Бұл шаралардың барлығы университеттердің экожүйесінде жүзеге асырылады, олар ғылым, білім және инновацияны біріктірудің негізгі алаңына айналады. Осы саясатты жалғастыру үшін жоғары білімді және ғылымды дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын іске асыру шеңберінде ресурстарды шоғырландыру, басқаруды жаңғырту және университеттерді қаржыландыру көздерін әртараптандыру жөнінде жүйелі шаралар қабылдануда. Жетекші ұлттық және өңірлік жоғары оқу орындарының базасында академиялық артықшылық орталықтарын құру білім және ғылым сапасының халықаралық стандарттарына қол жеткізу, сондай-

ақ экономиканың басым бағыттары бойынша жоғары оқу орындарының мамандануын қалыптастыру үшін үздік ғылыми, кадрлық және инфрақұрылымдық ресурстарды шоғырландыруға мүмкіндік береді. Параллельді түрде, университеттердің қаржылық тәуелсіздігін нығайтуға және түлектер мен бизнес өкілдерін олардың дамуына қолдау көрсетуге тартуға ықпал ететін тұрақты және ұзақ мерзімді қаржыландыру тетігі ретінде эндаумент-қорларды құру тәжірибесі дамуда. Бұл шаралар жаһандық бәсекелестіктің сын-тегеуріндеріне бейімделе алатын, сұранысқа ие мамандарды даярлауды қамтамасыз ететін және елдің инновациялық дамуына үлес қоса алатын жоғары оқу орындарының тұрақты экожүйесін қалыптастыруға бағытталған [7].

2024 жылы өзектендірілген нормативтік-құқықтық актілердің тізімі:

1. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне ғылым және білім беру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының 2024 жылғы 6 мамырдағы № 282-VII Заңы.
2. «Зерттеу университеттерін дамыту бағдарламаларына өзгерістер енгізу туралы» ҚР Үкіметінің 2024 жылғы 2 қыркүйектегі № 713 қаулысы.
3. «Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарына «зерттеу университеті» мәртебесін беру қағидалары мен өлшемшарттарын бекіту туралы» ҚР ҒЖБМ 2024 жылғы 3 қазандағы № 474 (2024 жылғы 4 қазанда № 35208 болып тіркелген) бұйрығы.
4. «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясының академиктарін сайлау қағидалары

мен өлшемшарттарын бекіту туралы» ҚР ҒЖБМ 2024 жылғы 23 қыркүйектегі № 457 (2024 жылғы 25 қыркүйекте № 35119 болып тіркелген) бұйрығы.

5. «Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының зейнеткерлік жасқа толған академигіне өмір бойғы ай сайынғы стипендия төлеу қағидаларын бекіту туралы» ҚР Үкіметінің 2024 жылғы 27 қыркүйектегі № 803 қаулысы.
6. «Философия докторы (PhD), бейіні бойынша доктор дәрежесін алу үшін қорғалған диссертацияларды мемлекеттік тіркеу қағидаларын бекіту туралы» ҚР ҒЖБМ 2024 жылғы 1 қазандағы № 472 (2024 жылғы 1 қазанда № 35193 болып тіркелген) бұйрығы.
7. «Ұжымдық пайдаланымдағы ғылыми зертханалар туралы үлгілік ережені бекіту туралы» ҚР ҒЖБМ 2024 жылғы 18 қыркүйектегі № 452 (2024 жылғы 19 қыркүйекте № 35080 болып тіркелген) бұйрығы.
8. «Ғылыми бағыттар сыныптауыштарын бекіту туралы» ҚР ҒЖБМ 2024 жылғы 30 қыркүйектегі № 466 бұйрығы.

Қоғамның жоғары білім беру саласындағы қолжетімділік пен әділдікке деген өсіп келе жатқан сұранысы жағдайында мемлекет жастар үшін білім беру мүмкіндіктерін дәйекті түрде кеңейтуде. Мәселен, соңғы екі жылда ғана мемлекеттік білім беру тапсырысының көлемі 2023 жылы 171,7 мың студенттен 2024 жылы 206 803 адамға дейін ұлғайды. Осы шараларға қосымша 2024 жылы мемлекеттік саясаттың маңызды жаңалығы **«Келешек» бірыңғай ерікті жинақтау бағдарламасын** әзірлеу және іске қосу болды. Бағдарлама жоғары білімнің қолжетімділігін арттыруға және балаларға білім беруге ұзақ мерзімді инвестициялар үшін ынталандырулар

жасауға бағытталған. Бағдарлама ата-аналардың жинақтарын, сақтандыру төлемдерін, мемлекеттік субсидиялар мен Ұлттық қордың кірістерін баланың кәмелетке толуына қарай ЖОО-да оқу ақысын төлеу үшін қажетті қаражатты қамтамасыз ететін бірыңғай жүйеге біріктіретін кешенді қолдау шарасы болып табылады.

Бағдарламаның басты ерекшелігі мынада: қаражат бірнеше көздерден жинақталады: білім беру жинақтаушы сақтандыру шарты бойынша ата-аналардың ерікті сақтандыру сыйлықақылары; сақтандыру компаниясының инвестициялық кірісі; жинақталған сомаға 5-7% мөлшерінде жыл сайынғы мемлекеттік сыйлықақы. Бұдан басқа, «Келешек» бағдарламасы «Ұлттық қор – балаларға» бастамасымен үндестірілген, оның шеңберінде әрбір кәмелетке толмаған азаматқа жыл сайын Ұлттық қордың инвестициялық табысының 50% есептеледі, бұл олар 18 жасқа толған кезде ЖОО-да оқу ақысын төлеу үшін екі көзден де қаражатты шоғырландыруға мүмкіндік береді.

Жүйенің қосымша артықшылықтарының ішінде еңбекке қабілеттілігінен айырылған немесе ата-анасы қайтыс болған жағдайда сақтандыру кепілінің болуын атап өтуге болады, тіпті егер ата-ана ерікті сақтандыру сыйлықақыларын төлей алмаса да, бұл жағдайда бала 18 жасқа толғанға дейін жинақталған соманы толық көлемде алады. Бағдарлама сонымен қатар салық жеңілдіктерін көздейді, ата-ана салық жүктемесін төленген жарналардың 10 % (жылына 320 АЕК-ке дейін) – үш жылдан бастап мерзімге шарт жасасу кезінде қысқарта алады. Жиынтықта бұл тетіктер сақтандыру компаниясынан кепілдендірілген кірісті, мемлекеттік сыйлықақыларды және салықтық жеңілдіктерді қоса алғанда, жылына **23%**-ға дейін кіріске қол жеткізуге мүмкіндік береді [8].

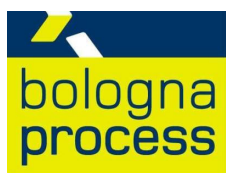
Осылайша, «Келешек» бағдарламасы балалардың білім алуына ұзақ мерзімді жинақтауды ынталандырып қана қоймай, адами капиталды дамыту мүддесінде отбасы, мемлекет және қаржы институттарының өзара іс-қимылы үшін бірыңғай кеңістік қалыптастырады. Нәтижесінде жоғары білімнің қолжетімділігін арттыру, халықтың әлеуметтік осал топтары үшін кедергілерді азайту және ерте жастан бастап білім беруді жауапты жоспарлау мәдениетін қалыптастыру үшін институциялық жағдайлар жасалады.

Демек, білім берудегі мемлекеттік саясат **біртұтас және өзара байланысты** тәсілдің логикасына негізделеді, онда білім беру әртүрлі міндеттердің жиынтығы ретінде емес, **жеке тұлғаны, қоғамды және елдің тұрақты болашағын қалыптастырудың біртұтас, дәйекті процесі** ретінде қабылданады. Оның негізгі элементтері жай ғана толықтырып қана қоймай, мемлекет пен қоғамның ұзақ мерзімді және тұрақты дамуы үшін берік негіз құра отырып, әрқайсысының рөлін өзара күшейтеді.

Бұл тәсіл мемлекетке бір мезгілде қазіргі уақыттың прагматикалық қажеттіліктерін қанағаттандыруға және дамудың экономикалық, әлеуметтік және мәдени мақсаттары арасындағы тепе-теңдікті сақтай отырып, болашақтың стратегиялық мүдделерін іске асыруды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Осылайша, Қазақстан Республикасының жоғары білім саласындағы қазіргі заманғы саясаты ішкі және жаһандық сын-тегеуріндерге стратегиялық салыстырылған және кешенді жауап болып табылады. Іске асырылып жатқан шаралар университет экожүйесін дамытудың негізгі бағыттарын қамтиды: білімге қолжетімділікті кеңейту және әлеуметтік

теңсіздікті төмендету, білім беру бағдарламаларының сапасын арттыру және олардың экономика қажеттіліктеріне сәйкестігіне қол жеткізу, ғылыми зерттеулер мен инновацияларды ынталандыру, сондай-ақ халықаралық байланыстар мен академиялық ұтқырлықты нығайту. Бұл қадамдар білімді жаңғыртып қана қоймай, инновацияларды қалыптастыра алатын, сонымен қатар жауапты азаматтарды тәрбиелеуге, жеделдетілген технологиялық өзгерістер мен еңбек нарығының жаһандық трансформациясы жағдайында сұранысқа ие мамандарды даярлауға қабілетті жоғары білімнің тұрақты, бейімделгіш және бәсекеге қабілетті жүйесін қалыптастыруға бағытталған.

Қазақстанның жоғары білімі ел тарихындағы маңызды және аса маңызды жоғары білім реформасына айналған **Болон**

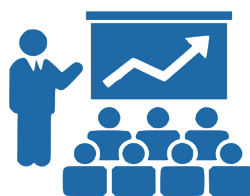
процесінің қағидаттары мен құндылықтары негізінде дамып келе жатқанын атап өту маңызды.

Қазақстан Болон процесіне қосыла отырып, өзінің жүйесіне халықаралық деңгейде салыстырылатын оқу бағдарламалары мен дәрежелерін ұйымдастырудың айқын және ашық тәсілдерін біріктірді. Бұл білім беру сапасын арттыруға, студенттер мен оқытушылардың ұтқырлығына, академиялық алмасуды дамытуға және біліктілікті өзара тануға жаңа мүмкіндіктер ашты.

Үш сатылы жүйені (бакалавриат–магистратура–докторантура), академиялық кредиттер жүйесін (ECTS типі бойынша) және дипломға қосымшаларды енгізу білім беру траекторияларының икемділігін арттыруға және оларды жұмыс

берушілер мен шетелдік серіктестер үшін түсінікті әрі тартымды етуге мүмкіндік берді. Бұл өзгерістер қазақстандық университеттердің бәсекеге қабілеттілігінің өсуіне ықпал етті, қазақстандық студенттер мен ғалымдардың әлемдік білім беру және зерттеу кеңістіктеріне қолжетімділігін кеңейтті және шетелдегі ұлттық біліктіліктерге деген сенімді нығайтты.

Болон қағидаттарына сәйкес келетін Қазақстанның жоғары білімін дамытудың келесі негізгі элементі **Ұлттық біліктілік жүйесін** (ҰБЖ) енгізу болды..

Ұлттық біліктілік жүйесі

кәсіби даярлық пен бағалаудың, сондай-ақ біліктілікті танудың нақты және салыстырмалы бағдарларын белгілеуге

бағытталған адами капиталды жаңғыртудың стратегиялық құралы болып табылады. Бұл жүйенің орталығында ұлттық экономика мен білім беру жүйесінде танылған біліктілік деңгейлерінің құрылымдық сипаттамасы ретінде қызмет ететін **Ұлттық біліктілік шеңбері** (ҰБШ) орналасқан. Ол білім беру жүйесі мен еңбек нарығының қажеттіліктерін біріктіретін «көпір» бола отырып, білім беру стандарттарын, кәсіби талаптарды және тәуелсіз бағалау рәсімдерін біріктіруді қамтамасыз етеді.

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, ҰБШ сәтті жүзеге асырған елдер, атап айтқанда Еуропалық Одақ мемлекеттері Еуропалық біліктілік шеңбері (EQF) арқылы, Австралия – Австралиялық біліктілік шеңбері (AQF) арқылы, сондай-ақ Оңтүстік Корея мен Сингапур кадрларды даярлау жүйесі мен әлеуметтік-экономикалық даму мақсаттары арасындағы тығыз келісімді паш етеді. Бұл жүйелердің жалпы элементі **оқыту нәтижелеріне** (learning

outcomes), **яғни адам** ресми, бейресми немесе ақпараттық білім беру шеңберінде құзыреттілікке ие болғанына қарамастан, **нақты білетін, білетін және жасай алатын** нәрсеге бағдарлану болып табылады.

Технологиялық трансформация, цифрландыру және дағдыларды үнемі жаңарту қажеттілігі жағдайында ҰБШ өзектілігі артып келеді [9].

Оңтүстік Корея National Competency Standards

(NCS) кәсіби біліктілікті бағалау мен танудың жүйелік негізі ретінде әзірледі және енгізді,

бұл олардың Ұлттық біліктілік шеңберімен тығыз байланысты. Модель жұмыс берушілерге бағытталған және 800-ден астам кәсіпті қамтиды. Корейлік тәсілдің бір ерекшелігі – экономика саласындағы салалық комитеттердің белсенді қатысуы және NCS колледждер мен университеттердің оқу бағдарламаларына тікелей қосу, бұл түлектердің жұмысқа орналасуын едәуір арттыруға және еңбек нарығындағы дағдылардың құрылымдық сәйкессіздігін төмендетуге мүмкіндік берді [10].

Сингапур Singapore Workforce Skills

Qualifications (WSQ) – ҰБШ және құзыреттілік тәсілге негізделген ұлттық жүйені қолданады.

WSQ фокусы – цифрлық экономика жағдайында ерекше маңызды болып табылатын негізгі және кросс-дағдыларды (soft & transferable skills) дамыту. Жүйе тек жастарға ғана емес, ересектерге, соның ішінде егде жастағы жұмысшыларға да бағытталған және несие жинауға, алдыңғы тәжірибені тануға және модульдік бағдарламалар арқылы үздіксіз білім беруге мүмкіндік береді. Нәтижесінде Сингапур жұмыспен қамту және жұмыс күшінің

бейімделу көрсеткіштері бойынша көшбасшылардың бірі болды [11].

Австралияның біліктілік шеңбері

(Australian Qualifications Framework, AQF) — бұл білім беру біліктілігінің стандарттарын анықтайтын және

мектептен кәсіби (VET) және жоғары деңгейге дейінгі барлық білім деңгейлерін қамтитын ұлттық саясат. Бұл әр деңгей үшін 1-деңгейдегі негізгі білім мен дағдылардан (I сертификат) 10-деңгейдегі академиялық және ғылыми шеберлікке (докторантура) дейінгі оқу нәтижелері нақты анықталған он деңгейден тұратын кешенді, интеграцияланған және иерархиялық түрде құрылған жүйе. AQF оқыту нәтижелеріне бағытталған және біліктіліктер құзыреттілік модульдерінің (units of competency) тұтас конструкциялары ретінде қалыптасатынын анықтайды, олар өздері AQF деңгейлеріне сәйкес келмейді. Маңызды ерекшеліктердің бірі – дамыған реттеуші база және басқару тетіктері: аккредиттеуге, біліктілік беруге және білім беру траекторияларын тануға қойылатын стандарттар мен талаптар (алдыңғы оқытуды, RPL тануды қоса алғанда), біліктіліктер мен ұйымдардың тізілімдерін жүргізу, сондай-ақ шеңбердің өзін өзектендіру рәсімдері. Біліктілік пен секторлар арасындағы ауысулар арасындағы байланыстарды қамтамасыз етуге көп көңіл бөлінеді, бұл икемді және бәсекеге қабілетті жұмыс күшін қалыптастыруға ықпал етеді және жоғары біліктілікке қол жетімділікті кеңейтеді.

Бұл ретте AQF ұлттық стандарттарға сәйкестікті және халықаралық салыстырмалылықты қамтамасыз етеді, бұл австралиялық біліктілікке деген сенімді және оларды шетелде тануды нығайтады [12].

Қазақстандық ҰБШ Еуропалық біліктілік шеңберінің сегіз деңгейлі құрылымына сәйкес құрылған және «Білім туралы» ҚР Заңымен бекітілген білім беру деңгейлерімен үндестірілген. Оның деңгейлері орындалатын кәсіби қызметтің күрделілік, дербестік және жауапкершілік дәрежесі бойынша-базалық орындаушылық деңгейден бастап мемлекет ауқымындағы стратегиялық басқаруға дейін сараланады. Әр деңгей үш ось бойынша егжей-тегжейлі көрсетілген: еңбек функциялары, дағдылар мен білім, бұл ҰБШ-ны салалық біліктілік шеңберін, кәсіби стандарттар мен білім беру бағдарламаларын әзірлеу үшін негіз ретінде пайдалануға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл кәсіби

өсудің түсінікті траекторияларын құруға мүмкіндік береді және салааралық және халықаралық деңгейде біліктілікті тануды қамтамасыз етеді. (Сурет 1.1.1.)

Осылайша, ҰБШ қосарланған функцияны орындайды: бір жағынан, ол біліктілік үміттерін стандарттайды, екінші жағынан, адам әлеуетін дамыту үшін икемді инфрақұрылым жасайды. Оның маңыздылығы білім берудің құзыреттілік моделіне көшу, экономиканың цифрлық трансформациясы және бейресми тәжірибені бағалау қажеттілігі тұрғысынан күшейтіледі. Біліктілік жүйесін орнықты дамыту үшін ҰБШ-ның институциялық тұрақтылығы, барлық мүдделі тараптардың (мемлекет, жұмыс берушілер, білім беру ұйымдары және

Сурет 1.1.1.
Қазақстанның ұлттық біліктілік шеңбері

8-деңгей	→	PhD докторантурасы, PhD докторы ғылыми дәрежесі	Зерттеуші
7-деңгей	→	Магистратура, резидентура	Басқарушы
6-деңгей	→	Жоғары білім	Маман/инженер
5-деңгей	→	Ортадан кейінгі білім, қолданбалы бакалавриат	Кіші маман/инженер
4-деңгей	→	ТЖКБ	Техник
3-деңгей	→	Негізгі орта білім және кәсіптік даярлау (кәсіпорында оқыту)	Жұмысшы мамандық
2-деңгей	→	Қысқа мерзімді курстар және білім беру ұйымдарында немесе кәсіпорында оқыту	
1-деңгей	→	Жұмыс орнында қысқа мерзімді оқыту	

қызметкерлердің өздері) қатысуы, сондай-ақ еңбек құрылымындағы және жаһандық құзыреттердегі өзгерістерге жауап ретінде шеңберді уақтылы өзектендіру аса маңызды.(1.1.1-кесте)

Ұлттық біліктілік шеңбері біліктілік деңгейлерінің бірыңғай шкаласын

белгілейтін және әр деңгейдегі кәсіби қызметтің жалпы сипаттамаларын анықтайтын ұлттық біліктілік жүйесінің (ҰБШ) негізгі элементін білдіреді. ҰБШ-ның ерекшелігі – бұл еңбек нарығы мен білім беру жүйесінің талаптарын біріктіріп, олардың дәйектілігін қамтамасыз етеді. ҰБШ оқыту нәтижелеріне бағытталған

1.1.1-кесте

Ұлттық біліктілік шеңбері: елдер бойынша салыстыру кестесі

Елдер / жүйесі	Біліктілік деңгейлерінің саны	Оқыту нәтижелеріне бағдарлану	Формал-ды емес/ ақпараттық оқытуды тану	Білім беру жүйесі-мен байланыс	Жұмыс берушілердің қатысуы	Мақсатты аудитория	Пайдалана-ну мысал-дары
Еуропалық Одақ (EQF)	8	Ия	Ия	Күшті	Қалыпты	Барлық дей-ге-йде	ЕО біліктілі-гін салыстыру, ұтқырлық
Австралия (AQF)	10	Ия	Ия	Күшті	Жоғары	Барлық дей-ге-йде	Оқу бағдар-ла-маларын әзірлеу, көші-қон саясаты
Оңтүстік Корея (NCS)	8	Ия	Ия	Бағдар-ла-ма-ларға біріктіріл-ген	Жоғары	Студент-тер, ере-сек-тер	Колледж бағдарлама-ларын тең-шеу, тәуелсіз сертификат-тау
Сингапур (WSQ)	7	Ия	Ия	Мо-дульдік арқылы біріктіріл-ген	Жоғары	Ере-сек-тер, қарттар	Біліктілікті арт-тыру, несие жинақтау
Қазақ-стан (ҰБШ)	8	Ия	Ішіна-ра	Салаға бай-ла-нысты	Шекте-улі	Не-гізі-нен жастар	Кәсіби стан-дарт-тар, СБШ, МЖМБС

1.1.2.-кесте
Ұлттық біліктілік шеңберінің деңгейлері бойынша білім сипатының сипаттамасы

ҰБШ деңгейі	Біліми сипаты	Дағды (іскерлік) сипаты
1	Қоршаған орта туралы қарапайым базалық білім. Құбылыстар арасындағы қарапайым байланыстарды түсіну	Белгілі үлгі бойынша қарапайым тапсырмаларды орындау
2	Негізгі базалық білім, кәсіби бағдарлану	Берілген іс-қимыл алгоритімі бойынша тапсырмаларды орындау және оны жұмыс жағдайларына сәйкес түзету
3	Кәсіби салада базалық, жалпы білім беру және практикаға бағдарланған білім	Стандартты жағдайда типтік кәсіби тапсырмаларды шешу
4	Кәсіби (теориялық және практикалық) білім және тәжірибе	Болжамды жағдайларда оқу және еңбек жағдайын, оның мүмкін болатын өзгерістері мен салдарын дербес талдауды талап ететін типтік кәсіби тапсырмалардың кең ауқымын шешу
5	Кәсіби салада теоретикалық және практикалық білімнің кең диапазоны	Теориялық және практикалық білімді қолдана отырып кәсіби тапсырмаларды шешудің түрлі нұсқаларын өздігінен әзірлеу және ұсыну
6	Кәсіби салада теоретикалық және практикалық білімнің кең диапазоны	Теоретикалық және практикалық білімді қолдана отырып кәсіби тапсырмаларды шешудің түрлі нұсқаларын өздігінен әзірлеу және ұсыну
7	Ғылым және кәсіби қызмет саласында концептуалдық білім, Кәсіби салада жаңа қолданбалы білімдерді жасау	Кәсіби қызметтің мақсаттарын өздігінен айқындау және оларға қол жеткізудің бағабар әдістері мен құралдарын таңдау
8	Инновациялық кәсіби қызмет саласындағы әдіснамалық білім	Идеяларды генерациялау, инновациялық қызметті жүзеге асыруда нәтижелерді болжау, кәсіби және әлеуметтік салада ауқымды өзгерістерді іске асыру, күрделі өндірістік және ғылымиүдерістерге басшылық ету

Дереккөз:
ұлттық және салалық біліктілік шеңбері

Ұлттық біліктілік шеңбері (ҰБШ)

және білім, білік және құзыреттілік сияқты дескрипторлар арқылы деңгейлерді сипаттайды. Мысалы, ҰБШ-ның 1-деңгейінде үлгі бойынша қарапайым тапсырмаларды орындау, қоршаған әлем туралы негізгі білімге ие болу қажет, ал 8-деңгейде әдістемелік білім, инновациялық идеяларды қалыптастыру және күрделі процестерді басқару қажет. Осылайша, ҰБШ біліктіліктің тік және көлденең салыстырылуын қамтамасыз етеді және түсінікті және айқын білім беру және кәсіби траекторияларды құруға мүмкіндік береді. (1.1.2-кесте)

Салалық біліктілік шеңберлері (СБШ) экономиканың нақты салаларының ерекшеліктерін ескере отырып, ҰБШ-ны нақтылау құралы ретінде қызмет етеді. Егер ҰБШ біліктіліктің жалпы архитектурасын айқындайтын болса, онда СБШ осы саланың кәсіби қоғамдастығы мойындайтын біліктілік деңгейлерінің құрылымдық сипаттамасын қалыптастыра отырып, оны сала тіліне «аударарды». Әрбір СБШ-да біліктілік деңгейлері ҰБШ дескрипторлары негізінде сипатталады, бірақ бұл ретте саланың перспективалары мен оны дамытудың стратегиялық басымдықтары,

технологиялардың ерекшеліктері, кәсіптердің ерекшелігі ескеріледі.

СБШ-ны әзірлеу сабақтастық, айқындық және салаға қолдану қағидаттарына негізделеді, функционалдық талдау жүргізуге және кәсіби қауымдастықтар мен жұмыс берушілерді кеңінен тартуға негізделген. Әрбір СБШ салаға талдау жүргізетін және Ұлттық (НКЗ, ЭҚЖЖ) және халықаралық жіктеуіштерді (ISCO-08) ескере отырып, кәсіптік біліктілік карталарын жасайтын жұмыс тобымен қалыптастырылады. 2016 жылдан бастап Қазақстанда 41 СБШ әзірленді, олардың тізбесі «Атамекен» Ұлттық Кәсіпкерлер палатасының сайтында жарияланды

<https://atameken.kz/ru/services/16-professionalnyye-standarty-i-tsentry-sertifikatsii-nsk>.

Осылайша, ҰБШ және СБШ екі деңгейлі жүйені құрайды: ҰБШ біліктіліктің әмбебап стандарттарын және әдіснамалық негізді қамтамасыз етеді, ал СБШ бұл стандарттарды олардың практикалық өзектілігін қамтамасыз ете отырып, жекелеген салалардың ерекшеліктеріне бейімдейді. Бұл тәсіл бір мезгілде ұлттық біліктілік жүйесінің тұтастығын сақтауға және экономиканың әртүрлі секторларының қажеттіліктерінің әртүрлілігін ескеруге мүмкіндік береді. Бұл кадрларды даярлау сапасын арттыруға және олардың еңбек нарығының заманауи талаптарға сәйкестігіне ықпал етеді, сондай-ақ білім мен кәсіби қызмет арасындағы байланысты нығайтады [13].

1.2. Қазақстанның Жаһандық әлемдегі жоғары білімі (GII, АДИ, QS, THE)

Жоғары білім беру жүйесі адами капиталды қалыптастыруға, ғылыми әлеуетті дамытуға, инновацияларды ілгерілетуге және әлеуметтік-экономикалық дамуды нығайтуға айтарлықтай әсер етеді. Өсіп келе жатқан халықаралық бәсекелестік және елдер арасында белсенді білім алмасу жағдайында халықаралық салыстырмалы индекстер мен академиялық рейтингтер ерекше өзекті болып отыр. Олар ұлттық білім беру жүйелерінің даму деңгейін бағалау және олардың жаһандық білім беру және ғылыми процестерге қатысу дәрежесін анықтау құралы ретінде қызмет етеді.

Қазақстан үшін Жаһандық инновациялық индекс (Global Innovation Index, GII), Адами даму индексі (АДИ), сондай-ақ QS World University Rankings және Times Higher Education (THE) университеттерінің рейтингтері сияқты халықаралық өлшемдерге қатысу білім беру саясаты мен ғылыми қызметтің нәтижелілігін сырттай бағалаудың маңызды құралы болып табылады. Бұл көрсеткіштер жоғары білімнің ағымдағы жай-күйін ғана емес, сонымен қатар оның стратегиялық мақсаттарға – мамандарды даярлау сапасын арттырудан бастап зерттеу ортасы мен академиялық ұтқырлықты дамытуға дейінгі әлеуетін де көрсетеді.

Аталған индекстер мен рейтингтердегі Қазақстанның ұстанымдарын талдау жоғары білім берудің даму динамикасын объективті бағалауға, жүйенің күшті және осал жақтарын анықтауға, сондай-ақ одан әрі қайта құрудың бағыттарын белгілеуге мүмкіндік береді. Осы бөлімде ұсынылған

2024 жылғы деректер Қазақстанның жаһандық білім беру және ғылыми кеңістікке интеграциялануын көрсетеді және жоғары білім беру саласында басқарушылық шешімдер қабылдау үшін негіз бола алады.

Қазақстан 2024 жылы Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы (WIPO) жариялаған Жаһандық инновациялық индексте (Global Innovation Index, GII) **133 елдің ішінде 78-ші орынды иеленді**. Индекс жеті негізгі бағытқа топтастырылған 80-нен астам көрсеткіштер негізінде елдердің инновациялық әлеуеті мен нәтижелерін бағалайды: институттар, адами капитал және зерттеулер, инфрақұрылым, нарықтың даму деңгейі, бизнестің даму деңгейі, білім мен технология, сондай-ақ креативті шығу. Бұл индекс сонымен қатар ресурстарды нәтижелерге түрлендіру тиімділігін бағалауға мүмкіндік беретін екі жиынтық мәнді есептейді — инновациялық енгізу индексі (inputs) және инновациялық Шығыс индексі (outputs).

Инновациялық енгізу индексі инновацияларды құруға ықпал ететін жағдайлар мен ресурстарды

көрсетеді. Оған институциялық ортаның тұрақтылығы, білім беру жүйесінің сапасы және ҒЗТЖ-ны қамту, инфрақұрылымды дамыту деңгейі, қаржыландырудың қолжетімділігі, ішкі нарықтың ауқымы, сондай-ақ ғылым мен технология саласындағы бизнес-орта мен кадрлық әлеуетті дамыту сияқты салалар кіреді. Бұл индекс неғұрлым жоғары болса, инновацияларды құру және енгізу үшін жағдайлар соғұрлым қолайлы болады.

Инновациялық қорытынды индексі инновациялық қызметтің нақты нәтижелерін, оның ішінде патенттердің, ғылыми жарияланымдардың санын, жоғары технологиялық экспорттың деңгейін, брендтердің, цифрлық өнімдердің және шығармашылық индустриялардың дамуын сипаттайды. Осылайша, бұл елдің инвестицияланған ресурстар мен жасалған жағдайларды ел ішінде де, одан тыс жерлерде де танылатын нақты өнімдерге, қызметтерге және білімге қаншалықты тиімді түрлендіретінін көрсетеді.

Осы екі индексті салыстыру инновациялық саясаттың қаншалықты тиімді екенін түсінуге мүмкіндік береді. Енгізу бойынша жоғары мәндер және қорытынды бойынша төмен мәндер, бұл Қазақстан жағдайында байқалғандай, ел әлі де жеткілікті түрде әлеуетті нәтижеге айналдыра алмай отырғандығын байқалтады.

Табысы орташадан жоғары елдер арасында Қазақстан 34-тен 22-ші орында, ал орталық және Оңтүстік Азияның өңірлік тобында-10-нан 3-ші орында, бұл оның макроөңірінде салыстырмалы бәсекеге қабілеттілігін көрсетеді. Бұл ретте ел инновациялық енгізу индексі (72-ші орын) бойынша инновациялық шығару индексіне (83-ші орын) қарағанда жақсы нәтиже көрсетті, бұл инновацияларға инвестицияларды нақты нәтижелерге

айналдырудың салыстырмалы түрде әлсіз тиімділігін көрсетеді. Басқаша айтқанда, Қазақстан қорытындысында ғылыми және технологиялық өнім түрінде алғаннан гөрі инновацияларға көп ақша жұмсайды.

Соңғы бес жылда Қазақстан жалпы рейтингте ауытқуларды көрсетті:

2020 жылы ел 77-ші	
2021 — 79-шы	
2022 — 83-ші	
2023 — 81-ші	

орындарды иеленді [14]. Мұндай тұрақсыздық рейтингтің әдіснамалық өзгерістер мен ішкі реформаларға сезімталдығын көрсетеді.

Инновациялық енгізу және шығару көрсеткіштері де әр түрлі болды:

2020 жылы мәндер сәйкесінше 60-шы және 94-ші орындарды құрады
2021 жылы — 61-ші және 101-ші
2022 жылы — 65-ші және 97-ші
2023 жылы — 68-ші және 87-ші
2024 жылы тиісінше 72 және 83-ші

[14].]. Осылайша, инвестициялар көлемінің өсуіне қарамастан, ел білімді жасау мен коммерцияландыру саласындағы кедергілерді жартылай ғана еңсерді.

Қазақстанның 2020-2024 жылдардағы ұстанымдарындағы айқын өзгерістер мынадай кестені көрсетеді: (1.2.1-сурет)

Білім беру және ғылыми зерттеулер саласына келетін болсақ,

2022 жылы мемлекеттік білім беру шығындары ЖІӨ-нің 4,21%-ін құрады. Бұл мән 2021 жылмен салыстырғанда сәл төмен және сапалы өсуді қамтамасыз ету үшін саланы қаржыландырудың тұрақты жоғары, бірақ әзірге жеткіліксіз деңгейін көрсетеді. «Ғылым және инженерия» бағыттары бойынша түлектердің үлесі 2020 жылы түлектердің жалпы санының 24,06% -ін құрады, бұл

табысы ұқсас елдер бойынша орташа деңгейге сәйкес келеді. 2022 жылы миллионға шаққандағы зерттеушілер саны 681,5 FTE құрады, бұл елдің ғылыми әлеуетінің өсуін көрсетеді. Алайда, бұл ретте F3TKЖ шығындары осы көрсеткіш ЖІӨ-нің 2-3%-нен асатын көшбасшы елдермен салыстырғанда өте төмен болып қалды (ЖІӨ-нің 0,12%-і ғана).

Мамандарды даярлау сапасының төмендеуінің қосымша сигналы 2023 жылы QS — 32,13 (бұрын 38,6) рейтингінде Қазақстанның жетекші үш университетінің орташа балының көрсеткіші болды, бұл оның 16,7%-ке төмендегенін көрсетеді. Сонымен қатар, Орта мектептегі оқушылар мен мұғалімдердің арақатынасы (8,3) әлемдегі ең үздіктердің қатарына кіреді (16-шы), бұл негізгі білім берудегі жекелендірілген оқытудың салыстырмалы қол жетімділігін көрсетеді.

QS халықаралық рейтингінде қазақстандық жоғары оқу орындары былайша бөлінді:

әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті 41,60 баллмен **230-шы орынды**;

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті — 30,90 баллмен **355-ші орынды**;

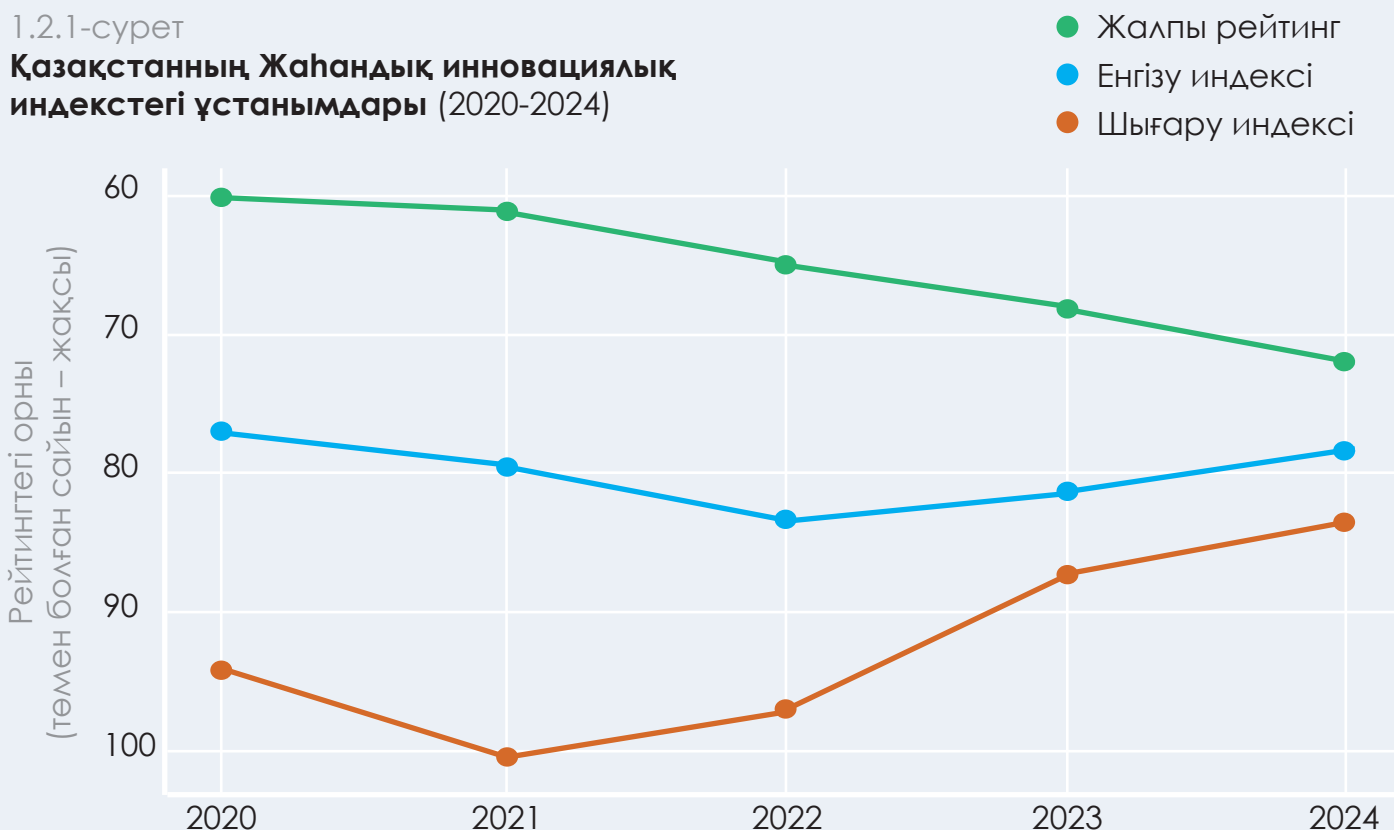
Satbayev University — 23,90 баллмен **481-ші орынды** иеленді.

Осылайша, жаһандық академиялық рейтингтерге қатысқанына қарамастан, қазақстандық жоғары оқу орындарының халықаралық танылу деңгейі шектеулі болып қалуда.

GII-2024-тегі Қазақстанның мықты жақтарының арасында Үкіметтің онлайн-қызметтерін дамыту деңгейі (8-ші орын), ПОҚ бойынша ЖІӨ-нің

1.2.1-сурет

Қазақстанның Жаһандық инновациялық индекстегі ұстанымдары (2020-2024)

1 млрд долларына пайдалы өнертабыстар модельдерінің саны (10-шы орын), сондай-ақ халықтың электрондық қатысуының орташа деңгейінен жоғары тұрақты (15-ші орын) сияқты көрсеткіштер бойынша жоғары позицияларды бөліп көрсетуге болады. Бұл нәтижелер ұлттық цифрлық инфрақұрылымның ілгерілеуін және ашықтыққа институциялық бағдарды көрсетеді. Сондай-ақ еңбек өнімділігінің өсу қарқыны (30-орын), ғылымды қажетсінетін секторлардағы жұмыспен қамту үлесі (32-орын), электр энергиясын өндіру көлемі (34-орын) және сауданың жалпы көлеміндегі жоғары технологиялық экспорттың үлесі (36-орын) оң бағаланады. Бұл көрсеткіштер экономиканың жекелеген секторларында тұрақты өсу белгілерінің болуын көрсетеді.

Сонымен бірге әлсіз жақтары да бар. Қазақстан ЖІӨ-дегі бағдарламалық қамтамасыз ету шығыстарының үлесі бойынша 128-ші орында, бұл бизнестің цифрлық трансформациясының төмен деңгейін көрсетеді. Ел 115-ші орында ғылыми және техникалық жарияланымдар саны бойынша тұр, бұл халықаралық ғылымдағы әлсіз позицияны көрсетеді. Кластерлеу және университеттердің индустриямен өзара әрекеттесу деңгейі де төмен - 114-ші орында. Ақырында, ҒЗТҚЖ-ға инвестициялардың төмен деңгейі (98-ші орын) ғылыми-технологиялық дамудың жүйелі шектеулерінің бірі болып қала береді.

Интегралдық балл бойынша Қазақстан 44,25 ұпай жинады, бұл табысы орташадан (43,0) жоғары елдер көрсеткішінен жоғары, алайда осы көшбасшы елдер көрсеткішінің мәндерінен айтарлықтай төмен. Бұл инвестицияларды ұлғайту ғана емес, олардың тиімділігін арттыру және стратегиялық басымдықтарға

бағдарлауды күшейту қажеттілігін көрсетеді.

Қазақстанның Жаһандық инновациялық рейтингтегі жалпы ұстанымының біршама нығаюына қарамастан, инновацияларға салынған инвестициялар мен осы салымдардың нәтижелері арасындағы теңгерімсіздік сақталуда. Тұрақты өсу үшін білім беруге, цифрлық трансформацияға және ҒЗТҚЖ-ға инвестициялар салып қана қоймай, осы инвестицияларды сапалы ғылыми, технологиялық және экономикалық нәтижелерге айналдыру тетіктерін күшейту қажет. Ғылыми жарияланымдарды ынталандыру, университеттердің бизнспен өзара әрекеттесуі, сондай-ақ кластерлер мен венчурлық экожүйені дамыту ерекше назар аударуды қажет етеді.

Times Higher Education (THE) рейтингі әлемнің 108 елінен 1 900-ден астам университетті қамтитын әлемдегі ең беделді академиялық рейтингтердің бірі болып табылады. Бағалау бес негізгі параметр негізінде жүзеге асырылады: оқыту сапасы, зерттеу ортасы, ғылыми жарияланымдардың дәйексөзділік деңгейі (research quality), өнеркәсіппен өзара іс-қимыл (industry income) және халықаралық ынтымақтастық (international outlook).

2024 жылы Қазақстан жаһандық академиялық кеңістікте тұрақты қатысуын сақтап қалды, бұл төрт отандық университеттің THE жалпы рейтингіндегі

ұстанымымен расталады. Әлемдегі ең үздік 501-600 университеттер қатарына енген Назарбаев Университеті ең жоғары нәтижелерге қол жеткізді. Бұл жоғары оқу орнының академиялық беделін нығайту, зерттеу әлеуетін дамыту және халықаралық ғылыми әріптестікті кеңейту жөніндегі жүйелі жұмысын көрсетеді. (1.2.1-кесте) [15].

Бұл кестеде Times Higher Education (THE) жаһандық рейтингінің негізгі критерийлері бойынша қазақстандық университеттердің көрсеткіштері көрсетілген. Әр университет алты бағыт бойынша бағаланады: оқыту, зерттеу ортасы, зерттеу сапасы, өнеркәсіппен өзара әрекеттесу, халықаралық перспективалар және жалпы балл.

Назарбаев университеті қазақстандық жоғары оқу орындары арасында сенімді көшбасшылықты көрсетеді. Оның жалпы баллы (43,3–45,9) «зерттеу сапасы» (70,5) санатындағы жоғары нәтижеге байланысты басқа университеттердің көрсеткіштерінен едәуір асып түседі, бұл

ғылыми жұмыстардың жарияланымдық белсенділігі мен жоғары дәйексөздігін көрсетеді. Университет сонымен қатар Халықаралық студенттер мен оқытушылардың айтарлықтай қатысуын, сондай-ақ халықаралық ынтымақтастықты көрсететін халықаралық перспективалардың жоғары деңгейін (73,5) көрсетеді. Оқыту (24,3) және зерттеу ортасы (29,2) көрсеткіштері де бәсекеге қабілетті, әсіресе посткеңестік кеңістік жағдайында.

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дің жалпы баллы 25,2-30,6 аралығында, Назарбаев Университетінен айтарлықтай төмен. Ол бай педагогикалық тәжірибе мен дәстүрді куәландыратын оқытудың жеткілікті жоғары көрсеткішін көрсетеді (29,4). Дегенмен, зерттеу сапасы (24,2) және әсіресе зерттеу ортасы (11,9) бойынша төмен нәтиже ғылыми инфрақұрылымды күшейту және ғылыми жарияланымдардың сапасын арттыру қажеттілігін көрсетеді. ҚазҰУ

1.2.1-кесте
Қазақстан университеттерінің Times Higher Education интегралдық және пәндік көрсеткіштері бойынша рейтингі (2024 ж.)

	Жалпы балл	Оқыту	Зерттеу ортасы	Зерттеу сапасы	Өнеркәсіп	Халықаралық перспективалар
Назарбаев Университеті	43,3–45,9	24,3	29,2	70,5	45,3	73,5
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ	25,2–30,6	29,4	11,9	24,2	18,3	86,3
А.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ	10,5–25,1	22,1	12,4	21,9	16,1	52,6
Сәтбаев университеті	10,5–25,1	29,4	11,9	24,2	18,3	86,3

Халықаралық перспективалар бойынша ең жоғары көрсеткіштерге ие (86,3) — Назарбаев Университетіне қарағанда жоғары, бұл белсенді халықаралық ұтқырлық пен академиялық алмасуларға байланысты.

А.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ жалпы баллы төмен, яғни 10,5–25,1 және көптеген санаттар бойынша

орташа мәндері бар. Зерттеу (21,9) және зерттеу ортасының (12,4) көрсеткіштері әсіресе төмен. Бұл жаһандық деңгейдегі әлсіз ғылыми бедел туралы айтады. Дегенмен, университет халықаралық перспективалар бойынша тұрақты позицияларды көрсетеді (52,6), бұл жүргізіліп жатқан

интернационалдандыру саясатының салдары болуы мүмкін.

SATBAYEV
UNIVERSITY

Satbayev University барлық критерийлер бойынша бірдей көрсеткіштері бар ЕҰУ (10,5–25,1) сияқты

жалпы балл мәндеріне ие, бұл көрсеткіштердің деңгелектенуіне және рейтингтегі бірдей диапазондық топқа жатуына байланысты болуы мүмкін. Күшті инженерлік бағытқа қарамастан, зерттеу (24,2) және оқыту (29,4) көрсеткіштері қалыпты болып қала береді, бірақ Халықаралық перспективалар (86,3) өте жоғары — ҚазҰУ деңгейінде, бұл Халықаралық бағдарламалар мен бірлескен білім беру жобаларына қатысудың нәтижесі болуы мүмкін.

1.2.2-кесте.

Қазақстандық университеттерінің Times Higher Education пәндік рейтингтеріндегі позициялары

Пән	Назарбаев Университеті	Әл-Фараби ат. ҚазҰУ	А.Н. Гумилев ат. ЕҰУ	Сәтбаев университеті
Білім	176–200	501–600	601+	–
Өнер және гуманитарлық ғылым	401–500	501–600	601+	–
Бизнес және экономика	601–800	601–800	801+	–
Информатика	501–600	1001+	1001+	–
Инженерлік ғылымдар	401–500	1001–1250	1001–1250	1251+
Өмір туралы ғылымдар	601–800	801–1000	–	–
Медицина және денсаулық сақтау	401–500	601–800	–	–
Физикалық ғылымдар	601–800	1001+	1001+	1001+
Әлеуметтік ғылымдар	401–500	601–800	801–1000	–

Қалған жоғары оқу орындарына қарағанда Назарбаев Университеті THE негізгі критерийлері бойынша Қазақстанның

жетекші университеті ретінде ерекшеленеді. Қалған жоғары оқу орындары халықаралық ынтымақтастық сияқты жекелеген күшті жақтарын көрсетеді, бірақ зерттеу компонентін, жарияланымдар сапасын және академиялық ортаны күшейтуді қажет етеді. (1.2.2-кесте) [16].

Ұсынылған деректер 2024 жылғы Times Higher Education (THE) пәндік рейтингтерінде қазақстандық төрт университеттің — Назарбаев университетінің, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің,

А.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің және Satbayev University позицияларын көрсетеді. Рейтингтер білім беру, инженерлік ғылымдар, медицина, физикалық және әлеуметтік ғылымдар сияқты негізгі академиялық бағыттар бойынша қалыптастырылады және халықаралық ғылыми-білім беру ортасында ұлттық жоғары оқу орындарының бәсекеге қабілеттілігін бағалауға мүмкіндік береді.

Ең жоғары позицияны Назарбаев Университеті тұрақты түрде иеленеді. Ол білім беру саласындағы үздік 200 әлемдік жоғары оқу орнының қатарына кірді (176-200), сондай-ақ университет 401-500 диапазонында орналасқан «Әлеуметтік ғылымдар», «Медицина және денсаулық сақтау» және «Инженерлік ғылымдар» бағыттары бойынша жақсы нәтижелер көрсетті. Бұл оқытудың, зерттеудің және академиялық беделдің жоғары деңгейін көрсетеді.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті және А.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ көптеген пәндік рейтингтерде де

бар, бірақ олардың позициялары төмен диапазонда — 501-ден 1000-ға дейін. Бұл тұрақты ғылыми белсенділіктің болуын, сондай-ақ халықаралық жарияланым базасын күшейтуді, дәйексөзді жақсартуды және ағылшын тілінде оқыту қажеттілігін көрсету қажеттігін мензейді.

Satbayev University тек екі пәндік рейтингке кіреді: инженерлік және физика ғылымдары, және екі жағдайда да тізімнің төменгі жағында орналасқан. Бұл оның техникалық профиліне сәйкес келеді, бірақ басқа академиялық салаларда шектеулі халықаралық қатысуды көрсетеді.

Кейбір жоғары оқу орындарының бірқатар бағыттарда болмауы жарияланымдардың жеткіліксіз санына, халықаралық кооперациямен шектелуіне немесе рейтинг үшін ең төменгі критерийлерге сәйкес келмеуіне байланысты болуы мүмкін. Ұсынылған деректер Назарбаев Университетін білім сапасы мен халықаралық салыстырулардағы ғылыми бедел деңгейі бойынша ұлттық көшбасшы ретінде көрсете отырып, еліміздің университеттері арасындағы елеулі алшақтықты көрсетеді. (1.2.3-кесте)

2024 жылға арналған Times Higher Education (THE) жаһандық рейтингінде 18 қазақстандық ЖОО Reporter санатына енгізілді. Бұл мәртебе бағалау үшін мәліметтер берген, алайда жарияланымдар көлемі, дәйексөз алыну деңгейі немесе академиялық беделдің өзге де көрсеткіштері секілді бір немесе бірнеше басты критерийлер бойынша минималды талаптарға сәйкес келмегендіктен негізгі рейтингке енбей қалған университеттерге беріледі.

Алайда, Reporter мәртебесіне қатысудың өзі университеттердің өз қызметінің ашықтығын арттыруға, халықаралық ықпалдастықты кеңейтуге

және жаһандық деңгейге шығуға талпынысын көрсетеді.

Қазақстандық ЖОО үшін Reporter санатына енуі – интернационалдандыру және бәсекеге қабілеттілікті арттыру бағытындағы маңызды қадам. Бұл университеттің білім мен ғылыми зерттеулердің сапасын жақсарту, сондай-ақ халықаралық стандарттарға сәйкес болуына ұмтылу бойынша қазірдің өзінде күш салып жатқанын білдіреді.

Reporter мәртебесі ЖОО-ге THE-ден өз деректері бойынша кері байланыс алуға және оны өздерінің әлсіз жақтарына жою мақсатты өзгерістер енгізу үшін пайдалануға мүмкіндік береді.

Reporter тізіміне жетекші ұлттық университеттермен қатар ([Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті](#), [Қ.А. Яссауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті](#), [С.Д. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медицина университеті](#)), сондай-ақ бірқатар өңірлік және салалық жоғары оқу орындары ([Азаматтық авиация академиясы](#), [Алматы технологиялық университеті](#), [Халықаралық ақпараттық технологиялар университеті](#), [Жұбанов университеті](#), [Жетісу университеті және басқалар](#)) енді. Бұл қазақстандық жоғары оқу орындарының халықаралық рейтингтік бастамаларға белсенді қатысуын көрсетеді және еліміздегі жоғары білімнің тұрақты дамуына деген қызығушылықтарын растайды.

Осылайша, Reporter мәртебесін жоғары оқу орындарының жеткіліксіз жұмысының дәлелі ретінде емес, жаһандық академиялық қоғамдастықтағы позицияларды одан әрі өсіру мен нығайтудың бастапқы нүктесі ретінде қарастыру керек.

1 тарау.

Қазақстанның жоғары білімі: ұлттық басымдықтар мен жаһандық трендтер

QS

2024 жылы Қазақстан QS World University Rankings беделді халықаралық рейтингінде позициялардың тұрақты өсуін көрсетті. Рейтингтің жаһандық нұсқасына 21 қазақстандық университет енді, бұл жоғары білім беру жүйесін дамытудың оң динамикасын және елдің Орталық Азиядағы білім беру хабы ретіндегі орнының күшеюін көрсетеді.

QS жаһандық рейтингі келесі негізгі критерийлер бойынша университеттерді бағалау негізінде қалыптасады: академиялық бедел, жұмыс берушілер арасындағы бедел, оқытушылар мен студенттердің арақатынасы, ғылыми жарияланымдардың дәйексөзділігі, шетелдік оқытушылар мен студенттердің үлесі. QS әдістемесі жоғары оқу орындарының академиялық артықшылығын, сонымен қатар халықаралық тартымдылығын да ескереді.

2024 жылы QS жаһандық рейтингінде мына қазақстандық университеттер болды. (1.2.4-кесте) [17].

Жаһандық рейтингтен басқа, QS жыл сайын нақты академиялық бағыттар бойынша әлемдегі ең мықты университеттер бағаланатын пәндік рейтингтерді жариялайды.

2024 жылы QS пәндік рейтингтеріне 7 қазақстандық университет кірді. Ең кеңінен өкілдік білдірген университеттер — Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті (13 пәндік бағытта) және Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті (10 бағытта). Бұл жоғары оқу орындары білім беру, құқықтану, экономика, математика, физика, антропология және ауыл шаруашылығы сияқты салаларда ерекшеленді.

Сонымен қатар, әлемдік QS рейтингіне енген 21 қазақстандық университеттің ішінде, 14 университет пәндік

рейтингтерде жоқ. Бұл, өз кезегінде, тар мамандандырылған бағыттарда академиялық бағдарламалар мен зерттеу әлеуетін одан әрі дамыту қажеттілігін айқындайды. Қазақстанның жоғары оқу орындары еліміздің ғылыми және білім беру саласындағы мамандануын көрсететін бірнеше пәндерде ұсынылған. (1.2.5-кесте)

Осылайша, қазақстандық жоғары оқу орындарының QS жаһандық және пәндік рейтингтеріне қатысуы елдің академиялық әлеуетінің дамуын және жекелеген ғылыми бағыттардың

1.2.3-кесте
Reporter мәртебесіндегі Қазақстан университеттері (THE, 2024 ж.)

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті	Х.А. Яссауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университеті
Алматы технология университеті	С.Д. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медицина университеті
«Астана» халықаралық университеті	Азаматтық авиация академиясы
Халықаралық ақпараттық технологиялар университеті	Қазақстан-Британ техникалық университеті
Қыздар педагогикалық университеті	Алматы гуманитарлық-экономикалық университеті
Атырау университеті	Д. Серікбаев атындағы Шығыс-Қазақстан техникалық университеті
Көкшетау университеті	Жұбанов университеті
Әуезов университеті	Q университеті
Оңтүстік Қазақстан университеті	Жетісу университеті

1.2.4-кесте

**Қазақстандық университеттердің
2024 жылғы QS жаһандық рейтингіндегі
позициялары.**

Университет	2024 ж. QS рейтингіндегі позициясы
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті -----	230
А.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті -----	355
Қ.И. Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық зерттеу университеті -----	481
М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті -----	611–620
Абай атындағы қазақ ұлттық педагогика университеті -----	681–690
Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университеті -----	641–650
Қожа Ахмет Яссауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университеті -----	781–790
Қарағанды техникалық университеті -----	801–850
Е.А. Букетов атындағы Қарағанды университеті -----	851–900
Алматы энергетика және байланыс университеті -----	801–850
Д. Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан техникалық университеті -----	901–950
С.Д. Асфендияров атындағы қазақ ұлттық медицина университеті -----	901–950
Қазақ-Британ техникалық университеті -----	1001–1200
Т. Рысқұлов атындағы қазақ экономика университеті (Narxoz University) -----	1201–1400
Қазақстандық менеджмент, экономика және болжау институты (KIMEP) -----	951–1000
Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті -----	1001–1200
С. Сейфуллин атындағы қазақ агротехникалық университеті -----	1201–1400
Сүлейман Демирель университеті (СДУ) -----	1201–1400
М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті -----	1201–1400
Павлодар мемлекеттік педагогика университеті -----	1201–1400
Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті -----	1201–1400

HUMAN DEVELOPMENT REPORT 2023/2024

халықаралық танылуын айғақтайды. Білім, құқықтану, экономика, физика және әлеуметтану сияқты пәндердегі жетістіктер ерекше байқалады.

Рейтингтік позицияларды арттыру университеттерді жүйелі қолдауды, академиялық ұтқырлықты кеңейтуді, шетелдік оқытушылар мен студенттерді тартуды, жарияланым белсенділігін арттыруды және зерттеу инфрақұрылымын дамытуды талап етеді.

Human Development Report

БҰҰ Даму бағдарламасында (HDR 2025) жарияланған 2023-2024 жылдардағы адами әлеуетті дамыту туралы баяндамаға сәйкес, Қазақстан Республикасы Адами дамудың негізгі бағыттары бойынша тұрақты жоғары көрсеткіштерді көрсетуде. Цифрландыруға, геосаяси тұрақсыздыққа және экологиялық сын-тегеуріндерге байланысты жаһандық трансформация жағдайында Қазақстан Адами даму деңгейі жоғары елдер тобында өз орнын сақтап отыр.

2022 жылдың қорытындысы бойынша (АДИ 2023/2024 нәтижелері) соңғы толық верификацияланған халықаралық деректерді ескере отырып, Қазақстанның адами даму индексі (АДИ) 0,812 құрады. Бұл деңгей елге 193 мемлекет арасында 60-шы орынды қамтамасыз етеді және пандемия кезінде төмендегеннен кейін оның қалпына келуін көрсетеді [18]. Ковидтен кейінгі кезеңдегі АДИ прогресінің қарқыны тұрақты оң

деп сипатталады, индекстің негізгі компоненттері өмір сүру ұзақтығы, білім деңгейі және жан басына шаққандағы табыс деңгейі болып табылады. (1.2.6-кесте)

Бұл компоненттер елдің әлеуметтік-экономикалық дамуының тұрақтылығы мен тепе-теңдігін көрсетеді. Атап айтқанда, 15,3 жыл деңгейінде оқытудың күтілетін ұзақтығы ұзақ білім беру траекторияларын және мектепке дейінгі деңгейден жоғары деңгейге дейінгі білім берудің барлық деңгейлерін жоғары қамтуды қамтамасыз етуге қабілетті дамыған білім беру жүйесін көрсетеді. Оқытудың орташа ұзақтығы 11,7 жыл сонымен қатар халықтың ресми білімге қатысуын растайды, ал жан басына шаққандағы жалпы ұлттық табыстың жоғары мәні экономикалық мүмкіндіктерге қол жетімділікті және салыстырмалы макроэкономикалық тұрақтылықты көрсетеді. Туған кездегі өмір сүру ұзақтығы 70,5 жасты құрайды, бұл аймақтық айырмашылықтарға қарамастан өмір сүру жағдайының жалпы жақсарғанын және денсаулық сақтау жүйесінің қол жетімділігін көрсетеді.

Осылайша, индекс үш негізгі өлшем негізінде қалыптасады: ұзақ өмір сүру, білім алу және лайықты өмір сүру деңгейі. Қазақстан барлық үш компонент бойынша, әсіресе адами әлеует пен ұлттық бәсекеге қабілеттіліктің өсуінің негізгі факторы болып қала беретін білім беру бағыты бойынша оң көрсеткіштерді көрсетуде.

Адам дамуының гендерлік параметрлері GDI (Gender Development Index) индексі бойынша бағаланады, ол Қазақстанда 0,986 құрайды. Бұл мән гендерлік паритеттің жоғары деңгейін көрсетеді: әйелдер ерлердің АДИ көрсеткіштерінің 98,6% жетеді. Қазақстандағы әйелдердің өмір сүру ұзақтығы анағұрлым жоғары (ерлерде 66,1 жас, әйелдерде 75,4 жыл),

1.2.5-кесте

Қазақстандық университеттердің QS 2024 пәндік рейтингтерінде ұсынылуы.

Пән саласы

Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университеті

Ауыл шаруашылығы

2024 жылғы QS рейтингіндегі позициясы**2023 жылғы QS рейтингіндегі позициясы**

301–350

301–350

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

Емдеу ісі

Жаратылыстану ғылымдары

Химия

Математика

Физика

Әлеуметтік ғылымдары

Антропология

Экономика

Білім беру

Құқықтану

Саясаттану

Әлеуметтану

501–550

401–450

451–500

501–550

501–550

251–300

251–300

451–500

451–500

327

327

101–150

101–150

251–300

251–300

201–250

201–250

201–250

201–230

301–340

Сәтбаев университеті

Химия

Физика

551–600

551–600

551–600

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ

Физика

Әлеуметтік ғылымдар

Антропология

Экономика

Білім беру

Қонақжайлылық

Құқықтану

Саясаттану

Әлеуметтану

451–500

451–500

256

256

401–450

301–350

301–350

351–380

50–100

51–100

151–200

151–200

151–200

151–200

201–250

Абай атындағы қазақ ұлттық педагогика университеті

Білім беру

Құқықтану

76

76

301–350

301–350

Қожа Ахмет Яссауи университеті

Білім беру

301–350

301–350

ұзағырақ білім беру траекториялары көрсетілуде (күтілетін оқу ұзақтығының 15,6 жыл), алайда бұл ретте табыстарда гендерлік алшақтық байқалады (ерлердің табысы 29 688 доллар, әйелдердің табысы 21 193 АҚШ доллары) [18]. Бұл деректер әйелдердің экономикалық инклюзиясын қамтамасыз ету, соның ішінде кәсіптік білім беруді, цифрлық дағдыларды дамыту және экономиканың жоғары ақы төленетін секторларына қол жеткізуді қамтамасыз ету бойынша қосымша шаралардың қажеттілігін көрсетеді.

Гендерлік теңсіздік индексі (GII) 0,201 құрады, бұл көрсеткіш бойынша Қазақстанды 166 ел арасында 49-орын алуда. Бұл индекс әйелдердің саясаттағы қатысу көрсеткішін (Парламент депутаттарының 29,1%), жасөспірімдер арасындағы туу көрсеткішін (15-19 жас аралығындағы қыздар арасында 23,1 тірі туылғанға 1 000), ана өлімін (100 000 тірі туылғанға 13 жағдай) және әйелдердің экономика мен білімге қатысуын қамтиды (әйелдердің 91,5%-ы орта және жоғары білім алуға қол жеткізген, 66,5%-ы еңбек нарығында жұмыс істейді) [18]. Осы параметрлердің жиынтығы Қазақстанда әйелдердің мүмкіндіктерін кеңейтуде, әсіресе білім беру саласында елеулі прогресс жасағанын, бұл олардың басқару, ғылыми және технологиялық салаларға одан әрі интеграциялануы үшін институциялық негізді қалыптастыратынын көрсетеді.

Сонымен қатар, HDR-2025-те экологиялық қысымды (PHDI) ескере отырып, адамның дамуы индексі қарастырылады, ол көмірқышқыл газын шығару және ресурстарды тұтыну қарқынының әсерін көрсетеді. Қазақстанның PHDI мәні 0,734 құрайды, бұл базалық АДИ-нен 0,078 тармаққа төмен. Бұл экологиялық саясатты күшейтудің қажеттілігін, оның ішінде экологиялық білім беру, «жасыл» бағдарламалар мен тұрақты

технологиялық шешімдер арқылы экологиялық ағартушылықты дамыту қажеттілігін көрсетеді. Білім беру стратегиясы тұрғысынан бұл мектептер мен жоғары оқу орындарында экологиялық және тұрақты құзіреттерді интеграциялау қажеттілігін білдіреді.

Бұл ретте HDR-де Қазақстан үшін денсаулық сақтау, білім беру және өмір сүру жағдайларындағы кемшіліктерді бағалауға арналған көпөлшемді кедейлік индексі (MPI) есептелмеген. Бұл, бір жағынан, ұлттық деректердің глобалды мониторинг әдістемесіне сәйкес болмауы, ал екінші жағынан, халықаралық шкала бойынша кедейлік деңгейінің салыстырмалы түрде төмен болуы мүмкін. MPI бойынша бағалаудың жоқтығы көпөлшемді осалдық индикаторларын, әсіресе аймақтық және ауылдық деңгейде, ұлттық жүйені құру қажеттілігін айқындайды.

HDR жасанды интеллекттің (ЖИ) дамуымен байланысты трансформациялық қиындықтар мен мүмкіндіктерге айтарлықтай акцент жасайды. Дегенмен, Қазақстан ЖИ-ге арналған бөлімде тек агрегатталған түрде (жоғары АДИ деңгейі бар елдер тобының бөлігі ретінде) ұсынылған,

1.2.6-кесте
Қазақстанның АДИ негізгі компоненттері (2022)

Көрсеткіштер	Мәні
Туылған кездегі өмір сүру ұзақтығы	70,5 лет
Оқытудың орташа ұзақтығы	11,7 лет
Оқытудың болжалды ұзақтығы	15,3 лет
Жан басына шаққандағы жалпы ұлттық табыс (ПОҚ)	25 317 долл. США

нақты елдік деректер жарияланбаған. Бұл жағдайдың басты себебі – Қазақстанның БҰҰ-ның ЖИ және адам дамуы бойынша глобалды сауалнамасына қатысушы елдер тізіміне кірмеуі, сондай-ақ цифрлық дағдылар, ЖИ платформалары және патенттік белсенділік бойынша халықаралық деректер базаларында жеткіліксіз ұсынылуы. Сонымен қатар, Қазақстан қазіргі уақытта ЖИ технологияларын өндіруші жаһандық елдердің қатарына кірмейді және халықаралық мониторингтерге (мысалы, Stanford AI Index немесе OECD AI Policy Observatory) қатыспайды. Бұл ұлттық статистикалық жүйе мен стратегиялық мемлекеттік органдар үшін, соның ішінде білім беру саласында, ЖИ-дің білім беру практикасына енгізілуі, цифрлық экономикаға арналған кадрларды даярлау және машиналық оқыту саласындағы зерттеу әлеуетін дамыту бойынша деректер жинау, агрегаттау және ұсыну бойынша қиындықтар туғызады.

Бұл контексте Қазақстан деңгейінде білім беру, денсаулық сақтау және еңбек салаларында ЖИ бойынша өз жүйесін қалыптастыру мақсатқа сай

болар еді. Бұл жүйе, соның ішінде, оқушылар мен оқытушылардың цифрлық дағдыларын зерттейтін тұрақты ұлттық зерттеулерді жүргізу, ЖИ-дің оқу үдерісіне интеграция деңгейін бағалау көрсеткіштерін енгізу және аймақтық айырмашылықтарды мониторингтеу арқылы жүзеге асырылуы мүмкін.

Осылайша, HDR-де ұсынылған көрсеткіштер Қазақстанның адам дамуының жоғары деңгейін қамтамасыз ету бағытында жеткен жетістіктерін растайды, әсіресе білім беру және гендерлік теңдік салаларында. Дегенмен, экологиялық компонентті, цифрлық инклюзияны және жасанды интеллектпен байланысты трансформацияларды өлшеу мен басқаруға арналған институциялық әлеуетті дамыту сияқты жүйелік қиындықтар әлі де сақталады. Білім беру жүйесі үшін бұл критикалық ойлауды дамытуға, тұрақты және цифрлық дағдыларды меңгеруге бағытталуды, сондай-ақ ЖИ-ді оқу құралы әрі оқу пәні ретінде интеграциялауды кеңейту қажеттілігін білдіреді. Мұның барлығы еліміздің адами капиталының сапасын арттыруға бағытталған маңызды қадамдар болады.

1.3. Академиялық және зерттеу жетістіктері орталықтары: жоғары білім жүйесінің трансформациясының қозғаушы күші

Академиялық жетістіктер орталықтарын (АЖО) құру – бұл жоғары білім беру жүйесінің сапасы, бәсекеге қабілеттілігі мен тұрақтылығын нығайтуға бағытталған мақсатты және жүйелі саясат. Бұл бастама Қазақстан Республикасының 2023-2029 жылдарға арналған жоғары және жоғары білімнен кейінгі білім беру дамуының Тұжырымдамасында негізгі құрал ретінде бекітілген, оның стратегиялық мақсаты — әлемдік академиялық қауымдастыққа интеграциялануға қабілетті және білім экономикасын дамытуға елеулі үлес қосатын мықты университеттерді қалыптастыру.

АЖО-тары жетекші ұлттық және өңірлік жоғары оқу орындарының базасында экономиканың және қоғамның өзекті сұраныстарына сәйкес келетін ғылым мен технологиялардың басым бағыттары бойынша ғылыми, кадрлық және инфрақұрылымдық ресурстарды шоғырландыру мақсатында құрылады. Мұндай тәсіл білім беру мен ғылым саласына салынатын инвестициялардың тиімділігін арттыруға, ресурстардың негізсіз бөлшектенуін болдырмауға әрі халықаралық деңгейде бәсекеге қабілетті нәтижелерге қол жеткізу үшін

қажетті құзіреттердің жеткілікті (сыни) шоғырын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Қазақстанда академиялық жетістіктер орталықтарын құруды бойынша стратегиялық жоспарды іске асыру аясында 15 аймақтық және 5 педагогикалық жоғары оқу орны таңдалды:

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті

Ы. Алтынсарин атындағы Арқалық педагогикалық институты

Х. Досмұхамбетов атындағы Атырау университеті

Д. Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан техникалық университеті

І. Жансүгіров атындағы Жетісу университеті

М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті

Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Академик Е.А. Букетов атындағы Қарағанды университеті

Ш. Есенов атындағы Каспий технология және инжиниринг университеті

Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті

А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті

Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті

Қ.А. Яссауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университеті

Ә. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті

М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті

М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті

Торайғыров университеті

Семей қаласының Шәкәрім атындағы университеті

Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті

Тұжырымдамалық тұрғыдан алғанда, бағдарлама қазіргі заманғы университеттің қызметінің барлық салаларын қамтитын төрт негізгі бағытқа сүйенеді: білім беру қызметіндегі академиялық артықшылық, ғылыми-зерттеу қызметіндегі академиялық артықшылық, басқарудағы академиялық артықшылық (good governance), сондай-ақ университеттердің «үшінші миссиясын» – қоғамның әлеуметтік және экономикалық дамуына – қосатын үлесін іске асырудағы академиялық артықшылық.

Академиялық артықшылық орталықтары (ААО) шеңберінде университеттер өздерінің ғылыми-зерттеу және білім беру әлеуетін кеңейтеді, халықаралық әріптестікті дамытады, заманауи басқару модельдерін енгізеді және жоғары

1 тарау.

Қазақстанның жоғары білімі: ұлттық басымдықтар мен жаһандық трендтер

технологиялық салаларда дағдыларға ие сұраныстағы мамандарды даярлауға басымдық береді. Бұл орталықтар ғылым-білім беру қызметінің флагмандары ғана емес, сонымен қатар озық тәжірибелерді таратуға және ел бойынша білім сапасын арттыруға ықпал ететін өңірлік дамудың драйверлеріне айналады. Осы саясатты жүйелі түрде іске асыру жаһандық сын-қатерлерге бейімделе алатын университеттердің орнықты экожүйесін қалыптастыруға мүмкіндік береді әрі мемлекеттің стратегиялық басымдығы — адами капиталды дамыту мен инновациялық экономиканы қалыптастыруды қолдайды.

«Академиялық артықшылық орталықтарын құру» жобасын іске асыру шеңберінде Қазақстанда жоғары білім мен ғылыми зерттеулердің сапасын арттыруға бағытталған жүйелі әрі институциялық тұрғыдан қалыптасқан жұмыс жүргізілуде. Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2024 жылғы 26 наурыздағы № 127 бұйрығымен жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының (ЖЖОКБҰ) базасында академиялық артықшылық орталықтарын (ААО) құру жөніндегі әдістемелік ұсынымдар бекітілді. Аталған ұсынымдар академиялық артықшылық бағдарламасын іске асыру тетіктерін айқындап қана қоймай, университеттерді трансформациялау құралы ретіндегі ААО-ның дамуының нақты пайымын және негізгі бағыттарын қалыптастырады.

Әдістемелік ұсынымдар одан әрі ААО моделінің тұжырымдамалық бағыттарын нақтылап, оларды рационалдандыру арқылы төрт өзара толықтыратын бағыттың әрқайсысын практикалық мазмұнмен қамтамасыз етеді. Әрбір бағыт ЖЖОКБҰ-ны институциялық тұрғыдан нығайтуға және орнықты дамытуға бағытталған айқын мақсаттарды, міндеттерді және нәтижелілік индикаторларын көздейді.

1. Білім беру қызметіндегі академиялық артықшылық

Мақсаты

білім беру бағдарламаларының сапасын арттыру, халықаралық академиялық ықпалдастықты дамыту және түлектердің ұлттық, әрі жаһандық еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін күшейту.

Негізгі міндеттерге

- білім беру бағдарламаларының мазмұнын нақты экономиканың қажеттіліктеріне бағдарлай отырып қайта қарау және жаңарту;
- профессор-оқытушылар құрамының кадрлық әлеуетін дамыту;
- жаһандық рейтингтердің ТОП-700 қатарына кіретін университеттермен бірлескен бағдарламаларды кеңейту;
- шетелдік студенттер мен оқытушылардың үлесін арттыру;
- мамандандырылған аккредиттеуді енгізу және академиялық беделді нығайту.

I бағыт бойынша қызметті бағалау индикаторлары (17)

1. Ұлттық және жаһандық ТОП-500 рейтингтерге енген білім беру бағдарламаларының үлесі
2. ЖЖОКБҰ-ның институциялық рейтингтердегі орны (ТОП-700)
3. Академиялық марапаттар мен

гранттарға ие профессор-оқытушылар саны

4. Шетелдік студенттердің үлесі
5. Шетелдік оқытушылардың үлесі
6. Бірлескен білім беру бағдарламаларының саны (БББ)
7. Қос дипломды бағдарламалар саны (ҚДБ)
8. Мамандандырылған аккредиттеуден өткен білім беру бағдарламаларының үлесі
9. ЖЖОКБҰ-ның академиялық беделі
10. Түлектерді жұмыспен қамту деңгейі
11. Түлектердің медианалық жалақысы
12. Басшылық лауазымдардағы түлектердің үлесі
13. Саланың сұранысы бойынша әзірленген инновациялық білім беру бағдарламаларының үлесі
14. Өңірлік басымдықтарға сәйкес орындалған қолданбалы бітіру біліктілік жұмыстарының үлесі
15. Өңір бизнесімен бірлескен ғылыми жобалардың үлесі
16. Жаңартылған білім беру бағдарламаларының саны («Мамандықтар атласы»)
17. Жұмыс берушілер арасындағы беделі

2. Ғылыми-зерттеу қызметіндегі академиялық үздік жетістіктер

Мақсаты

ғылыми-зерттеу әлеуетін нығайту және жоғары оқу орындарының ғылыми қызметін ұлттық және халықаралық ғылыми кеңістікке кіріктіру.

Негізгі міндеттер

- зертханалар мен ғылыми-зерттеу орталықтарын қоса алғанда, ғылыми инфрақұрылымды жаңғырту;
- басым және нысаналы бағыттарда ғылыми кадрларды шоғырландыру;
- пәнаралық және трансұлттық ғылыми ынтымақтастықты кеңейту;
- ғылыми әзірлемелерді коммерцияландыру тетіктерін дамыту және бюджеттен тыс қаржыландыру көздерін тарту.

I бағыт бойынша қызметті бағалау индикаторлары (14)

1. Ғылыми-зерттеу жұмыстарына (ҒЗЖ) қатысатын профессор-оқытушылар құрамының үлесі
2. Патенттер саны
3. Бір қызметкерге шаққандағы ғылыми мақалалардың дәйексөзделу деңгейі
4. Q1/Q2 санатындағы журналдарда жарияланған мақалалар саны
5. Сертификатталған ғылыми зертханалардың үлесі
6. ЖЖОКБҰ-ның технологиялық дайындық деңгейі
7. Ұлттық және шетелдік ғылыми-зерттеу институттары мен жоғары оқу орындарымен бірлескен жобалар саны
8. Халықаралық дерекқорларға енгізілген ғылыми журналдар саны
9. Ғылымнан және коммерцияландырудан түсетін кірістердің үлесі

10. Жалпы өңірлік өнімдері (ЖӨӨ) инновациялық өнімнің үлесі

11. Бюджеттен тыс қаржыландырылған ғылыми-зерттеу жұмыстарының үлесі

12. Технологиялық сын-қатерлерге бағытталған ғылыми-зерттеу жұмыстарының үлесі

13. Гранттарға берілген өтінімдер саны

14. Магистратура мен PhD бағдарламаларындағы жас зерттеушілер саны

3. Басқарудағы академиялық артықшылық (Good Governance)

Мақсаты

академиялық еркіндік пен корпоративтік басқару қағидаттарына сәйкес келетін орнықты стратегиялық басқару жүйесін қалыптастыру.

Бағыттың міндеттері

- стратегиялық және жобалық басқару моделін енгізу;
- кадрлық саясат пен HR-саясатты дамыту;
- цифрлық трансформацияны жүзеге асыру және инфрақұрылымды жаңғырту;
- эндаумент-қорларды қалыптастыруды қоса алғанда қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету;
- институциялық аккредиттеуден өту.

III бағыт бойынша қызметті бағалау индикаторлары (14)

1. Даму бағдарламалары мен жоспарларының сапасы
2. Корпоративтік басқаруға тартылған қатысушылардың үлесі
3. Еңбек жағдайларына қанағаттану деңгейі
4. ПОҚ мен қызметкерлердің біліктілігін арттыру деңгейі
5. Бір қызметкерге шаққандағы институциялық табыс
6. ПОҚ мен қызметкерлердің медианалық жалақысы
7. Зертханаларды дамытуға бағытталған шығыстардың үлесі
8. Тартылған инвестициялар үлесі
9. Коммерциялық қызметтен түсетін табыстың үлесі
10. Эндаумент-қордағы қаражаттың үлесі
11. Институциялық аккредиттеудің болуы
12. Әлеуметтік және қоғамдық бастамалар саны
13. Басқарудың цифрландыру деңгейі
14. Қаржылық тұрақтылық

4. Университеттердің үшінші миссиясын іске асырудағы академиялық артықшылық

Мақсаты

университеттердің өңірлердің әлеуметтік-экономикалық

дамуына қосатын үлесін кеңейту және жергілікті қауымдастықтармен, бизнеспен және мемлекеттік органдармен орнықты байланыстар қалыптастыру.

Негізгі міндеттер

- өңірлік сұраныстарға сәйкес білім беру және ғылыми-зерттеу басымдықтарын қалыптастыру;
- өңірлік «Мамандықтар атластарын» әзірлеуге қатысу;
- бейресми білім беру және әлеуметтік кәсіпкерлік бағдарламаларын енгізу;
- әлеуметтік маңызы бар жобаларды іске асыру.

IV бағыт бойынша қызметті бағалау индикаторлары (6)

1. Өңірлік компаниялармен және әкімдіктермен бірлескен жобалар
2. «Мамандықтар атластарын» әзірлеуге қатысу
3. Халыққа арналған бейресми білім беру бағдарламалары
4. Бейресми білім беру бағдарламаларымен қамту деңгейі
5. Іске асырылып жатқан әлеуметтік жобалар саны
6. Жергілікті жұмыс берушілермен өзара іс-қимыл деңгейі

Академиялық артықшылық орталықтарының қызметінің барлық төрт бағытын теңгерімді іске асыру университеттерді құзыреттер мен инновациялардың орталығы, сондай-ақ қоғамдық маңызы бар өзгерістердің көзі ретінде дамытудың тұтас моделін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Әрбір бағыт өзге бағыттармен логикалық тұрғыдан өзара байланысты: білім беру

сапасын арттыру қуатты ғылыми базасыз мүмкін емес; тиімді басқару барлық үдерістердің орнықтылығының іргетасы болып табылады; ал университеттердің үшінші миссиясын іске асыру оларды әлеуметтік трансформациялардың белсенді қатысушылары және өңірлік дамудың драйверлері ретінде айқындайды. Мұндай модель қазақстандық жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының (ЖЖОКБҰ) ұзақ мерзімді орнықтылығын қамтамасыз етіп, оларды жаһандық академиялық кеңістікке кіріктіруге жағдай жасайды.

Академиялық артықшылық орталықтарын құру үш бағдарламалық-нысаналы қаржыландыру конкурсы шеңберінде кезең-кезеңімен жүзеге асырылады: 2024-2026, 2025-2027 және 2026-2028 жылдар.

2024 жылдың сәуір айында 2024–2026 жылдарға арналған ғылыми зерттеулерді бағдарламалық қаржыландыру бойынша алғашқы конкурс өтті, оған келесі стратегиялық маңызды салалардағы ғылыми-техникалық тапсырмалар кіреді:

- экология, қоршаған орта және табиғатты рационалды басқару;
- энергия, озық материалдар және көлік;
- озық өндіріс, цифрлық және ғарыш технологиялары;
- өмір және денсаулық ғылымдары;
- агроөнеркәсіптік кешеннің тұрақты дамуы.

Конкурс қорытындысы бойынша базасында ААО орталықтарын құру жұмыстарын бастаған алты университет жеңімпаз болды:

1. К. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті
2. Д. Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан техникалық университеті

3. Ш. Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті
4. А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті
5. Х. А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті
6. М. Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті

ААО құру жұмысы қаржыландыру тетіктерін де мен университеттерге кешенді қолдау көрсетуді қамтитын бірізді және құрылымды үдеріс ретінде ұйымдастырылған. БНҚ шеңберінде алты университет академиялық шеберліктің төрт негізгі бағыты бойынша іс-шараларды іске асыруды бастады: білім беру, ғылыми-зерттеу, басқару (Good Governance) және университеттердің үшінші миссиясын жүзеге асыру.

Қызмет мониторингі жүйелі түрде 51 индикатор бойынша жүргізіледі, бұл нәтижелердің салыстырмалылығын, тұтастығын және басқарылуын қамтамасыз етеді. Қалған 14 университет дайындық процесінде, одан кейін олар тиісті бағдарламаларды кезең кезеңімен іске асыра бастайды. Барлық 20 университетті сүйемелдеу Ғылым және жоғары білім министрлігінің жанындағы Жоғары білімді дамыту ұлттық орталығындағы Жобаларды басқару кеңсесінің қолдауымен жүзеге асырылады. Офис әдістемелік және кеңес беру қолдауын қамтамасыз етеді, сондай-ақ Дүниежүзілік банк сияқты халықаралық серіктестерді тарта отырып, бағдарламаны іске асыруға тұрақты түрде мониторинг жасайды. Бұл тәсіл академиялық шеберліктің тұрақты экожүйесін қалыптастыруға және Қазақстандағы жоғары білім беру жүйесінің бүкіл жүйесі үшін сапаның жоғары көрсеткіштерін белгілей алатын университеттердің сыни көлемін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

1.4. Эндаумент қорлары ЖОО-ларды қаржыландыру көздерін әртараптандыру құралы ретінде

Қазақстанда жоғары білім мен ғылымды дамыту ұзақ мерзімді тұрақтылықты, академиялық автономияны және халықаралық бәсекеге қабілеттілікті қамтамасыз ететін түбегейлі жаңа қаржылық архитектураны қажет ететін кезеңге өтуде.

Осындай жағдайда университеттер мен ғылыми ұйымдардың мемлекеттік қаржыландыруға жоғары тәуелділігіне негізделген модельдің шектеулері айқындалады: ол өсіп келе жатқан жаһандық сын-қатерлер, экономикалық тұрақсыздық және ресурстар мен таланттар үшін бәсекелестік жағдайында білім беру жүйесінің икемділігі мен тұрақтылығын төмендетеді. Тұрақтылықтың жаңа моделіне көшудің стратегиялық маңызы бар құралдарының бірі – эндаумент қорлары, ұзақ мерзімді инвестициялар арқылы тәуелсіз қаржылық ресурстарды қалыптастыруға мүмкіндік беретін арнайы капитал қорлары, олардың кірісі университеттердің үшінші миссиясын жүзеге асыруға бағытталады.

Эндаументтік қаржыландырудың тиімді және заңды түрде құрылған жүйесі болмаған жағдайда Қазақстандағы университеттер мен ғылыми ұйымдар мемлекеттік бюджетке және қысқа мерзімді жобалық қолдауға қатты тәуелді. Бұл модель олардың стратегиялық тұрақтылығын шектейді, қаржылық жоспарлауды фрагменттік етеді және экономикалық ауытқулар мен бюджеттік басымдықтардың өзгеру кезеңдерінде дамуды осал етеді.

2024 жылы Қазақстанда шамамен 22 эндаумент қоры тіркелген, бірақ олардың жалпы капиталдануы 1 млрд теңгеден аспады, бұл елеулі инвестициялық табыс алуға жеткіліксіз. Тек бірнеше қор ғана салыстырмалы орнықтылық көрсетеді, атап айтқанда IQanat (шамамен 20 миллион доллар) және РФММ қоры (2 млрд теңге). Инвестициялық қызмет ережелерін, қайырымдылық жарналарды реттеуді және инвесторлардың мүдделерін қорғауды айқын анықтайтын заңдық базаның болмауы әрі қарай

даму әлеуетін шектейді. Ағымдағы заңнама қайырымдылық ұйымдары мен инвестициялық қорлардың функцияларын институциялық түрде біріктіруге мүмкіндік бермейді.

Сондай-ақ салымшылардың мақсатты салымдарға деген құқықтары бекітілмегендіктен, салымшылардың мүдделерін құқықтық қорғау жоқ. Мысалы, мақсатты капитал қорларынан айырмашылығы қайырымдылық қорларындағы мұндай қаражаттар иеліктен шығаруға жатады және ұйымның меншігіне айналады. Сонымен қатар эндаумент қорлардың табысын мақсатты пайдалануды бақылайтын тетіктер жоқ, сондай-ақ бизнеске және жеке тұлғаларға салық жеңілдіктері түріндегі ынталандырулар қарастырылмаған, бұл жеке капиталдың ағынын айтарлықтай тежейді. Бұл ғылым мен білім мүддесі үшін қаражатты ұзақмерзімді жинақтау мен тұрақты пайдалану тетіктері дамымаған және негізінен қолданылмайтын институциялық вакуум тудырады.

Мұндай институциялық вакуум жағдайында дамудың сабақтастығы мен стратегиялық бағытын қамтамасыз ете алатын тұрақты қаржы құралдарына сұраныс артады. Дәл осы функцияны эндаумент қорлары атқарады. Олар қысқа мерзімді бюджеттік циклдерге тәуелділікті азайту және ұзақ мерзімді стратегиялық жоспарлауға мүмкіндіктер жасауда қаржыландырудың әртараптандырылған моделін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады.

Өз инвестициялық ресурстарын қалыптастыру арқылы университеттер білім беру және ғылыми басым бағыттарды қолдап, шәкіртақы мен гранттық қолдау көрсетіп, инфрақұрылымды жаңғырып, сондай-ақ қоғам, бизнес және түлектерімен

байланысты нығайта алады. Осылайша, эндаумент тек қосымша кіріс көзі ғана емес, кемелденудің институциялық белгісіне, университеттің сенімділігі және жауапкершілігіне айналады.

Ең жоғары саяси деңгейде эндаумент қорларды дамытуға ерекше назар аударылады. 2023 жылғы 12 сәуірде Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Ғылым және технологиялар жөніндегі Ұлттық кеңестің алғашқы отырысында Үкіметке эндаумент қорлардың қызметін реттейтін жеке заң жобасын әзірлеуді тапсырды. Бұл бастама Ұлттық ғылым академиясының мерейтойлық сессиясында 2022 жылғы мамырда Мемлекет басшысы жариялаған ғылымның жаңа ашық үлгісіне көшу жөніндегі стратегиялық курсқа жақсы үйлеседі.

Осы модель аясында университеттік ғылым орталық орын алады, ал оның тұрақты дамуы негізінен бюджеттен тыс көздер, бірінші кезекте жеке инвестициялар есебінен қамтамасыз етіледі. 1945 жылы америкалық ғылыми кеңесші Ванневар Буш негізін қалаған ашық ғылымның тұжырымдамалық қағидалары қазіргі таңда жетекші елдердің ғылыми саясатының негізін құрайды [19].

Халықаралық тәжірибе

осы модельдің тиімділігін растайды. Мысалы, АҚШ-та университеттердің эндаумент қорларының жалпы капиталдануы 839 млрд доллардан асады.

Гарвард, Йель, Принстон және MIT жыл сайын 30-дан 50%-ға дейінгі бюджетін осы қорлардың табысынан алады. Осы жүйелердің табыстылығы айқын заңнамалық база, салық жеңілдіктерінің, сондай-ақ қатаң сенімгерлік фидуциар жауапкершілігі бар сенімгерлік басқару

1.4.1-сурет.

Халықаралық тәжірибе

Эндаумент-қорлар ең табысты түрде АҚШ-та жұмыс істейді

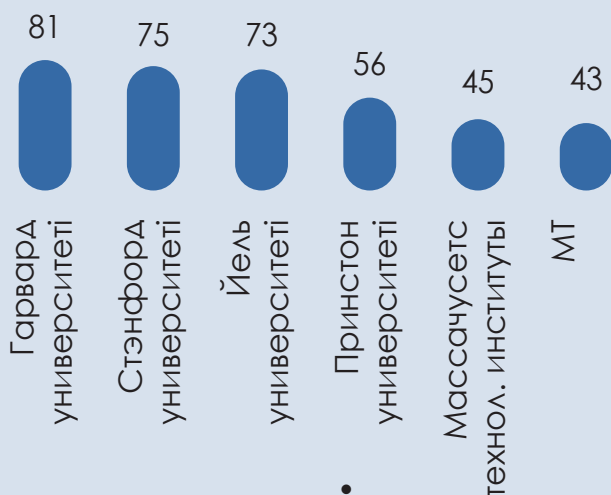
Капитализациясы:

\$ 839 млрд.

1/4

Жетекші америкалық университеттердің бюджеттерінің негізгі бөлігі эндаумент-қорлар есебінен қалыптасады.

2023 жылғы ең ірі эндаумент-қорлары бар университеттер

Эндаумент-қорлардың қызметін реттейтін негізгі құжат – АҚШ-тағы эндаумент-қорларды басқаруды жетілдіру туралы **Унификацияланған заң.**

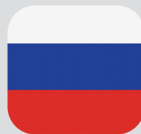

Қазақстан Республикасы
Ғылым және жоғары білім
министрлігі

АҚШ	\$ 839 млрд.
Ұлыбритания	\$ 21 млрд.
Сингапур	\$ 20.7 млрд.
Австралия	\$ 8.2 млрд.
Ресей	\$ 0.42 млрд.

Еуропа университеттері үшін эндаумент-қорлар мақсатты капиталдың қосымша (екіншілік) қаржыландыру көздері болып табылады.

Ресей Федерациясында эндаумент-қорларды құру, басқару және қалыптастыру тәртібі «Коммерциялық емес ұйымдардың мақсатты капиталын қалыптастыру және пайдалану тәртібі туралы» **2006 жылғы заңмен** реттеледі.

Ресейдің 96 жоғары оқу орны эндаумент-қорларға ие:

ММУ	1 900 млн рубль
СПбГУ	1 060 млн рубль

АҚШ пен Ресей заңнамасында коммерциялық емес ұйымдардың мақсатты капиталын қалыптастыруға бағытталған қаражаттарға салықтық жеңілдіктер көзделген.

институттарының болуымен қамтамасыз етіледі.

Ұқсас тәжірибелер Еуропада да, Азияда да дамып келеді: Германия мен Францияда эндаумент қорлары ұзақ мерзімді академиялық бағдарламаларды қолдау миссиясын орындайды, ал Сингапур мен Оңтүстік Кореяда олар жаһандық зерттеу хабы ретіндегі университеттерді қалыптастыру стратегиясының бір бөлігіне айналды. Ресей Федерациясында 2006 жылдан бері «Коммерциялық емес ұйымдардың мақсатты капиталын қалыптастыру және пайдалану тәртібі туралы» арнайы заң күшінде, оның аясында 90-нан аса университеттің эндаумент қоры құрылған. Осылайша, экономикалық және құқықтық жүйелері әртүрлі елдерде эндаумент орнықты білім беру экожүйелерін қалыптастырудың тиімді тетігі ретінде танылған. (1.4.1-сурет)

Қазақстан үшін эндаумент қорларды енгізу, зерттеу экожүйелері табысты дамып келе жатқан бірқатар елдер сияқты, ғылымның жаңа моделіне көшу кезінде өзекті болып табылады. Тарихи тұрғыдан алғанда, Қазақстанда мемлекеттік үстемдігі, жеке сектордың әлсіз қатысуы және көп жағдайда экономиканың нақты қажеттіліктерін ескермейтін ғылыми институттардың фрагменттік құрылымымен сипатталатын кеңестік жұмылдыру моделі үстемдік етті. **Ашық**, бәсекеге қабілетті және экономикалық кіріктірілген жүйеге көшу басқа тетіктерді талап етеді. Қазақстан Республикасы Президентінің стратегиялық көзқарасына сәйкес, ғылымды дамытудың басым бағыттары – **ҒЖТҚЖ-ға жеке инвестицияларды тартуды арттыру, зерттеулерді коммерцияландыруды белсенді түрде ілгерілету және қаржыландырудың орнықты көздерін қалыптастыру**. Бұл ұстанымдар Ғылым және технологиялар жөніндегі ұлттық кеңестің шешімдерінде әрі қарай дамытылып,

нақтыланады. Эндаумент қорлары бұл жерде университет тек ресурстардың тұтынушысы емес, ғылым мен білімнің болашағын дамытуға капитал жинайтын белсенді ойыншы ретінде қарастырылатын жаңа моделді құру мен қалыптастырудың бастау көзіне айналады.

Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың стратегиялық көзқарасы университеттерді орнықты дамудың негізгі қозғаушы күшіне айналдырып, ұзақ мерзімді негізде бюджеттен тыс қаражат тартуға мүмкіндік беретін ғылымның ашық моделіне көшуге бағытталған кешенді құқықтық және институциялық трансформацияны бастаудың ірге тасын қалады.

Осы бастамаларды дамыту

мақсатында 2023 жылдың сәуір айында Ғылым және жоғары білім министрлігінің құрамында бейінді мемлекеттік органдардың, ЖОО-лардың, қазір бар эндаумент қорлардың, Қазақстан қаржыгерлері қауымдастығының, АХҚО-ның өкілдері және халықаралық сарапшылардан тұратын ведомствоаралық жұмыс тобы құрылды. 2023 жылы 10-нан аса жұмыс отырыстары өтті. «Ашық НҚА» порталында (2023 жылғы маусым және қазан айларында) реттеу саясатының консультациялық құжаты екі рет жарияланып, ашықтық және мүдделі тараптардың қызығушылығын қамтамасыз етті. Сонымен қатар кең ауқымды ақпараттық-түсіндіру науқаны жүргізілді. Заң жобасының таныстырылымы Capital Market Kazakhstan беделді конференцияларында (2023 және 2024 жылдары), сондай-ақ Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Қазақстан қаржыгерлері қауымдастығы және Ресей ұлттық эндаументтері қауымдастығы ұйымдастырған халықаралық қайырымдылық форумдарында жасалды. Заң жобасын талқылауға отандық және шетелдік сарапшылар,

Санкт-Петербургтегі «Мәңгілік жарналар» Ассамблеясының қатысушыларын қоса алғанда, белсенді түрде қатысты.

2024 жылғы талқылаулар нәтижесінде «Нысаналы капитал қорлары (эндаумент-қорлар) туралы» және «Кейбір заңнамалық актілерге өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» екі заң жобасы Парламентке енгізілді («Нысаналы капитал қорлары және эндаумент-қорлар (нысаналы капиталдар) туралы» Қазақстан Республикасының Заңы және «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне нысаналы капитал қорларының және эндаумент-қорлардың (нысаналы капиталдардың) қызметі, сондай-ақ Арал маңының қазақстандық бөлігінің экологиялық қолайсыз аумағы мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы 2025 жылғы 28 мамырда Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің пленарлық отырысының екінші оқылымында қабылданып, 2025 жылғы 30 маусымда күшіне енді). Заң жобаларының қабылдануы – екі жылдан астам уақытқа созылған кешенді жұмыстың нәтижесі және ғылым мен білім беруді орнықты қаржыландырудың жаңа формасын енгізу мәселесі бойынша қоғамдық және сарапшылық консенсустың жоғары деңгейінің дәлелі.

Заң жобасы үздік халықаралық тәжірибелер (АҚШ, Ұлыбритания, Австралия, Германия, Сингапур) негізінде әзірленді және қайырымдылық пен инвестициялық қызмет міндеттерін ұштастыратын ерекше ұйымдық-құқықтық нысандағы қорларды – нысаналы капитал қорларын құруды қарастырады.

Заң жобасы осындай қорлар жұмысының ашықтығын, есептілігін және сенімділігін қамтамасыз ететін негізгі ережелерді бекітуді көздейді. Атап айтқанда, эндаументті капиталды ұзақ мерзімді

сақтауға және оны инвестициялаудан түскен кірістерді білім және ғылым қажеттіліктеріне пайдалануға арналған **нысаналы жарна ретінде** заңды түрде **айқындау** ұсынылады. Нысаналы капитал қорын арнайы құқықтық мәртебесі және салымшылардың қаражаттын сенімгерлікпен басқару функциясы бар **жеке заңды тұлға ретінде құру** қарастырылуда. Қаражаттың жұмсалыуының заңдылығы мен тиімділігін қамтамасыз ету үшін **активтерді нысаналы пайдалануды қадағалау механизмі** енгізіледі, бұл мақсаттан тыс шығындарды болдырмауға және қоғам мен донорлар тарапынан сенім деңгейін арттыруға мүмкіндік береді. **Салымшылардың берілген қаражатқа меншік құқығы** бөлек бекітіледі, бұл жеке және институциялық инвесторларды құқықтық қорғауды қамтамасыз етеді. Эндаументтерді дамытуға қатысу үшін ынталандыру тетіктерін қалыптастыруда **салықтық жеңілдіктер мен мемлекеттік қолдаудың өзге де шаралары** маңызды рөл атқарады, бұл ғылым мен білім беру саласына жеке инвестицияларды тарту қажеттілігі жағдайында аса өзекті болып табылады. Рұқсат етілген қаржы құралдарын регламенттеуді және басқарушы ұйымдарға қойылатын ең төменгі талаптарды қоса алғанда, **эндаумент-қорлардың сақталу кепілдігі** маңызды норма болмақ. Бұл шаралар жиынтығы Қазақстанда эндаумент-қорлардың тиімді және орнықты жүйесін құру үшін берік заңнамалық негіз болады. Осылайша, қызметтің негізгі принциптері – заңдылық, фидуциарлық жауапкершілік, ұрпақ құқығының теңдігі, ашықтық және қаражатты пайдалану тиімділігі белгіленеді.

Заң жобасы мерзімі кемінде 10 жыл болатын нысаналы жарна шарты ұғымын енгізуді ұсынады, енгізілген активтерге салымшылардың меншік құқығын бекітеді, сондай-ақ қорларды басқару құрылымын (қамқоршылық кеңес,

атқарушы орган, ішкі аудит қызметі) регламенттейді, бухгалтерлік есептің, жылдық есептіліктің және сыртқы аудиттің тәртібін айқындайды. **Эндаумент-қордың активтерін басқару не қордың өзіне** (егер оның лицензиясы болса), не **қаржы нарығының уәкілетті органынан лицензиясы** болуы тиіс **арнайы фидуциарлық басқарушы компанияға** жүктеледі. Капитал 10 000 АЕК шегінен асқан жағдайда, оны лицензияланған басқарушы компанияның сенімгерлік басқаруына міндетті түрде беру қарастырылған.

Эндаумент-қордың активтерін басқару үшін басқарушы компанияны (фидуциарды) анықтау тәртібі кәсібилікті, сенімділік пен ашықтықты қамтамасыз етуге бағытталған **нақты белгіленген критерийлерге сәйкес ашық конкурс** өткізу негізінде белгіленеді деп болжануда. Негізгі критерийлер ретінде мыналар қарастырылады: **лицензияның болуы, бағалы қағаздар нарығындағы кәсіби жұмыс тәжірибесі, бедел және бұзушылықтардың болмауы, ішкі бақылау мен тәуекелдерді басқарудың тиімді жүйесінің болуы, сондай-ақ активтерді инвестициялау**

мен басқарудың регламенттелген тәртібі.

Бұл тәсіл ғылым, білім беру және әлеуметтік сала ұйымдарының орнықты дамуы мүддесінде капиталдың сақталуын, табыстың ашық басқарылуын және адал әрі ақылға қонымды инвестициялау принциптерінің сақталуын қамтамасыз ете алатын фидуциарды таңдауға мүмкіндік береді.

Сондай-ақ қордың әкімшілік шығыстарына шектеулер (табыстың 15%-ынан аспайтын) және табысты нысаналы пайдалануға қатаң талаптар қойылған, осылайша бұрын болған институциялық вакуум жойылып, әлеуметтік және ғылыми инфрақұрылымды дамытуға жеке капиталды тарту үшін нормативтік негіз қалыптасады.

Негізгі заңмен қатар, құқықтық реттеудің кешенділігі мен айқындылығын қамтамасыз ету мақсатында Азаматтық кодекске, «Білім туралы» Заңға және «Қайырымдылық туралы» Заңға түзетулер дайындалды. Бұл ретте Академиялық артықшылық бағдарламасына қатысушы бірқатар университеттер өз қорларын іске қосу үшін инфрақұрылымды дайындауды, соның ішінде бақылау

1.4.2-сурет

Эндаумент-қорлардың артықшылығы

- Эндаумент-қорлар (мектептер, ауруханалар, колледждер)
- 2029 жылға қарай капиталдандыруды 50 млрд теңгеге дейін жеткізу
- ҒЗТҚЖ мен дамуға инвестициялардың өсуі
- Академиялық және қаржылық еркіндікті кеңейту
- Жинақтардың өсуі
- Бюджетке түсетін жүктемені азайту
- Капитал нарығы үшін жаңа қаражат көзі
- Қазақстан халқына, меценаты

кеңестерін құруды, инвестициялық саясатты әзірлеуді және қор донорларымен коммуникация орнатуды бастап кетті.

Бұдан бөлек заң жобасын парламенттік қарау аясында эндаумент-қорлар жүйесіне қатысушылар үшін қолайлы фискалдық орта қалыптастыруға бағытталған Қазақстан Республикасының Салық кодексіне өзгерістер енгізу бойынша ұсыныстар дайындалды. Атап айтқанда, Қазақстан Республикасының салық салу мәселелері бойынша заңнамалық актілеріне өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы жиынтық заң жобасына **салықтық ынталандырулар** енгізілді, оның ішінде эндаумент-қорларға бағытталған нысаналы жарналар бойынша **корпоративтік табыс салығына 300%-ға дейінгі супершегерім** енгізу қоса алынды. Сонымен қатар нысаналы капитал қорларының **мүлкі мен табысын салық салудан босату**, сондай-ақ **бенефициарлық ұйымдар үшін салықтық преференциялар қарастырылған**. Мұндай шаралар эндаументтерді дамытуға қатысуды қайырымдылық жасаушылар мен жеке тұлғалар үшін ғана емес, сонымен қатар ірі компаниялар мен жер қойнауын пайдаланушыларды қоса алғанда, корпоративтік сектор үшін де қаржылық тұрғыдан тартымды ететін қуатты мотивациялық механизм қалыптастырады. Соңғылары үшін, атап айтқанда, өздерінің **келісімшарттық міндеттемелерінің 1%-на дейін университеттерді дамытуға бағыттау** мүмкіндігі қарастырылған, бұл бизнес пен академиялық сектор арасындағы ұзақ мерзімді және өзара тиімді серіктестіктің прецедентін жасайды.

Қазақстанда эндаумент-қорларды іске қосу – бұл жай ғана құқықтық реформа емес, ғылым мен білім беруді қаржыландырудың орнықты, заманауи және интеграцияланған

моделіне институциялық бетбұрыс. Бұл университеттерге сыртқы циклдер мен бюджетке тәуелді болмай, өз басымдықтарын қалыптастыруға және ұзақ мерзімді стратегиялық мақсаттарды іске асыруға мүмкіндік беретін механизм (1.4.1-сурет). Эндаумент қоғамдық сенімге, экономикалық серіктестікке және елдің болашағына үлес қосуға бағдарланған кемелденген және тәуелсіз академиялық ортаның жаңа нормасына айналуға. Осылайша, нысаналы капитал қорлары туралы заң жобасын әзірлеу және қабылдау Қазақстандағы ғылым мен жоғары білімді қаржыландырудың сенімге, ашықтыққа және жауапкершілікке негізделген жаңа моделіне көшуді білдіреді.

Эндаументті нормативтік өріске қосу университеттердің тек орнықтылығын қамтамасыз етіп қана қоймай, білім экономикасының белсенді қатысушылары бола алатын институциялық тұрғыдан кемелденген ортаны қалыптастыруға жол ашады. (1.4.2-сурет)

Заң күшіне енгеннен кейін бес университетте жалпы капиталдандырылуы кемінде 50 млрд теңгені құрайтын пилоттық эндаумент-қорлар құру жоспарлануда. Заң жобасы сонымен қатар кеңірек мақсатты көздейді – эндаумент-қорлар жүйесінің орнықты өсуін қамтамасыз ететін және 2029 жылға қарай жалпы капиталдандыру көлемін 50 млрд теңгеге дейін жеткізуге мүмкіндік беретін толыққанды нормативтік және ұйымдық базаны құру. Осылайша, эндаумент-қорлар жүйесін іске қосу жоғары оқу орындарының қаржылық дербестігін күшейтіп қана қоймай, мемлекет, бизнес және қоғам арасындағы өзара іс-қимылды сенім, ашықтық және ел болашағы үшін жауапкершілік принциптерінде құрылымдауға мүмкіндік береді.

ҚОРЫТЫНДЫЛАР

Қазақстандағы жоғары білім берудің заманауи дамуы жаһандық трансформациялар контекстінде жүріп жатыр, мұнда білім беру кедейлікті еңсеруден бастап орнықты дамуды қамтамасыз етуге дейінгі әлемдік сын-қатерлерді шешудегі негізгі факторға айналууда. ЮНЕСКО мәліметтері студенттер санының артуы мен академиялық ұтқырлықтың кеңеюі білім алу мүмкіндіктеріне қолжетімділікте сақталған теңсіздікпен қатар жүретінін көрсетеді. Осы сын-қатерлерге жауап ретінде Қазақстан білім беруді Конституцияда базалық әлеуметтік құқық ретінде бекітіп және экономикалық, әлеуметтік, мәдени міндеттерді ұштастыратын саясатты қалыптастыра отырып, өз стратегиясын құруда.

Бұл ретте білім беру саласындағы мемлекеттік саясат университеттердің тек кадр даярлау алаңы ғана емес, сонымен қатар адами капиталды, азаматтық бірегейлікті және мәдени құндылықтарды қалыптастырудың маңызды институты екенін түсінуге негізделеді. Соңғы жылдардағы заңнамалық бастамалар сапалы трансформацияға бағытталғанын көрсетеді: академиялық еркіндікті кеңейту, басқару модельдерін әртараптандыру, ғылыми өнімділікті ынталандыру және қаржыландырудың сараланған құралдарын енгізу.

Бұл реформалардың қисынды жалғасы интернационаландыруды күшейту болды. Қазақстандық жоғары оқу орындары халықаралық академиялық рейтингтерде қатысуын белсенді түрде арттыруда. **QS World University Rankings** және **Times Higher Education** сияқты жүйелерге қатысу бәсекеге қабілеттіліктің маңызды индикаторына

айналууда, өйткені бұл университеттерге жаһандық білім беру кеңістігіне интеграциялануға, академиялық беделді қалыптастыруға және шетелдік студенттер мен оқытушыларды тартуға мүмкіндік береді. Рейтингтерде ілгерілеу Қазақстан үшін өз алдына мақсат емес, білім мен ғылым сапасын арттырудың, халықаралық ынтымақтастықты кеңейтудің және елдің өңірлік білім беру хабы мен білім экспорттаушысы мәртебесін бекітудің құралы болып табылады.

Институциялық нығайтудың келесі қадамы ғылым, технологиялар, инновациялар және білім беру міндеттерін біртұтас жүйеге біріктірген жаңа «Ғылым және технологиялық саясат туралы» Заңның (2024 ж.) қабылдануы болды. Зерттеу университеттерінің мәртебесін жаңарту, процестерді цифрландыру және ғылыми этика стандарттарын енгізу жаһандық зерттеу желілеріне интеграциялануға қабілетті ашық, өнімді және бәсекеге қабілетті ғылым үшін негіз қалайды.

Осы тұрғыда өңірлік және ұлттық дамудың драйверлеріне айналуға арналған академиялық артықшылық орталықтарын (ААО) құру ерекше маңызға ие болады. Жетекші университеттерде ресурстар мен құзыреттерді шоғырландыру білім сапасына, зерттеу өнімділігіне, заманауи басқаруға және әлеуметтік миссияға баса назар аударатын жаңа типтегі тұтас модельді қалыптастыруға мүмкіндік береді. Алты жоғары оқу орнында бағдарламаны пилоттық іске асыру нақты нәтижелілік индикаторлары мен институциялық сүйемелдеуге негізделген жүйелі тәсілді қазірдің өзінде көрсетіп отыр. Ұзақ мерзімді перспективада ААО-

лар зерттеу әлеуетін нығайту, кадрлар даярлау сапасын арттыру және білім экономикасын қалыптастыру үшін жағдай жасайды.

рИнституциялық реформалармен қатар жоғары білім берудің жаңа қаржылық архитектурасы да дамуда. Эндаумент қорлары табыс көздерін әртараптандырудың және университеттердің ұзақ мерзімді орнықтылығының негізгі құралына айналады. Бюджеттік модельдің шектеулігі жағдайында олар басым білім беру және ғылыми жобалар үшін тәуелсіз ресурстар қалыптастырады. Халықаралық тәжірибе эндаументтердің тиімділігін растайды, ал Қазақстанда арнайы заңның қабылдануы оларды институцияландыру үшін берік құқықтық негіз жасайды. Басқарудың ашық механизмдері, салықтық ынталандырулар және капиталдың

сақталу кепілдіктері бизнестің және қоғамның оларға қатысуын тартымды ете түседі, бұл эндаументтерді академиялық ортаның кемелдігі мен университеттерге деген сенімнің маркеріне айналдырады.

Осылайша, Қазақстанның жоғары білім беру саласындағы заманауи саясаты кешенді және стратегиялық тұрғыдан теңгерілген сипатты көрсетеді. Интернационалдандыруды, институциялық реформаларды, академиялық артықшылық орталықтарын құруды және эндаумент-қорларды іске қосуды ұштастыру университеттердің орнықты экожүйесін қалыптастырады. Бұл жүйе сұранысқа ие мамандарды даярлап, адами капиталды нығайтып қана қоймайды, сонымен қатар жаһандық бәсекелестік жағдайында елдің білім экономикасы мен зияткерлік егемендігінің негізін қалайды.

2 тарау.

**Жоғары және жоғары оқу
орнынан кейінгі білімді дамыту:**
ағымдағы жай-күйі мен
динамикасы

2.1. Жоғары білімдегі білім беру бағдарламалары: дәстүрлі модельдерден инновациялық тәсілдерге дейін

Қазақстандағы білім беруді классификациялау жүйесі білім беру саясаты, еңбек нарығының қажеттіліктері және Ұлттық біліктілік жүйесі (ҰБЖ) арасындағы сәйкестікті қамтамасыз ететін деңгейлер мен даярлау бағыттарының нақты иерархиясына негізделген. Білім беру деңгейлері – техникалық және кәсіптік білімнен бастап жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімге дейін – МЖБС-ға сәйкес жіктеледі және ЮНЕСКО (International Standard Classification of Education - ISCED) сәйкес кодталады [20]. Жоғары білім шеңберінде бекітілген Кадрлар даярлау бағыттарының сыныптауышы (ҚР БҒМ-нің 2018 жылғы 13 қазандағы № 569 бұйрығы) қолданылады, ол 12 білім беру саласын және бакалавриаттың 68-ден астам даярлау бағытын, жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің (магистратура/резидентура) 68 бағытын және докторантураның 65 бағытын қамтиды (2.1.1-кесте).

Әрбір бағыт деңгей мен білім беру саласын көрсететін жеті таңбалы кодпен белгіленеді (мысалы, 6B01 – педагогикалық ғылымдар), бұл жоғары оқу орындарына білім беру бағдарламаларын кәсіптік стандарттарға, МЖБС талаптарына және ҰБЖ-да белгіленген біліктілік шеңберлеріне сәйкес әзірлеуге мүмкіндік береді. Осылайша, жүйе тиісті білім беру саласындағы барлық деңгейлерде біліктіліктердің үздіксіз вертикалін қадағалауға мүмкіндік береді. Бұл кредиттердің модульдік жинақталуына, академиялық ұтқырлыққа

және біліктіліктердің ұлттық және халықаралық деңгейлерде танылуына ықпал етеді.

Академиялық және басқарушылық автономияға көшумен қатар, қазақстандық жоғары оқу орындары білім беру бағдарламаларын өз бетінше әзірлеу және іске асыру құқығына ие болды, бұл жоғары білім беру жүйесін жаңғыртудың негізгі элементіне айналды. Академиялық еркіндік университеттердің білім беру бағдарламаларының құрылымы мен мазмұнын еңбек нарығының қажеттіліктеріне, елдің стратегиялық басымдықтарына және

2.1.1-кесте.
Білім беру саласының жіктелуі

Педагогикалық ғылымдар	Өнер және гуманитарлық ғылымдар	Әлеуметтік ғылымдар, журналистика және ақпарат
Бизнес, басқару және құқық	Жаратылыста-ну ғылымдары, математика және статисти-ка	Ақпарат-тық-коммуни-кациялық тех-нологиялар
Инженерлік, өңдеу және құрылыс сала-лары	Ауыл шаруашылығы және биоресурстар	Ветеринария
Денсаулық сақтау	Қызмет көрсету	Ұлттық қа-уіпсіздік және әскери іс

өздерінің ғылыми мектептеріне бейімдей отырып, дербес айқындайтынын білдіреді. Сонымен қатар бұл еркіндік нақты құрылған нормативтік жүйе шеңберінде іске асырылады. Әзірленген білім беру бағдарламалары лицензиялау процедурасынан өтеді және оның сәтті өткендігі бағдарламаның Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Білім беру бағдарламаларының тізіліміне енгізілуімен расталады. Тізілімге енгізу бағдарламаның Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарына (МЖБС) сәйкестігін заңды түрде растау болып табылады.

Ашықтықты арттыру және талапкерлерге жоғары білім сапасы туралы объективті ақпарат беру мақсатында «Атамекен» ұлттық кәсіпкерлер палатасы ҚР ҒЖБМ-мен бірлесіп, жыл сайын Қазақстан ЖОО-ларының білім беру бағдарламаларының рейтингісін қалыптастырады.

2025 жылғы қаңтарда жарияланған білім беру бағдарламаларының рейтингісі 2024 жылдың қорытындысы бойынша еліміздің 95 жоғары оқу орнындағы бакалавриат деңгейінің 2 051 бағдарламасы бойынша студенттерді даярлау сапасын объективті әрі кешенді бағалау болып табылады.

Бағалау әдістемесі төрт критерий блогына негізделген: түлектердің мансаптық перспективалары (49%),

білім беру бағдарламасының сапасы (24%),

студенттердің жетістіктері (16%),

ЖОО-ның институциялық көрсеткіштері (11%).

Рейтинг жұмысына еліміздің барлық өңірлерінен 100-ден астам тәуелсіз салалық сарапшылар қатысты. Түлектердің жұмысқа орналасу деңгейі ең жоғары бағыттардың қатарына жатады

«Информатика және робототехника» (98 %),

«Техникалық физика» (95 %)

«Пайдалы қазбаларды байыту» (93 %).

Өңірлер бойынша түлектерді жұмысқа орналастырудың ең жоғары көрсеткіштерін Алматы облысы (90%), Шығыс Қазақстан (86%), Қостанай және Солтүстік Қазақстан облыстары (әрқайсысы 84%) көрсетті. Түлектер арасында жұмыс іздеудің орташа ұзақтығы 3,3 айды құрады.

Рейтинг білім беру бағдарламаларының түлектердің жұмысқа орналасуын және сәтті мансаптық траекториясын қаншалықты қамтамасыз ететінін, жұмыс берушілердің күтуіне және еңбек нарығының талаптарына қаншалықты сәйкес келетінін, сондай-ақ заманауи салалық стандарттарды қаншалықты толық көрсететінін бағалайды. Осылайша, рейтинг ЖОО-лар үшін еңбек нарығы тарапынан кері байланыстың маңызды құралына айналады, әрі қарай дамытуды қажет ететін бағыттарды анықтайды, сондай-ақ талапкерлер үшін алынатын білімнің нақты құндылығын бағалауға көмектесетін бағдар болады.

Білім беру бағдарламаларының тізілімін талдау

Тізілімде тіркелген жоғары білімнің барлық деңгейлері бойынша ББ (білім беру бағдарламалары) жалпы саны бакалавриат, магистратура, докторантура және резидентураны қоса алғанда шамамен **8 467-ні құрайды**. Тіркелген білім беру бағдарламаларының **60%-дан астамы** аккредиттеуден өткен. Бұл ЖЖОКББҰ-лардың білім беру сапасын арттыруға деген ұмтылысын және ішкі, сондай-ақ сыртқы сараптамадан өту кезінде ұлттық және халықаралық стандарттарға сәйкес келуге талпынысын көрсетеді. Білім беру бағдарламаларының деңгейлер бойынша бөлінуі кадрлар даярлау жүйесіндегі құрылымдық басымдықтарды көрсетеді. Негізгі жүктеме дәстүрлі түрде бакалавриатқа түседі, ол барлық бағдарламалардың жартысынан астамын қамтиды және жаппай қамтуды және базалық кәсібилендіруді қамтамасыз ететін жоғары білімнің іргелі сатысы болып қала береді.

Магистратура екінші орында – ББ-ның **34,1%-ы, докторантураға** бағдарламалардың шамамен **10%-ы** тиесілі. Денсаулық сақтау саласына шоғырланған резидентура дәрігерлердің кәсіби қалыптасуының негізгі кезеңі болып табылады және **білім беру бағдарламаларының жалпы санының 5,2%-ын** құрайды. (2.1.1-сурет)

Бағдарламалардың ең көп саны келесі бағыттарда шоғырланған:

- педагогикалық ғылымдар (барлық ББ-ның 22,07%-ы);
- бизнес, басқару және құқық (18,4%);
- инженерлік, өңдеу және құрылыс салалары (17,6%).

Жиынтығында бұл үш сала барлық білім беру бағдарламаларының қазіргі таңдағы 60%-ға жуығын құрайды, бұл педагогикалық, техникалық және басқарушылық мамандықтарға деген тұрақты сұранысты көрсетеді. Дайындықтың қалған бағыттары келесідей бөлінеді.

Дайындықтың
қалған бағыттары
келесідей
бөлінеді
→

823 ББ
9,72 %

Өнер және
гуманитарлық
ғылымдар
саласы

696 ББ
8,2 %

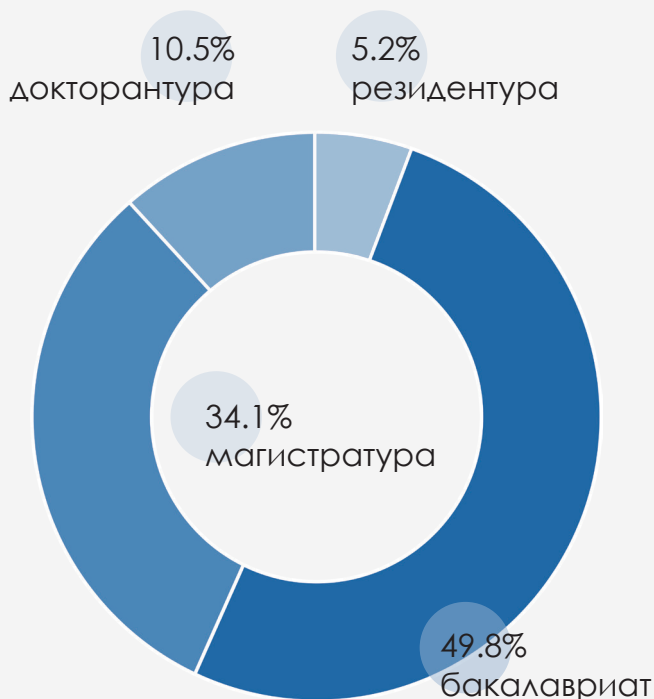
Денсаулық сақтау
саласында
63% - резидентура
форматында

512 ББ
6,05 %

Ақпараттық-ком-
муникациялық
технологиялар

2.1.1-сурет

ББ-ның білім беру деңгейлері бойынша бөлінуі

Осы сала бойынша дайындықты «Қоғамдық қауіпсіздік» бағыты бойынша 4 жоғары оқу орны жүзеге асырады:

бакалавриат (5 ББ)

1 ББ

Alikhan Bokeikhan University,

1 ББ

Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті,

2 ББ

Қонаев атындағы Еуразиялық Заң Академиясы,

1 ББ

Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университеті ;

магистратура (1ББ)

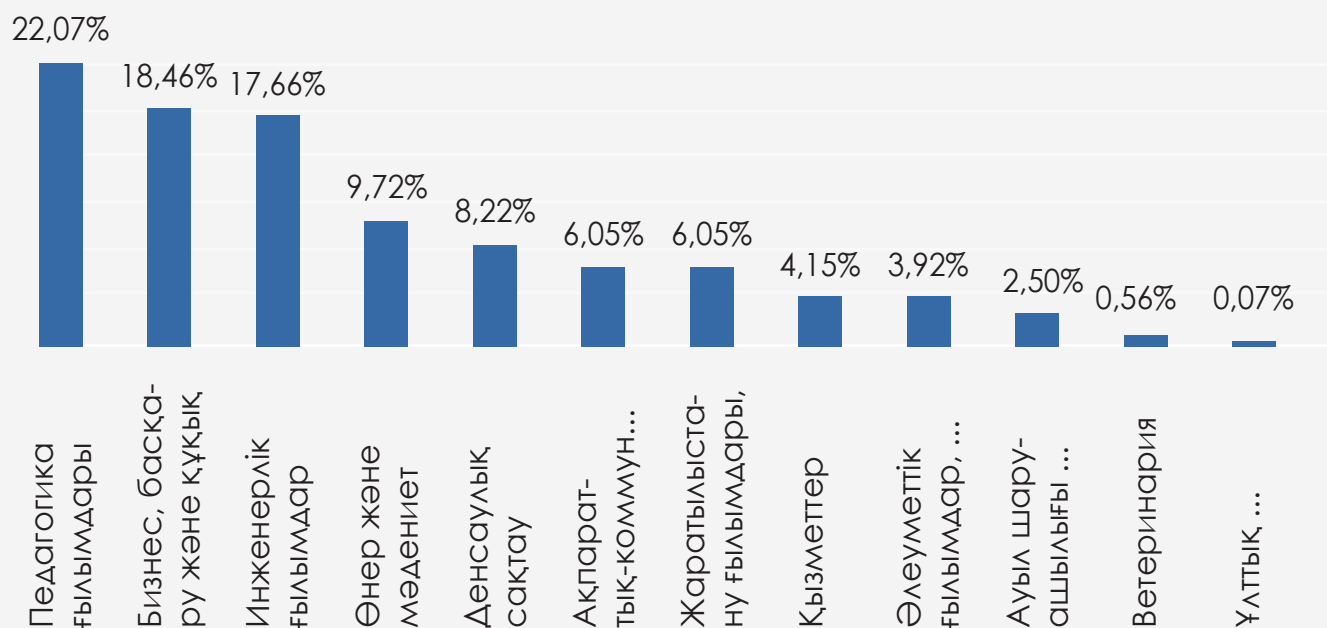
1 ББ

(7М12301 Құқық қорғау қызметі, Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті).

Осылайша, гуманитарлық-педагогикалық, инженерлік-техникалық және басқару блоктарында бағдарламалардың жоғары шоғырлануы байқалады (2.1.2-сурет).

2.1.2-сурет.

Білім беру бағдарламаларының даярлау салалары бойынша бөлінісі

Магистратура деңгейі бойынша білім беру бағдарламаларының құрылымында даярлаудың үш бағытының үстемдігі байқалады. Бірінші орында «Бизнес, басқару және құқық» саласы тұр, бұл магистрлік білім беру бағдарламаларының жалпы санынан 25,3 %-ды құрайды. Екінші орынды инженерлік, өңдеу және құрылыс салалары (18,2 %), ал үшінші орынды педагогикалық ғылымдар (18,1%) алады. Мұндай құрылым басқарушылық және техникалық құзыреттерге деген тұрақты сұранысты, сондай-ақ озық кәсіптік білім беру деңгейінде педагог кадрларды даярлаудың тұрақты басымдығын көрсетеді.

Докторантурада топ-3 бағыт келесідей ұсынылған: инженерлік, өңдеу және құрылыс салалары (жалпы санынан 26,4%), ары қарай бизнес, басқару және құқық (16,1 %), ал педагогикалық ғылымдар (15,7%) үштікті аяқтайды.

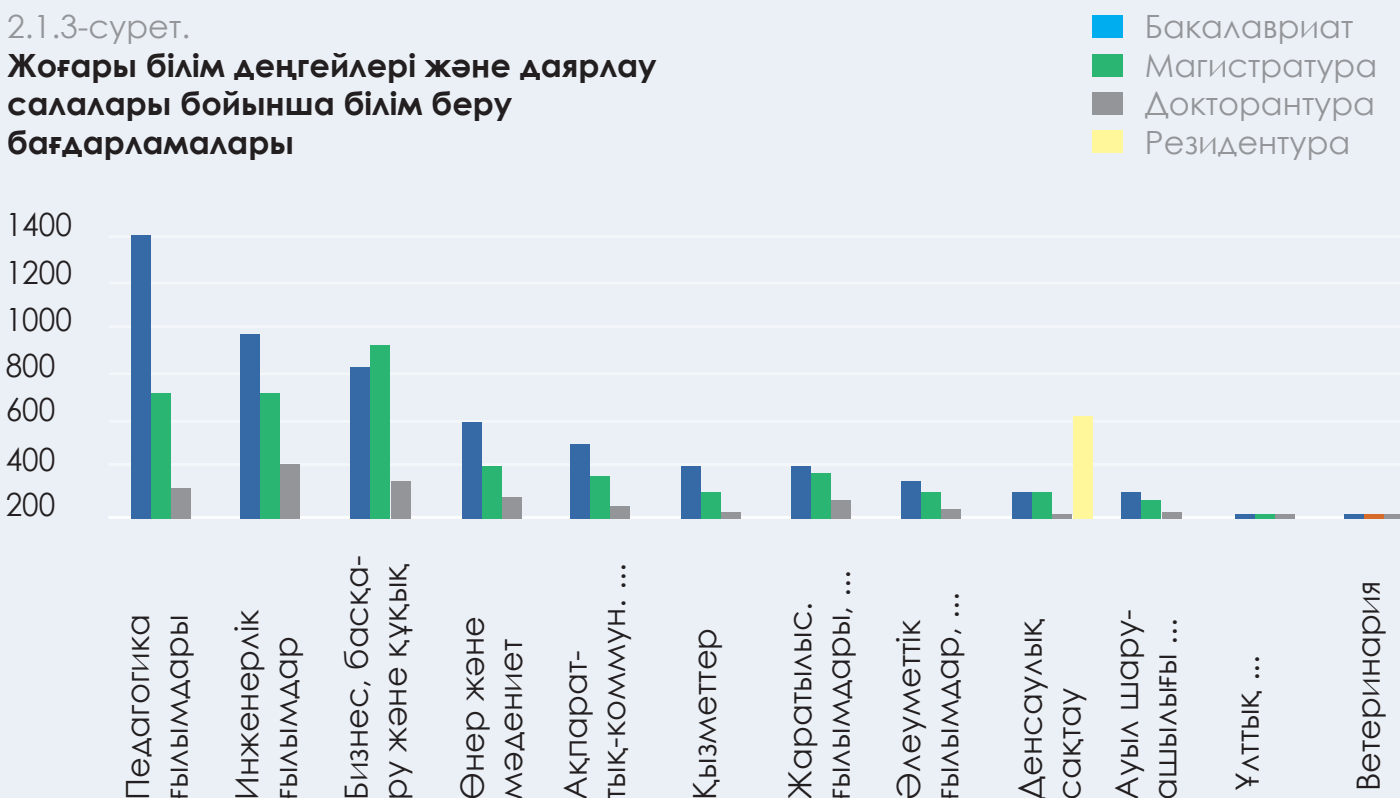
Бұл елдің ғылыми-техникалық әлеуетін дамытуға және басқару мен білім беру саласындағы зерттеу құраушысын нығайтуға стратегиялық бағдарды көрсетеді. Сондықтан докторантура ғылымды қажетсінетін өсумен, басқаруды модернизациялаумен және академиялық корпусты жаңғыртумен байланысты салаларда мамандануды көрсетеді (2.1.3-сурет).

Іске асырылатын білім беру бағдарламаларының саны бойынша алғашқы ондыққа мынадай жоғары оқу орындары кіреді (2.1.2-кесте)

Білім беру бағдарламаларының шамамен 8%-ын инновациялық бағдарламаларға жатқызуға болады: олар пәнаралық тәсілмен, озық технологияларға бағдарлануымен ерекшеленеді және цифрлық платформаларды, жобалық қызметті және индустриямен өзара іс-қимылды

2.1.3-сурет.

Жоғары білім деңгейлері және даярлау салалары бойынша білім беру бағдарламалары

қоса алғанда, оқытуды ұйымдастырудың жаңа нысандарын белсенді түрде енгізуде. Инновациялық білім беру бағдарламаларының көпшілігі «Инженерлік, өңдеу және құрылыс салалары» білім беру бағыты бойынша әзірленді (22,75 %).

Инновациялық білім беру бағдарламаларының ең көп саны мынадай жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарында (ЖЖОКБҰ-да) іске асырылады:

43 ОП Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті	41 ОП Қ.И. Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық зерттеу университеті
28 ОП М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті	17 ОП А. Сағынов атындағы Қарағанды техникалық университеті
17 ОП Ә. Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті	17 ОП Торайғыров университеті
12 ОП Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті	11 ОП М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті

Қазақстанда инновациялық білім беру бағдарламаларын әзірлеу – кәсіптік стандарттармен стратегиялық байланысқан, динамикалы және жүйелі бағдарланған сипатқа ие. Жоғары білім беру жүйесінде іске асырылатын 8,5 мың ББ-ның 85%-ға жуығы кәсіптік стандарттар негізінде әзірленді, бұл білім

2.1.2-кесте.

ББ саны бойынша Топ-10 ЖЖОКБҰ

ЖЖОКБҰ	ББ саны
Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті	571
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті	301
М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті	300
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті	256
Қ.И. Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық зерттеу университеті	240
Торайғыров университеті	193
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті	186
Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті	171
М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті	152
Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті	148

беру мазмұнының экономиканың нақты секторының талаптарымен ұштасуының жоғары дәрежесін көрсетеді. Бұл контекстте барлық инновациялық бағдарламаның 17,65%-ы өзектендірілген кәсіптік стандарттарға сәйкес құрылғаны назар аудартады. Бұл құзыреттерді стандарттаудың өсіп келе жатқан маңыздылығын ғана емес, сонымен қатар технологиялық және әлеуметтік-экономикалық дамудың өзгермелі жағдайларына бейімделуге қабілетті кадрларды даярлауға инновацияларды енгізудің тұрақты тетігін қалыптастыруды да көрсетеді.

Инновациялық білім беру бағдарламаларын әзірлеу және енгізу – экономиканы екпінді цифрландыру, адами капиталға қойылатын талаптарды жаһандық арттыру және даярлаудың құзыреттілік моделіне көшу жағдайында Қазақстанның жоғары білім беру жүйесі үшін стратегиялық басымдыққа айналады. Инновациялық білім беру бағдарламалары университеттерге еңбек нарығындағы өзгерістерге уақытылы бейімделуге, ғылыми зерттеулердің нәтижелерін білім беру үдерісіне біріктіруге және жұмысқа орналасу әлеуеті жоғары пәнаралық бағыттар бойынша мамандар даярлауды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Мұндай бағдарламалардың қажеттілігі дәстүрлі білім беру траекториялары көбінесе индустрияның өзекті сұраныстарын көрсетпейтіндігімен және жеделдетілген технологиялық трансформация жасанды интеллект, тұрақты даму, цифрлық инженерия, биотехнология және басқа салаларда жаңа құзыреттерді қалыптастыруды талап ететіндігімен негізделген.

Қазақстандық жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдары

(ЖЖОКБҰ-лар) кванттық инженерия, цифрлық ауыл шаруашылығы, геномика, денсаулық сақтаудағы ЖИ сияқты бағыттар бойынша пилоттық инновациялық білім беру бағдарламаларын әзірлеуді бастады.

Бұл бастамалар академиялық еркіндік қағидаттарына, білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына (бұдан әрі – МЖМС) сәйкестігіне, Ұлттық біліктілік жүйесіне және кәсіптік стандарттармен өзара байланысқа сүйенеді. Инновациялық білім беру бағдарламалары сонымен қатар икемді модульдік құрылымды, тәжірибеге бағдарланған тәсілді, халықаралық ынтымақтастықты және индустриялық әріптестердің белсенді қатысуын болжайды. Олардың дамуы тек мазмұнды трансформацияны ғана емес, сонымен қатар кадрлық, қаржылық және нормативтік – институциялық қолдауды қажет етеді. Осылайша, инновациялық бағдарламалар білім беруді, ғылымды және экономиканы тұрақты дамудың бірыңғай стратегиясына біріктіруге қабілетті жаңа типтегі университеттерді қалыптастырудың негізгі құралына айналады.

2029 жылға дейін халықтың табысын арттыру бағдарламасы шеңберінде іске асырылатын «Мамандығым – Болашағым» жобасы

еңбек нарығының өзекті және болжамды қажеттіліктерін ескере отырып, кадрлар даярлау жүйесін терең трансформациялауға, экономиканың негізгі салаларын озыңқы кадрлармен қамтамасыз етуге және өңірлерді тұрақты дамытуға бағытталған.

«Мамандығым – Болашағым» жобасы шеңберінде екі негізгі талдамалық құрал – жаңа кәсіптер мен құзыреттердің өңірлік және салалық атластары бөлінген, олардың әрқайсысы кадрларды даярлау жүйесін трансформациялауда өзінің функциясын орындайды. Өңірлік атластар облыстар мен республикалық маңызы бар қалалар деңгейінде қалыптастырылады және экономиканың жергілікті ерекшеліктерін, басым секторларды, инвестициялық жобаларды және жұмыспен қамту құрылымындағы болжамды өзгерістерді көрсетеді. Олар жоғары оқу орындары мен колледждердің аймақтық еңбек нарығының нақты сұраныстарына бағытталған білім беру бағдарламаларын жобалау кезінде практикалық қолдануға арналған.

Еліміздің 9 өңірінде, оның ішінде Павлодар, Маңғыстау, Қарағанды, Ақмола, Ақтөбе, Жамбыл, Жетісу облыстарында, сондай-ақ Астана және Алматы қалаларында жаңа кәсіптер мен құзыреттердің өңірлік атластары әзірленді. Бұл карталар білім беру бағдарламаларын жаңғыртуға негіз болды.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
ЖАҢА
МАМАНДЫҚТАРЫ
МЕН ҚҰЗЫРЕТТЕРІ
АТЛАСЫ

Мәселен, «Мамандығым – Болашағым» жобасы шеңберінде ЖОО-лар қажеттіліктердің өңірлік карталарын ескере отырып, 900-ден астам ББ-ны өзектендірді, оның ішінде 90 ЖОО 500-ден астам жаңа ББ-ны енгізді.

Өңірлік атластар әр аймақтың экономикалық мамандануын ескеріп, оның басым салалары көрсетілуімен құрылады. Мысалы,

1 тарау.
Қазақстанның жоғары білімі: ұлттық басымдықтар мен жаһандық трендтер

2.1.3-кесте.

Өңірлер бойынша атлас негізіндегі ББ саны

Өңір	ББ саны
Алматы қ.	188
Шығыс Қазақстан	80
Шымкент қ.	42
Павлодар	35
Астана қ.	31
Абай	14
Жамбыл	32
Қарағанды	12
Түркістан	10
Ақмола	8
Маңғыстау	8
Ақтөбе	18
Қостанай	8
Жетісу	5
Қызылорда	8
Солтүстік Қазақстан	4
Алматы обл.	0
Атырау	0
Батыс Қазақстан	7
Ұлытау	0
Барлығы	510

Павлодар облысында энергетика мен металлургияға, Жамбыл облысында – агроөнеркәсіптік кешен мен химияға, батыс облыстарында – мұнай-газ және көлік логистикасына баса назар аударылды.

Торайғыров университетінде (Павлодар облысы) өңірдегі кәсіптердің жергілікті атласына негізделген

- **«6B07151 Машина жасау және реверс-инжиниринг»**
- **«6B07141 Өнеркәсіптік робототехника және автоматтандыру»,** негізгі бағдарламалары іске қосылды.

Бұл бағдарламалар озық индустриялық кәсіпорын – «Проммашкомплект» ЖШС-мен серіктестікте қалыптастырылған және «Индустрия 4.0» үшін кадрларды, оның ішінде цифрлық модельдеу, өнеркәсіптік робототехника және өндірістерді зияткерлік автоматтандыру жөніндегі мамандарды даярлауға бағытталған. ▼

1. «Өнеркәсіптік робототехника және автоматтандыру» ББ

атап айтқанда, роботтандырылған кешендерді басқару жөніндегі инженерлерді, процестерді автоматтандыру жөніндегі мамандарды, бұзбай бақылау жөніндегі инженерлерді дайындайды, бұл машина жасау және энергетика салаларының трансформациясына сәйкес келеді.

2. «Машина жасау және реверс-инжиниринг» ББ

прототиптеу жөніндегі инженерлерді, CNC станоктарының операторларын, 3D-модельдердің конструкторларын даярлауды қамтамасыз етеді. Бұл бағдарламалардың оқу

жоспарларына цифрлық телқосақ, 3D басып шығару, CAD ортасындағы инженерлік есептеулер және өндірісті автоматтандыру сияқты технологиялық трендтерге сәйкес пәндер енгізілді.

Тараз өңірлік университетінің базасында ▼

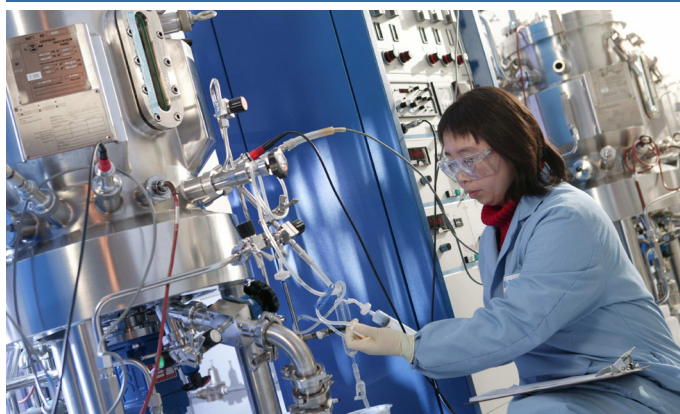
«Цифрлық агроном», «Ауыл шаруашылығындағы жаңа технологиялар жөніндегі маман» ББ

оның ішінде «нақты» егіншілік, агроГАЗ және дрондарды өсімдік шаруашылығында қолдану модульдері әзірленді

Шерхан Мұртаза атындағы Халықаралық Тараз инновациялық институтының базасында ▼

«Көмір өңдеу жөніндегі химик-технолог» және «Жаңа материалдарды әзірлеу жөніндегі химик-зертханашы» жаңартылған мамандықтары бойынша кадрлар даярлауға бағытталған жергілікті кәсіптер атласы шеңберінде «6B05301 Химия» ББ әзірленді.

Қ. Жұбанов ат. Ақтөбе өңірлік университеті Британдық **Heriot-Watt University** университетімен серіктестікте мұнай-газ саласын тұрақты дамыту үшін мамандардың жаңа буынын даярлауға бағытталған

«Мұнай инженериясы және энергоменеджмент (ҚР+УК)»

ориентированную на подготовку бірлескен ББ әзірледі. Бағдарлама **«Өндіру салаларындағы экоталдамашы»** және **«Мұнай-газ саласындағы инженер-талдамашы»** мамандықтарын қамтиды, қоршаған ортаға зиянды әсерді азайтуды басқаруға баса назар аударады, предиктивті талдау және өндірістік процестерді цифрлық басқару саласындағы құзыреттерді қалыптастырады.

Ш. Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті (Yessenov University) ▼

«Химиялық инжиниринг технологі» атлас кәсібі шеңберінде «Органикалық заттардың химиялық технологиясы»

білім беру бағдарламасын енгізді. Бағдарлама мұнай-газ секторын цифрландыруға бағытталған және цифрлық инжиниринг және өндірістік процестерді автоматтандыру сияқты бағыттарды қамтиды. Бағдарламаның мазмұнында мұнайды терең өңдеу процестерін жетілдіруді, қалдық мұнай өнімдерін ұтымды пайдалануды, өндірістің экологиялық сипаттамаларын жақсартуды және оның экономикалық тиімділігін арттыруды қоса алғанда, мұнай-химия саласын дамытудың негізгі векторларын болжау көзделген.

2024 жылы жаңа кәсіптер мен құзыреттердің салалық және өңірлік атластары негізінде

әзірленген және Ұлттық тізілімге енгізілген қолданыстағы білім беру бағдарламаларына мониторинг жүргізілді. Осындай қолданыстағы бағдарламалар қолда бар 8424 білім беру бағдарламасының жалпы санынан 510 бағдарламаны құрады. Атластар бойынша ББ ең көп саны Алматы қаласында тіркелді (188 бағдарлама), одан кейін Шығыс Қазақстан облысы және Шымкент қ. (2.1.3-кесте).

Жаңа кәсіптер мен құзыреттердің салалық және өңірлік атластары негізінде білім беру бағдарламаларының көпшілігін әзірлеген жоғары оқу орындарының арасында мынадай ЖЖОҚБҰ-лар көш бастап тұр:

- Қ.И. Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық зерттеу университеті (Алматы қ.),
- Д. Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан техникалық университеті (ШҚО),
- Торайғыров университеті (Павлодар облысы),
- М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті (Шымкент қ.),
- Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті (Астана қ.),

- Ш. Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті (Маңғыстау облысы),
- С. Өтебаев атындағы Атырау мұнай және газ университеті (Атырау облысы),
- Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті (Ақтөбе облысы).

Өз кезегінде, салалық атластар бүкіл республика ауқымында экономиканың жекелеген секторларын қамтиды және цифрландырудың, автоматтандырудың, экологиялық орнықты технологияларды енгізудің ұзақ мерзімді трендтеріне бағытталған, сондай-ақ жаңа кәсіптерді қалыптастырады. Салалық атластар кәсіптер ішінде қандай өзгерістер болып жатқанын және технологиялық ауысым жағдайында қандай жаңа құзыреттер маңызды болатынын анықтай отырып, ұлттық стратегиялар мен кәсіптік стандарттар үшін әдіснамалық нұсқаулық ретінде қызмет етеді. Өңірлік атластардан салалық атластардың айырмашылығы – белгілі бір аймақтағы сұраныс деңгейін көрсетпейді, бірақ ел ішіндегі кәсіптердің болашақ дамуы туралы бірыңғай түсінік қалыптастырады. Осылайша, өңірлік және салалық атластар – бұл жергілікті экономиканың ерекшелігін бір мезгілде ескеруге және білім беру жүйесінің дамудың жалпыұлттық басымдықтарымен стратегиялық келісімділігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін бірін-бірі толықтыратын құралдар.

Атластар шеңберінде ББ-ның ең көп саны мынадай салалар бойынша әзірленді:

«Ақпараттық технологиялар және цифрландыру» саласында – 170-тен астам ББ әзірленді.

Бұл санатқа Data Engineering, UX/UI дизайны, заттар интернеті, киберқауіпсіздік, цифрлық маркетинг және көлемді деректерді талдау бойынша білім беру бағдарламалары

«Индустриялық сектор және инженерия» саласында – шамамен 160 ББ әзірленді.

Бұл предиктивті талдама, ақылды логистика және техносфералық қауіпсіздік элементтері бар тау-кен өндірісін автоматтандыру, цифрлық металлургия, машина жасау бағдарламалары. Мұндай бағдарламаларды енгізу Қарағанды техникалық университетінде, С. Торайғыров атындағы Павлодар университетінде, сондай-ақ Жезқазған университетінде жүзеге асырылды

«Агроөнеркәсіптік кешен» саласында – шамамен 140 ББ әзірленді.

Олардың ішінде «нақты» егіншілік, агробиотехнология, цифрлық мал шаруашылығы, АӨК-дегі ГАЖ және дрондардың қолданылуымен мониторингілеу бар. Әзірлеуді С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті, І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Тараз өңірлік университеті және аграрлық бейіні бар басқа да жоғары оқу орындары жүргізді

Денсаулық сақтау және биотехнология саласында – цифрлық медицина,

биоинформатика, жеке медицина және геномдық технологияларды қоса алғанда, шамамен 120 ББ әзірленді. Жаңа білім беру бағдарламаларын С.Д.Асфендияров атындағы ҚазҰМУ, Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы және Семей медицина университеті енгіздімедицинским университетом Семей.

«Энергетика және экотехнология» саласында – жел энергетикасы, микрожелілерді басқару, көміртекті есеп беру, энергияны үнемдейтін құрылыс және экологиялық сертификаттау сияқты бағыттарды қамтитын 80-ге жуық ББ әзірленді. Бұл бағдарламалар Павлодар, Қарағанды және Ақтау техникалық жоғары оқу орындарында енгізілді.

«Сәулет және қала құрылысы» саласында – зияткерлік қалаларға, BIM модельдеуге, қалалық инфрақұрылымды басқаруға және тұрақты жобалауға бағытталған 50-ден астам бағдарлама әзірленді.

Осыған қоса, қаржы технологиялары, жасыл химия, цифрлық білім, цифрлық экономика жағдайында адам ресурстарын басқару, жеткізу тізбектерінің логистикасы және т.б. перспективалы секторларда бағдарламалар әзірленді. Жаңа және жаңартылған ББ бірқатар жағдайда 90 %-ға дейін бейімделген мазмұнды қамтыды, бұл бизнес, салалық қауымдастықтар, технопарктер өкілдерінің және басқа да мүдделі стейкхолдерлердің тікелей қатысуы арқасында мүмкін болды.

Бағдарламаларды әзірлеуге белсенді қатысқан жоғары оқу орындары оқу жоспарларын жаңғыртып қана қоймай, мазмұнның тәжірибеге бағдарлануын нығайтты, оқытудың жобалық форматын, soft skills модульдерін және заманауи цифрлық құзыреттіліктерді енгізді. Осылайша, **«Мамандығым – Болашағым»** жобасы экономиканың жоғары технологиялық және трансформацияланатын секторларында жұмыс істеуге қабілетті кадрларды даярлауды қамтамасыз ете отырып, өңірлік қажеттіліктерге бейімделген икемді, бәсекеге қабілетті және жоғары білім беру жүйесін құрудың драйвері

2 тарау.

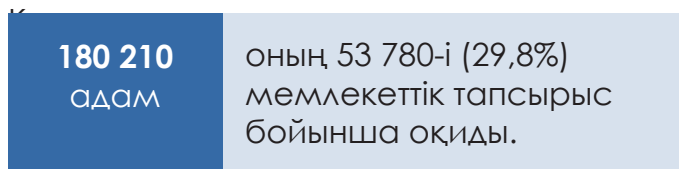
Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімді дамыту: ағымдағы жай-күйі мен динамикасы

атанды. Бұл ретте, жаңа кәсіптер атласы болжау құралы ғана емес, сонымен қатар өңірлік даму, цифрлық трансформация және экономиканы кадрлық жаңғырту контекстіне тікелей ендірілген инновациялық ББ жобалау үшін практикалық негізге айналды.

2.2. Қазақстандық жоғары білім беру жүйесін жаңғырту жағдайында педагог кадрларды даярлау

Бүгінгі таңда Қазақстанда 54 ЖОО педагогтерді даярлауға арналған лицензияға ие, ал осы бағыттар бойынша бағдарламаларға түсушілерге қойылатын талаптар артып келеді. 2021 жылдан бастап педагогикалық бағдарламаларға өту балы **50-ден 75-ке** дейін өсті, бұл ЖЖОКБҰ-ның талапкерлердің білім сапасын арттыруға деген ұмтылысын көрсетеді.

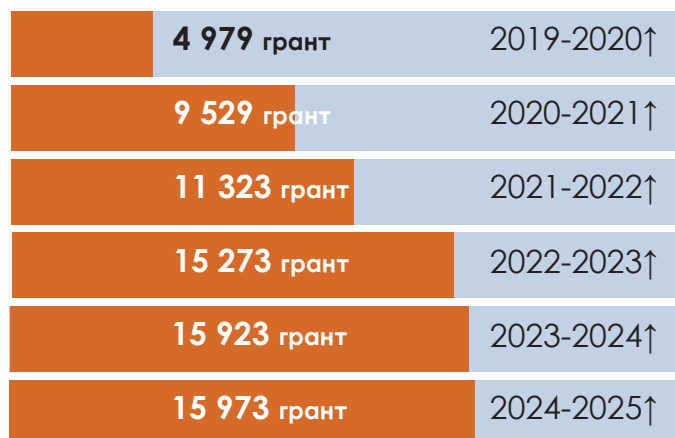
Салыстыру үшін: 2021-2022 оқу жылында педагогикалық бағдарламалар бойынша 177 519 студент оқыды, оның ішінде мемлекеттік тапсырыс бойынша – 46 513 адам (26,2%).

Педагогикалық бағыттарды таңдайтын талантты жастар арасында да оң

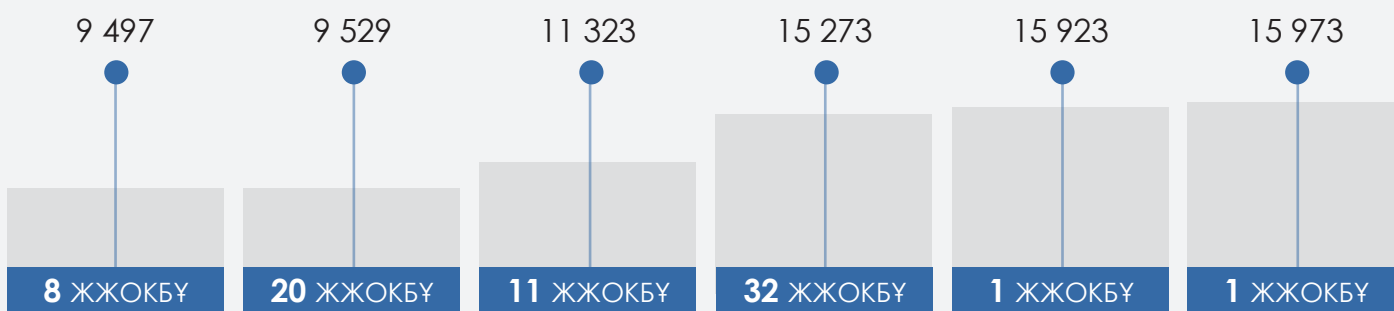
динамика байқалады. 2024 жылы «Алтын белгі» белгісінің 1797 иегеріне грант берілді, бұл 2023 жылмен салыстырғанда 269-ға артық, бұл кезде 1528 үздік студент грант алды.

Ағымдағы 2024-2025 оқу жылында педагогикалық бағдарламаларға түсушілер арасында ҰБТ-ның орташа балы 105-ті құрады, бұл өткен жылғы көрсеткіш – 102,5 балдан жоғары. Соңғы үш жылда осы бағыттар бойынша бітіру 142 049 адамды құрады, оның 72,4%-ы (немесе 102 914 адам) жұмысқа табысты орналастырылды.

Педагогикалық мамандықтарға арналған білім беру гранттарының саны жыл сайын артып келеді. (2.2.1-сурет)

2.2.1-сурет. Білім беру гранттары санының арту үрдісі ↓

Аталған өсім мемлекет тарапынан педагогикалық кадрларды даярлауға басымдық беріліп отырғанын көрсетеді.

Қазақстанның педагогикалық жоғары оқу орындары білім беру бағдарламаларын жаңғырту бойынша белсенді жұмысты жалғастыруда. Қазіргі уақытта Білім беру бағдарламаларының тізілімінде 1 725 білім ББ тіркелген, олардың 89,7%-і «Педагог» кәсіби стандартына сәйкес жаңартылған [21]. Бұл өзгерістер болашақ мұғалімдерді даярлау сапасын арттыруға, заманауи талаптарға сәйкестікті қамтамасыз етуге және түлектердің біліктілік деңгейін көтеруге бағытталған.

Қазақстанда педагогикалық жоғары оқу орындарына арналған жаңа аккредиттеу стандарты қабылданды. Аталған стандарт білім беру үдерісінің сапасына және профессор-оқытушылар құрамының кәсіби құзыреттерін арттыруға қойылатын талаптарды күшейтеді. Ол педагогикалық кадрларды даярлау сапасын бақылауды күшейтуге бағытталған, бұл өз кезегінде білім беру сапасын арттыруға, сондай-ақ бағдарламаларды өзекті кәсіби стандарттарға сәйкестендіруге ықпал етеді.

Аккредиттеудің жаңа стандартын енгізу жоғары оқу орындарының институциялық та, сондай-ақ мамандандырылған аккредиттеуден де өтуін көздейді. Бұл педагогикалық білім беру саласында мамандарды даярлау сапасын неғұрлым тиімді бақылауға мүмкіндік береді.

Педагогикалық білім беру жүйесін реформалау жоғары білікті мұғалімдерді даярлау арқылы орта білім беру сапасын арттыруға бағытталған Қазақстан Республикасының стратегиялық басымдығы болып табылады. Педагогикалық білім беру сапасын арттыру бойынша жұмыстар

Дүниежүзілік банктің «Орта білім беруді жаңғырту» жобасы аясында жүзеге асырылуда.

Жоба қойылған мақсаттардың басым бөлігіне қол жеткізуге мүмкіндік беріп, реформалауға жүйелі көзқарастың бар екенін көрсетті. Жобаны Ғылым және жоғары білім министрлігінің (ҒЖБМ) басқаруына беру және оны педагогикалық білім беруге қайта бағдарлау нәтижесінде қол жеткізілген негізгі жетістіктер келесіні қамтиды:

Білім беру бағдарламаларын жаңарту.

Бакалавриат пен магистратура деңгейлерінде пәндік-бейінді 30 жаңа білім беру бағдарламасы әзірленіп, сынақтан өткізілді. Бұл ББ 17 қазақстандық жоғары оқу орнының, Назарбаев Университетінің Жоғары білім беру мектебінің және Финляндияның екі жоғары оқу орнының қатысуымен әзірленді. Барлық 30 ББ Білім беру бағдарламаларының тізіліміне енгізілді. 2023-2024 оқу жылында аталған ББ пилоттық режимде іске асырылды. 2024 жылғы 1 қыркүйектен бастап педагогикалық жоғары оқу орындарында бағдарламаларды толық ауқымда енгізу басталды [22].

Аталған инновациялық ББ-ның ерекшелігі – зерттеушілік дағдыларды дамытуға, білім берудегі цифрландыруға және педагогтердің цифрлық құзыреттерін арттыруға, сондай-ақ өмір бойы оқыту әдістерін қамтитын инклюзивті педагогиканы жаңартуға басымдық берілуі.

Бағдарламалар әзірленіп, сынақтан өткізілген 103 арнайы курспен бірге орта білім берудің жаңартылған мазмұнымен толық үйлестірілген. Бұл болашақ мұғалімдерді даярлауда сабақтастықты және жоғары сапаны қамтамасыз етеді.

Оқытушылардың біліктілігін арттыру.

Жоба аясында жоғары оқу орындарының ПОҚ қатарынан ББ-ны жобалау және оларды ауқымдау бойынша 50 тренер даярланды. 2024 жылдың қаңтар-мамыр айлары аралығында педагогикалық ББ жүзеге асыратын 1 800 жоғары оқу орнынан ПОҚ оқытудан өтті. Оқыту аясында 30 ББ педагогикалық компоненті бойынша силлабустар, сондай-ақ «Ауылдық жалпы білім беретін және шағын жинақты мектептердегі оқу үдерісін ұйымдастырудың әдістері мен тәсілдері», «Жасыл экономика» және басқа да жаңа курстар әзірленді.

Сонымен қатар жаратылыстану-математикалық цикл пәндерін CLIL әдістемесі бойынша ағылшын тілінде оқытуға 100 ПОҚ, сондай-ақ білім берудегі өзгерістер көшбасшыларын даярлау бойынша 200 жоғары оқу орнынан ПОҚ пен 50 ауыл мектебінің директорлары (2024 жылғы қаңтар-мамыр айлары) оқытудан өтті.

Бұдан бөлек, «Инклюзивті білім беру моделі» әзірленді. Аталған модель негізінде жоғары оқу орындарының оқытушылары (250 тыңдаушы), мемлекеттік жалпы білім беретін және арнайы білім беру ұйымдарының мамандары мен педагогтері (250 тыңдаушы), оның ішінде ауыл мектептерінің мамандары (200 тыңдаушы) – дефектолог-мұғалімдер, логопед-мұғалімдер, психологтар, педагог-психологтар және пән мұғалімдері оқытудан өтті.

Жүйелі өзгерістер және стандарттау.

Оқулықтарды сараптауға қойылатын талаптар, Ұлттық бірыңғай тестілеу (ҰБТ) және педагогикалық білім беру жүйесі білім берудің жаңартылған мазмұнымен толық сәйкестендірілді. ҰБТ үшін 6 273 тест тапсырмасы әзірленіп, бекітілді.

Инфрақұрылымдық қамтамасыз ету.

Материалдық-техникалық базаны жаңарту жобаның маңызды құрамдас бөлігіне айналды. Бүгінгі таңда 25 жоғары оқу орны физика, химия және биология пәндерін оқыту әдістемесіне арналған, заманауи білім беру ортасының талаптарына сай пәндік кабинеттермен жабдықталды, ал 14 жоғары оқу орнында инклюзивті білім беру кабинеттері ашылды.

Педагогикалық білім берудің жаңа моделін енгізу.

17 жоғары оқу орны тиісті ресурстармен және модельмен қамтамасыз етілген тиімді педагогикалық білім беруді жоспарлау тетіктерін табысты енгізді. Бұл жұмыс еліміз бойынша мұғалімдерді даярлаудың жаңа моделін кең ауқымда енгізуге негіз қалады.

Осылайша, жоба білім беру сапасын арттыруға ғана емес, сонымен қатар оқыту стандарттарын жалпы деңгейде көтеруге бағытталған кең ауқымды реформалар бағдарламасының негізін қалады. Жоба аясында іске асырылған бастамалар, атап айтқанда педагогикалық жоғары оқу орындарына түсу талаптарын күшейту және мамандыққа келудің баламалы жолдарын дамыту, оқыту сапасына ұзақ мерзімді әрі тұрақты әсер етуде.

2022 жылы ҒЖБМ жанындағы Республикалық оқу-әдістемелік кеңес Педагогикалық білім беруді жаңғырту тұжырымдамасын қабылдады. Бұл

құжат білім беру саласындағы қол жеткізілген нәтижелер мен жаңа сын-қатерлер ескеріле отырып, 2024 жылы өзектендіріліп, Қазақстан Республикасында педагогикалық білім беруді дамыту тұжырымдамасы деп қайта аталды [23]. ↓

Педагогикалық білім беруді дамыту тұжырымдамасының жаңа редакциясында 9 басым бағыт айқындалған →	Педагог кадрларға деген қажеттілікті болжау және озық цифрлық технологияларды енгізу
Инновациялық бағыттағы жоғары оқу орнының бірыңғай білім беру кеңістігін (ББК) қалыптастыру	Білім беруде инклюзивті тәсілді ілгерілету
Практикаға бағытталған кәсіби даярлық	Үздіксіз педагогикалық практиканы жетілдіру
Тұлға құрылымында зерттеушілік бейінді дамыту	Педагогтің жалпы және арнайы кәсіби цифрлық құзыреттерін қалыптастыру
Педагогтің көшбасшылық дағдылары мен басқарушылық құзыреттерін күшейту	Үздіксіз педагогикалық білім беру жүйесіндегі инновациялар

Бұл ретте жоғары оқу орындарындағы педагог кадрларды даярлаудың мазмұны мен әдістері зерттеушілік, кәсіби, цифрлық және басқарушылық құзыреттерді меңгерген, дамыған soft skills-ке ие, инклюзивті және жобалық-бағдарланған білім беру дағдыларын игерген, үздіксіз кәсіби дамуға қабілетті педагог-көшбасшы тұлғасын қалыптастыруға бағытталатын болады.

Қазақстандық білім беру жүйесінің трансформациясы және инклюзивтілік қағидаттарының белсенді енгізілуі жағдайында арнайы педагогика мен педагогикалық диагностика саласындағы мамандарды даярлаудың маңызы артып келеді.

Аутизм спектрінің бұзылыстары (АСБ), сөйлеу, есту, көру және интеллект дамуындағы бұзылыстары бар оқушыларды қоса алғанда, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар санының өсуі педагогтерден жаңа кәсіби құзыреттер мен тәсілдерді талап етеді.

ДДСҰ-ның деректеріне сәйкес, әрбір 160 адамның бірі аутизммен ауырады және мұндай адамдардың саны жыл сайын артып келеді. Қазақстанда да аутизм спектрінің бұзылыстары бар балалар санының өсуі байқалуда. Атап айтқанда, 2024 жылдың басында елімізде осы диагноз қойылған 9 мыңнан астам бала тіркелген [24].

Қазақстан жағдайында бұл пәнаралық ортада жұмыс істей алатын, педагогикалық диагностиканың және сүйемелдеудің заманауи әдістерін қолданатын, білім беру үдерісін бейімдеуге қабілетті кадрларды сапалы даярлау жүйесін қалыптастыру қажеттігін білдіреді.

2024-2025 оқу жылында **«Арнайы педагогика мамандарын даярлау»** білім беру бағдарламасы бойынша

бакалавриат↓

4 190 студент білім алды, олардың 1 828-і мемлекеттік білім беру тапсырысы есебінен оқыды

Түлектер саны **1 398 адамды** құрады, оның ішінде 242 түлек оқуын мемл. тапсырыс бойынша аяқтады.

магистратура↓

308 адам оқыды, олардың 267-сі мемлекет есебінен білім алды

162 адам тәмамдады, соның ішінде 134-і мемлекеттік білім беру тапсырысы бойынша

докторантура↓

2025-2026 оқу жылында **36 адам** білім алуда

2024 жылдың соңындағы жағдай бойынша арнайы педагогика саласында бакалавриат, магистратура және докторантура деңгейлерінде кемінде 40 білім беру бағдарламасы тізілімде тіркелген. Бұл бағдарламалар еліміздің көптеген өңірлік жоғары оқу орындарында жүзеге асырылуда, олардың қатарында:

- Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті және Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті;
- С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті;
- Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті;

- Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті және басқа да жоғары оқу орындары бар.

АСБ (аутизм спектрінің бұзылыстары) бар балаларды сүйемелдеуге бағытталған инновациялық білім беру бағдарламалары ерекше назар аударуға тұрарлық:

- **7M01902 және 7M01908 — АСБ бар балаларды сүйемелдеу бойынша магистратура** (Абай атындағы ҚазҰПУ, ҚазҰҚПУ, С. Аманжолов атындағы ШҚУ);
- **6B01907, 6B01902 (IP) — АСБ бар балаларды сүйемелдеу және диагностикалау бойынша бакалавриат** (А. Байтұрсынұлы атындағы ҚПУ, Margulan University, Zhanibekov University, Dulat University, С. Аманжолов атындағы ШҚУ, Atyrau University, Абай атындағы ҚазҰПУ);
- **7M01902 "Логопедия"**
6B01903 "Олигофренопедагогика"
6B01904 "Тифлопедагогика"
- **6B01901 "Сурдопедагогика"** даярлаудың мамандандырылған бағыттары.
- **8D01901** Сондай-ақ докторантура деңгейіндегі 8D01901 «**Арнайы педагогика**» білім беру бағдарламасы тіркеліп, енгізілді (Абай атындағы ҚазҰПУ).

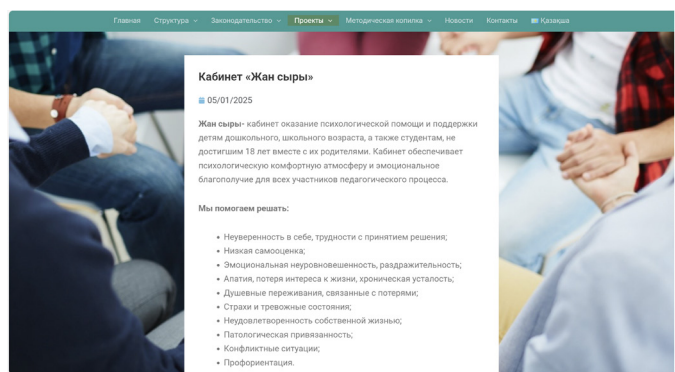
Арнайы педагогика саласындағы мамандарды даярлаудағы практикаға бағытталған тәсілдің жарқын үлгісі – С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университетінің тәжірибесі.

Оқытудың негізгі элементі – **«DanaBala»** үздіксіз және инклюзивті білім беру орталығы. Бұл орталықта сенсорлық интеграция, логопедиялық,

психокоррекциялық, STEAM және басқа да мамандандырылған зертханалар жұмыс істейді. Зертханалар заманауи жабдықтармен (логопедиялық тренажер, аудиометрия, «Томатис», ЭЭГ, СППС және т.б.) қамтамасыз етілген және практикалық сабақтар, тренингтер мен ғылыми зерттеулер жүргізуге база болып табылады.

Ш. Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті инклюзивті білім беру ортасында жұмыс істейтін педагог кадрларды даярлауда көшенді тәсілді жүзеге асыруда. Университетте заманауи жабдықтармен қамтылған инклюзивті білім беру кабинеттері жұмыс істейді, онда «Арнайы педагогика» мамандығы бойынша практикалық сабақтар мен студенттердің өзіндік жұмыстары өткізіледі.

Сондай-ақ жеке және топтық кеңес беру, тренингтер, семинарлар және сарапшылармен кездесулер ұйымдастыратын «Жан сыры» инклюзивті орталығы белсенді қызмет атқарады.

Университет өңірлік мамандықтар атласындағы өзгерістерді ескере отырып, болашақ мамандарды инклюзивті білім беру координаторы ретіндегі жаңа рөлге бағдарлайды және еңбек нарығында сұранысқа ие практикалық құзыреттерді қалыптастырады.

Педагог кадрларды даярлау жүйесінің, соның ішінде инклюзивті компонентті енгізудің белсенді дамуына қарамастан, жүйелік мәселелердің бірі – тұтастай және тұжырымдамалық тұрғыдан қалыптасқан **ұлттық педагогиканың** болмауы. Қазіргі таңда ол көбіне жекелеген пәндер, факультативтік курстар немесе дара ғылыми зерттеулер түрінде ғана ұсынылған, алайда білім беру жүйесінің біртұтас философиясы мен әдіснамалық негізі ретінде қалыптаспаған. Соның салдарынан қазақ халқының және көпэтносты қоғамның тарихи-мәдени, құндылықтық және дүниетанымдық ерекшеліктері білім беру бағдарламаларында жеткілікті деңгейде көрініс таппайды, бұл мектептің тәрбиелік қызметінің әлсіреуіне және жаһандану жағдайында ұлттық бірегейліктің орнықтылығының төмендеуіне әкеледі.

Ұлттық педагогиканың білім беру жүйесінің әдіснамалық негізі ретінде тұтас қалыптаспауына байланысты бірқатар терең мәселелер туындайды.

- 1** жаһанданған білім беру трендтерінің басымдығы жағдайында қазақстандық педагогиканың айқын бірегейлігінің әлсіздігі байқалады, бұл жас ұрпақта орнықты құндылықтар жүйесін қалыптастыруды қиындатады.
- 2** қазақ халқының бай мұрасы мен дәстүрлеріне негізделген білімдер, технологиялар және тәрбиелік әдістердің жүйелендірілген корпусы жеткіліксіз.
- 3** этнопедагогикалық тәсілдер педагогтарды даярлау бағдарламаларының мазмұнына әлсіз кіріктірілген, бұл олардың ұлттық бағдарланған тәрбие

үлгілерін қолдану мүмкіндігін төмендетеді.

- 4** дәстүрлі тәрбиелік тәжірибелердің ұрпақтар арасындағы сабақтастық деңгейінің төмендігі байқалады, бұл тарихи тәжірибе мен қазіргі тәрбие мен білім беру арасындағы алшақтауға әкеледі.

Осылайша, Қазақстанда педагогикалық білім беруді жаңарту мен дамытуда жүйелі шаралар қабылдануда: талапкерлерді даярлау сапасы артып келеді, жаңа кәсіби стандарттар енгізілуде, білім беру бағдарламалары инклюзивтілікке, цифрлық дағдыларға және практикаға бағдарланған даярлыққа басымдық бере отырып жаңартылуда. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқыту мен сүйемелдеуді қоса алғанда, арнайы педагогика саласындағы мамандарды даярлау белсенді дамып келеді. Университеттердің халықаралық бастамаларға қатысуы кеңеюде, заманауи материалдық-техникалық база қалыптасуда және жұмыс берушілермен өзара іс-қимыл күшейтілуде. Мұның барлығы қазақстандық білім беру жүйесінің трансформациясы жағдайында тиімді жұмыс істей алатын кәсіби құзыретті, этикалық жауапты және әлеуметтік бағдарланған педагог кадрлар корпусын қалыптастыруға жағдай жасайды.

С. Аманжолов атындағы ШҚУ-да облыс орталығы мектептерінің директорларына арналған **«Инклюзивті білім беру жағдайында білім беру үдерісін басқару: заманауи тәсілдер мен тәжірибе»** тақырыбында семинар өтті.

С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті. **«Dana bala» үздіксіз және инклюзивті білім беру орталығы**

2.3. Болашақ инженерлердің құзыреттері: даярлау бағдарламаларының еңбек нарығы талаптарына сәйкестігі

Инженерлік білім беру бүгінде жекелеген пәндер мен ұлттық шекаралар шеңберінен шығып, стратегиялық маңызға ие болуда. Ол климаттың өзгеруі

мен энергетикалық дағдарыстардан бастап, өнеркәсіптің технологиялық трансформациясына дейінгі жаһандық сын-қатерлерді шешудегі негізгі факторға айналада.

Инженерлер өндірістік және цифрлық инфрақұрылымды құрып қана қоймай, орнықты даму, үдерістерді автоматтандыру, жасанды интеллект пен «жасыл» технологияларды дамытуда жетекші рөл атқарады. Осыған байланысты Қазақстан Президенті білім беруді техникалық мамандықтарға қайта бағдарлау және өндірістік компаниялармен әріптестікте индустриялық PhD тетіктері арқылы жаңа буын инженер-өндірісшілерді қалыптастыру қажеттігін атап өтеді.

Президенттің тапсырмасына сәйкес, техникалық мамандықтар бойынша кадрларды даярлауға басымдық берілуде. Инженерлік бағыттар бойынша даярлау 61 университетте жүзеге асырылады. 2024 жылы инженерлік-техникалық кадрларды даярлауға мемлекеттік білім беру тапсырысының жалпы көлемінің 60%-інен астамы бағытталды.

Инженерлік білім беру бағдарламалары жоғары білім берудің келесі салалары аясында іске асырылады:

«Инженерлік, өңдеу және құрылыс салалары» - даярлаудың 5 бағытын қамтиды →

сәулет және құрылыс

инженерия және инженерлік іс

өндірістік және өңдеуші салалар

стандарттау және метрология

су шаруашылығы

«Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» — АКТ,

телекоммуникациялар және ақпараттық қауіпсіздікті қамтиды.

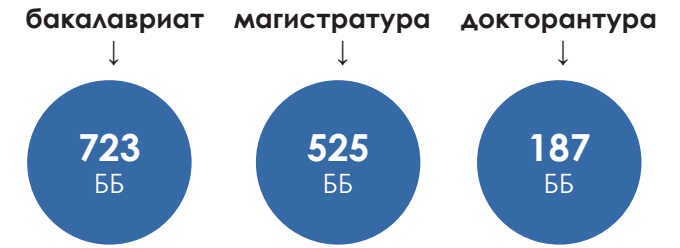
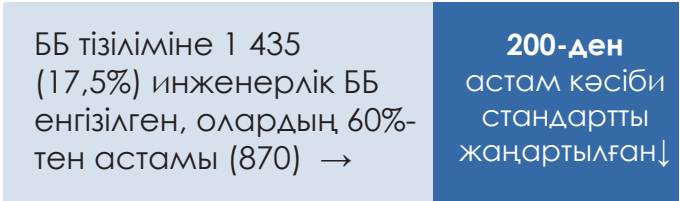
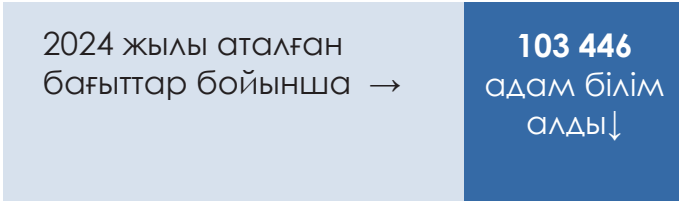
Жекелеген инженерлік білім беру бағдарламалары жаратылыстану ғылымдары мен ауыл шаруашылығы салаларында да, соның ішінде

жерге орналастыру

су шаруашылығы

агроинженерия

бағыттары бойынша жүзеге асырылуда.

2.3.1-кесте.
Іске асырылып жатқан инженерлік ББ саны бойынша ТОП-10 ЖЖОКБҰ

ЖЖОКБҰ	ББ саны
Казахский национальный исследовательский технический университет им. К.И.Сатпаева	145
М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті	111
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті	78
Әбілқас Сағынов атындағы Қарағанды техникалық университеті	63
Торайғыров университеті	62
М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті	57
Д. Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан техникалық университеті	49
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті	46
Логистика және көлік академиясы	45
С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті	45

Білім беру бағдарламаларының ең көп саны келесі ЖЖОКБҰ-да шоғырланған (2.3.1-кесте).

Инженерлік білім беру тұжырымдамасы

2024 жылы инженерлік кадрларды даярлауға көзқарастарды жүйелі түрде трансформациялауға бағытталған Қазақстан Республикасының 2024-2029 жылдарға арналған инженерлік білім беру тұжырымдамасы әзірленді. Тұжырымдама елдің бәсекеге қабілетті инженерлік әлеуетін қалыптастыруға кедергі келтіретін өзекті сын-қатерлерге жауап ретінде инженерлік кадрларды даярлау жүйесін кешенді түрде қайта пайымдауға бағытталған. Бұл сын-қатерлер төрт негізгі деңгейде көрініс табады.

1 халықаралық деңгейде қазақстандық инженерлік білім берудің жаһандық кәсіби және аккредиттеу қауымдастықтарына интеграциясы жеткіліксіз болып отыр. Қазақстан Washington, Sydney немесе Dublin Accord сияқты халықаралық келісімдерде ұсынылмаған, ал инженерлерді сертификаттаудың ұлттық жүйесі әзірге халықаралық талаптарға толық сәйкес келмейді. Бұл біліктіліктерді трансшекаралық тануды және жаһандық технологиялық стандарттарды қалыптастыруға қатысуды шектейді.

2 ұлттық деңгейде білім беру ресурстары мен гранттардың теңгерімсіз бөлінуі, жастардың инженерлік мамандықтарға қызығушылығының төмендеуі, талапкерлердің жаратылыстану-математикалық пәндер бойынша дайындық деңгейінің әлсіздігі және инженерлік білім берудің ұлттық технологиялық даму басымдықтарымен байланысының болмауы байқалады. Сонымен қатар, әсіресе өңірлерде, экономиканың қажеттіліктері мен білім беру бағдарламаларының мазмұны арасындағы алшақтық сақталуда.

3 институциялық деңгейде негізгі проблемалар ретінде университеттердің ескірген инфрақұрылымы, өнеркәсіппен өзара іс-қимылдың әлсіздігі, нақты секторда жұмыс тәжірибесі бар оқытушылар санының шектеулілігі және жоғары оқу орындарының халықаралық жобалар мен желілік серіктестіктерге жеткіліксіз қатысуы аталады. Мұның барлығы даярлаудың практикаға бағдарлануын төмендетіп, озық білім беру модельдерін енгізуді баяулатады.

4 білім беру бағдарламалары деңгейінде академиялық пәндерге басымдық беріліп, құралдық және индустриялық құзыреттерді дамытуға жеткілікті бағдар жоқ. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар (жобалық оқыту, кейс-әдістер, CDIO тәсілі) толық көлемде қолданылмайды, ал білім беру үдерісі салалар мен өңірлердің тез өзгертін сұраныстарына әлсіз бейімделген.

Аталған сын-қатерлерді еңсеру үшін Инженерлік білім беру тұжырымдамасы экономиканың қазіргі талаптарына, технологиялық трендтерге және орнықты даму міндеттеріне сәйкес келетін тұрақты әрі интеграцияланған инженерлік білім беру жүйесін қалыптастыруды көздейді. Құжаттың

негізгі мақсаты – ғылыммен және индустриямен ықпалдасуға бағытталған инженерлік білім беру экожүйесін құру, адами капиталды дамыту және елдің ұзақ мерзімді технологиялық егемендігін қамтамасыз ету. Бұл ретте түлектерді даярлау сапасына, білім беру бағдарламаларының мазмұндық трансформациясына, біліктіліктердің халықаралық салыстырмалылығына және еңбек нарығымен байланысты күшейтуге ерекше назар аударылады.

Осы мақсатқа қол жеткізу үшін бірқатар міндеттер айқындалған. Олардың қатарында: инженерлік кадрларды ұлттық деңгейде жоғары сапада даярлауды қамтамасыз ету; Орнықты даму мақсаттарын ескеретін инженерлік білім берудің ұлттық моделін қалыптастыру; білім беру бағдарламаларына CDIO қағидаттарын (жоспарлау, жобалау, іске асыру, пайдалану) және іргелі инженерлік пәндерді (General Basic Engineering Core Curriculum) енгізу; білім беру деңгейлері арасында бағдарламаларды үйлестіру арқылы инженерлік кадрларды даярлаудың сабақтасты жүйесін құру; үйлестіруші орган ретінде Ұлттық инженерлер кеңесін құру; инженерлік біліктіліктерді тану үшін нормативтік-құқықтық базаны әзірлеу және кәсіби сертификаттау орталықтарын құру қарастырылған.

Қазақстан Республикасындағы инженерлік білім беру тұжырымдамасы инженерлік қызметтің бүкіл өмірлік цикліне — жобалаудан бастап күрделі жүйелерді, процестер мен инженерия өнімдерін пайдалануға дейін бағдарланған инженерлік кадрларды даярлаудың жаңа моделіне көшуді көздейді. Қолданыстағы жүйеден айырмашылығы (2.3.1-сурет),

Болон моделіне (бакалавриат – магистратура - докторантура)

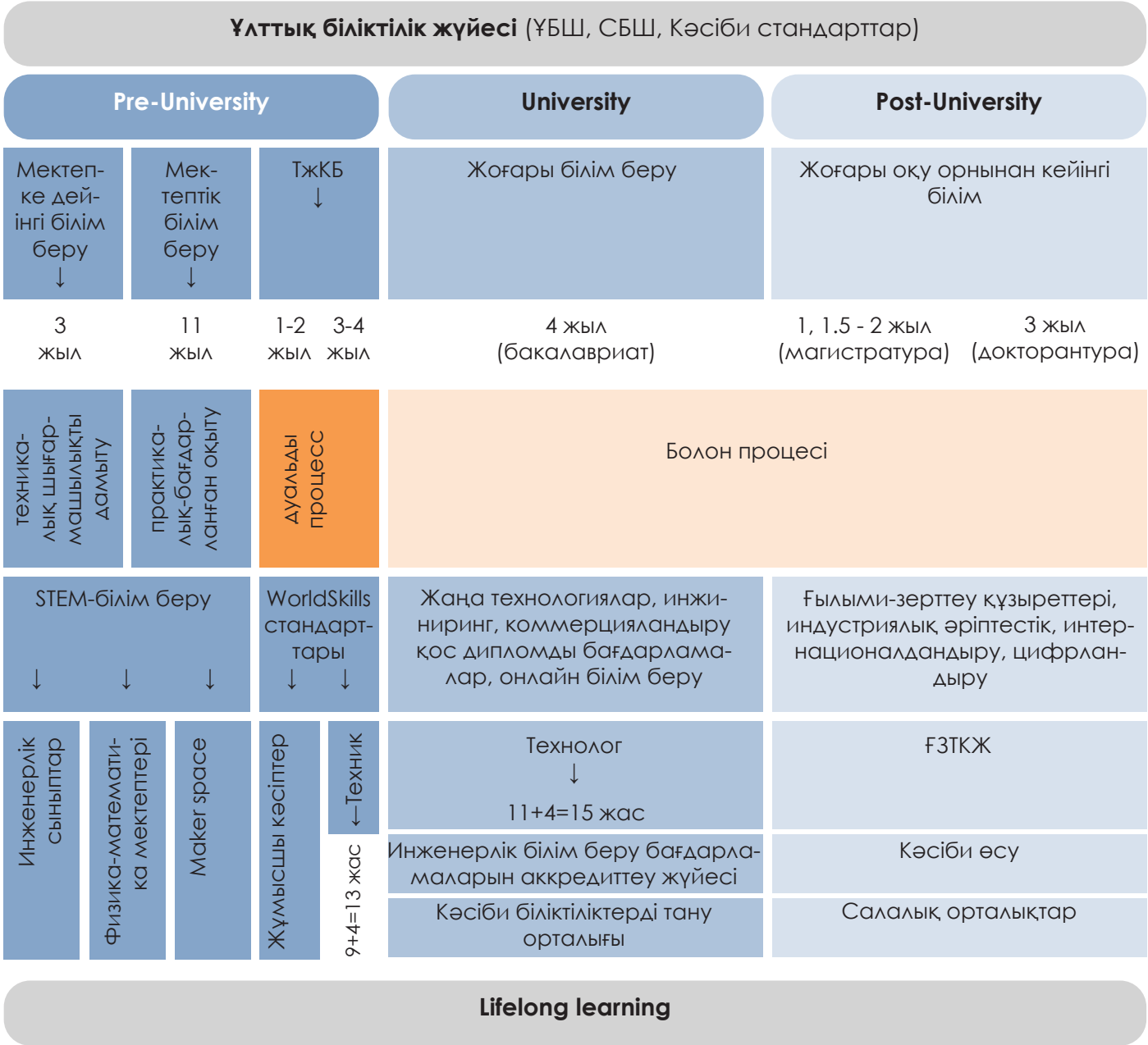
негізделген жаңа модель-білім берудің алғашқы кезеңдерінен бастап инженерлік құзыреттіліктердің үздіксіз қалыптасуын қамтамасыз ететін Pre – University – University-Post-University тұтас үш деңгейлі жүйесі (2.3.2-сурет).

Жаңа модель халықаралық стандарттарға (Вашингтон, Сидней және Дублин аккордтары) және **CDIO** (Conceive – Design – Implement – Operate) принциптеріне, сондай-ақ жүйелілік, қолжетімділік, ашықтық, тұрақтылық, инновация және үздіксіз жетілдіру сияқты негізгі принциптерге

2.3.1-сурет
ҚР Инженерлік білім берудің қолданыстағы моделі

Дереккөз:
Қазақстан Республикасында инженерлік білім беруді дамытудың 2024–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы

негізделген дайындық деңгейлері арасындағы сабақтастықты қамтамасыз етуге арналған. Оның мақсаты – индустрияның, жаһандық еңбек нарығының заманауи талаптарына және тұрақты даму міндеттеріне сәйкес келетін мамандарды даярлау (2.3.2-сурет.). ▼

1

кезең — **Pre-University** — білім алушылардың инженерлік қабілеттерін ерте дамытуға бағытталған.

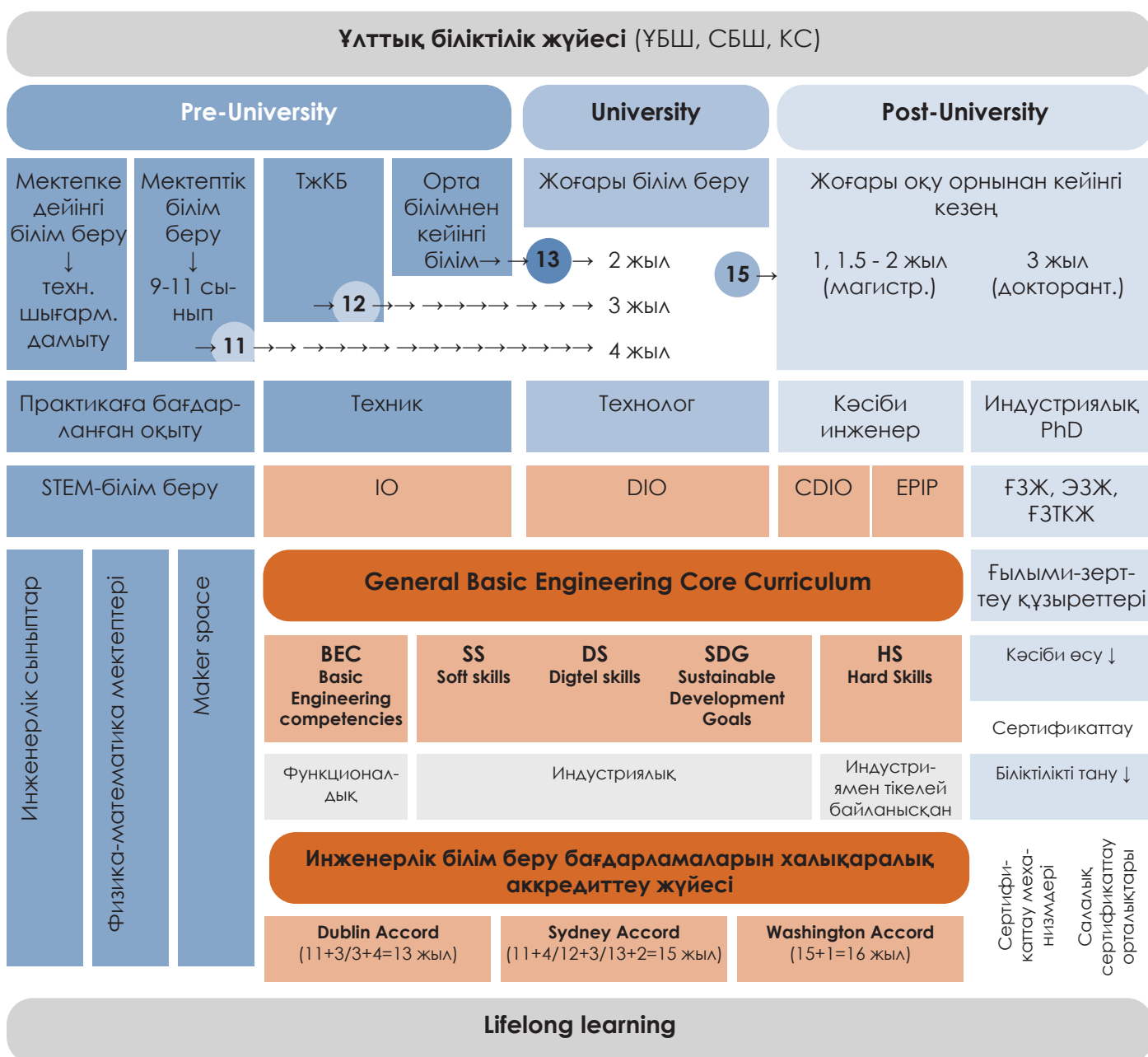
Ол 13 жылдық оқуды қамтиды және мектепке дейінгі, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік және орта білімнен кейінгі

2.3.2-сурет.

ҚР Инженерлік білім берудің жаңа моделі

Дереккөз:

ҚР Инженерлік білім берудің 2024-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы

білім беруді қамтиды. Бұл деңгейде Дублин аккордының ережелері («техниктерді» дайындау) және *implement & Operate* (іске асыру және пайдалану) бөліктеріндегі CDIO Тұжырымдамасы жүзеге асырылады. Оқыту STEM-тәсіл, инженерлік сыныптар, «ТРИЗ шеберханасы» курсы, WorldSkills олимпиадаларына қатысу және кәсіпорындардағы тағылымдамалар арқылы құрылады, бұл одан әрі оқыту үшін тәжірибеге бағдарланған базаны қамтамасыз етеді.

2 кезең — **University** — инженерлік білімді тереңдету және қолданбалы дағдыларды қалыптастыру.

Ол жоғары білімді қамтиды және «технологтарды» дайындауға бағытталған. Бұл кезеңде Сидней аккордының ережелері мен CDIO компоненттері (*Design, Implement, Operate* — жобалау, іске асыру және пайдалану) жүзеге асырылады.

Қолданбалы математика, физика, инженерлік графика, материалдардың кедергісі, электротехника негіздері және т. б. сияқты пәндерді қамтитын негізгі инженерлік бағдарлама (*General Basic Engineering Core Curriculum*) орталық элемент болып табылады. Университет деңгейіндегі маңызды бөлігі білім алушыларға сұранысқа ие бағыттар бойынша қосымша құзыреттерді игеруге мүмкіндік беретін микробіліктіліктер болып табылады.

Бұл еңбек нарығының талаптарына тез бейімделуге ықпал етеді, дайындықтың тәжірибеге бағдарлануын күшейтеді және оқу процесін икемді және жекелендіреді. Сонымен қатар, микробіліктіліктер ұлттық біліктілік шеңберінің 4-5 деңгейіндегі біліктілік сертификатын беру арқылы түлектердің бәсекеге қабілеттілігін арттырады.

3 кезең — **Post-University** — біліктілігі халықаралық деңгейде танылатын кәсіби инженерлер мен зерттеушілерді даярлауды қамтамасыз етеді.

Бейіндік магистратура мамандарға өндіріспен тығыз байланыста практикалық инженерлік құзыреттілікті тереңдетуге мүмкіндік береді, ал ғылыми-педагогикалық магистратура болашақ оқытушылар мен зерттеушілерді дайындайды. Докторантура (индустриялық PhD қоса алғанда) инженерлік қызметті ғылыми сүйемелдеуді және нақты индустриялық интеграцияны қоса алғанда, инновацияларды дамытуды қамтамасыз етеді. Бұл кезең Вашингтон аккордына сәйкес келеді және CDIO-ның идеядан іске асыруға және басқаруға дейінгі толық циклін қамтиды. Осылайша, бастапқы кәсіптік бағдарлаудан бастап ғылыми және өндірістік көшбасшылыққа дейінгі инженерлік кадрларды даярлауды қалыптастыратын тұтас білім беру бағыты аяқталады.

Сондықтан, инженерлік білім берудің жаңа моделі халықаралық стандарттар мен практикалық қолдануға бағытталған тұтас, логикалық құрылымдалған жүйені қалыптастырады. Ол инженерлік кадрларды тұрақты даярлауды қамтамасыз ете отырып және Қазақстанның ұзақ мерзімді технологиялық дамуы үшін берік іргетас құра отырып, заманауи технологиялық сын-тегеуріндерге жауап береді.

Инженерлік білім беру тұжырымдамасын іске асыру жүйелі тәсілге сәйкес кезең-кезеңімен жүзеге асырылады. Инженерлік бағдарламалардың құрылымын жаңарту жүргізуде, бірыңғай дайындық стандарттарын қамтамасыз ететін іргелі инженерлік ядро (*General Basic Engineering Core Curriculum*) енгізуде. Басым бағыттардың бірі

Қазақстан Республикасы Президентінің тапсырмасы шеңберінде іске асырылатын индустриялық PhD даярлау моделін іске қосу болып табылады. Мәселен, 2024 жылдың 1 қыркүйегінен бастап алғаш рет «Қазмырыш» және «Қазхром» сияқты ірі өндірістік компаниялармен ынтымақтастықта «индустриялық PhD» деңгейіндегі мамандарды даярлау бағдарламасын енгізу басталды. Мемлекеттік тапсырыс шеңберінде «индустриялық PhD» деңгейіндегі мамандарды даярлауға 100 грант бөлінді.

Пилоттық режимде 2024 жылдың 1 қыркүйегінен бастап Қазақстанның 7 университетінде іске асырылуда.

Инженерлік білім берудің жаңа моделінде өндірістік практикамен тығыз байланысты қамтамасыз етуге бағытталған Индустриялық докторанттар (PhD) үшін тәлімгерлік тетігі көзделген. Диссертациялық жұмысты кем дегенде екі кеңесші басқарады, олардың біреуі бейіндік саланың жоғары білікті сарапшысы болуы керек. Ғылыми

қолдаудың бұл тәсілі академиялық тереңдікті ғана емес, сонымен қатар ғылыми жобалардың практикалық өзектілігін де қамтамасыз етеді.

Университеттер кәсіптік стандарттар мен салалық талаптарды ескере отырып, білім беру бағдарламаларының мазмұнын жаңарту бойынша белсенді жұмыс жүргізуде, өндіріспен және озық

17 ББ

Сәтбаев
атындағы ҚазҰТ

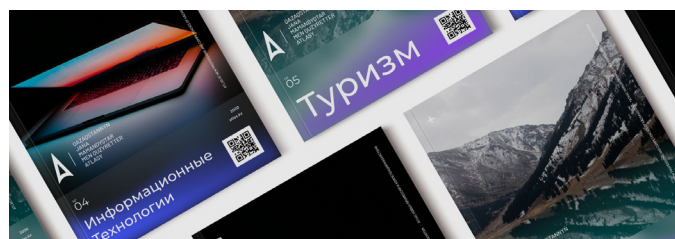
11 ББ

М. Әуезов
атындағы ОҚУ

10 ББ

Торайғыров
университе

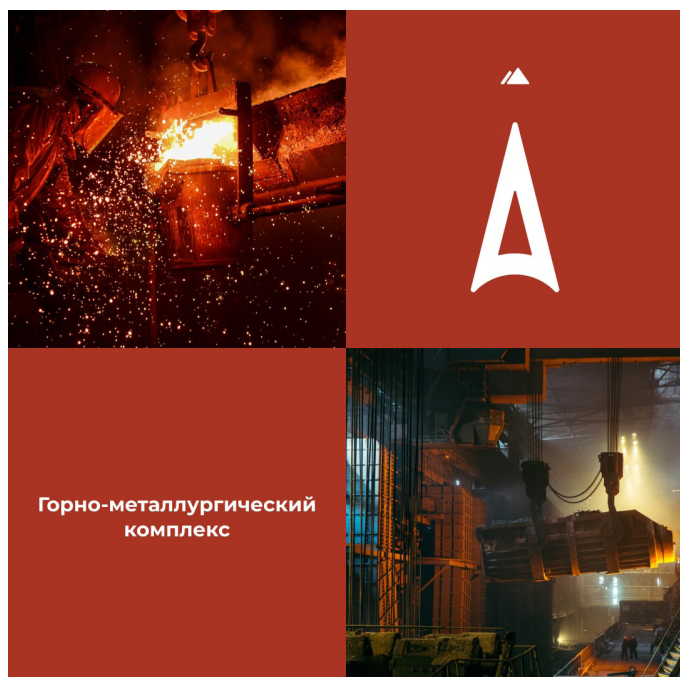
7 ББ

М. Қозыбаев
атындағы СҚУҚАЗАҚСТАННЫҢ
ЖАҢА
МАМАНДЫҚТАР
АТЛАСЫ

технологиялармен интеграциялауға бағытталған инновациялық бағдарламалар әзірленуде.

«Машина жасау», «Мұнай және газ», «Құрылыс», «Тау-кен металлургия кешені», «Энергетика» салалары бойынша 43 инновациялық ББ жаңа кәсіптер атласы негізінде әзірленді.

Мұнай-газ

 ATYRAU OIL AND GAS UNIVERSITY	- Мұнай-газ секторындағы болжамды талдау
	- Геофизикалық технологиялар және инжиниринг
	- Цифрлық технологияларды пайдалана отырып жерді зерттеудің қашықтық әдістері
 Caspian University	- Цифрлық мұнай-газ инжинирингі
 KOZUBAYEV UNIVERSITY	- Робототехникалық, зияткерлік жүйелер және аспап жасау
 ZHUBANOV UNIVERSITY	- Экоэнергетика - Мұнай-химия өндірісінің технологиясы
 AUEZOV UNIVERSITY	- Геокеңістіктік цифрлық инженерия

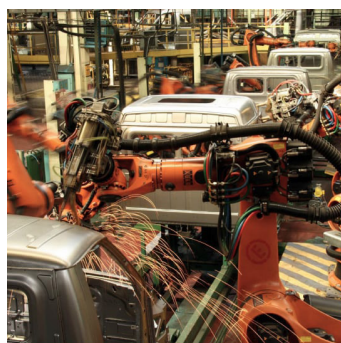
Энергетика

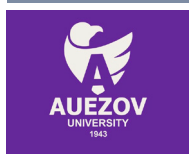
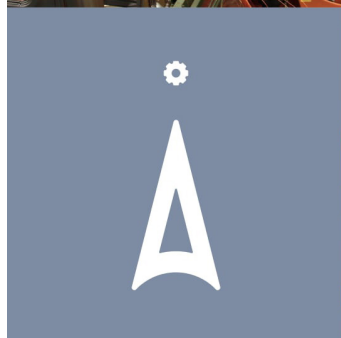
 AUEZOV UNIVERSITY	- Интеграцияланған зияткерлік энергетикалық жүйелер - Энергетиканың цифрлық жүйелері: электр энергиясын генерациялау, бөлу және тұтыну
	- Гидроэнергетик
	- Электр және жылу энергетикалық жүйелерді автоматтандыру - Ұшу динамикасы және ұшу аппараттарының қозғалысын басқару - Жаңартылатын энергия көздері
 INTERNATIONAL UNIVERSITY	- Киберфизикалық жүйелер
	- Жасанды интеллектпен жоғары жүктелген ақпараттық жүйелер

Машина жасау

Құрылыс

Машиностроение

- Машина жасаудағы 3D-модельдеу

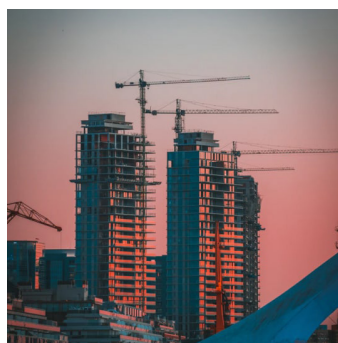
- Машина жасау өндірісін цифрландыру

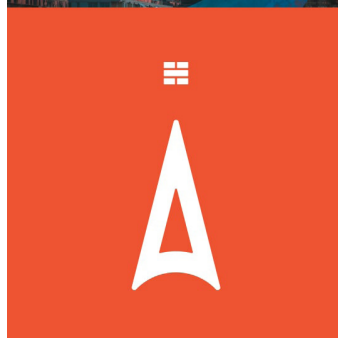
- Машина жасаудағы цифрлық технологиялар

- Робототехникалық, зияткерлік жүйелер және аспап жасау

Строительство

- Қала құрылысын жоспарлау және кадастр
- Ғимараттар мен құрылыстарды энергия тиімді жобалау

- Құрылыстағы IT

- Жобалаудағы BIM-технологиялар

Жалпы, инженерлік білім беру тұжырымдамасын іске асыру инженерлік кадрларды даярлау жүйесін кешенді жаңғыртуға бағытталған, бұл қазақстандық инженерлік біліктіліктерді халықаралық тануды қамтамасыз етуге, заманауи білім беру тәсілдері мен стандарттарын енгізу есебінен кадрларды даярлау сапасын арттыруға, білім берудің өндіріспен байланысын күшейтуге, сондай-ақ инженерлік білім берудің үздіксіз жүйесін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Инженерлік білім беру тұжырымдамасының негізгі тетіктерін сынақтан өткізуге арналған пилоттық алаңдар ретінде **Satpayev University** және **Д. Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан техникалық университеті** айқындалды, онда CDIO халықаралық стандарттарына сәйкес келетін инженерлік даярлықтың жаңа үлгілерін енгізу, тәжірибеге бағдарланған оқыту және өнеркәсіптік кәсіпорындармен тереңдетілген өзара іс-қимыл жоспарлануда.

Пилоттау өңірлік және салалық ерекшеліктерді ескере отырып, инженерлік білім беруді трансформациялаудың тиімді тетіктерін анықтауға, сондай-ақ кейіннен елдің басқа техникалық жоғары оқу орындарына масштабтау үшін қайталанатын модельдерді қалыптастыруға мүмкіндік береді. Осылайша, пилоттық университеттер саясат, практика және индустриялық қажеттіліктер арасындағы байланысты қамтамасыз ете отырып, инженерлік білім берудің жаңа моделін қалыптастыру орталықтарына айналады. Бұл экономиканың басым салаларында сұранысқа ие бәсекеге қабілетті мамандарды даярлау үшін жағдай жасайды және Қазақстанның өзінің инженерлік мектептері мен технологиялық шешімдерін дамытуға қабілетті индустриалды бағдарланған ел ретіндегі ұстанымын нығайтады.

2.4. Халықаралық сапа стандарттары контекстінде Қазақстанда заңгерлік білім беру

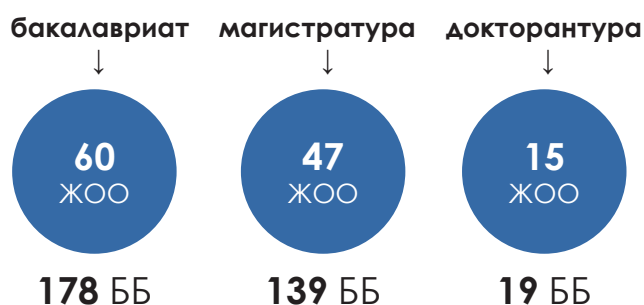

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың «**Әділетті Қазақстан: Заң және тәртіп, экономикалық өсу, қоғамдық оптимизм**» атты ел халқына Жолдауында құқықтық тәртіпті нығайтуға және орнықты және әділ қоғам құрудың ірге қағидаттары ретінде әділдікті орнатуға ерекше назар аударылды. Заң мен тәртіп тек басқару құралдары ретінде ғана емес, сонымен бірге экономикалық өсуге де, қоғамдық келісімге де қол жеткізу мүмкін емес негізгі қоғамдық құндылықтар ретінде жарияланады. Олардың мемлекеттік курстың құқықтық негізі ретінде танылуы заңның үстемдігіне, азаматтардың сот төрелігі алдындағы теңдігіне және мемлекеттік институттардың есеп беруіне негізделген әлеуметтік дамудың неғұрлым жетілген моделіне көшуді көрсетеді.

Бұл тұрғыда жоғары заң білімі ерекше символдық және практикалық мәнге ие болады. Заңгерлерді даярлау сапасы әділеттілік қағидаттарын іске

асыруға, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын сақтауға, сондай-ақ қоғамның құқықтық институттарға деген сеніміне тікелей әсер етеді. Бұл құқықтық білім заңдылықты, құқықтық тәртіпті және құқықтық мемлекеттің тұрақты дамуын қамтамасыз ете алатын құзыретті мамандарды даярлау үшін негіз болады.

2024 жылы 61 ЖЖОКБҰ (немесе 49,6 %) 336 білім беру бағдарламасын іске асыра отырып, «Құқық» бағыты бойынша кадрлар даярлауды жүзеге асырды, оның ішінде:

Бағдарла-
малардың
ең көп саны
→

25 ББ

әл-Фараби
атындағы
Қазақ ұлттық
университеті

13 ББ

А.Н. Гумилев
атындағы
Еуразия ұлттық
университеті

12 ББ

Е. Бөкетов
атындағы
Қарағанды
университеті

12 ББ	12 ББ	10 ББ	10 ББ
Каспий қоғамдық университеті	Қонаев университеті	М.С. Нәрікбаев атындағы КАЗГЮУ университеті (МНУ)	Нархоз университеті

2.4.1-кесте.
**ЖЖОКБҰ-да іске асырылатын
инновациялық ББ тізбесі**

ЖЖОКБҰ (әзірлеуші)	Білім беру бағдарламасының атауы
Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті	6B04203 Құқық және бизнес
Х. Досмұхамедов атындағы Атырау университеті	7M04213 Этномедиация
Махамбет Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті	6B04204 Кәсіпкерлік қызметті құқықтық реттеу
Инновациялық Еуразия университеті	6B04203 Сыртқы экономикалық қызметті құқықтық және кедендік реттеу
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті	7M04212 теңіз және энергетика құқығы
Ш. Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университеті	6B04204 теңіз құқығы
Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті	7M04204 Сыбайлас жемқорлыққа қарсы компаенс
«Тұран - Астана» университеті	6B04203 Сандық құқықтану
Қонаев университеті	6B04210 IT-заңгер
Нархоз университеті	7M04203 Еуропалық және халықаралық бизнес құқығы
М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті	7M04219 Сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет және компаенс-қызмет
М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті	7M04209 Құқықтану (салалар бойынша)

Заң кадрларын даярлау жүйесінде құқықтық практиканың заманауи талаптары мен халықаралық стандарттарға бағдарланған инновациялық тәсілдер қолданылады. Бұл мамандарды тәжірибеге бағытталған, пәнаралық және цифрлық даярлауды қамтамасыз ететін ББ жаңа форматтарын әзірлеу мен енгізуде көрініс табады. Білім беру бағдарламаларының тізіліміне 11 жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдары әзірлеген және іске асыратын 12 инновациялық бағдарлама енгізілген, бұл жоғары оқу орындарының заңгерлік білім беру мазмұнын жаңартуға және оны уақыттың өзекті сын-тегеуріндеріне бейімдеуге ұмтылысын растайды (2.4.1-кесте.).

Цифрлық құзыреттерді қалыптастыру, деректерді қорғау мақсатында бағдарламаларға мынадай пәндер енгізілді:

	1. Киберқауіпсіздік және жасанды интеллект негіздері туралы Заң 2. Құқықтық логика
	1. Эмоционалды интеллект. 2. Жария құқық бойынша цифрлық жоба 3. Сотқа дейінгі тергеп-тексерулердің бірыңғай тізілімі негізінде е-қылмыстық іс бойынша іс жүргізу 4. Киберқауіпсіздік
	1. Заң қызметіндегі ақпараттық технологиялар 2. Құқық қорғау органдарының ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету

және басқалар.

Құқық саласындағы білім беру бағдарламаларының жалпы санының 62,5%-і (210 бағдарлама) аккредиттеуден өтті, ал 95%-і (310 бағдарлама) заманауи талаптарға сәйкес жаңартылды.

Кәсіби стандарттар негізінде және ескере отырып, өзектендірілді →

168 ББ,
оның ішінде↓

67 ББ

Инновациялық жобаны құқықтық қамтамасыз ету

60 ББ

Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтеріне арналған КС

12 ББ

Сот баллистикалық сараптамасы

Қазақстанда заңгерлік білім беруді дамытудағы елеулі прогреске қарамастан, мемлекеттің, ЖОО-лардың және кәсіби қоғамдастықтың белсенді күш-жігерін қоса алғанда, жүйелі тәсілді және стратегиялық тексерілген жауапты талап ететін құрылымдық сын-қатерлер қалып отыр.

Ел тәуелсіздік алған сәттен бастап заңгер мамандығы ұлттық құқықтық жүйені қалыптастыру және нығайту процесінде шешуші орынға ие болды. Егемендіктің алғашқы жылдарында орталық міндет биліктің барлық тармақтары мен мемлекет институттарының тұрақты жұмыс істеуін қамтамасыз етуге қабілетті берік нормативтік база құру болды. Қазіргі кезеңде «Жаңа Қазақстанды» құру жағдайында заңгерлік білім берудің маңыздылығы сақталып қана қоймай, артып келеді.

Сонымен қатар, заңгерлік білім бәсекеге қабілетті заң кадрларының қалыптасуына кедергі келтіретін бірқатар сын-қатерлерге тап болады. Ең өзекті мәселелердің бірі білім беру бағдарламаларының теориялық мазмұны мен заң мамандығының практикалық талаптары арасындағы тұрақты алшақтық болып қала береді. Кәсіби қоғамдастықтың кадрларды даярлаудағы рөлінің маңыздылығын түсінгеніне қарамастан, оның білім беру процесіне қатысуы әлі күнге дейін үзінді және жүйелік емес.

Жұмыс берушілер бағдарламаларды әзірлеуге сирек қатысады, ал жоғары оқу орындарының заң факультеттерінде тұрақты жұмыс істейтін бизнес-кеңестер немесе ұқсас органдар жоқ, бұл болашақ заңгерлерді даярлаудың өзекті және нарыққа бағдарланған тиісті модельдерін қалыптастыруды қиындатады.

Жоспарлы кадр саясатының ұзақ мерзімді тұрақтылығының шешілмеген мәселелері проблеманы күшейтеді. Атап айтқанда, академиялық мансаптың төмен тартымдылығы, әсіресе өңірлерде, білікті оқытушылардың, соның ішінде халықаралық тәжірибесі бар мамандардың тапшылығына әкеледі. Қосымша қиындықтар бакалавриат бағдарламаларының теңгерімсіз мамандануымен байланысты, олар «құқық бакалавры» әмбебап біліктілігіне қарамастан, көбінесе тар бейінді ретінде қалыптасады, осылайша түлектердің мансаптық траекторияларының икемділігін шектейді және олардың еңбек нарығында күтілетін құнын төмендетеді.

Кәсіби құзыреттіліктің күтілетін ең төменгі деңгейін қамтамасыз ететін түлектің бірыңғай моделінің болмауы заң факультеттерінің көптігімен, көбінесе бейіндік бағыты жоқ ЖОО-лармен күрделене түседі, бұл бүкіл ел бойынша

білім беру сапа стандарттарын қамтамасыз етуді қиындатады.

Мысалы, [Қазақстанда 61 ЖЖОҚБҰ техникалық, ауыл шаруашылығы және педагогикалық бейіндегі жоғары оқу орындарын қоса алғанда, «Құқық» бағыты бойынша кадрлар даярлайды.](#) Жоғары оқу орындарының мұндай саны салыстырмалы халық саны бар елдердегі ұқсас көрсеткіштерден едәуір асып түседі.

Мысалы, Румынияда 66 университет бар 10-нан аз заң факультеттері бар, ал Нидерландыда 21 университетте бірнеше заң бағдарламалары бар. Сондықтан Қазақстандағы заң бағдарламаларының сандық үстемдігі бірыңғай сапа стандарттарын қамтамасыз етуді қиындатады, жүйені басқаруды төмендетеді және заң кәсібінің құнсыздану қаупін тудырады.

Заң пәндерін мемлекеттік тілде оқыту мәселесі де ерекше назар аударуды талап етеді. Бірыңғай терминологиялық базаның болмауы, тиісті оқу материалдарының және білікті қазақтілді оқытушылардың тапшылығы қазақ тілінде сапалы заңи білімінің дамуын тежейді. Сонымен қатар **«Заңгер»** кәсіби стандартының болмауы оқыту нәтижелеріне қойылатын талаптарды біріздендіруге кедергі келтіреді және жұмыс берушілер үшін Біліктіліктің болжамдылығын төмендетеді.

Жалпы алғанда, бұл сын-қатерлер практикаға бағдарлану, жұмыс берушілермен өзара іс-қимылды институцияландыру және білім беру нәтижелеріне қойылатын базалық талаптарды стандарттау қағидаттарына сүйене отырып, заңгерлік білім беру жүйесін кешенді жаңғырту қажеттігін көрсетеді. Қазіргі сын-қатерлермен қатар Қазақстанда заңгерлік білім беру сапалы трансформация және одан әрі даму үшін айтарлықтай әлеуетке ие.

Оның күшті жақтары мен стратегиялық мүмкіндіктерін мына қызмет бағыттарына қатысты атап өтуге болады:

- 1** қазақстандық заңи мектептердің халықаралық ынтымақтастығы нығайып келеді.

Академиялық алмасуларға, халықаралық бағдарламаларға қатысу, сондай-ақ шетелдік университеттердің қазақстандық жоғары оқу орындарымен әріптестікке деген қызығушылығының артуы білім беру бағдарламаларын интернационалдандыруға ықпал етеді. Бұл үздік халықаралық тәжірибелерге қол жеткізуді қамтамасыз етеді және жаһандық нарықта ұлттық заңи дипломдардың бәсекеге қабілеттілігін арттырады;

- 2** жаңа технологиялар белсенді дамып келеді және заңи білім жасанды интеллект пен цифрлық

құқықтық жүйелердің құралдарын оқу үдерісіне біріктіре бастады. AI, автоматтандырылған құжат айналымы және LegalTech-құралдарымен жұмыс істеу бойынша модульдерді қосу талдау және стратегиялық міндеттерді орындай отырып, мамандықтың цифрлық трансформациясы жағдайында тиімді жұмыс істей алатын мамандарды даярлауды жүзеге асыруға мүмкіндік береді;

- 3** әмбебап және мамандықаралық құзыреттерді дамытуға назар аударылады.

Атап айтқанда, коммуникация дағдылары, эмоционалдық интеллект, креативтік ойлау, сондай-ақ тілдік және салалараралық құзыреттер ерекше рөл атқарады. Көптілді білім беруді іске асыру түлектердің халықаралық құқықтық ортада жұмыс істеу және құқықтық жүйелердің жаһандық алуандығына бейімделу қабілетін арттырады;

- 4** құқықтық институттардың кеңеюі, экономикалық даму және халықаралық құқықтық

интеграцияның күшеюі білікті құқық мамандарына сұраныстың өсуіне ықпал етеді. Бұл заңгерлердің кәсіби ауқымын, соның ішінде әділет, корпоративтік құқық, цифрлық экономиканы реттеу және халықаралық құқық салаларында кеңейтуге қолайлы жағдай жасайды.

Сонымен бірге құқықтық білім сапасын жақсарту бойынша мемлекеттік шаралар қабылданып жатыр. Атап айтқанда, құқықтық білім беру бағдарламаларын ұсынатын университеттер саны 71-ден 61-ге дейін қысқартылып, құқықтық мамандықтарға өту балы 50-ден 75-ке дейін көтерілді. Бұл қадамдар үміткерлердің академиялық деңгейін көтеруге және ынтасы жоғары, дайын үміткерлерді тартуға бағытталған, бұл перспективада еліміздің құқықтық жүйесіне кадрларды даярлау сапасына әсер етуі тиіс.

Құқықтық білім беру тұжырымдамасы

Жүйелік мәселелерді шешу және заңи білім берудің стратегиялық әлеуетін іске асыру үшін 2030 жылға дейін құқықтық даярлау жүйесін көшпенді түрде трансформациялауды көздейтін Тұжырымдама әзірленді.

2025–2030 жылдарға арналған Қазақстанда құқықтық білімді дамыту тұжырымдамасының басты мақсаты – білім беру бағдарламаларының тәуелсіз рейтингтерін енгізу және ЖОО-лардың академиялық еркіндігін, соның ішінде тек академиялық емес, сондай-ақ басқару шешімдеріндегі еркіндікті кеңейту арқылы бәсекеге қабілетті реттеуші моделге көшу.

Мемлекеттік реттеу тәсілдерін трансформациялау және академиялық еркіндікті кеңейту Тұжырымдаманың жүйекұрушы бағыттары болып табылады және олар заңи білім сапасын тұрақты түрде жақсартуға

институциялық жағдайлар

жасайды. Сапасы құқық үстемдігін қалыптастыруға, адам құқықтарын қорғау тиімділігіне және азаматтардың мемлекеттік институттарға сеніміне тікелей әсер ететін заңи білімді құқықтық жүйенің ажырамас бөлігі ретінде тану бастапқы көз болып табылады. Бұл жағдайда құқықтық білімді дамыту формалды бақылаудан гөрі ЖОО-ларды тұрақты түрде жетілдіруге ынталандыратын басқарудың икемді және бәсекеге қабілетті реттеу моделін талап етеді.

Трансформацияның негізгі тетігі – кәсіби құқық қорғау қауымдастығы мен мүдделі жұмыс берушілердің қатысуымен әзірленіп, жүргізілетін

«Құқық» бағыты бойынша білім беру бағдарламаларының тәуелсіз рейтингін құру. Мұндай рейтинг сапаны бақылау құралы ғана емес, сондай-ақ,

ресурстарды қайта бөлудің тиімді тірегі болуы тиіс: оның нәтижелері мемлекеттік қызметке кадрларды іріктеуде және мемлекеттік білім беру тапсырыстарын бөлуде ескеріледі. Бұл білім беру қызметтерінің сапасы мен мемлекеттік қолдау тетіктеріне қолжетімділік арасындағы тікелей байланысты қамтамасыз етіп, бағдарламаларды дамыту мен жаңартуға орнықты талпынысты тудырады.

Маңызды аспект – бұл **академиялық еркіндікті кеңейту.**

Тұжырымдама тек академиялық мәселелермен шектелмей, ЖОО-ларға кадр және қаржы ресурстарын басқаруда көбірек еркіндік беруді ұсынады. Атап айтқанда, мемлекеттік ЖОО-ларға оқытушылардың еңбекақысын меритократия және тиімділік қағидаларына сүйене отырып, өз бетінше анықтау құқығын беру ұсынылады. Бұл шешім кадрлық тұрақтамауды төмендетуге,

академиялық мансаптың беделін арттыруға және үздік кадрлар үшін бәсекелестікті күшейтуге бағытталған.

Заңгерлерді даярлауға мемлекеттік қолдау тетіктерін қалпына келтіруге ерекше

назар аударылады, себебі қазіргі уақытта заңгерлік білім беру іс жүзінде басым мемлекеттік қаржыландырудан шеттетілген. Сонымен бірге экономикалық үдерістердің күрделенуі, жеке сектордың дамуы және цифрландыруға байланысты білікті құқық кадрларына деген қажеттілік артып келеді. Тұжырымдама мемлекеттік тапсырыстың көлемін ұлғайтуды және оны нақты ЖОО-лардың даярлау сапасының объективті көрсеткіштерімен байланыстыруды ұсынады, осылайша қалдық қағидаты бойынша механикалық қаржыландыру тәжірибесі жойылады.

Бұл бағыттың маңызды бөлігі – «Құқық» бағыты бойынша білім беру және әдістемелік

қауымдастықтың қызметін оңтайландыру **арқылы университеттер арасындағы институциялық өзара әрекеттестікті нығайту (ОӨО).**

Заңи бағдарламаларын ұсынатын барлық ЖОО-лар міндетті түрде ОӨО-ға енгізілуі тиіс. Бұл тәжірибе алмасудың жүйелілігін қамтамасыз етуге, біртұтас әдістемелік тәсілдерді дамытуға және сапа төрешісі әрі жаңартылған оқу стандарттарының көзі бола алатын орнықты сарапшы ортасын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Жалпы алғанда, қабылданған шаралар формалды әкімшіліктендіруден заңи білім беруді дамытудың интеллектуалдық басқару жүйесіне көшуге бағытталған, бұл жерде мемлекет шегі мен негізін анықтаса, ал ЖОО-лар сапа, инновациялар және кәсіби қауымдастықтың мойындауы үшін бәскелеседі.

Тұжырымдама сондай-ақ **білім беру бағдарламаларының мазмұнын жақсартуға**

бағытталған. Бағдарламалардағы әркелкілікті жою және жұмыс берушілердің түлектерді даярлау сапасына деген көзқарасын жақсарту мақсатында заңгерлерге арналған бірыңғай түлек профилі мен «Заңгер» кәсіби стандарты әзірленеді.

Білім беру бағдарламалары құқық философиясын, мемлекет және құқық теориясын компаративті тәсіл негізінде оқыту бөлігінде, сондай-ақ тілдік даярлық бағытында күшейтілетін болады. Әрбір түлек мемлекеттік тілді нормашығармашылық қызметке қажетті деңгейде, сондай-ақ ағылшын тілін халықаралық деректерге қол жеткізу және сыни ойлауды дамыту үшін меңгеруі тиіс. Сондай-ақ көптілді траекториялар енгізіліп, заңи қазақ тілі корпусы әзірленуде. Заңи қазақ тілін жетілдіру бойынша жүйелі жұмыс жүргізілуде – терминдерді біріздендіру, заңнамалық мәтіндердің сапасын арттыру және салалық терминологияның бірыңғай нормативтік сөздігін құру бойынша, бұл жұмыс мемлекеттік тілдің құқық саласындағы мәртебесін нығайтуға ықпал етеді.

Құқық қолдану мен заңи кеңес берудің кәсіби дағдыларын қалыптастырып қана қоймай, сонымен қатар заңгердің әлеуметтік жауапкершілігіне тәрбиелейтін заңи клиникалар тәжірибеге бағытталған құзыреттерді дамыту тұрғысында маңызды рөл атқарады. Сондықтан заңи клиникалық білім беруді заңи клиникалардағы еңбек өтілін мамандық бойынша еңбек өтіліне жатқызуды қарастыра отырып, заңгерлерді даярлау білім беру бағдарламаларының бөлігі ретінде дамыту ұсынылады.

Студенттердің бойында сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті және

2 тарау.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімді дамыту: ағымдағы жай-күйі мен динамикасы

академиялық адалдықты қалыптастыру этикалық стандарттарды енгізу, бұзушылықтарға ден қоюдың ішкі жүйелерін құру және рейтингтерді қалыптастыру кезінде ескерілетін жоғары оқу орындарының Академиялық адалдық лигасына мүшелігін көтермелеу арқылы қамтамасыз етіледі.

Білікті академиялық кадрлардың тапшылығын еңсеру мақсатында PhD дәрежесін беру қағидаларын қайта қарау, докторларды даярлауға арналған мемлекет тапсырысын ұлғайту, ғылыми кеңес беру жүйесін оңтайландыру және ғылыми мектептерді ынталандыру көзделеді. Оқу-әдістемелік бірлестіктер базасында өзекті бағдарламаларды әзірлеуді қамтитын профессор-оқытушылар құрамының біліктілігін арттырудың институциялық негізі қалыптастырылады. Тұжырымдама оқытудың «заңға бағдарланған» моделінен «доктринаға бағдарланған» модельге көшуді, сондай-ақ мемлекеттік қолдау мен әдістемелік ұсынымдар негізінде қазақ және орыс тілдерінде жаңа буын оқулықтарын жаппай әзірлеуді көздейді.

Заңгерлердің академиялық мансабының тартымдылығын арттыру мақсатында ғылымды тікелей қаржыландыру тетіктері, ғалымдарға арналған әлеуметтік кепілдіктер, ғылыми мектептер үшін дербес KPI жүйесі, сондай-ақ оқытушылық және зерттеушілік академиялық тректерге көшу қарастырылады. Сонымен қатар отандық сілтемелер деркқорын құру, ведомыстық ғылыми журналдарды қолдау және оларды халықаралық дерекқорларда ілгерілету арқылы жарияланымдық мүмкіндіктерді кеңейту шаралары енгізіледі.

Кәсіби заңгерлік қоғамдастықпен интеграция күшейтіліп, білім беру бағдарламаларын әзірлеу мен өзектендіруге, оқыту үдерісіне және

қорытынды аттестаттауға тартылатын болады. Факультеттер жанынан бизнес-кеңестер құрылады, жұмыс берушілердің қатысуымен курстар, дуальды білім беру бағдарламалары енгізіледі. Білім беру бағдарламаларын кәсіби қауымдастықтар арқылы міндетті аккредиттеу түлектерді даярлау сапасы мен өзектілігінің қосымша кепілі болады.

Тұжырымдаманың заң пәндерін оқыту мен кадрлар даярлауға қатысты жаңа тәсілдері университеттердің академиялық ұтқырлық бағдарламаларына белсенді қатысуын, бірлескен ғылыми жобаларды әзірлеуін және шетелдік серіктестермен қос дипломды бағдарламаларды іске асыруын көздейді. Интернационалдандыру оқу үдерісіне көптілді оқытуды енгізумен, халықаралық сапа стандарттарына бейімделумен және халықаралық аккредиттеулермен сүйемелденіп, отандық бағдарламалардың тартымдылығы мен инклюзивтілігін арттырады.

Осылайша, Тұжырымдаманы іске асыру уақыт талабына тиімді жауап бере алатын және жаңа буын заңгерлерін даярлауды қамтамасыз ететін заманауи, этикалық тұрғыдан бағдарланған әрі халықаралық деңгейде танылған заң білім беру жүйесін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

MAQSUT NARIKBAYEV
KAZGUU UNIVERSITY

Maqsut Narikbayev University-де Концепция ережелерін іске асыру

MNU ҚР заңгерлік білім беруді дамытудың 2025–2030 жю арналған Концепциясының басым бағыттарына сәйкес келетін бастамаларды жүйелі түрде жүзеге асырып келеді. Университет құқықты оқытудағы инновациялық тәсілдерді енгізу, тілдік трансформация, технологияларды интеграциялау және заңгерлік білім беруді интернационалдандыру бойынша жетекші алаңдардың бірі болып табылады.

Концепция аясында іске асырылған іс-шаралар:

- 1. Интернационалдандыру және тілдік трансформация**
- 2. ББ жасанды интеллектіні интеграциялау**
- 3. Заңгерлік қазақ тілін дамыту**
- 4. Практикаға бағдарлану және заң клиникасы**
- 5. ПОҚ біліктілігін арттыру**
- 6. Академиялық адалдық және сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениет**
- 7. Екітілді оқулықтарды әзірлеу**

2.5. Практикаға бағдарланған оқыту: инновациялық сессиялар және жұмыс берушілермен әріптестік

Практикаға бағдарланған оқыту (ПБО) – академиялық білімді нақты кәсіби міндеттермен ұштастыруға бағытталған білім беру тәсілі. Бұл тәсіл студенттердің теориялық ұғымдарды меңгеруімен қатар, белгілі бір салаларда сұранысқа ие қолданбалы дағдыларды игеруіне мүмкіндік береді. Аталған тәсілдің өзектілігі әлеуметтік-экономикалық ортаның үдемелі трансформациясымен, цифрландыру үдерістерінің күшеюімен, технологиялық дамудың жеделдеуімен және еңбек нарығы талаптарының жоғары құбылмалылығымен айқындалады. Мұндай жағдайда түлектерден тек іргелі теориялық дайындық қана емес, еңбек қызметіне алғашқы күндерден бастап белсенді кірісе алу қабілеті де талап етіледі.

Практикаға бағдарланған оқыту жоғары білімнің өзектілігі мен қолданбалы бағыттылығын арттырудың тиімді құралы ретінде қарастырылады және академиялық білім мен кәсіби практика арасындағы алшақтықты жоюға ықпал етеді. Сонымен қатар ол ХХІ ғасырдың жалпылай қолданылатын құзыреттерін, атап айтқанда, талдамалық және сыни ойлауды, кешенді қолданбалы міндеттерді шешу қабілетін, сондай-ақ пәнаралық және командалық ортада тиімді өзара әрекеттесу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған [25].

Практикаға бағдарланған оқыту әдістері Дэвид Колбтың тәжірибелік оқыту теориясына негізінде әзірленген кәсіби дағдылар мен орнықты білімді қалыптастыруға бағытталған заманауи білім беруді ұйымдастырудың ең

негізделген әрі қолданбалы тәсілдерінің бірі болып табылады. Аталған теория тәжірибені мағыналы білімге, практикалық білікке және тұрақты құзыреттерге айналдыру үдерісін жүйелі түрде сипаттайтындықтан, қазіргі заманғы практикалық оқыту модельдерінің басым бөлігі осы тұжырымдамаға сүйенеді. Бұл тұжырымдаманың өзегінде оқытудың ақпаратты енжар қабылдауы емес, нақты жағдайлармен белсенді өзара әрекеттесу және оларды пайымдау арқылы жүзеге асыру идеясы жатыр. Колб тиімді оқытуды төрт бірізді кезеңнен тұратын цикл ретінде ұсынды [26].

Бірінші кезең – нақты тәжірибе (Concrete Experience), яғни білім алушының жобаға, симуляцияға немесе өндірістік практикаға тікелей қатысуы. Келесі кезең – рефлексивті бақылау (Reflective Observation), мұнда студент болған жағдайды талдап, қандай әрекеттер сәтті болғанын және қандай қиындықтар туындағанын бағамдайды. Бұл пайымдау одан әрі жалпы заңдылықтар мен қағидаттарды қалыптастыруға алып келеді, яғни абстрактілі тұжырымдамалау (Abstract Conceptualization) кезеңіне өтеді. Соңғы кезеңде алынған қорытындылар практикада тексеріліп, білім алушы жаңа тәсілдерді әртүрлі мәнмәтіндерде қолданып көреді, бұл белсенді эксперименттеу (Active Experimentation) кезеңін білдіреді. Аталған цикл бірнеше мәрте қайталанып, әрбір қайталау барысында түсіну тереңдеп, жеке әрекеттерге деген сенімділік арта түседі.

Бұл тәсілдің негізгі құндылығы – оны қолдану барысында білім дайын күйінде

берілмей, білім алушыларға оны жеке тәжірибесіне сүйене отырып өздері құрастыруға мүмкіндік беретіндігінде. Бұл, әсіресе, кәсіби даярлық кезінде ерекше маңызға ие. **Мәселен, оқу пәні аясында нақты жобамен жұмыс істейтін студент теориялық білімді қолдануды ғана үйреніп қоймай, сонымен қатар сыни ойлау қабілетін, өзін-өзі бағалау дағдыларын дамытады, белгісіздік жағдайында шешім қабылдауға машықтанады.** Мұндай тәсіл болашақ мамандарда тек кәсіби біліктерді ғана емес, сонымен қатар метақұзыреттерді қалыптастырады, атап айтсақ, өз тәжірибесі арқылы үйрену қабілетін арттырады, жаңа жағдайларға бейімделеді, командада жұмыс істеуге және жауапкершілікті өз мойнына алуға үйренеді.

Сонымен бірге Колб оқыту стильдері тұжырымдамасын ұсынды, оған сәйкес әртүрлі адамдар білімді меңгерудің әрқилы тәсілдерін қалайды. Кейбір білім алушылар ақпаратты талдау және теориялық пайымдау арқылы жақсы қабылдаса, басқалары практикалық әрекет пен сынап көру арқылы тиімді үйренеді. Бұл практикаға бағдарланған оқытуды ерекше икемді етуге және оны білім алушылардың жеке ерекшеліктеріне бейімдеуге мүмкіндік береді. Ал оқытушы осы айырмашылықтарды ескере отырып, әдістер мен форматтарды түрлендіру арқылы білім беру үдерісінің тиімділігін арттыра алады.

Мысалы,

Diverging (таратылған) оқыту стилі нақты тәжірибе мен рефлексивті бақылауды ұштастырады: бұл стильге тән білім алушылар жағдайларды әртүрлі қырынан қарастыруға бейім, қиялы дамыған және ұсақ-түйекке сезімтал келеді.

Assimilating (ассимиляциялаушы) стиль рефлексия мен абстрактілі ойлауды біріктіреді; ол логикаға, құрылымға және білімді жүйелеуге ұмтылумен, теориялық пайымдауға басымдық берумен сипатталады.

Converging (жинақтаушы) стиль абстрактілі ойлауды белсенді эксперименттеумен ұштастырады және білім алушылардың теориялық білімді практикалық міндеттерді шешуде қолдана алу қабілеті арқылы көрініс табады.

Accommodating (бейімделуші) стиль нақты тәжірибе мен белсенді әрекетті біріктіреді; бұл стиль өкілдері тікелей қатысу арқылы, тәжірибе жүзінде жаңаны байқап көруді қалайды, ұзақ талдаудан гөрі түйсік пен жеке тәжірибеге сүйенеді және өзгермелі жағдайларға тез бейімделеді. (2.5.1 кесте).

Колб теориясына негізделген әдістер қазіргі заманғы көптеген практикаға бағытталған оқыту формаларының негізінде жатыр және студенттерді нақты кәсіби ортада әрекет етуге дайындаудың тиімді құралы болып табылады.

Практикаға бағытталған оқытудың негізгі әдістеріне мыналар жатады: дуалды білім беру – оқу университетте де, жұмыс орнында да параллель жүргізіледі; жобалық және проблемалық оқытуға (project-based learning және problem-based learning) – студенттер нақты тапсырмаларды топта орындап үйренеді; тағылымдама және өндірістік практика – өндірісте студенттердің кәсіби ортаға тікелей енуін қамтамасыз етеді; ынталандыру модельдері, нақты тәжірибеге жақын (мысалы, заң факультеттерінде moot court, медицинада виртуалды клиникалар,

2.5.1 кесте.

**Колбтың оқу стильдері және практикаға
бағытталған оқыту әдістері**

Дереккөз:

Дэвид Колб теориясына негізделген (1984).

Оқу стилі	Колб циклі бой- ынша басым кезеңдер	Стильдің қысқаша сипаттамасы	Практикаға бағытталған оқыту әдістері	Қолданылатын пәндер мен мамандықтар
Diverging (таратылған)	Concrete Experience (нақты тәжірибе) + Reflective Observation (рефлексия)	Эмпатиялық, бақылаушы, мәселені ертүрлі қырынан қарауға қабілетті, шығармашылық ойлауға бейім	Гуманитарлық: педагогтер, психо- логтер, әлеумет- танушылар, мәде- ниеттанушылар. Нақты: әлеуметтік бағдарланған қала жоспарындағы эколог мамандар	Бақылау, рефлексия күнделік- тері, педагогикалық практика, топтық талқылау-лар, кейс- талдау, әлеуметтік жобалар
Assimilating (асси- мляциялаушы)	Reflective Observation (рефлексия) + Abstract Concep- tualization (абстрактылы ойлау)	Ақпаратты талдауды, тұжырымда- маларды жасауды, білімді жүйелеуді жөн көреді. Логика мен теорияға бейім	Гуманитарлық: құқық теориясы ма- мандары, филосо- фтар, оқытушылар. Нақты ғылымдар: математиктер, физиктер, жүйелік аналитиктер	Теориялық талдау, эссе мен рецензия жазу, құқықтық шолулар, модельдеу, симуляциялар, дереккөздермен жұмыс
Converging (жинақтаушы)	Abstract Concep- tualization (абстрактылы ойлау) + Active Experimentation (белсенді қолдану)	теорияны прак- тикада қолдана алады, тапсыр- маны шешуге және техникалық аспектілерге көңіл бөледі	Гуманитарлық: құқық қолданушы- лар (сот қызмет- керлері, мемлекет- тік қызметшілер), аналитиктер. Нақты мамандар: инженерлер, IT мамандары	Moot court (сот симуляциясы), тех- ника-лық жобалар, лабораториялық практикумдар, кейс- терді шешу, нор- матив-тік құжаттарды әзірлеу, инженерлік модельдеу
Accommodating (бейімделуші)	Concrete Experience (нақты тәжірибе) + Active Experimentation (белсенді қолдану)	Әрекет арқылы үйренеді, тез бейімделеді, интуитивті шешім қабылдауға бейім	Гуманитарлық: адвокаттар, білім беру және коммуникация менеджерлері, маркетологтер. Нақты мамандар: кәсіпкерлер, стартапшылар, жобалар менеджерлері	Тағлымдамалар, құқықтық клиникалар, кәсіпкерлік практика, бизнес-ойындар, хакатондарға қатысу, далалық зерттеулер

бизнес және басқару ойындары); заңи, медициналық және бизнес-клиникалар, мұнда студенттер нақты клиенттермен тәлімгерлердің басшылығымен жұмыс істейді; кейс-әдісі, нақты жағдайларды талдап, шешімдер қабылдауға негізделген; ауыстырылған сынып – теориялық материал өз бетімен оқылады, ал аудиториялық уақыт практикаға арналады; хакатондар, акселерациялық бағдарламалар және стартап-жобалар, командалық және инновациялық жұмыс дағдыларын дамытады; студенттер нақты өнімдер әзірлейтін FabLab, makerspace және инженерлік зертханалардағы жұмыс; challenge-based learning – сыртқы тапсырыс берушілердің тапсырмаларын шешу; университет базасында оқу практикалары, іс-шаралар ұйымдастыру немесе консультативтік қызмет көрсету; далалық зерттеулер, экспедициялар және портфолио құру, студенттің кәсіби жетістіктері мен даму траекториясын көрсету.

Эмпирикалық зерттеулер белсенді және практикаға бағытталған оқытудың дәстүрлі дәрістермен салыстырғанда жоғары тиімділігін айқын дәлелдейді. Мысалы, STEM-пәндер бойынша 225 зерттеуді және 29 000-нан астам студентті қамтыған метаанализде белсенді оқыту, топтық жұмыс, практикалық тапсырмаларды шешу, кейс-әдістер және басқа әдістер оқу нәтижелерін орта есеппен 0,47 стандартты ауытқуға арттыратыны анықталды, бұл «С» деңгейінен «В» деңгейіне көшуге тең.

Сонымен қатар курсты аяқтай алмай қалған студенттердің үлесі 33,8%-дан 21,8%-ға дейін төмендеген, яғни шамамен үштен бірге азайған. Авторлар тиімді баламалар бар кезде тек дәрістік форматты сақтау академиялық және педагогикалық тұрғыдан негізсіз әрі этикалық емес деп атап көрсетеді [27].

Берілген қорытындыларға ұқсас қорытындылар шолу жұмыстарында келтірілген: жобалық және проблемалық оқыту тәсілдері тек академиялық нәтижелерді жақсартып қана қоймай, әсіресе, инженерлік білім беру саласында практикалық дағдыларды қалыптастыруға да ықпал етеді. Колб, атап өткендей, ең жоғары әсер активті әдістерді курс құрылымына толық интеграциялаған кезде байқалады, ал олардың бөлшектеп қолданылуы шектеулі нәтиже береді. Осылайша зерттеулердің деректері практикаға бағытталған әдістерді білім беру үдерісіне енгізуді қажет ететінін және бұл қазіргі кәсіби әлем талаптарына сай білім беру тиімділігін арттырудың негізгі шарттарының бірі екенін айқын көрсетеді [28].

2.5.1. Қазақстан университеттерінде практикаға бағытталған оқытуды жүзеге асыру: бағыттар, мысалдар және қиындықтар

Қазақстан университеттерінде практикаға бағытталған оқытуды дамыту жұмысы жоғары білімді нақты кәсіби орта талаптарына жақындатуға бағытталған кешенді тәсілді білдіреді. Оны алты негізгі бағыт бойынша құрылымдауға болады, олар бірге теориялық білімді меңгерумен қатар еңбек нарығының сұранысына сәйкес практикалық құзыреттерді дамытуға арналған оқу ортасын қалыптастырады. Бұл бағыттар бір-бірінен жеке бастамалар емес, жоғары білімнің практикалық әлеуетін арттыруға бағытталған жүйелі трансформацияның өзара байланысты элементтеріне негізделген.

Білім беру бағдарламаларын теориялауды барынша азайту

Практикаға бағдарланған оқытудың негізгі бағыттарының бірі білім беру

Оқытудың практикаға бағдарланған әдістері

Университеттерде оқытудың практикаға бағдарланған әдістерін қолдану білім беру даярлығының бағытына айқын тәуелділікті көрсетеді. Мұндай әдістер көбінесе инженерлік-техникалық, медициналық, педагогикалық және авиациялық бағдарламаларда қолданылады. Бұл салаларда білім беру процесі жобалық және проблемалық бағдарланған оқытуды (PBL), зертханалық және симуляциялық практикумдарды, өндірістік тағылымдамаларды, сондай-ақ нақты кәсіби кейстермен өзара іс-қимылды және т.б. қамтиды. Мысалы, Азаматтық авиация академиясы сияқты мамандандырылған жоғары оқу орындарында практикалық-бағдарланған тәсіл кәсіби симуляторларды, оның ішінде толық өлшемді ұшу кабиналарын, жердегі қызмет көрсету тренажерларын, ұшу және авариялық жағдайларды имитациялау жүйелерін пайдалану арқылы іске асырылады. Бұл болашақ авиация мамандарына нақты жағдайларға жақындатылған жағдайларда іс-қимыл алгоритмдерін пысықтауға және өндірістік практикаға шыққанға дейін практикалық қызметке дайындық деңгейін арттыруға мүмкіндік береді.

Гуманитарлық ғылымдар, әлеуметтік пәндер, сондай-ақ құқықтану сияқты бағыттарда практикалық-бағдарланған әдістер кейстерді талдау, іскерлік ойындар түрінде, сондай-ақ білім беру процесіне кәсіби ортадан сарапшыларды қосу арқылы қолданылады. Бірқатар университеттерде академиялық саясатқа шығармашылық тапсырма, жобалық тапсырма және жобаны қорғау сияқты практикаға бағдарланған форматтар есебінен қорытынды бақылау нысандарын кеңейтуді көздейтін өзгерістер енгізілді, бұл білім беру

бағдарламаларының құрылымында артық теориялауды барынша азайту болып табылады. Бұл тәсілдің мәні теориялық және практикалық компоненттер арасындағы теңгерімді оңтайландыру мақсатында оқу жоспарларын сыни қайта қараудан тұрады. Бұл ретте негізгі назар дәрістік жүктеменің үлесін қысқартуға және семинарлар, зертханалық жұмыстар, жобалық және проблемалық-бағдарланған оқыту сияқты сабақтардың практикалық-бағдарланған нысандарының көлемін ұлғайтуға аударылады. Мұндай трансформация орнықты қолданбалы дағдыларды қалыптастыруға және түлектердің кәсіби ортаға неғұрлым икемді бейімделуіне ықпал етеді. Бірқатар университеттерде бұл бағытта нақты қадамдар жасалды. Мысалы, семинарлық сабақтардың, зертханалық және жобалық форматтардың пайдасына оқу сағаттарын қайта бөлу жүргізілді, бұл студенттердің белсенді оқу қызметіне қатысуын қарқындатуға мүмкіндік берді.

Мұндай мысалдардың болуына қарамастан, практика бірқатар жоғары оқу орындарында теорияландыруды төмендету жөніндегі жұмыстың декларативтік сипатқа ие екенін көрсетеді. Бұл көбінесе жаңа әдістемелік және ұйымдастырушылық тетіктерді нақты енгізусіз оқу жоспарларын қағаз жүзінде қайта қараумен ғана шектеледі. Білім беру бағдарламаларының мазмұнын, оқыту форматтарын жүйелі түзетудің және оқыту нәтижелерін бағалаудың болмауы мұндай өзгерістердің үстірт сипатын көрсетеді. Бұл, өз кезегінде, қайта құру әлеуетін төмендетеді және осы реформаны біліктілік талаптарымен және жұмыс берушілердің күтулерімен міндетті байланыстыра отырып, тереңірек пысықтау қажеттігін білдіреді.

нәтижелерін бағалаудың қолданбалы бағытын күшейтеді.

Практикалық-бағдарланған оқытуды дамытудың түйінді бағыттарының бірі дипломдық жұмыстардың дәстүрлі форматынан нақты сектордан нақты міндеттерді шешуге бағдарланған дипломдық жобаларды орындауға біртіндеп көшу болып табылады. Студенттердің көпшілігі әлі де қорытынды аттестаттау аясында ғылыми диссертация жазуды таңдайды. Осыған байланысты бірқатар жоғары оқу орындарында бітіру жұмысы жұмыс берушілермен өзара іс-қимыл құралына айналатын және өндірістік, білім беру немесе әлеуметтік практикада қолданылатын шешімдерді әзірлеуді қамтитын тәсіл белсенді іске асырылуда. Мұндай жобалар серіктес кәсіпорындардың, білім беру мекемелерінің немесе аймақтық ұйымдардың сұраныстары негізінде қалыптасады, бұл студенттерге нақты құзыреттілікке жақын жағдайларда кәсіби құзыреттіліктерді игеруге мүмкіндік береді. Академиялық дайындық пен нақты сектордың міндеттерін осындай интеграциялау теория мен практика арасындағы алшақтықты азайтуға, студенттердің ынтыласын арттыруға және білім беру бағдарламаларының қолданбалы әлеуетін арттыруға ықпал етеді.

Практикаға бағдарланған оқыту әдістерін одан әрі дамыту үшін әртүрлі тәжірибеге бағытталған форматтарды пайдалану кезінде оқу нәтижелерінің қайталануын, педагогикалық тұрақтылығын және салыстырмалылығын қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін әдіснамалық шеңберді әзірлеу назар аударуды талап етеді. Сонымен қатар табысты тәжірибелерді масштабтау үшін жоғары оқу орындары арасында тәжірибе алмасу үшін жағдай жасау, енгізу тиімділігін бағалау құралдарын

дамыту, сондай-ақ әртүрлі білім беру бағыттарында практикаға бағдарланған форматтарды қолдауға қабілетті материалдық-техникалық және цифрлық базаларды нығайту қажет.

Аймақтық қажеттіліктерді ескере отырып, білім беру бағдарламаларын профильдеу

Бұл тәсілдің мәні бағдарламалардың мазмұны мен құрылымын жергілікті еңбек нарықтарының, тірек салалардың және дамудың басым бағыттарының қажеттіліктеріне бейімдеу болып табылады. Мұндай модель университеттерге тиісті құзыреттіліктері бар түлектерді даярлауды ғана емес, сонымен қатар жергілікті өндірістік экожүйемен тұрақты байланыстарды қалыптастыруға қабілетті аймақтық кадрлар мен сараптама орталықтарының рөлін орындауға мүмкіндік береді.

Бұл тұрғыда маңызды құрал бұл салалық және аймақтық тұрғыдан дамыған жаңа кәсіптер атласы. Оның білім беру бағдарламаларын жобалау процестеріне интеграциясы жоғары оқу орындарына тек ағымдағы ғана емес, сонымен қатар еңбек нарығының болжамды сұраныстарына да назар аударуға мүмкіндік береді, осылайша түлектерді даярлаудың тұрақтылығы мен өзектілігін арттырады.

Бірқатар жоғары оқу орындарында білім беру бағдарламаларын бейіндеу мағыналы және институттандырылған іске асыруды көрсетеді. Осылайша, Yessenov University Каспий маңы өңірінің порт және көлік инфрақұрылымының қажеттіліктеріне тікелей бағдарланған логистикалық білім беру бағдарламаларын дамытады. С. Аманжолов атындағы ШҚУ және Д.Серікбаев атындағы ШҚТУ Шығыс Қазақстанның өнеркәсіптік және машина жасау әлеуетіне

сүйене отырып, өндірістік практика элементтерін, жобалау қызметін және өңір кәсіпорындарымен өзара іс-қимылды біріктіре отырып, студенттерді даярлауды құруда.

4 Өндіріспен байланыс және жұмыс берушілердің қатысуы

Жұмыс берушілердің жүйелі және тұрақты қатысуынсыз жоғары білімнің практикаға бағдарланған моделін тиімді іске асыру мүмкін емес. Бұған практика базаларын ұсыну ғана емес, сонымен қатар білім беру бағдарламаларын әзірлеуге, іске асыруға және бағалауға қатысу, сондай-ақ түлектерді даярлау сапасына қатысты тұрақты кері байланыс арналарын қалыптастыру кіреді. Білім берудің құзыреттілік моделіне көшу кәсіби қоғамдастықтың білім беру процесінде тең құқылы серіктес болуын талап етеді.

Жоғары оқу орындары өндірістік сектормен терең интеграцияның мысалдарын көрсетеді, жұмыс берушілер оқу жұмыс жоспарларын әзірлеуге қатысады, бірлескен оқытушылар мен тәлімгерлер рөлін атқарады, сондай-ақ дипломдық жобаларды қорғауға және студенттердің практикалық дағдыларын бағалауға тартылады. Жоғары оқу орындарында дуалды білім беру элементтерімен бірлескен даярлау, тағылымдамадан өту және бірлескен жобалау сессияларын өткізуді қамтитын ұзақ мерзімді өзара іс-қимыл платформалары құрылған.

Алайда, кейбір жағдайларда жұмыс берушілермен өзара әрекеттесу формальды және фрагментті болып табылады. Қол қойылған ынтымақтастық туралы меморандумдар көбінесе сала өкілдерінің оқу процесіне қатысуының нақты тетіктерімен расталмайды. Жұмыс берушілермен формальды уағдаластықтар кейбір жағдайларда оқу жоспарларын бірлесіп әзірлеуді,

сала өкілдерінің оқыту мен тәлімгерлікке қатысуын, сондай-ақ білім беру бағдарламаларының мазмұны мен іске асырылуына әсер ететін тұрақты кері байланысты көздейтін тұрақты әріптестік форматтарына көшуді қажет етеді

5 Кәсіби практикалардың сапасын ұйымдастыру және бағалау

Кәсіби практика студенттерді қолданбалы оқытудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады және нақты жұмыс ортасында кәсіби құзыреттілікті қалыптастыруға бағытталған толыққанды білім беру модулі ретінде қарастырылады. Практиканы тиімді ұйымдастыру практика базаларымен үйлестіруді, студенттерді әдістемелік сүйемелдеуді, сондай-ақ қол жеткізілген нәтижелерді бағалау жүйесін талап етеді.

Бірқатар жоғары оқу орындарында практикадан өту процесін институттандыру әрекеттері байқалады, практиканы цифрлық сүйемелдеу элементтері, құрылымдық тапсырмалар, тәлімгерлер мен жұмыс берушілер тарапынан тұрақты кері байланыс енгізілді. Бұл шаралар студенттердің жеке жетістіктерін тіркеуге, тәжірибенің ашықтығын арттыруға және бағдарламаларды одан әрі жақсарту үшін кері байланысты қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Кәсіби практикадан өту сапасын бағалаудың тиімді ұйымдастырылған процесінің мысалы ретінде Рудный индустриалды университетінің тәжірибесін атап өтуге болады. ЖОО-да студенттердің практикалық дағдыларын аккредиттеу жүйесі енгізілді, ол өңірдің негізгі кәсіпорындары өкілдерінің қатысуымен арнайы құрылған сараптамалық кеңестер арқылы іске асырылады. Аккредиттеу бірнеше кезеңнен тұрады, сандық бағалауды қамтиды және сертификат берумен

аяқталады. Аккредиттеу нәтижелері кәсіби практиканың есебіне тікелей әсер етеді, ал ең төменгі балл деңгейіне жетпеген жағдайда практика өтпеген болып есептеледі. Сонымен қатар, жинақталған балл студенттерді серіктес кәсіпорындарда автоматты түрде жұмысқа орналастыруға негіз болады. Бұл модель құзыреттілікті игеруді объективті бағалауды, университеттік оқыту мен түлектердің нақты мансаптық траекториялары арасындағы тікелей байланысты қамтамасыз етеді.

Д. Серікбаев атындағы ШҚТУ-да жүзеге асырылатын тәсіл нәтижелілікке және ерте кәсібилендіруге баса назар аударумен сипатталады. Мұнда оқу практикасы CDIO (Conceive-Design — Implement — Operate) стандарттары негізінде инженерлік кадрларды практикаға бағдарланған даярлау моделі шеңберінде ұйымдастырылған. Бұл тәсіл студенттерге тәжірибе барысында базалық инженерлік біліктілікті игеруге мүмкіндік береді.

Margulan University-де педагогикалық практиканы сүйемелдеудің цифрлық құралдары енгізілді, оның негізгі элементтерінің бірі ЖЖОКБҰ LMS-платформасына автоматты түрде қалыптастырылатын және интеграцияланған практиканттың электрондық күнделігі болып табылады. Осы құрал арқылы тапсырмаларды тағайындау, олардың орындалуын тіркеу, сондай-ақ университет оқытушысы мен практика базасынан тәлімгер тарапынан екіжақты мониторинг жүзеге асырылады. Электрондық Күнделік практикантты қабылдайтын білім беру ұйымымен сәйкес келеді және тәжірибенің ашықтығын, басқарылуын және құжаттамалық қолдауын қамтамасыз етудің маңызды құралы ретінде қызмет етеді, бұл әр студенттің жеке үлгерімін тиімді бақылауға мүмкіндік береді.

Жоғары оқу орындарында кәсіптік практиканың тиімділігін арттыру үшін бірыңғай әдістемелік стандарттарды, практиканың нақты жоспарларын, жекелендірілген тапсырмаларды, сондай-ақ студенттердің кәсіби құзыреттіліктерді игеру дәрежесін объективті түрде белгілеуге мүмкіндік беретін нәтижелерді бағалау жүйелерін әзірлеу жөніндегі жұмысты күшейту маңызды. Практика басқарылатын, салыстырмалы және нәтижелі етуге мүмкіндік беретін сандық мониторинг құралдары мен бағалау шкалаларын енгізуге қосымша назар аудару қажет.

Кәсіби практиканың тұрақты моделін дамыту жұмыс берушілермен тығыз серіктестікке, цифрлық қолдауға және тәжірибенің нәтижелерін, соның ішінде жеке тапсырмаларды, жұмыс берушілердің пікірлерін және кәсіби дағдыларды меңгерудегі прогресті тіркеу, қадағалау және бағалау үшін электрондық құралдарды пайдалануға негізделген құрылымдық, сүйемелденетін және тексерілетін форматқа қарай жылжуды көздейді.

6 Дуальды оқыту

Дуальды оқыту моделі-бұл студент университеттің академиялық кеңістігінде және нақты өндірісте бір уақытта дайындықтан өтетін формат. Дуальды оқыту элементтері білім беру траекториясындағы теориялық және практикалық блоктардың кезектесуін қалыптастыра отырып, елдің көптеген университеттерінде енгізіледі. Бұл модельді іске асыру ұлттық деңгейде бекітілген дуальды оқытуды ұйымдастыру қағидаларына сәйкес жүзеге асырылады. Дуальды модель бойынша оқитын студенттердің жартысынан көбі оқытудың педагогикалық, инженерлік және техникалық бағыттарын ұсынады. Жүйелік кедергілердің жай-күйін мониторингілеу және анықтау

мақсатында 2024 жылы ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ұлттық білім беруді дамыту орталығы мамандандырылған сауалнама жүргізді, оған 36 университет пен жұмыс берушілер қатысты. Университеттер мен жұмыс берушілердің жауаптарын талдау дуальды оқытудың дамуын шектейтін негізгі проблемалық аймақтарды анықтауға мүмкіндік берді. Екі тарап— университеттер де, жұмыс берушілер де — бірінші кезекте студенттердің мотивациясының жеткіліксіздігін атап өтті, бұл келісілген күш-жігерді қажет ететін терең жүйелік проблеманың болуын көрсетеді.

Дуальды модельдің тұрақтылығына әсер ететін жеке аспект—студенттерді материалдық ынталандыру мәселесі. Сауалнама нәтижелеріне сәйкес, университеттердің 60%-дан астамы практикадан өту үшін төлемнің жоқтығын көрсетті. ЖОО-лардың тек 25,7%-і ғана төлемдердің бар екенін растады, бұл ретте 14,3%-і төлем жекелеген кәсіпорындардың бастамасы бойынша іріктеп жүзеге асырылатынын атап өтті.

Жұмыс берушілер тарапынан негізгі кедергілер келесідей бөлінді:

- тәлімгерлерде уақыттың жетіспеушілігі (52,1%), бұл мамандардың жоғары жүктемесіне байланысты;
- дуальды оқытуды сүйемелдеу үшін айтарлықтай қаржылық шығындардың қажеттілігі (19,9%);
- білім беру процесін өндірістік ортаға біріктірудегі ұйымдастырушылық қиындықтар (19,3%).

Университеттер тарапынан негізгі қиындықтар:

- студенттерді тасымалдауды, арнайы киіммен қамтамасыз

етуді және оқу үй-жайларын беруді қоса алғанда, өндірісте оқытуды ұйымдастырумен проблемалар (24,2%);

- оқу жоспарларының кәсіпорындардың қажеттіліктеріне сәйкес келмеуі (18,2%);
- жұмыс беруші тарапынан тәлімгерлердің тапшылығы (9,1%).

Сонымен қатар дуальды бағдарламалардың оқу жоспарларын құру, оқу және өндірістік жүктемені бөлу, сондай-ақ кәсіпорын жағдайында алынған нәтижелерді бағалау бойынша әдістемелік шешімдердің тапшылығы байқалады. Бұл жоғары потенциалды тиімділігіне қарамастан, дуальды тәсілді масштабтауды шектейді.

Бұл шектеулерді еңсеру үшін кәсіпорындардың білім беру процесіне тұрақты және институттандырылған қатысуын қамтамасыз ететін мемлекеттік-жекеменшік әріптестік модельдерін әзірлеуді қоса алғанда, жүйелі қайта құру талап етіледі. Сондай-ақ, өндірісте оқытуды олардың академиялық сапасына нұқсан келтірместен білім беру бағдарламаларының құрылымына тиімді біріктіруге мүмкіндік беретін икемді академиялық форматтарды енгізу қажет.

2.5.2. Құзыреттілік орталықтары және ғылыми-технологиялық сессиялар

Құзырет орталықтары

Құзыреттілік орталықтары басым пәндік немесе кәсіптік салаларда озық білімді, дағдылар мен практиканы жинақтау, дамыту, беру және тарату мақсатында университеттер, ғылыми ұйымдар базасында немесе бизнеспен серіктестікте құрылатын мамандандырылған құрылымдық бөлімшелер болып табылады..

Олардың негізгі қызметі студенттердің, оқытушылардың, сала мамандарының және басқа да мүдделі топтардың өзекті құзыреттерін қалыптастыру үшін қажетті сараптама мен ресурстарды шоғырландыру болып табылады. Мұндай орталықтар білім беру мазмұнын еңбек нарығының талаптарына, технологиялық өзгерістерге және оның кәсіби стандарттарға сәйкестігіне тұрақты бейімдеуді қамтамасыз ете отырып, академиялық орта мен экономиканың нақты секторы арасындағы институциялық делдалдардың рөлін атқарады.

Қазақстанда құзыреттілік орталықтарын құру соңғы жылдары жоғары білім берудің практикаға бағдарлануын арттыру қажеттілігіне жауап ретінде дамыды. Кейбір жағдайларда олар біліктілікті арттыру институттарынан өзгертілді, ал кейбіреулері цифрландыру, білім беруді жаңғырту және салалық өзара іс-қимыл бағдарламалары шеңберінде қайта құрылды.

Ағымдағы деректер бойынша, қазақстандық университеттер базасында осындай 30-дан астам орталық жұмыс істейді. Олардың қызметі кәсіптік қайта даярлауды, микроквалификацияларды іске асыруды, халықаралық стандарттар бойынша сертификаттауды, сондай-ақ бизнес пен кең аудиторияға арналған білім беру және консультациялық қызметтерді қамтиды.

30-дан астам жоғары оқу орындары арасында жүргізілген сауалнама нәтижелері мұндай орталықтар қызметінің негізгі бағыттары іт-оқыту, инклюзивті білім беру, микроквалификацияларды қоса алғанда, ресми және бейресми оқыту бағдарламаларын іске асыру болып табылатынын көрсетеді.

Атап айтқанда, табысты тәжірибелер Astana IT University базасында

құзыреттілік және жетілдіру орталығында іске асырылады, ол жаһандық технологиялық компаниялармен (Huawei, Cisco, Microsoft, AWS және т. б.) ынтымақтасады, халықаралық сертификаттауды ұсынады, Foundation және MBA бағдарламаларын іске асырады, сондай-ақ жыл сайын оқушылардан корпоративтік клиенттерге дейін әр түрлі санаттағы 5000-ға жуық тыңдаушыны оқытады.

Басқа университеттер де оң тәжірибе көрсетуде. Мәселен,

А. Сағынов атындағы ҚарМТУ базасында IT-құзыреттер орталығы кәсіптік стандарттарға сәйкес білім беру бағдарламаларын ауқымды өзектендіруді жүзеге асырды және ЖАОК-платформасын енгізді.

Рудный индустриалды университетінде өнеркәсіп үшін жоғары дәлдіктегі инженерлік есептеулерді орындауға және бағдарламаларды жұмыс берушілермен бірлесіп аккредиттеуге маманданған ФИДЕСИС компаниясымен серіктестікте беріктік инженерлік талдау орталығы ашылды.

ҚариУ Белоруссия мемлекеттік педагогикалық университетімен бірлесе отырып, микроквалификация мен

корпоративтік оқытуды, әртүрлі жас және кәсіби топтарға арналған бірлескен курстар мен бағдарламаларды іске асыруда.

2022 жылдан бастап Торайғыров университетінде «EXTENSION» үздіксіз білім

беру орталығы жұмыс істейді, оның негізгі мақсаты ересек халықтың нарық талаптарын ескере отырып, білім мен дағдыларды өзектендіруге және бейресми білім беруді іске асыруға қажеттілігін қанағаттандыру үшін қажетті жағдайлар жасау болып табылады.

Қозыбаев университетінде оқу барысында кәсіби сертификаттау енгізілді.

Мысалы, «Есеп және аудит» бағдарламасының студенттері университеттің сертификаттау орталығынан 1С - Бухгалтерия сертификатын алу мүмкіндігіне ие. Агротехнологиялық факультет базасында «Bay Dala» компаниясының орталығы ашылды, оның шеңберінде қосымша білім беру және зерттеу қызметі жүзеге асырылады, сондай-ақ түлектер «CEVA SANTE ANIMALE» француз компаниясымен бірлесіп құрылған сертификаттау орталығында ауыл шаруашылығы

жануарлары мен құстарды вакцинациялау бойынша халықаралық сертификат алуға мүмкіндігі бар.

Ы. Алтынсарин атындағы Арқалық педагогикалық институтының базасында

құрылған Педагогикалық шеберлік орталығы қазіргі педагогтардың да, болашақ мұғалімдердің де кәсіби құзыреттілігін арттыруға арналған мамандандырылған алаң. Орталықтың негізгі міндеті білім беру бағдарламаларын іске асыру, әдістемелік қолдау, тренингтер мен тәжірибеге бағытталған іс-шараларды ұйымдастыру арқылы үздіксіз кәсіби даму үшін жағдайлар жасау болып табылады. Орталық әртүрлі ұрпақ педагогтары арасында тәжірибе алмасу, білім беру жүйесінің өкілдерімен, қоғамдық ұйымдармен және басқа да мүдделі тараптармен өзара іс-қимыл жасау үшін платформа ретінде белсенді жұмыс істейді.

2024 жылғы желтоқсанда ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігі Жоғары білім мен ғылымды дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын іске асыру жөніндегі іс-қимыл жоспарының 74-тармағын іске асыратын **«Қазақстан Республикасының Білім беру ұйымдарының базасында құзырет орталықтарын құру тәртібін бекіту туралы»** бұйрық қабылдады. Бұл нормативтік құжат университеттер мен

басқа да білім беру ұйымдарының базасында құзыреттілік орталықтарын құру мен жұмыс істеудің бірыңғай ұйымдастырушылық және рәсімдік принциптерін бекітеді. Оның қабылдануы академиялық орта мен салалық серіктестер арасындағы осы түрін өзара әрекеттесудің институцияландырудағы маңызды қадамы болды.

Құзыреттілік орталықтары өзекті кәсіби дағдыларды дамытуды, үздіксіз білім беру бағдарламаларын іске асыруды, сондай-ақ академиялық орта мен сала арасында берік байланыстар орнатуды қамтамасыз ететін институциялық платформалар ретінде қарастырылады. Құжатта нақты өндірістік міндеттерді қосу, тәжірибеге бағдарланған форматтарды дамыту және оқыту мазмұнын үнемі жаңарту арқылы білім беру бағдарламаларының мазмұны мен экономиканың сұраныстары арасындағы құрылымдық алшақтықты жоюға ерекше назар аударылған.

Құзыреттілік орталықтары қызметінің негізгі бағыты еңбек нарығында танылатын білім алушыларды сертификаттау жүйесін енгізу болып табылады. Ұсыныстар ресми оқытудан игерілген дағдыларды верификацияланған растауға, соның ішінде кәсіби қауымдастықтармен және компаниялармен бірлесіп әзірленген тәуелсіз және индустриялық сертификаттау арқылы көшу қажеттілігін көрсетеді. Берілген сертификаттар бойынша деректер базасын құру, QR-код бойынша құжаттардың түпнұсқалығын тексеру мүмкіндігі, білім беру бағдарламаларын аккредиттеуді және оқытушыларды сертификаттауды енгізу көзделеді. Бұл шаралар оқыту нәтижелерінің ашықтығы мен сенімін қамтамасыз етуге, құзыреттілік орталықтарын ұлттық біліктілік жүйесінің толыққанды элементіне айналдыруға және түлектерді жұмысқа

орналастыруды жандандыруға мүмкіндік береді.

Ғылыми-технологиялық сессиялар

Ғылымның қолданбалы бағытын күшейту және академиялық сектор мен өнеркәсіп арасындағы байланысты нығайту жөніндегі жұмыс шеңберінде Қазақстанда ғылыми-технологиялық сессиялар (хакатондар) тетігі енгізілуде. Бұл іс-шаралар зерттеушілердің, инженерлердің, студенттердің және бизнес өкілдерінің нақты өндірістік міндеттерге арналған қолданбалы шешімдерді құрудағы ұжымдық жұмысының қарқынды форматтары болып табылады. Хакатондар қысқа мерзімде кәсіпорындарда жедел енгізілуі мүмкін технологиялық ұсыныстарды жасауға мүмкіндік береді, осылайша ғылыми әзірлемелер мен экономиканың нақты қажеттіліктері арасындағы алшақтықты азайтады.

Ғылым және жоғары білім министрлігінің жұмыс органы ретінде Ғылым қоры ірі ұлттық компаниялармен серіктестікте хакатондарды жүргізуді үйлестіруді жүзеге асырады. Бұл іс-шаралар ғылыми-инновациялық экожүйені дамытуға және университеттер, ғылыми орталықтар мен өндірістік кластерлер арасындағы диалог алаңын институттандыруға бағытталған.

Хакатондарды өткізу практикасы экономиканың басым бағыттарын іске асыру мақсатында қазақстандық ғылым өкілдері мен ірі өнеркәсіп салаларының мамандары арасындағы серіктестікті дамытудағы тиімділігін дәлелдеді. Нәтижелі өзара ынтымақтастықтың жарқын мысалы ретінде ғылыми-технологиялық сессияларды

атап өтуге болады. 2024 жылы Қазақстанның әртүрлі қалаларында (Жезқазған, Қызылорда, Петропавл, Астана, Теміртау, Ақтөбе, Павлодар) барлығы 7 ғылыми-технологиялық сессия (хакатон) өткізілді. Аталған іс-шаралар Қазақстанның ірі кәсіпорындарымен (Қазақмыс, Қазатомөнеркәсіп, ERG, Қазақмыс ҚазМинералс, Кармет, ҚазақОйл Ақтөбе) бірлесіп ұйымдастырылды.

Осылайша,

- ғылыми-технологиялық сессиялар шеңберінде 400-ден астам ғалымдар мен сарапшылар тартылып, компаниялардың міндеттерін ескере отырып,
- 100-ден астам ғылыми-техникалық шешімдер тұжырымдалды.
- Ғылыми-техникалық кеңестің (FTK) отырысында «Қазақмыс», ERG және «Қазатомөнеркәсіп» компанияларымен бірлесіп өткізілген ғылыми-технологиялық сессиялардың қорытындысы бойынша 11 техникалық тапсырма ұсынылды.

Аталған жұмыстың нәтижесінде ағымдағы жылы ғылыми-техникалық тапсырмалардың жалпы көлемінің 10 проценті ірі кәсіпорындармен серіктестік негізінде орындалды.

2 тарау.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімді дамыту: ағымдағы жай-күйі мен динамикасы

Хакатон–2025. Астана
«Қазақстан университеттері –
ел дамуының драйверлері»

semeynews.kz

Хакатон-2024. Павлодар.
«Kuick Hack'24.»

np.kz

Хакатон–2024. Жетісу
«Сыбайлас жемқорлыққа
қарсы хакатон Antikor
Hackathon»

zakon.kz

ҚОРЫТЫНДЫЛАР

Қазақстан Республикасының жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру жүйесі білім экономикасына интеграциялану және кадр даярлаудың озық үлгілерін қалыптастыру қажеттілігіне байланысты жүйелі трансформация кезеңінде тұр. Қазіргі заманғы сын-қатерлер — технологиялық өзгерістер, білікті жұмыс күшінің тапшылығы, жаһандық бәсекелестіктің күшеюі — университеттерден еңбек нарығының қолданыстағы сұранысына ғана жауап беруді емес, болашақ құзыреттерді қалыптастыра отырып және салалардың дамуына ықпал ете отырып, белсенді өзгерістер агенттері болуды талап етеді. Осы тұрғыда жоғары білім тек автономды академиялық сектор ретінде емес, өнімділіктің өсуін, технологиялық жаңғыртуды және экономиканың тұрақтылығын қамтамасыз ететін ұлттық инновациялық жүйенің стратегиялық элементі ретінде қарастырылуда.

Қазақстанда білім беру мен нақты сектордың өзара ынтымақтастығының көпдеңгейлі архитектурасы қалыптастырылуда, оның негізінде икемді әрі өзектендірілген білім беру бағдарламалары жатыр. Жетекші жоғары оқу орындары Жаңа мамандықтар атласының деректері мен салалық болжамдарды ескере отырып, болашақта экономика үшін аса маңызды бағыттар бойынша озық даярлау тетіктерін қамтитын инновациялық оқу жоспарларын әзірлеуде. Сонымен қатар білім беруді дамытудың салалық тұжырымдамалары (инженерлік, заң және өзге де бағыттар бойынша) іске асырылуда. Аталған тұжырымдамалар түлектерге қойылатын талаптарды стандарттауға, кәсіби стандарттарды білім беру бағдарламаларының мазмұнына интеграциялауға, сондай-ақ индустриялық серіктестерді білім беру процесін бірлесіп басқаруға арналған институциялық негізді қалыптастырады.

Қолданбалы трансформацияның негізгі элементі ретінде құзыреттер орталықтары айқындалды, олардың қызметі тар бейінді дағдыларды дамытуға, сертификаттауға және жедел қайта даярлауға бағытталған. Аталған орталықтар университеттер мен жұмыс берушілерді байланыстыратын инфрақұрылымдық тораптар релін атқара отырып, білім трансферін, микробіліктіліктерді іске асыруды және үздіксіз білім беру бағдарламаларын дамытуды қамтамасыз етеді. Олардың институцияландырылуы 2024 жылы нормативтік деңгейде бекітіліп, бұл үдеріске жүйелі сипат берді. Сонымен қатар ғылыми-технологиялық хакатондар енгізілуде — бұл ғылыми қауымдастық пен өнеркәсіп салалары өкілдерінің қатысуымен өндірістік міндеттердің шешімдерін жедел түрде әзірлеуге мүмкіндік беретін формат болып табылады, сол арқылы ғылымды экономиканың өнімді күшіне айналдыруға ықпал етеді.

Осылайша, жоғары білім берудің теңгерімді моделі қалыптасуда, онда университеттердің академиялық еркіндігі сапаны басқарудың мемлекеттік тетіктерімен, салалық басымдықтармен және экономиканың инновациялық сұранысымен үйлесім табады. Мұндай модель білім беру траекторияларының икемділігін және өзгерістерге бейімделу қабілетін қамтамасыз етіп қана қоймай, сонымен қатар жұмыспен қамту, технологиялық үлес қосу және елдің кадрлық егемендігін қалыптастыру мәселелерінде жоғары оқу орындарының нәтижеге деген институциялық жауапкершілігін арттырады.

Жалпы алғанда, қабылданып жатқан шаралар жоғары білім берудің Қазақстанды жаңғыртудың жүйелік драйвері ретінде орнықты дамуына берік негіз қалайды.

3-тарау.

**Қазақстан Республикасының
жоғары білім беру жүйесінің
негізгі көрсеткіштері**

3.1. Жоғары оқу орындары желісі: жай-күйі мен дамуы

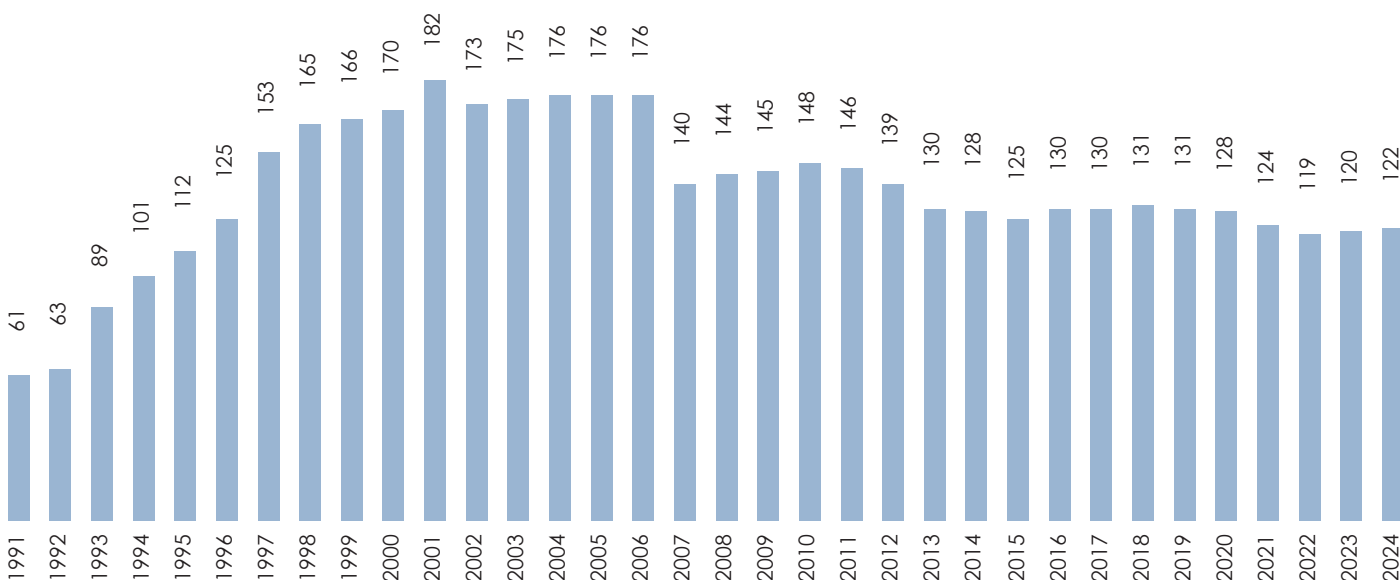
2024 жылы Қазақстандағы жоғары оқу орындарының саны 120-дан 122-ге дейін артты. (3.1.1-сурет.)

Жоғары оқу орындары санының өсуіне ықпал еткен негізгі факторлардың бірі су шаруашылығы және ирригация саласындағы мамандандырылған жоғары оқу орнын қалпына келтіру болды.

2024 жылғы сәуір айында Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың Ұлттық ғылым және технологиялар кеңесінің отырысында берген тапсырмасына сәйкес М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университетін қайта ұйымдастыру туралы шешім қабылданды.

Оның базасында екі дербес жоғары оқу орны құрылды:

3.1.1-сурет. Жоғары оқу орындарының желісі

«М.Х. Дулати атындағы Тараз университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғамы.

«Қазақ ұлттық су шаруашылығы және ирригация университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғамы (ҚазҰСШИУ).

Аталған екі университет те жарғылық капиталында мемлекеттің толық қатысуымен құрылды, бұл аталған бағыттың басымдылығын және ел үшін стратегиялық маңызы бар салада жоғары білікті инженерлік кадрларды даярлауға бағдарланғанын айғақтайды.

Екінші маңызды оқиға ретінде 2024 жылғы тамыз айында Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрлігі мен Cardiff University арасында Астана қаласында **жаңа халықаралық зерттеу университетін** құру туралы Меморандумға қол қойылуын атап өтуге болады.

Астана қаласында құрылатын жаңа халықаралық зерттеу университеті инженерия, жасанды интеллект, орнықты даму, медицина және биотехнологияны қоса алғанда, басым бағыттар бойынша білім беру бағдарламаларын дамытуға бағдарланады. Халықаралық деңгейдегі кампус 2500 студентке дейін қабылдауға есептелген. Алғашқы білім беру бағдарламаларын іске қосу 2025 жылға жоспарлануда. Аталған жоба Ұлыбританияның жоғары білім беру жүйесіндегі жетекші оқу орындарының бірі болып табылатын британдық университеттің қатысуымен жүзеге асырылуда.

Cardiff University 1883 жылы құрылған және әлемдік деңгейде мойындалған академиялық әрі ғылыми әлеуетке ие.

Университет Ұлыбританиядағы үздік 25 жоғары оқу орнының қатарына кіреді және Ұлыбританияның жетекші зерттеу университеттерін біріктіретін беделді Russell Group қауымдастығының мүшесі болып табылады. Аталған жоғары оқу орны медицина, биология, инженерия және әлеуметтік ғылымдар сияқты бағыттар бойынша жетекші университеттердің бірі саналады. Әсіресе онкология, кардиология және инновациялық технологиялар салаларындағы зерттеулерімен ерекшеленеді.

Қазақстандағы 122 жоғары оқу орны әртүрлі ұйымдық-құқықтық нысандарда ұсынылған, олардың ішінде ең үлкен үлесті жеке меншік жоғары оқу орындары құрайды — 52 жоғары оқу орны (42,6%). Бұл жоғары білім беру жүйесіндегі мемлекеттік емес сектордың үлесінің жоғары екенін көрсетеді.

Одан кейін мемлекеттік жоғары оқу орындары — **31 бірлік** (25,4%) және азаматтық емес (оның ішінде әскери және күштік құрылымдарға қарасты) жоғары оқу орындары — **14 бірлік** (11,5%) орналасқан.

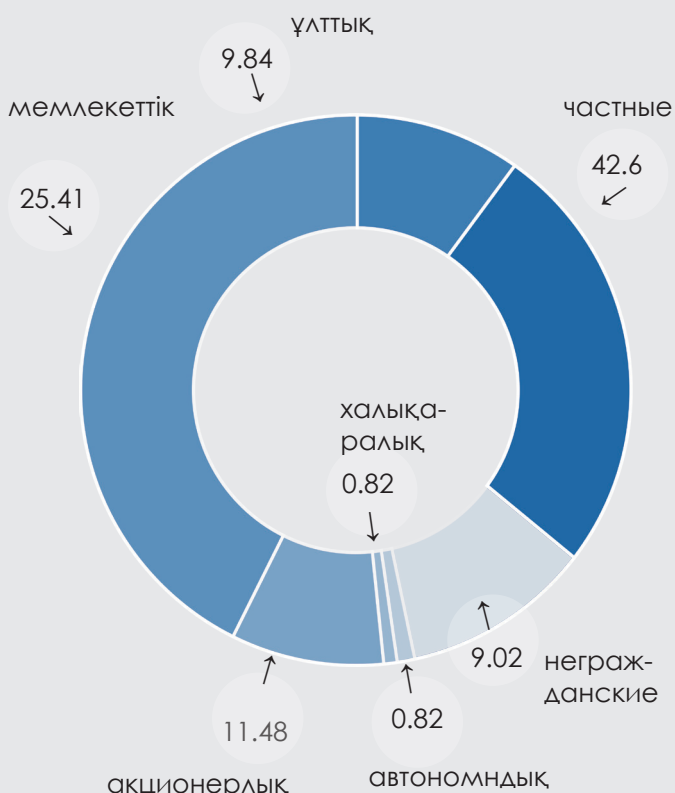
Сонымен қатар елде ерекше мәртебеге ие және стратегиялық маңызы бар **12 ұлттық жоғары оқу орны** (9,8%), сондай-ақ корпоративтік басқару қағидаттары негізінде қызмет атқаратын **11 акционерлік оқу орны** (9,0%) жұмыс істейді. Бұдан бөлек, жоғары білім беру жүйесінде бір автономды білім беру ұйымы (АББҰ) және бір халықаралық университет бар. Бұл Қазақстанның жоғары білім беру жүйесінің әртараптандырылған сипатын, оның салалық қажеттіліктерді қанағаттандырумен қатар халықаралық

академиялық әріптестікті дамытуға бағдарланғанын көрсетеді (3.1.2-сурет).

Қазақстандағы жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының сапасын арттыру мақсатында Ұлттық рейтинг енгізілуде. Бұл рейтинг жоғары оқу орындарының қызметінің тиімділігін бағалауға арналған жүйелі құрал болып табылады және ашық әрі салыстырмалы көрсеткіштерге негізделген. **Рейтинг университеттердің негізгі қызмет бағыттарын қамтиды: академиялық қызмет, ғылыми-зерттеу жұмыстары, халықаралық ынтымақтастық, цифрландыру, түлектердің жұмысқа орналасуы және т.б.** Оның негізгі мақсаты — тек жоғары оқу орындарын рейтингтеу ғана емес, сонымен қатар білім сапасын арттыруға бағытталған басқарушылық шешімдер қабылдау үшін аналитикалық база құру болып табылады.

3.1.2-сурет.

Жоғары оқу орындарының ұйымдық-құқықтық нысандар бойынша бөлінісі

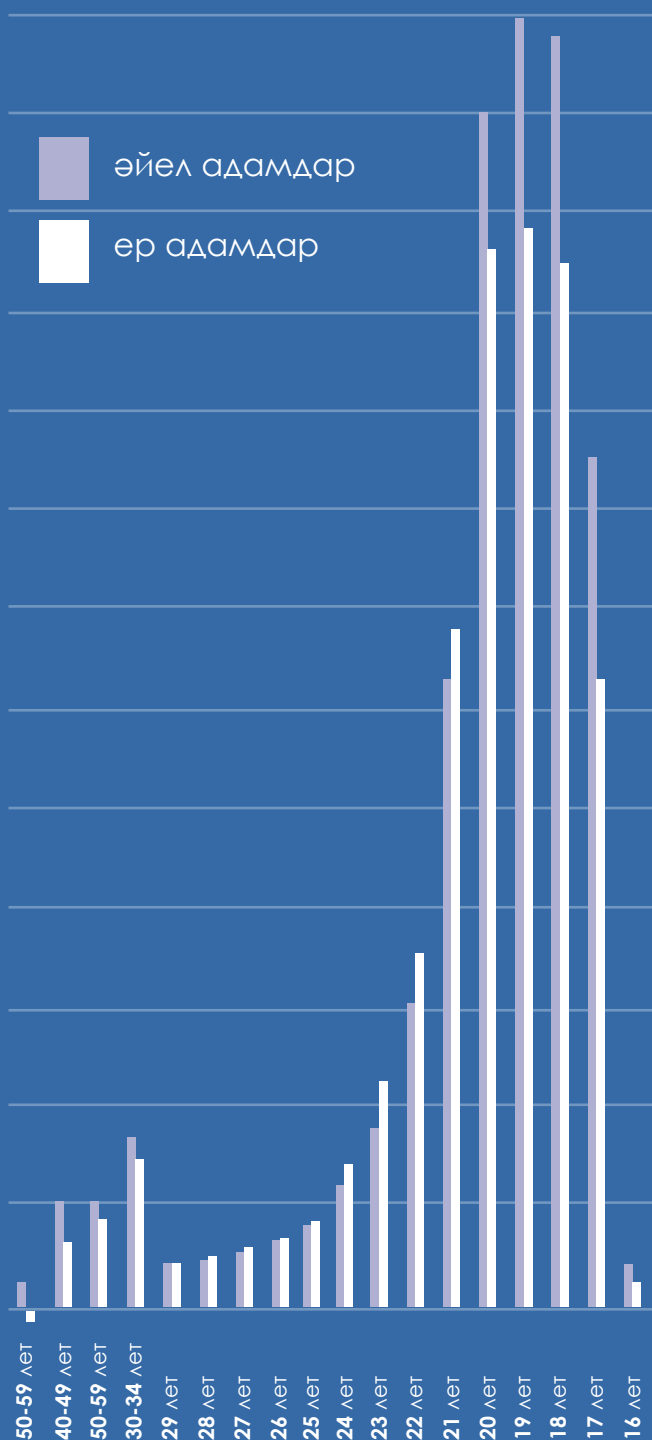

Рейтингтің әдістемесі 2024 жылғы 26 наурыздағы Ғылым және жоғары білім министрінің № 126 бұйрығымен бекітілген және объективтілік, репрезентативтілік және халықаралық стандарттармен интеграция принциптеріне негізделген. Рейтингті қалыптастыру «Біртұтас жоғары білім платформасы» ақпараттық жүйесі негізінде цифрлық форматта жүзеге асырылады, ол университеттердің ішкі жүйелерімен, мемлекеттік ақпараттық ресурстармен және шетелдік деректер базаларымен интеграцияланған. Апробация жүргізу 2024 жылғы 26 қарашадағы Ғылым және жоғары білім министрінің № 536 бұйрығында қарастырылған, ал толыққанды іске асыру 2025 жылға жоспарланған. Рейтингтің енгізілуі тек университеттер арасындағы бәсекелестікті күшейтіп, олардың даму мотивациясын арттырып қана қоймай, сонымен қатар талапкерлер, ата-аналар, жұмыс берушілер және басқа да мүдделі тараптар үшін объективті ақпаратқа қолжетімділікті қамтамасыз етіп, жоғары білім сапасы саласында тұрақты экожүйені қалыптастыратыны күтілуде.

3.2. Оқушылар контингенті: динамикасы және құрылымы

3.2.1-сурет.

ЖЖОКБҰ студенттерінің жасы және жынысына қарай саны

Дереккөз:

Қазақстан Республикасындағы жоғары білім
(2024–2025 оқу жылының басындағы жағдай
бойынша), СЖРА ҰСБ

2024 жылы оқуға
қабылданғандар →

206 803
адамды
құрады ↓

бакалавриат

магистратура

183 630
адам

16 121
адам

докторантура

резидентура

2 972
адам

4 080
адам

оның ішінде мемлекеттік
тапсырыс бойынша →

90 880
адам,
↓

бакалавриат

магистратура

76 588
адам

9 354
адам

докторантура

резидентура

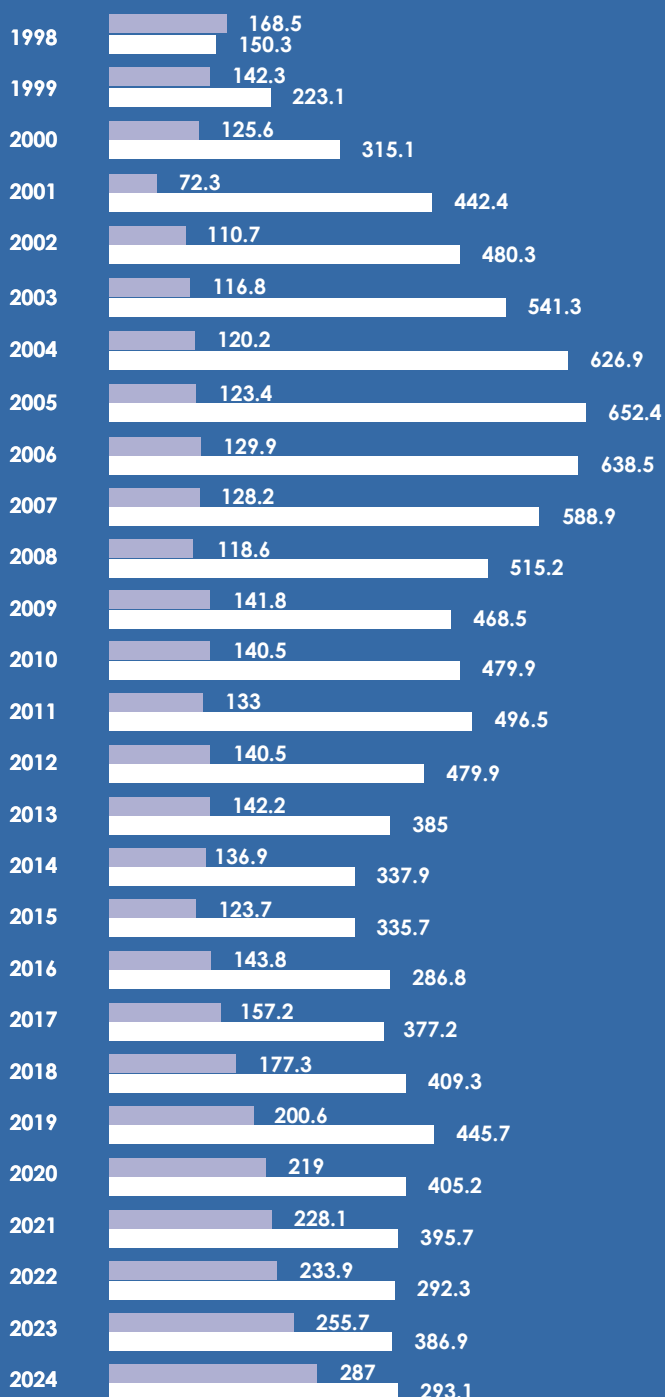
2 620
адам

2 318
адам

3.2.2-сурет.

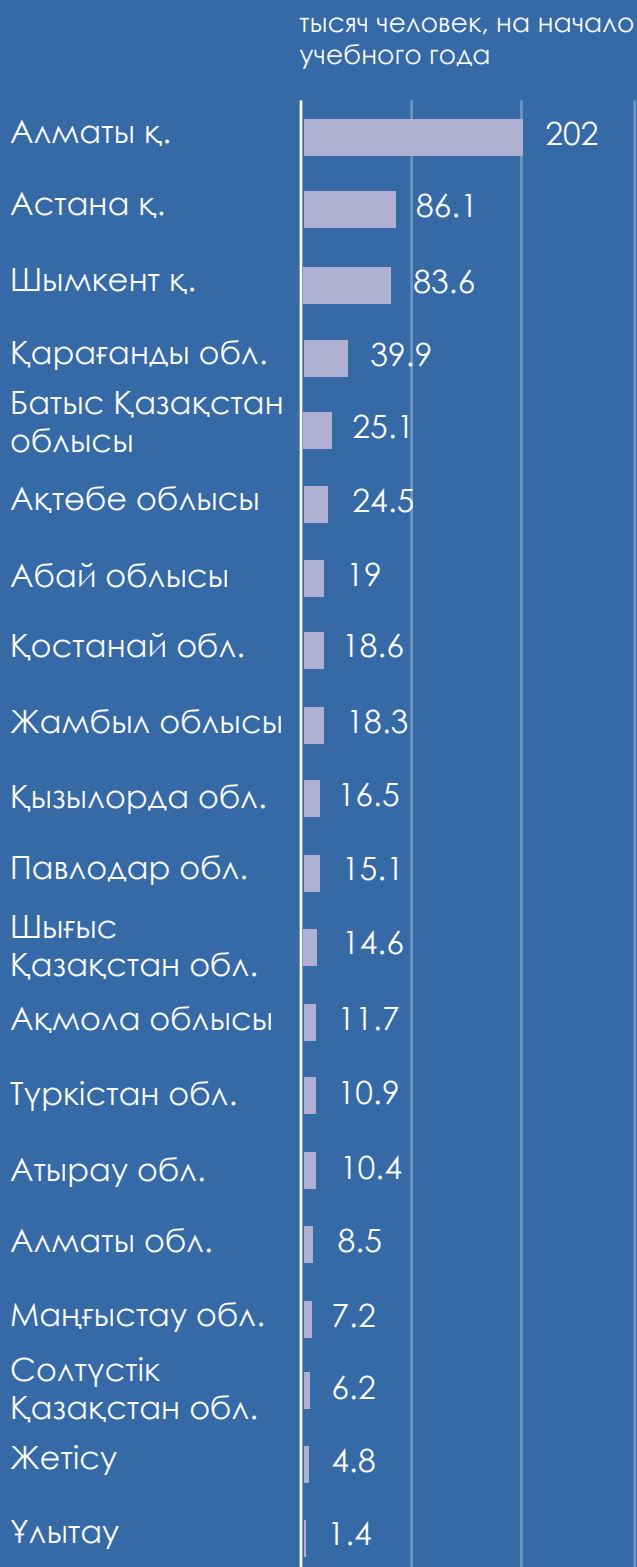
Мемлекеттік білім беру тапсырысы және ақылы негізде білім алатын студенттер контингенті (1998–2024 жж.)

■ Мемлекеттік тапсырыс бойынша оқитын студенттер контингенті, мың адам

■ Төлем негізінде оқитын студенттер контингенті, мың адам

3.2.3-сурет. Өңірлер бойынша студенттер саны

2024 жылғы бітірушілер
саны →

172 699
адам

бакалавриат

магистратура

147 375
адам

21 344
адам

докторантура

резидентура

1 422
адам

2 558
адам

оның ішінде мемлекеттік
тапсырыс бойынша →

54 499
адам

бакалавриат

магистратура

43 127
адам

8 715
адам

докторантура

резидентура

1 279
адам

1 378
адам

Дереккөз:

Қазақстан Республикасындағы жоғары білім
(2024–2025 оқу жылының басындағы жағдай
бойынша), СЖРА ҰСБ

2024–2025 оқу жылында
шетелдік студенттердің
контингенті →

30 711
адам
↓

бакалавриат

28 458
адам

магистратура

1 724
адам

докторантура

500
адам

резидентура

29
адам

Қазақстан студенттері арасында 17–22 жас аралығындағы жастар басым, бұл мектептен кейінгі үздіксіз классикалық білім траекториясының үстемдігін көрсетеді. Студенттердің ең көп саны 19 және 20 жасқа сәйкес келеді. Сонымен қатар, көптеген жас топтарында ерлер мен әйелдердің ара қатынасы теңгерімді, кейбір жас топтарында, әсіресе 18–20 жас аралығында және ересек жастағы студенттер арасында әйелдердің үлесі сәл басым. Сондай-ақ, ересек аудиторияның бар екені байқалады: 30 жастан асқан студенттер оқушылардың едәуір бөлігін құрайды, бұл үздіксіз білім алуға, екінші жоғары білім алуға және кәсіби қайта даярлауға қызығушылықтың артып келе жатқанын көрсетеді. Бұл жоғары білім жүйесінің икемділігін және әртүрлі білім траекторияларына бейімделуін растайды (3.2.1-сурет).

Анализ динамики численности Мемлекеттік білім беру тапсырысы шеңберінде және ақылы негізде білім алатын студенттер санының динамикасын талдау соңғы онжылдықтарда Қазақстанның жоғары білім беру жүйесін қаржыландыру саясатының негізгі трансформацияларын айқындауға мүмкіндік береді (3.2.2-сурет). Қазақстандағы жоғары білім беруді қаржыландыру құрылымы негізінен ақылы модельден біртіндеп мемлекеттік білім беру тапсырысының үлесі артып келе жатқан неғұрлым теңгерімді жүйеге қарай ығысуда. Бұл мемлекеттің әлеуметтік функциясының күшеюін және халықтың әртүрлі санаттары үшін жоғары білімнің қолжетімділігін арттыруға бағытталған ұмтылысын көрсетеді.

Ақылы негізде білім алу 2000 ж. басында қарқынды өсімді көрсетіп, 2005 жылы өзінің тарихи ең жоғары деңгейіне жетті — 652,4 мың студент.

Бұл өсім жекеменшік жоғары оқу орындары желісінің белсенді дамуына, сондай-ақ мемлекеттік гранттар санының шектеулі болуына байланысты студенттердің ақылы бөлімдерге түсуі көбейді. Алайда 2006–2008 ж. бастап, әсіресе 2016 ж. дейінгі кезеңде тұрақты төмендеу үрдісі айқын байқала бастады. Бұл құлдырауға бірқатар факторлар әсер етті: 1990 ж. соңы мен 2000 ж. басындағы демографиялық құлдырау, білім беру бағдарламаларының сапасына қойылатын талаптардың күшеюі, жоғары оқу орындары санының қысқаруы, сондай-ақ 2008 жылғы жаһандық қаржы дағдарысы аясында халықтың төлем қабілетінің төмендеуі. 2017 ж. кейін ақылы негізде білім алатындар саны 377–445 мың адам шегінде тұрақталды.

Мемлекеттік гранттар есебінен оқыту, керісінше, неғұрлым тұрақты әрі өсу динамикасын көрсетеді.

2000 ж. басында мемлекеттік білім беру тапсырысы бойынша білім алушылар санының төмендеуінен кейін (2001 ж.— небәрі 72,3 мың студент) оның біртіндеп қалпына келуі басталды. Айқын өсім 2017 ж. бастап байқалады, бұл кезеңде жоғары білімнің қолжетімділігін арттыруға бағытталған мемлекеттік саясат аясында білім беру гранттарының саны белсенді түрде кеңейтілді.

1998–1999 оқу жылында мемлекеттік білім беру тапсырысы бойынша білім алатын студенттер саны 168,5 мың адамды құраса, 2024–2025 оқу жылына қарай бұл көрсеткіш 287 мың адамға жетіп, жалпы студенттер контингентінің шамамен 42%-ін құрады.

Аталған өсім мемлекеттің әлеуметтік функциясының күшеюімен және халықтың осал топтарынан шыққан жастарды, ауылдық өңірлерді және басқа да басым санаттарды қолдауға басымдық берумен тікелей байланысты.

Жоғары білім беру ұйымдарында қабылдау квотасы шеңберінде →

82 700
адам білім алды ↓

ауыл жастары қатарындағы азаматтар ↓

29 400
адам

төрт және одан да көп көмекке толмаған баласы бар отбасылардан шыққан балалар ↓

23 700
адам

толық емес отбасылардан шыққан балалар ↓

11 200
адам

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің қолжетімділігін кеңейту мақсатында кадрларды даярлауға арналған мемлекеттік білім беру тапсырысының көлемі тұрақты түрде ұлғайтылуда.

2024–2025 оқу жылына →

94 251
грант бөлінді ↓

бакалавриат ↓

78 219
адам

магистратура ↓

13 113
адам

докторантура ↓

2 919
адам

Конкурс қорытындысы бойынша:

412 жетім бала

- мүгедектігі бар адам
- 3 576 көпбалалы отбасылардан шыққан балалар
- 933 толық емес отбасылардан шыққан бала
- 437 мүгедектігі бар балаларды тәрбиелеп отырған отбасылардан шыққан балалар гранттарға ие болды

Бұл жоба кадр тапшылығы байқалатын өңірлердің жоғары оқу орындарына оңтүстік және халық тығыз орналасқан аймақтардан мектеп түлектерін оқуға тартуға бағытталған.

**Жоба республиканың 8 облысындағы 19
жоғары оқу орнында жүзеге асырылуда**

- Ақмола
- Шығыс Қазақстан
- Қарағанды
- Қостанай
- Ұлытау
- Ұлытау
- Павлодар
- Солтүстік Қазақстан облыстары

Оқыту негізінен басым бағыттар бойынша жүзеге асырылады:
педагогикалық, техникалық және ауыл шаруашылығы салалары.

Бағдарлама оқу ақысын және шәкіртақыны төлеумен қатар, жол жүру шығындарын өтеуді және әлеуметтік қолдау көрсетуді де көздейді. Оқуды аяқтағаннан кейінгі міндетті еңбек өтеу тәртібі заңнамада регламенттелген және заманауи жағдайларға бейімделген: түлектер мемлекеттік ұйымдарда да, жекеменшік ұйымдарда да жұмыс істей алады, ал міндетті еңбек өтеу мерзімі үш жылдан екі жылға қысқартылды.

2024 жылдан бастап жобаны іске асыру жөніндегі жұмыс едәуір күшейтілді: жол карталары бекітіліп, өңірлік жобалық кеңселер құрылды, сондай-ақ Жоғары білімді дамыту ұлттық орталығы жанынан орталық жобалық кеңсе қалыптастырылды. Кеңселер құрамына әкімдіктердің, министрліктердің, жоғары оқу орындарының және жұмыс берушілердің өкілдері енгізілді, бұл ведомствоаралық үйлестіруді күшейтеді. Негізгі міндеттердің қатарына өңірлік деңгейде кадрларға қажеттілікті айқындау, кәсіптер атластарын әзірлеу, өндірістік практикаларды ұйымдастыру және түлектерді кейінгі жұмысқа орналастыруға жәрдемдесу кіреді.

Осылайша, «**Серпін**» жобасы адам капиталын кеңістіктік тұрғыдан теңгерімдеудің құралы ретінде қызмет етіп, білім беру, демографиялық және өңірлік саясаттардың өзара ықпалдасуына ықпал етеді.

«**Серпін**» бағдарламасы және жалпы өңірлерде жоғары оқу орындары

желісін дамыту саясаты аумақтық теңгерімсіздіктерді азайтуға және өңірлік әлеуетті арттыруға бағытталған стратегиялық тұрғыдан негізделген шаралар болып табылады. Өңірде жоғары оқу орындарының болуы халықтың білім деңгейіне және әлеуметтік-экономикалық дамудың орнықтылығына әсер ететін негізгі факторлардың бірі саналады. Эмпирикалық зерттеулер ірі университеттер, әсіресе мемлекеттік жоғары оқу орындары орналасқан өңірлерде адам капиталының деңгейі, әдетте, жоғары болатынын растайды [29]. Университеттер адам капиталын кемінде екі жолмен дамытуға ықпал етеді: біріншіден, жергілікті халық үшін жоғары білімнің қолжетімділігін арттыру арқылы, бұл мектеп түлектерінің білімін жалғастыру ықтималдығын жоғарылатады [30–31]; екіншіден, басқа өңірлерден студенттерді тарту арқылы, олардың бір бөлігі оқуын аяқтағаннан кейін сол өңірде қалып, жұмыс күшінің біліктілік құрамын толықтырады [32–33].

Жалпы алғанда, бұл түлектердің өңірде бекіп қалуы «ақылды қалалардың» — білім деңгейі жоғары және өмір сүруге тартымдылығы артқан аумақтардың — өсуіне айтарлықтай әсер ететінін түсіндіреді. Осы тұрғыдан алғанда, «Серпін» жобасы оңтүстік өңірлерден жастардың көші-қонын ынталандыру арқылы демографиялық жағдайды түзетіп қана қоймай, жергілікті адам капиталын жүйелі түрде нығайту есебінен қабылдаушы облыстардың орнықтылығы мен бәсекеге қабілеттілігін арттыруға мүмкіндік береді.

3.3. Жоғары оқу орындарының кадрлық әлеуеті: сапасы мен перспективалары

2024–2025 оқу жылының басындағы жағдай бойынша Қазақстан Республикасының жоғары білім беру ұйымдарындағы профессор-оқытушылар құрамының (ПОҚ) саны 37,6 мың адамды құрады. (3.3.1-сурет)

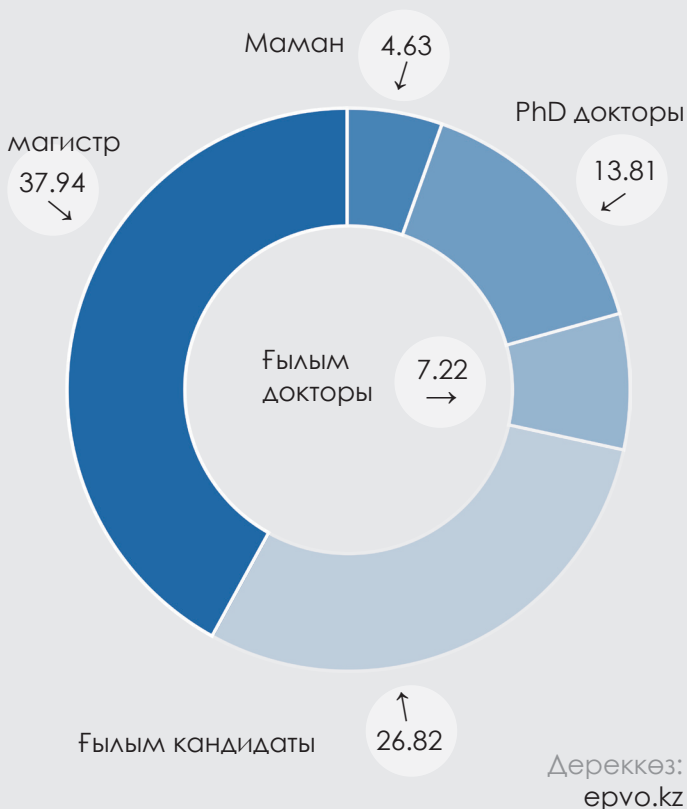
Қазақстандағы жоғары оқу орындарының профессор-оқытушылар құрамы ғылыми атағы бойынша келесідей бөлінген: ең көп ұсынылған санат – ғылыми атағы жоқ оқытушылар, олардың үлесі 65,72%-ды құрайды. Мұндай құрылым формалды академиялық мәртебесі жоқ оқытушылар үлесінің жоғары

екенін көрсетеді. Бұл жағдай кадрлық құрамдағы өтпелі үдерістердің бар екенін де, сондай-ақ қолданыстағы академиялық критерийлердің профессор-оқытушылар құрамының (ППҚ) елеулі бөлігінің нақты академиялық траекторияларына толық сәйкес келмеуін де айғақтауы мүмкін. (3.3.2-сурет)

Профессор-оқытушылар құрамының ғылыми біліктілігін арттыру және ұлттық жоғары білім беру жүйесінің кадрлық әлеуетін кеңейту үшін Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі 2024-2025 оқу

3.3.1-сурет.

Профессор-оқытушылар құрамының ғылыми дәрежелер бойынша құрылымы

3.3.2-сурет.

ПОҚ-ның ғылыми атақтары бойынша саны

жылында ғылыми-зерттеу жұмыстарын ынталандыру бойынша бірқатар шараларды жүзеге асырды. Нақтырақ айтқанда, Ғылым және жоғары білім министрлігінің 2023 жылғы 15 қарашадағы №248 бұйрығына сәйкес, білім беру гранттарының құны артты: **магистратура үшін орта есеппен 16%-ға (ұлттық университеттер үшін 747,3 мың теңге және басқалары үшін 454,9 мың теңге) және докторантура үшін 17%-ға, 2 223,6 мың теңгеге дейін өсті.** Бұл университеттерге білікті оқытушыларды көбірек тартуға, ғылыми-зерттеу және білім беру инфрақұрылымын жақсартуға, оқыту мен зерттеу үшін тиісті жағдайлар жасауға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, ғылыми-педагогикалық резервті жүйелі түрде кеңейту мақсатында Ғылым және жоғары білім министрлігінің 2024 жылғы 26 маусымдағы №309 бұйрығымен докторантураға арналған мемлекеттік білім беру тапсырысына 2919 орын бекітілді.

Бұл көрсеткіш өседі деп күтілуде: 2028 жылға қарай докторантура гранттарының саны 5000-нан асып түседі және бұл жоғары білікті ғылыми-педагогикалық кадрларды дамыту үшін тұрақты негіз жасайды деп жоспарлануда.

Бұл саясаттың мақсаты университеттердегі ғылыми дәрежесі бар кадрлардың санын арттырумен шектелмейді. Ол, ең алдымен, ұлттық ғылыми мектептердің қалыптасуы мен орнығуына, зерттеуші қауымдастықтағы буындар сабақтастығын сақтауға, сондай-ақ Қазақстанның халықаралық академиялық ортадағы бәсекеге қабілеттілігін күшейтуге бағытталған. Осы тұрғыдан алғанда, PhD деңгейіндегі

кадрларды даярлауға жүйелі әрі тұрақты инвестициялау жоғары білім мен ғылымды кешенді түрде жаңғыртудың шешуші тетіктерінің бірі болып саналады.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының педагогтері үшін кәсіби стандарттың бекітілуі (Ғылым және жоғары білім министрлігінің 2023 жылғы 20 қарашадағы № 591 бұйрығы) осы бағыттағы маңызды қадамдардың бірі болды. Аталған құжатта оқытушылардың алты лауазымдық санаты бойынша біліктілік талаптары мен кәсіби өсу жолдары жүйелі түрде айқындалған. Бұл өз кезегінде жоғары білім беру жүйесі аясында ашық, түсінікті әрі ынталандырушы мансаптық дамуға берік институциялық негіз қалыптастырады.

Сонымен қатар жоғары оқу орындарын цифрлық жаңғыртуға бағытталған мемлекеттік бағдарлама аясында техникалық университеттердің оқытушылары білім беру үдерісіне цифрлық технологияларды енгізу бойынша арнайы даярлықтан өтті. Мұндай шаралар профессор-оқытушылар құрамының заманауи талаптарға бейімделуіне, оның ішінде цифрлық педагогика мен онлайн оқытуды тиімді меңгеруіне мүмкіндік береді.

Біліктілікті арттырудың тұрақты жүйесін қалыптастыруға айрықша мән берілуде. Инженерлік бағыттағы жоғары оқу орындары, соның ішінде Satbayev University мен С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті, өздерінің құзыреттер орталықтарын дамыту арқылы техникалық пәндер, заманауи инженерлік тәсілдер және жоғары мектеп педагогикасы бойынша курстарды жүйелі түрде ұйымдастыруда. Сонымен қатар өнеркәсіптік кәсіпорындармен өзара ынтымақтастық кеңейіп келеді: олар оқытушыларды тәжірибе алмасуға

және озық технологиялармен танысуға тартуда. Бұл үдеріс білім беру мен нақты экономиканың өзара байланысын нығайтуға ықпал етеді.

ПОҚ кәсіби дамуы халықаралық академиялық алмасулар арқылы да жүйелі түрде қолдау табуда. Қазақстанның жоғары оқу орындары шетелдік серіктестермен белсенді ынтымақтастық орнатып, оқытушылардың тағылымдамаларға және біліктілікті арттыру курстарына қатысуына мүмкіндік беріп келеді. Мәселен, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті жанындағы біліктілікті арттыру институтының базасында гидрологиялық бағыттар бойынша оқыту бағдарламалары жүзеге асырылды. Ал Д. Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан техникалық университеті мен С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті оқытушылары НИЯУ МИФИ базасында ядролық физика, жылу энергетикасы және инженерлік есептеулер бағыттары бойынша арнайы даярлықтан өтті.

Осылайша жүзеге асырылып жатқан шаралар халықаралық стандарттар мен технологиялық сын-қатерлерге бағдарланған жоғары білім беру сапасының тұрақты өсуін қамтамасыз етуге және академиялық әлеуетті дамытуға бағытталған берік институтиялық негіз қалыптастырады.

Сонымен қатар ғылыми кадрларды даярлауға қолайлы жағдай жасауға, олардың әлеуметтік қорғалуына кепілдіктерді іске асыруға және ғылыми қызметкерлерге, оның ішінде жас ғалымдарға арналған әлеуметтік қолдау тетіктерін кеңейтуге айрықша назар аударылуда. Атап айтқанда, ғылыми дәрежелері мен ғылыми атақтары бар ғылыми қызметкерлерге төленетін үстемақылардың мөлшері арттырылды.

Сондай-ақ халықаралық тағылымдамалардан өтуге бағытталған

шаралар жалғасын тауып, **«Үздік ғылыми қызметкер»** атағы бойынша 50 сыйлық, ғылым саласындағы сыйлықтар мен мемлекеттік ғылыми стипендиялар, оның ішінде дарынды жас ғалымдарға арналған 50 стипендия тағайындау практикасы сақталды;

Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес жас ғалымдарды қолдау шаралары күшейтілді. Осы бағыттағы маңызды оқиғалардың бірі — **351 жас ғалымға тұрғын үй кілттерінің табысталуы болды**. Оның ішінде 290 пәтер министрлік пен Отбасы банк арасындағы жас ғалымдарға арналған кредиттік бағдарлама шеңберінде берілді, ал 61 пәтер өтеусіз негізде ұсынылды.

Сонымен қатар Қазақстан Республикасының «Ғылым және технологиялық саясат туралы» заңында ғылыми ұйымдардың ғалымдары мен жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының ғылыми қызметкерлерін ынталандыруға бағытталған тетіктер көзделген. Аталған заңнамалық нормалар ғылыми зерттеулерді базалық қаржыландыру институтын енгізуді де қамтиды, бұл ғылымның тұрақты дамуына институтиялық негіз қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Сонымен бірге ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүзеге асыратын ғылыми қызметкерлерге негізгі жұмыс орны бойынша ай сайынғы үстемақы белгіленеді. Бұл үстемақылар базалық қаржыландыру аясында, іргелі ғылыми зерттеулер жүргізетін ғылыми ұйымдарды қаржыландыру шеңберінде немесе гранттық және бағдарламалық-нысаналы қаржыландыру жобалары бойынша бекітілген қаражат көлемінде, тиісті дипломы немесе білім туралы құжатты тану жөніндегі куәлігі болған жағдайда төленеді. Атап айтқанда, ай сайынғы қосымша төлемдер төмендегідей мөлшерде көзделген:

философия докторы (PhD) немесе бейіні бойынша доктор ғылыми дәрежесі үшін – тиісті қаржы жылының 1 қаңтарына қолданыста болатын республикалық бюджет туралы заңмен белгіленген айлық есептік көрсеткіштің (бұдан әрі – АЕК) [17 еселенген мөлшері](#);

философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесі және қауымдастырылған профессор (доцент) ғылыми атағы, сондай-ақ бейіні бойынша доктор ғылыми дәрежесі және қауымдастырылған профессор (доцент) ғылыми атағы үшін – АЕК-тің [25 еселенген мөлшері](#);

ғылым кандидаты ғылыми дәрежесі үшін – АЕК-тің 17 еселенген мөлшері, ғылым докторы ғылыми дәрежесі үшін – АЕК-тің [34 еселенген мөлшері](#);

ғылым кандидаты ғылыми дәрежесі және қауымдастырылған профессор (доцент) ғылыми атағы үшін – АЕК-тің [25 еселенген мөлшері](#), ғылым докторы ғылыми дәрежесі және қауымдастырылған профессор (доцент) ғылыми атағы үшін – АЕК-тің [42 еселенген мөлшері](#);

философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесі және профессор ғылыми атағы, сондай-ақ бейіні бойынша доктор ғылыми дәрежесі және профессор ғылыми атағы үшін – АЕК-тің [50 еселенген мөлшері](#);

ғылым кандидаты ғылыми дәрежесі және профессор ғылыми атағы, сондай-ақ ғылым докторы ғылыми дәрежесі және профессор ғылыми атағы үшін – АЕК-тің [50 еселенген мөлшері](#).

Жоғары білім беру жүйесіндегі басқарушылық әлеуетті нығайту және сабақтастықты қамтамасыз ету мақсатында Ғылым және жоғары білім министрлігі ұлттық кадрлық резервті қалыптастыруға бастама көтерді. Бұл резервке ғылым, жоғары білім және жоғары оқу орындарын басқару саласында жоғары кәсіби әрі академиялық тәжірибесі бар тұлғалар, сондай-ақ шетелде еңбек етіп жүрген қазақстандық ғалымдар мен отандық көрнекті зерттеушілер енеді.

Бұл бастаманың негізгі құралдарының бірі – 2024 жылы Назарбаев университетінде және Қожа Ахмет Яссауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінде іске қосылған «Академиялық көшбасшылық институты: Декандар мектебі» (Academic Leadership Institute: Deans' School) бағдарламасы. Бағдарламаның мақсаты – қазақстандық университеттердің декандары арасында көшбасшылық және басқарушылық құзыреттіліктерді дамыту және жоғары білім берудегі болашақ басқарушылық тағайындаулар үшін жоғары білікті кадрлар қорын дайындау.

Кадрлық резервті қалыптастыру тәсілі озық тәжірибелерге, соның ішінде Президенттік жастар кадрлық резерві моделіне негізделеді. Аталған бағдарлама аясында даярлықтан өткен мамандар кейіннен сараптамалық және консультативтік қызметке, оның ішінде стратегиялық құжаттарды әзірлеуге, білім беру бағдарламаларын бағалауға және жоғары әрі жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру саласындағы реформаларды іске асыруға белсенді түрде тартылатын болады. Бұл қадам елдегі университеттік басқару сапасын арттыруға және академиялық көшбасшылықты дамытуға бағытталған кешенді стратегияның құрамдас бөлігі.

3.4. Халықтың жоғары біліммен қамтылуының жалпы деңгейі және оның қолжетімділігі

2023 жылғы деректерге сәйкес, Қазақстанда жоғары біліммен жалпы қамту деңгейі 54,1%-ды құрайды. Алайда бұл көрсеткіш бойынша өңірлер арасындағы айырмашылық айқын сақталуда. Ең жоғары қамту деңгейі Алматы (106,4%), Астана (92,6%) және Шымкент (102,4%) қалаларына тән. Мұндай ахуал аталған мегаполистерде жетекші жоғары оқу орындарының шоғырлануымен, жоғары білімге деген сұраныстың жоғары болуымен және жастардың осы қалаларға белсенді көші-қонымен түсіндіріледі.

Сонымен қатар бірқатар өңірлерде, әсіресе батыс және оңтүстік аймақтарда, жоғары біліммен қамту деңгейі едәуір төмен болып отыр — 20%-дан аз. Атап айтқанда, Жетісу облысы (16,4%), Ұлытау облысы (17,8%) және Түркістан облысы (19,3%). Бұл жағдай жоғары білімнің қолжетімділігі шектеулі екенін және мектеп түлектерінің басқа өңірлерге кету үрдісін аңғартады. (3.4.1-кесте).

Жоғары білім берудегі жалпы қабылдау коэффициенті техникалық және кәсіптік білім беру және оқыту мекемелерінде (МСКО-5) және жоғары оқу орындарында (МСКО 6-8) оқитын студенттер санының 18-22 жастағы жалпы халық санына қатынасы ретінде анықталады.

Осылайша жоғары біліммен қамтудың жалпыұлттық деңгейі салыстырмалы түрде жоғары болғанына қарамастан, жоғары білімге қолжетімділіктегі өңірлік теңсіздіктерді азайту мәселесі

өзекті болып қала береді. Оны шешу мақсатында мемлекет студенттер контингентін қайта бөлуге, өңірлік жоғары оқу орындарын дамытуға, сондай-ақ адами капитал тапшылығы байқалатын аймақтарда жастарды оқуға және тұрақтап қалуға ынталандыруға бағытталған мақсатты бағдарламаларды іске асыруда.

Қазақстандағы жоғары білім беру саласындағы мемлекеттік саясат жастар үшін оқуға барынша кең әрі тең қолжетімділікті қамтамасыз етуге, тіпті жоғары біліммен жалпы қамтудың 100% деңгейіне қол жеткізуге бағытталған. Осы мақсатта мемлекет білім алу мүмкіндіктерін кеңейтуге, өңірлік және әлеуметтік-экономикалық кедергілерді азайтуға, сондай-ақ студенттерді қаржылай қолдауға арналған жүйелі әрі кешенді шараларды іске асырып келеді.

Соның ішінде «**Серпін**» бағдарламасы жүзеге асырылуда. Аталған бастама жоғары білімге қолжетімділіктегі өңірлік айырмашылықтарды жұмсартумен қатар, өңірлер арасындағы адами капитал теңгерімін жақсартуға ықпал етіп, елдің білім беру және демографиялық тепе-теңдігін нығайтуға бағытталған.

Бұдан бөлек, 2024–2025 оқу жылында Ғылым және жоғары білім министрлігінің 2024 жылғы 24 маусымдағы № 313 бұйрығына сәйкес алғаш рет халық тығыз қоныстанған оңтүстік, батыс және жаңадан құрылған облыстардың жастарына арналған 5 мың нысаналы грант бөлінді. Бұл гранттар елдің жетекші жоғары оқу орындары арасында үлестіріліп, сапалы жоғары білімге қолжетімділіктегі өңірлік теңсіздіктерді азайтуға бағытталған.

3.4.1-кесте

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
ҚР	37,8	43,1	49,2	50,9	55,6	57,2	55,8	52,5	49,3	49,6	49,5	53,1	53,4	50,9	48,4	51,1	54,3	60,7	67	64,1	62,6	59,1	71,9	54,4	
Абай облысы																							86,9	79,1	
Ақмола облысы	22	29,9	33,9	36,1	38,9	41,7	38,1	28,5	29,7	29,8	36,4	37,9	51,2	49,8	45,6	47,2	51,2	54,9	63	71	70,5	64,1	55,5	34	
Ақтөбе облысы	48	51,7	57,3	49,9	57	50	52,1	41,1	46,2	48,6	40,5	46,7	51,2	49,8	45,6	47,2	51,2	54,9	63	71	70,5	64,1	55,5	53,8	
Алматы облысы	7,6	9,3	9,5	10	10,3	10,7	10,7	10,1	10,8	10,8	10,5	11,4	13,4	13,6	14,3	11,7	12,3	12,3	13,6	14,3	13,5	13,6	12,8	12,1	
Атырау облысы	45,7	52,5	57,4	56,5	58,2	50,8	50,4	50,2	53	54,3	39	40,4	38,3	33,8	34,8	34,1	35,4	39,7	42,6	48,2	39,6	37,9	34,3	33,4	
Ш-Қазақстан облысы	36,3	39,1	53,6	57,1	58,8	54	54,6	50,2	52,3	53,9	59,1	70,9	68,6	58,8	67,7	67	78,1	87,5	90,6	96,5	85,3	83,2	78,4	71,9	
Жамбыл облысы	28,4	30,6	37,9	37	42,3	43,4	42,2	35,6	35,9	41,8	46,5	44,4	40,6	32,7	29,6	32,7	35,3	38,3	41,6	44,2	43,3	38,2	33,5	29,6	
Жетісу облысы																							18,7	16,4	
Б-Қазақстан облысы	49,7	55,9	59,9	60,6	65,8	58,3	55	49,9	52,8	61,7	65	62	58,5	58,5	56,9	55,4	56,5	61,1	68	68,9	66	64,9	71,4	66,4	
Қарағанды облысы	27,3	34,7	44,3	47,4	51,9	53	48,8	45	45,3	45,3	48,2	41,2	41,2	40,6	40,6	40,9	45,6	48,5	52	53,5	49,8	46,5	45,1	44,1	
Қостанай облысы	30,3	32,7	35	32,9	33,8	33,1	30,7	33,7	33,9	31,8	38,5	38,2	37,8	30,8	26,6	25,3	26	25,9	28,7	29,4	28	31,4	37,3	36,3	
Қызылорда облысы	32,3	44,5	38,6	59,2	56,2	44	44,4	34,5	36,1	35,6	34,7	35,9	32,4	31,2	22,3	23,1	25	24,8	27,3	33,6	26,5	23,2	23,5	21	
Маңғыстау облысы	27	37,4	48,9	43,6	52	56,3	43,3	43,3	44,1	42,2	46,8	49,9	49,4	46,5	42	39,8	46,3	47,4	52,8	56,2	58,4	56,1	50,1	45,2	
Павлодар облысы	21,8	29,1	30,3	31,1	32,2	34,1	27,9	28,2	28,2	28,4	34,9	33,8	30,4	24,9	23	21,8	24,8	25,2	31	32	32,2	29,8	29,1	26,5	
С-Қазақстан облысы	28,2	33,5	43,5	44,8	48,9	46,1	43,6	40	39,4	37,8	37,8	42,1	42,7	40,3	39,3	40,1	41,1	45,3	12,3	13,3	12,8	12,9	10,6	17,3	
Түркістан облысы																							18,9	17,7	
Ұлытау облысы	31,9	35,5	39,1	42	47	44,4	45,1	44,5	46,5	49,7	51,9	51,3	43,3	43,3	42,6	45,3	50	50,5	57,3	57,1	58,7	59,3	61,1	50,7	
Астана қаласы	49	48	57,1	66,5	73,4	104,1	104,9	101,9	95,2	63,3	74,4	91	108	116,3	91	90,8	99,8	106,9	114,3	116,3	118,8	99,6	90,8	90,8	
Алматы қаласы	113	125,6	139	150,3	166,5	173,8	172,1	156,1	158,6	121,4	124,2	131,8	136,4	124,5	124,5	120,7	152,6	133,3	124,4	122,6	124,4	122,6	127,9	122,1	
Шымкент қаласы																									

Жоғары білімге қолжетімділікті жақсарту үшін ҒЖБМ «**Келешек**» бірыңғай ынтымақтастық білім беру жинақтау жүйесін енгізуде. Ол мемлекет, отбасылар және қаржы институттары арасындағы бірлескен қаржыландыру механизміне негізделген. Жүйе бойынша әрбір балаға арнайы білім беру шоты ашылады, оған мемлекет бір реттік 60 АЕК бастапқы капиталын аударады. Ата-аналар ай сайын 1-ден 3 АЕК-ке дейін салым сала алады, бұл баланың болашақтағы білім алу шығындарына жұмсау үшін жинақталады.

Бұл шоттардағы жинақ қаражаты жылдық табыстылығы кемінде 8% деңгейінде кепілдендірілген инвестициялық кіріс ұсынатын екінші деңгейдегі банктерде орналастырылады. Сонымен қатар мемлекет жыл сайын жинақ сомасының 5%-ы мөлшерінде (әлеуметтік осал топтардағы балалар үшін – 7%) сыйақы есептейді, бұл аталған бағдарламаға қатысуды қосымша ынталандырады. Белгіленген мақсатты сомаға (шамамен 7,5 млн теңге және Ұлттық қордан 3 500 АҚШ доллары) қол жеткізілген жағдайда түлек жоғары оқу орнында немесе колледжде оқу ақысын өз бетінше төлей алады. Ал жинақталған қаражат жеткіліксіз болған жағдайда жүйе жеңілдетілген білім беру несиесін немесе сараланған грант алу мүмкіндігін көздейді, бұл жоғары білім алуды отбасылардың басым бөлігі үшін қаржылық тұрғыдан қолжетімді етеді.

Сондай-ақ, 2024 жылы жоғары білім беруге арналған мемлекеттік білім беру несиелерін орналастыру бойынша пилоттық жоба іске қосылды. Мемлекеттік білім беру кредиті Ғылым және жоғары білім министрінің міндетін атқарушының 2024 жылғы 3 сәуірдегі № 141 бұйрығымен бекітілген қағидаларға сәйкес төмендегі талаптарға сай келетін үміткерлерге беріледі:

Қазақстан Республикасының аумағындағы жоғары және

(немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында жоғары білім беру бағдарламалары бойынша оқу үшін ішінара төлемді көздейтін білім беру грантының иегерлері;

тұрақты табыс көзі бар, еңбекке қабілетті кемінде бір Қазақстан Республикасының азаматының кепілдігін ұсынған үміткерлер. Бұл талап ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар мен жетім балалар санатына жататын қарыз алушыларға қолданылмайды;

жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында оқу кезеңінің барлық мерзімі үшін білім беру қызметтерінің жалпы құнының кемінде 10 пайызы мөлшерінде жиынтық жинақтары бар, білім беру жинақ салымы шарты немесе білім беру жинақтық сақтандыру шарты тіркелген үміткерлер.

Мемлекеттік білім беру несиесі пайызсыз теңгемен он жыл мерзімге және қолма-қол ақшасыз негізде беріледі. Қарыз алушының мемлекеттік білім беру несиесін өтеуі Оператордың шотынан мемлекеттік білім беру несиесінің қаражаты аударылған айдан кейінгі айдан басталады.

Бұл мәселе бойынша оператор (жұмыс органы) – ҒЖБМ «**Қаржы орталығы**» АҚ.

Бірге жүзеге асырылып жатқан шаралар – гранттар санын көбейту, студенттік несиелерді енгізу және «Келешек» жинақ жүйесін енгізу – бұл жоғары білімге қолжетімділіктің тұрақты моделін жасайды. Мұндай тәсіл мемлекетке жастар арасында жоғары білім алуға қабылдауды жүйелі түрде кеңейтуге және әлеуметтік мәртебесіне қарамастан, жоғары оқу орнына түсуге тең қолжетімділікті қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазақстан Республикасының жоғары білім беру жүйесінде студенттер контингентінің тұрақты өсуінен, қаржыландыру тетіктерінің әртараптандырылуынан, жоғары оқу орындарының институционалдық жаңаруынан және профессор-оқытушылар құрамын кешенді қолдаудан көрінетін бірізді даму үдерісі байқалады. Білім алушылардың жалпы санының ұлғаюы тек демографиялық факторлармен ғана емес, сонымен қатар жоғары білімге қолжетімділікті кеңейтуге бағытталған белсенді мемлекеттік саясатпен де тығыз байланысты. Осы орайда мемлекеттік білім беру тапсырысының, оның ішінде нысаналы гранттардың жыл сайын артуы білім алу мүмкіндіктерін неғұрлым әділ әрі тең дәрежеде бөлуді қамтамасыз етуге ықпал етуде.

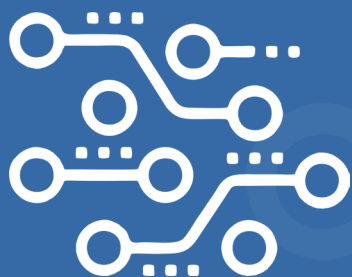
Сонымен қатар жоғары білім берудің институциялық әлеуеті де артып келеді. Жоғары оқу орындарының жалпы саны салыстырмалы түрде тұрақты болғанымен, жүйе уақыт талабына икемді түрде жауап беріп отыр: жаңа университеттер, соның ішінде халықаралық форматтағы жоғары оқу орындары ашылуда. Сонымен бірге қолданыстағы ұйымдарды қайта құрылымдау үдерісі жүзеге асырылуда, мұның айқын мысалы ретінде Қазақ ұлттық су шаруашылығы және ирригация университеті қызметінің қайта жандануын атауға болады. Бұл қадамдар экономиканың және өңірлік дамудың қажеттіліктеріне бейімделген, мамандандырылған кадрлар даярлау орталықтарын қалыптастыруға стратегиялық басымдық беріліп отырғанын көрсетеді.

Дайындық сапасы мәселелеріне де айрықша назар аударылуда, бұл профессор-оқытушылар құрамының мәртебесі мен еңбек жағдайларын

жақсартусыз мүмкін емес. Оқытушыларға арналған кәсіби стандартты енгізу, мансаптық траекторияларды айқындау, ғылыми қызметті қолдау, сондай-ақ докторанттар мен магистранттардың шәкіртақыларын арттыру жоғары білім беру жүйесінің өз ішіндегі адами капиталды дамытуға бағытталған біртұтас саясаттың құрамдас бөліктері. Біліктілікті арттырудың ұлттық және халықаралық бағдарламалары дамытылып, жобалық кеңселер құрылуда және кадрлық резервтер қалыптастырылуда. Бұл шаралардың барлығы университеттік басқарудың жаңа буын көшбасшыларын даярлаудың тиімді тетігі ретінде қызмет етеді.

Жоғары біліммен валдық қамтуды арттыру да маңызды басым бағыттардың бірі. Бұл Қазақстанның орнықты даму мақсаттарымен және жаңғырту күн тәртібімен тікелей сабақтас. Осы мақсатта мемлекеттік білім беру кредиттері және мемлекет, ата-аналар мен банктердің қатысуымен білім беру жинақтарын қалыптастыруға бағытталған «Келешек» жүйесі сияқты жаңа қаржылық құралдар енгізілуде. Мұндай тәсіл бюджетке түсетін жүктемені теңгерімді бөлуге, жүйенің қаржылық тұрақтылығын күшейтуге және болашақта жастарды жоғары біліммен 100% қамтуға мүмкіндік береді.

Осылайша, Қазақстандағы студенттер контингенті жүйелі және көпқырлы үкіметтік саясаттың нәтижесінде сандық тұрғыдан ғана емес, сапалық тұрғыдан да кеңейіп келеді. Қолжетімділіктің, сапаның, институциялық икемділіктің және қызметкерлерді қолдаудың теңгерімді үйлесімі елдің ішкі қажеттіліктерін де, халықаралық қиындықтарды да қанағаттандыра алатын заманауи, бәсекеге қабілетті жоғары білім беру жүйесін жасайды.

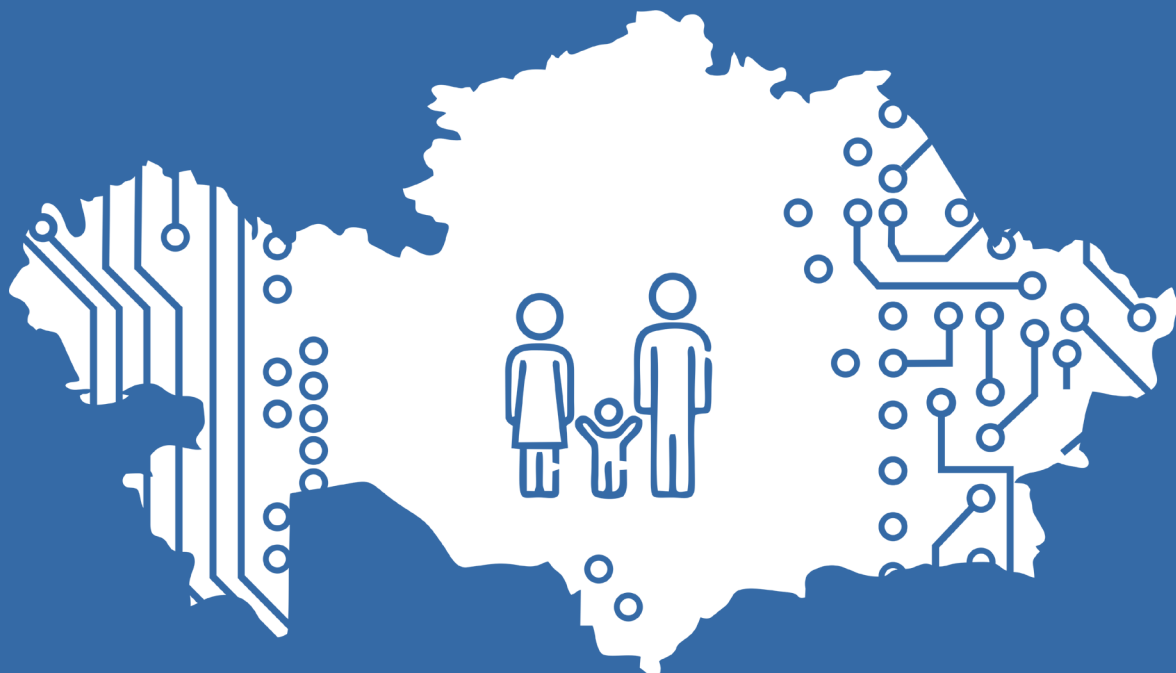

4-тарау.

**Қазақстандағы жоғары білімді
цифрландыру**

2024 жылы Қазақстанның жоғары білім беру жүйесі Төртінші өнеркәсіптік революцияның (Industry 4.0) талаптарына бейімделе отырып, терең цифрлық жаңғырту бағытын жалғастырды және Industry 5.0 жаңа парадигмасының алғышарттарын қалыптастыра бастады. Цифрландыру адами капиталды дамыту стратегиясының ажырамас құрамдас бөлігіне айналып, түлектерді жаһандық еңбек нарығындағы жылдам

өзгерістерге даярлауға бағдарланды. Негізгі басымдықтар ретінде жасанды интеллект технологияларын білім беру үдерістеріне енгізу, жаппай онлайн оқытуды кеңейту, сондай-ақ цифрлық ортада мемлекеттік тілдің дамуына жағдай жасау айқындалды. Бұл өзара сабақтас бағыттар білім сапасы мен қолжетімділігін арттырумен қатар, цифрлық дәуір жағдайында ұлттық болмысты сақтауға мүмкіндік береді.

4.1. Цифрлық экономика үшін кадрларды даярлау: білім беру үдерістеріне жасанды интеллектті интеграциялау

Цифрлық стратегия және жасанды интеллекттің рөлі.

азіргі экономика университеттерден болашақ мамандықтарға кадр даярлауды талап етеді, олардың көпшілігі әлі қалыптасу үстінде. Дүниежүзілік экономикалық форум-ның «Жұмыс орындарының болашағы туралы есебі» (2023) деректеріне сәйкес, 2030 жылға қарай жұмыс орындарының **85%-ы** технологиялардың ықпалымен трансформацияға ұшырайды, ал қызметкерлердің **50%-ына** қайта даярлау қажет [34]. Осыған байланысты білім беру жүйесіне жасанды интеллектті енгізу әлемдік деңгейде стратегиялық басымдық ретінде қарастырылуда.

Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының «**Білім берудегі жасанды интеллект: сын-қатерлер мен мүмкіндіктер**» атты есебінде (2023) жи-дің оқыту үдерісіндегі бірқатар негізгі функциялары айқындалған.

Олардың қатарына студенттердің жеке оқу траекторияларын бейімдеу

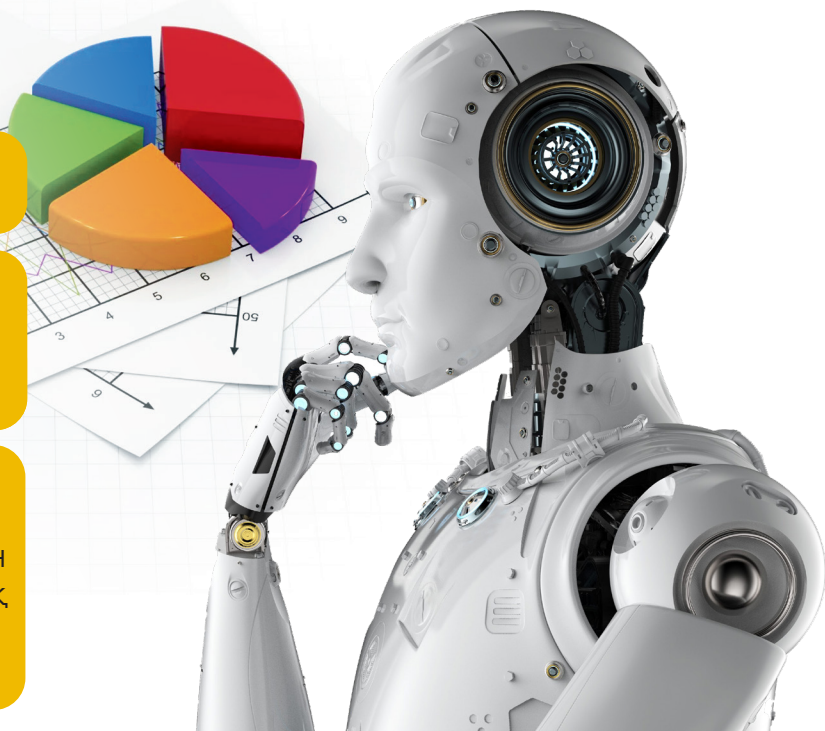
оқытушылардың күнделікті қайталанатын жұмыстарын (бағалау, оқу материалдарын әзірлеу) автоматтандыру

білім беру бағдарламаларын жетілдіру үшін оқытуға қатысты үлкен деректерді талдау, сондай-ақ онлайн платформалар мен интеллектуалдық ассистенттер арқылы білімге қолжетімділікті кеңейту жатады [35].

Халықаралық тәжірибе бұл үрдістердің өзектілігін растайды.

Мәселен,

Сингапур ұлттық университеті студенттерді оқу үдерісінің барлық кезеңінде қолдайтын **AI-Tutoring** жүйесін енгізген [36], Ал **Стэнфорд университеті** мен **Массачусетс технологиялық институты** оқу жоспарларын жобалау барысында бейімделетін онлайн курстар мен оқу аналитикасын кеңінен қолдануда [37]. Сонымен қатар Industry 5.0-ге көшу адамға бағдарланған модельді нығайтып, автоматтандыру мен адамның шығармашылық әлеуеті арасындағы тепе-теңдікті алға тартады. Білім беру саласында бұл оқытушыларды техникалық, рутиналық жұмыстардан босатып, олардың уақытын тәлімгерлікке және студенттердің «икемді» дағдыларын дамытуға бағыттауды білдіреді.

Ұлттық цифрландыруға міндеттеме.

Қазақстан үшін жоғары білімді цифрландыру ұзақ мерзімді адами капиталды дамыту саясатының бөлігі болды. Бұл салада жүйелі саясатты әзірлеген елдер түлектердің өнімділігін арттыру, білім беру бағдарламаларының икемділігі және халықаралық серіктестерді тарту арқылы қазірдің өзінде пайда көруде. 2024 жылы Қазақстан базалық ІТ инфрақұрылымын дамытудан цифрлық құралдар мен жасанды интеллектінің кешенді интеграциясына көшті. Университеттердің цифрлық ортасы оқшауланған ІТ бастамалары ретінде емес, төмендегі факторларға бағытталған жүйелі саясат ретінде қарастырылады:

барлық санаттағы студенттер үшін (соның ішінде ерекше қажеттіліктері барлар үшін) сапалы білімге тең қолжетімділікті қамтамасыз ету

түлектердің жаһандық бәсекеге қабілеттілігін арттыру

университеттердің экономикалық талаптарға бейімделуін жеделдету

Маңызды қозғаушы күш Қазақстан Республикасы Президентінің жасанды интеллектіні енгізу, ең жақсы жаһандық онлайн курстарды қазақ тіліне аудару, халықаралық серіктестікті кеңейту және оқытушылардың цифрлық сауаттылығын арттыру мақсаттарын белгілеген тапсырмалары болды. Бұл басымдықтар 2024 жылы университеттердің цифрлық трансформациясының мазмұнын айғақтады.

Бірыңғай цифрлық платформа және электрондық қызметтер.

Трансформацияның орталық элементі үкіметтік дерекқорлармен (eGov, Smart Data Ukimet және т.б.) біріктірілген ақпараттық жүйе – Бірыңғай жоғары білім беру платформасы (БЖБП) болды. Онда барлық университеттердің студенттері, түлектері және оқытушылары туралы деректер жинақталады. 2024 жылғы қазан айындағы жағдай бойынша платформада **668 000 студент** және 2,4 миллион түлек туралы ақпарат болды. Бірыңғай деректер қоймасын құру бірқатар процестерді автоматтандыруға және білім беру жүйесін басқарудағы ашықтықты арттыруға мүмкіндік берді [38].

2024 жылы цифрландыру аясындағы негізгі жетістіктерге мыналар жатады:

Электрондық құжаттарды енгізу.

Студенттік куәліктер мен дипломдар танымал қосымшалар арқылы цифрлық форматта қолжетімді болды (eGov, Kaspi және т.б.), бұл оларды алуды және пайдалануды жеңілдетті.

Студенттерге қызмет көрсетуді автоматтандыру

Өтініш беру, университетке қабылдау, жатақханаға орналастыру және стипендия тағайындау онлайн режимге көшірілді және Еуропалық жоғары білім беру аймағымен (ЕЖБА) біріктірілді. Бұл студенттерге қызмет көрсетуді жеңілдетіп, сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін азайтты.

ЕЖБА-ны дамыту. 2024 жылы платформа жаңа модульдермен толықтырылды.

Атап айтқанда, «Аккредиттеу» модулі, диплом нөмірлерін генерациялау жүйесі, «ЖОО/ЖООКБҰ паспорты»

(жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымының бірыңғай паспорты) іске қосылды, сондай-ақ тәуекелдерді басқару және шәкіртақы қаржыландыру тетіктері жетілдірілді.

Жалпы алғанда, ЕЖБА негізгі мемлекеттік ақпараттық жүйелермен **14 интеграцияны** жүзеге асырды, бұл білім беру саласының цифрлық контурын кешенді әрі үздіксіз цифрландыруға мүмкіндік берді.

Аталған шаралардың барлығы студенттің оқу жолы туралы деректер — оқуға қабылданудан бастап бітіруге дейін — нақты уақыт режимінде қолжетімді болатын бірыңғай ақпараттық экожүйені қалыптастыруға бағытталған. Жоғары оқу орындарынан жинақталатын мәліметтер негізінде Ғылым және жоғары білім министрлігі енді білімнің қолжетімділігі мен сапасына қатысты көрсеткіштерді жедел бақылап, әлсіз тұстарды анықтауға және нақты қолдауды қажет ететін бағыттарға мақсатты түрде қолдау көрсетуге мүмкіндік алып отыр.

ЖОО-лардың IT инфрақұрылымы.

Цифрландыру үдерісінің ілгерілеуі көп жағдайда университеттердің техникалық жарақтану деңгейіне тәуелді. 2024 жылы инфрақұрылымның жай-күйіне жүргізілген сауалнама нәтижелері бірқатар үрдістерді айқындады:

Желілік қолжетімділік.

Более 90% казахстанских вузов имеют Қазақстандық жоғары оқу орындарының 90%-дан астамы талшықты-оптикалық интернетке қосылған және оқу корпустарында Wi-Fi желісімен толық қамтылған. Орташа қосылу жылдамдығы 800–900 Мбит/с деңгейінде, ең кең таралған стандарт — 500 Мбит/с. Алайда бұл орташа көрсеткіштер айтарлықтай теңсіздікті жасырады:

жетекші ұлттық және техникалық университеттерде өткізу қабілеті 1–5 Гбит/с-қа дейін жетсе, кейбір өңірлік жоғары оқу орындары 100 Мбит/с-тен төмен арнамен шектеліп отыр. Сонымен қатар студенттік жатақханалар мен шалғайдағы филиалдарда сигналдың тұрақсыздығы мәселесі сақталуда, бұл білім алушылардың онлайн ресурстарға толыққанды қол жеткізуін қиындатады. Осылайша орталық пен өңірлер арасындағы цифрлық теңсіздік ұлттық деңгейде шешуді талап ететін өзекті сын-қатер ретінде қалып отыр (бұл мәселе «Қорытындылар» бөлімінде қарастырылады).

Есептеу қуаттары мен деректерді сақтау.

Жоғары оқу орындарының шамамен 80%-ы икемділігі мен ауқымдылығының арқасында бұлтты сақтау жүйелерін пайдалануда. Сонымен қатар университеттердің тек 60%-ының ғана өз деректер орталықтары бар. Бұл жағдай қаржылық шектеулердің бар екенін де, сондай-ақ IT-инфрақұрылымды аутсорсинг арқылы шығындарды оңтайландыруға ұмтылысты да көрсетеді. Ұзақ мерзімді перспективада ғылыми зерттеулер мен жасанды интеллектке байланысты міндеттер үшін жергілікті есептеу ресурстары мен бұлтты сервистер арасындағы теңгерімді қамтамасыз ету маңызды.

Киберқауіпсіздік.

Қорғаудың базалық шаралары дерлік барлық жоғары оқу орындарында енгізілген: деректердің тұрақты резервтік көшірмесі жасалады, антивирустық бағдарламалық қамтамасыз ету орнатылған. Университеттердің шамамен жартысы оқытушылар мен студенттердің қол жеткізу жүйелері үшін екі факторлы аутентификацияға көшкен. Алайда ақпараттық қауіпсіздіктің озық жүйелері — инциденттерді

мониторингтеуге арналған SIEM, деректердің сыртқа таралуының алдын алуға бағытталған DLP, сондай-ақ желілік шабуылдарды анықтау және тосқауыл қоюға арналған IDS/IPS — жекелеген жағдайларда ғана қолданылуда. Кибершабуылдар санының артуы жағдайында қауіпсіздік шараларының шектеулілігі білім беру үдерісінің тұрақтылығына қатер төндіреді. Осыған байланысты жоғары оқу орындарына киберқауіпсіздік саласындағы құзыреттерді жүйелі түрде арттыру және тиісті жүйелерге инвестиция салу қажеттілігі туындайды.

Цифрлық білім беру платформалары.

Соңғы жылдары жоғары оқу орындарында оқу үдерісін қолдайтын электрондық платформалар мен сервистердің кең әрі әртараптандырылған экожүйесі қалыптасты.

Оқытуды басқару жүйелері (LMS).

Нарықтағы басым жүйе ретінде Platonus платформасы сақталып отыр, оны жоғары оқу орындарының басым бөлігі пайдаланады. Сонымен қатар университеттердің шамамен жартысы бұл жүйені өзге шешімдермен толықтырады: ашық платформалармен (Moodle), халықаралық жүйелермен (Canvas) немесе ішкі әзірлемелермен (мысалы, Abai Digital, Smart Zhetysu). Мұндай гибриді архитектура студенттер контингентін есепке алу мен базалық электрондық оқытуды қамтамасыз ететін стандартталған функционалды авторлық контент әзірлеуге арналған икемді құралдармен ұштастыруға мүмкіндік береді. Бірнеше LMS-ті қатар қолдану үрдісі жоғары оқу орындарының бір ғана жеткізушіге тәуелділікті азайтуға және онлайн курстардың сапасын арттыруға ұмтылысын көрсетеді.

Коммуникация құралдары.

Онлайн дәрістер мен жиналыстар өткізу үшін жоғары оқу орындарының 80–85%-ы Microsoft Teams, Zoom және Google Meet платформаларын қолданады. Сонымен қатар жедел хабарландыру мен бейресми қарым-қатынас үшін WhatsApp және Telegram мессенджерлері кеңінен пайдаланылады (университеттердің 70%-дан астамында). Бұл академиялық ортадағы цифрлық коммуникация мәдениетінің формалды платформалармен шектелмей, күнделікті тұрмыста қолданылатын қосымшаларды да қамтитынын көрсетеді.

Прокторинг және академиялық адалдық.

Пандемия кезеңіндегі тәжірибеден кейін университеттердің басым бөлігі білімді онлайн форматта бақылау үшін прокторинг жүйелерін енгізді. Бұл ретте отандық шешімдер (AeroExam, OctoProctor, Platonus жүйесіндегі прокторинг) де, шетелдік платформалар (Examus, Verigram, ProctorEdu) да қолданылады. Алайда прокторингті қолданудың бірыңғай стандарттары әлі қалыптаспаған: кейбір жоғары оқу орындары үздіксіз бейнебақылауды пайдаланса, басқалары емтихан жазбаларын іріктеп тексерумен шектеледі. Сонымен қатар барлық университеттерде мәтіндік сәйкестікті анықтау жүйелерін (антиплагиат) қолдану міндетті сипат алды. Ең кең таралған платформаларға StrikePlagiarism, Антиплагиат.ru, Turnitin және Oysyn жатады, ал кейбір университеттер көпдеңгейлі тексеру мақсатында бір мезгілде 2–3 жүйені қатар қолданады. Бұл білімді бағалаудың сенімділігін арттырып, студенттер арасында академиялық әдеп мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді.

Халықаралық жобалар және халықаралық әріптестік.

2024 жыл Қазақстанның жоғары білім беру жүйесін жаһандық цифрлық экожүйеге кіріктіретін ауқымды жобалардың іске асуымен ерекшеленді. Маңызды бастамалардың қатарында төмендегілер бар:

Coursera платформасымен жоба.

Президенттің тапсырмасы аясында Coursera платформасына қолжетімділікті кеңейтуге бағытталған ұлттық бағдарлама жаңа ауқымға ие болды. 2024 жылы 93 жоғары оқу орнына 40 000 тегін лицензия беріліп, ондаған мың студентке цифрлық экономиканың сұранысқа ие бағыттары бойынша онлайн оқудан өтуге мүмкіндік жасалды. Нәтижесінде бір жыл ішінде Coursera курстарын аяқтау бойынша **23,7 мыңнан астам** сертификат алынған.

Жобаның маңызды құрамдас бөлігі контентті локализациялау болды: «Coursera қазақ тілінде» бастамасы аясында әлемдегі үздік 102 онлайн курс қазақ және орыс тілдеріне кәсіби деңгейде аударылды, ал 4000-нан астам курсқа қазақ тіліне автоматты аударма қолжетімді етілді. Бұл ана тілінде білім алуды қалайтын студенттерді онлайн

оқуға кеңінен тартуға және қазақ тіліндегі академиялық сөздік қорды едәуір кеңейтуге (шамамен 9000 жаңа термин) мүмкіндік берді. Аталған бастама жаппай онлайн білім беруге арналған 4.2-бөлімде егжей-тегжейлі қарастырылады.

IT-алыптармен ынтымақтастық.

Озық білім мен технологияларды ұлттық деңгейде тарату мақсатында жоғары оқу орындары жетекші технологиялық компаниялармен әріптестікті кеңейтті. Атап айтқанда, 2024 жылы:

Huawei ICT Academy желісі 40 академияға дейін ұлғайтылды (оның 7-еуі 2024 жылы ашылды), 100 сертификатталған тренер даярланып, 1000-нан астам студент Huawei-дің халықаралық сертификаттарына ие болды;

Google қолдауымен 15 университетте генеративті жасанды интеллект (GenAI) бойынша курстар іске қосылып, онда **5000 студент** білім алуда;

NVIDIA компаниясымен **Deep Learning Institute** бастамасы жүзеге асырылды: 12 жоғары оқу орны NVIDIA DLI курстарына қолжетімділік алып, 12 оқытушы тағылымдамадан өтті, олардың екеуі тренер-амбассадор мәртебесін иеленді;

Binance Kazakhstan компаниясымен бірлесіп, 4 жоғары оқу орнының студенттеріне арналған, 1000 қатысушыны қамтитын және блокчейн технологиялары мен қаржылық сауаттылық саласындағы құзыреттерді арттыруға бағытталған «**Криптомектеп**» білім беру бағдарламасы іске қосылды.

Аталған әріптестік жобалар жоғары білім беру жүйесінің сыртқы инновацияларға ашықтығының артып келе жатқанын көрсетеді. Университеттер жаһандық компаниялардың ресурстары мен сараптамалық әлеуетін белсенді түрде тарта отырып, оқу бағдарламаларының мазмұнын еңбек нарығының өзекті талаптарына жедел бейімдеуге

мүмкіндік алуда. Сонымен қатар мұндай ынтымақтастық қазақстандық жоғары оқу орындарының халықаралық деңгейдегі танымалдылығын арттырып, екіжақты тағылымдамалар мен бірлескен ғылыми зерттеулер жүргізуге жағдай жасайды. Келесі бөлімде (4.2) аталған бастамалардың заңды жалғасы ретінде қалыптасқан жаппай онлайн білім беру мен әріптестік экожүйелерінің дамуы жан-жақты талданады. инициатив.

ББ жасанды интеллектті интеграциялау.

Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес цифрлық экономика үшін кадр даярлау басым бағыт ретінде айқындалып, жоғары оқу орындарында жасанды интеллектке (ЖИ) арналған жаңа ББ желісі қалыптасты. 2024 жылы 20 университет бакалавриат пен магистратура деңгейінде 21 ББ әзірледі. Олардың қатарында «Қолданбалы жасанды интеллект», «ЖИ және блокчейн инженериясы», «Медицинадағы жасанды интеллект», «Көлік машина жасаудағы смарт-технологиялар және ЖИ», «Компьютерлік ғылым және жасанды интеллект» және өзге де бағдарламалар бар.

Докторантура деңгейінде де ЖИ бағытындағы бағдарламалар («Кибернетика және жасанды интеллект», «Жасанды интеллект технологиялары» және т.б.) енгізілді.

Жаңа бағдарламалар бойынша білім алушылардың жалпы саны →

шамамен
2200
адамды
құрайды↓

бакалавриат

магистратура

докторантура

2 091
адам

82
адам

23
адам

Нәтижесінде 2025 жылға қарай еңбек нарығына жасанды интеллект технологияларына бағдарланған құзыреттерге ие алғашқы түлектер легі шығатын болады.

Аталған бағдарламалардың оқу жоспарлары бағдарламалау (Python), машиналық оқыту кітапханаларымен жұмыс (TensorFlow, Keras, PyTorch), деректерді талдау және визуализациялау (Pandas, NumPy, Matplotlib), табиғи тілді өңдеу (NLP), үлкен деректермен жұмыс (SQL/NoSQL), нейрожелілік шешімдерді әзірлеу және енгізу бағыттары бойынша тереңдетілген даярлықты қамтиды. Осылайша IT-индустриядан бастап медицина мен өнеркәсіпке дейінгі әртүрлі салаларда жасанды интеллект мамандарына деген сұранысты қанағаттандырудың негізі қалануда.

**Жасанды интеллект
саласындағы
халықаралық академиялық
ынтымақтастық.**

Қазақстанның жоғары оқу орындары жасанды интеллектті қолдану жөніндегі құзыреттерді дамыту үшін шетелдік тәжірибені белсенді түрде тартуда. 2024 жылы Сеул техникалық университеті-мен бірлесіп Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті базасында Жасанды интеллект және информатика жоғары мектебі ашылды.

Қ. Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық университеті базасында City University of Hong Kong филиалы өз жұмысын бастады. Бұл филиалдың түлектері қос диплом алады, оның ішінде «жасанды интеллект» бағыты бойынша да даярлық қарастырылған. Д. Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан техникалық университеті (Өскемен қ.) базасында Қытайдың «Лу Бань шеберханасы» бастамасы аясында Жасанды интеллект орталығы құрылды. 2024 жылғы желтоқсанда осы университетте

жасанды интеллект бойынша Халықаралық зерттеу орталығы және көлік саласында ЖИ қолдануға арналған Smart Driving Technologies инженерлік орталығы ашылды.

Сонымен қатар жаңа оқу жылынан бастап аталған университетте «Көлік машина жасаудағы смарт-технологиялар және жасанды интеллект» атты инновациялық білім беру бағдарламасы іске қосылып, қазірдің өзінде алғашқы 24 студент (оның ішінде 18-і грант негізінде) білім алуда. Бұл мысалдар жасанды интеллект мамандарын даярлау географиясының астаналық жоғары оқу орындарымен шектелмей, өңірлік университеттерге де кеңейіп келе жатқанын көрсетеді. Халықаралық қолдауға сүйене отырып, өңірлік жоғары оқу орындары жаңа технологиялық бағыттар бойынша құзырет орталықтарына айналуға.

**Оқытушылардың
біліктілігін арттыру.**

Важное условие успешной Цифрландырудың табысты жүзеге асуының маңызды алғышарты – оқытушылардың өздерінің жаңа технологиялар мен оқыту әдістемелерін қолдануға дайын болуы. 2024 жылы профессор-оқытушылар құрамын (ППС) жасанды интеллект дағдыларына және заманауи педагогикалық тәсілдерге үйрету бойынша ауқымды жұмыс жүргізілді. Атап айтқанда, 36 жоғары оқу орны (оның ішінде Қорқыт ата атындағы Қазақ университеті, ҚБТУ, Халықаралық ақпараттық технологиялар университеті, Astana IT University, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай университеті және басқа да ЖОО) өз оқытушыларына білім беруде жасанды интеллектті қолдануға арналған семинарлар мен курстар ұйымдастырды. Оқыту тақырыптары жалпы сипаттағы мәселелерді («Білім берудегі AI және GPT-ке кіріспе») де,

қолданбалы дағдыларды («Оқытуда ChatGPT пен нейрожелілерді қолдану», «Қазіргі оқытушы қызметіндегі жасанды интеллект», «Жасанды интеллект негіздері: теориядан практикаға» және т.б.) де қамтыды. Жетекші университеттерде мұндай қайта даярлау ауқымы едәуір кең болды: мысалы,

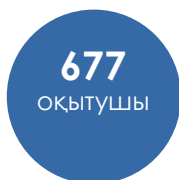
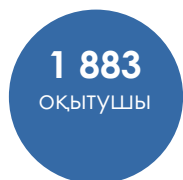
Әл-Фараби ат.
Қазақ ұлттық
университеті

С. Асфендияров
атындағы Қазақ
ұлттық медицина
университеті

Қазақ агротех-
никалық универ-
ситеті

Сонымен қатар бірқатар өңірлік жоғары оқу орындарында қамту деңгейі 30 адамнан төмен болып, бұл әртүрлі университеттердің профессор-оқытушылар құрамы үшін мүмкіндіктердің біркелкі еместігін көрсетеді. Осы теңгерімсіздікті жою мақсатында ұлттық деңгейде EdTech және жасанды интеллект саласында педагогтардың біліктілігін арттыруға арналған арнайы бағдарламаларды іске асыру жоспарлануда (қараңыз: «Қорытындылар» бөлімі).

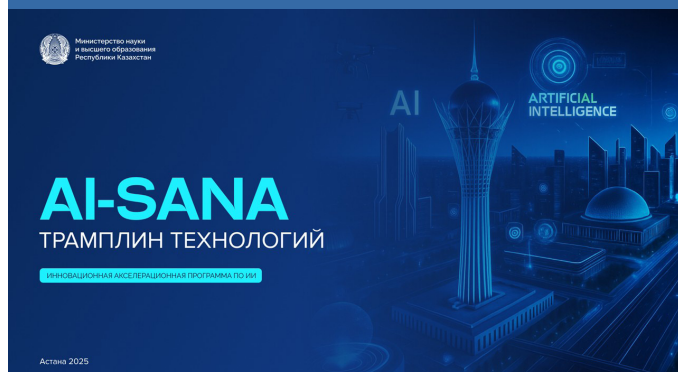
Жоғары оқу орындарының басшыларына арналған оқыту бағдарламасы да айрықша атап өтуге тұрарлық. 2024 жылдың жазында Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрлігі Coursera платформасымен бірлесіп «Generative AI for University Leaders» («Университет басшыларына арналған генеративті жасанды интеллект») атты курсты ұйымдастырды. Екі айдың ішінде бұл бағдарламаны еліміздің түкпір-түкпірінен 959 адам — ректорлар, проректорлар,

декандар және кафедра меңгерушілері — табысты аяқтады. Курстың мазмұны стратегиялық көзқарасқа бағытталды: генеративті модельдердің (соның ішінде ChatGPT) университет қызметіне және еңбек нарығына ықпалы, сондай-ақ жасанды интеллект құралдарын білім беруді басқару жүйесіне енгізу жолдары қарастырылды. Жоғары оқу орындарының топ-менеджментін осындай бағытта жаппай оқыту тақырыптың өзектілігін айқын көрсетеді: басшылар жасанды интеллект технологияларын терең түсініп, оларды оқу үдерісі мен ғылыми зерттеулерге тиімді кіріктіруді көздейді.

**AI-Sana ұлттық
бағдарламасы.**

2024 жылдың соңында Қазақстан жасанды интеллект саласындағы құзыреттерді дамытуда маңызды қадам жасап, студенттер мен жас зерттеушілерге арналған «AI-Sana» ұлттық жобасын — акселератор бағдарламасын іске қосты.

Бағдарлама Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес 2024 жылғы 11 желтоқсанда бастау алды.

Оның негізгі мақсаты — бірнеше жыл ішінде жасанды интеллектті енгізе алатын әрі технологиялық кәсіпкерліктің заманауи дағдыларына ие жаңа буын мамандарды даярлау. AI-Sana

бағдарламасы экономиканың басым бағыттарына — энергетикаға, орнықты дамуға, агроөнеркәсіптік кешенге, білім беру саласына және таланттарды дамытуға бағдарланған. Бағдарлама қатысушыларға тек теориялық білім беруді ғана емес, сонымен қатар инновациялық жобаларды практикада іске асыру дағдыларын қалыптастыруды көздейді. Осылайша, жоба түлектердің практикалық құзыреттерінің жеткіліксіздігі, университеттер мен бизнес-инкубаторлар арасындағы үйлестірудің әлсіздігі, студенттік әзірлемелердің коммерциялық әлеуетінің шектеулілігі сияқты өзекті мәселелерді ескеріп, оларды еңсеруге ықпал етеді.

AI-Sana бағдарламасының құрылымы мен ауқымы.

Дайындық кезеңінде елдегі барлық жоғары оқу орындарының 650 мыңға дейін студентін қамту жоспарлануда. 2024 жылдың өзінде AI-Sana аясында жасанды интеллект негіздері мен сабақтас дағдылар бойынша онлайн курстарды аяқтаған қатысушыларға 360 280 сертификат берілді. Білім көздері бойынша бөлінісі төмендегідей:

Huawei компаниясының

локализацияланған курстары бойынша 250 229 сертификат алынған, оның ішінде 174 652 сертификат қазақ тілінде берілді. Оқыту Huawei-дің 48 ICT академиясы желісі арқылы жүзеге асырылды;

Astana Hub әзірлеген

«Жасанды интеллект негіздері: ChatGPT» курсы (генеративті ЖИ-мен жұмыс істеуге арналған) бойынша 103 113 сертификат табысталды;

Coursera

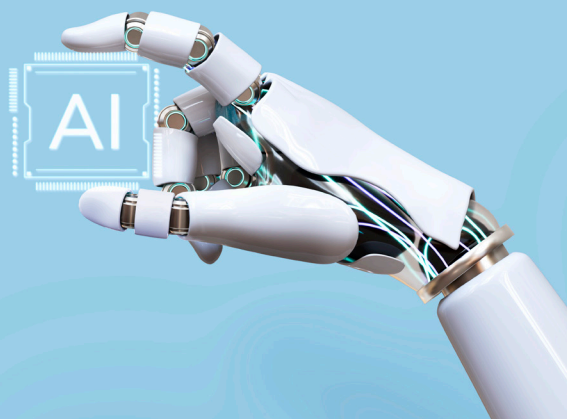
платформасындағы жасанды

интеллектке қатысты курстар (мысалы, «Generative AI for All» / «ЖИ баршаға» және «Prompt Engineering for ChatGPT») бойынша 47 127 сертификат берілді;

Қазақстандық жоғары оқу

орындарының өздері әзірлеген авторлық онлайн курстар бойынша 35 388 сертификат алынған.

Бұл көрсеткіштер студенттердің жасанды интеллект тақырыбына деген қызығушылығының айрықша жоғары екенін айқын көрсетеді. AI-Sana жобасының өзі бірнеше кезеңге есептелген. Бірінші кезеңде (2025 ж.) жасанды интеллект пен кәсіпкерлік бойынша оқу-әдістемелік кешен әзірлеу көзделеді; екінші кезеңде (100 мың студентті қамту) қатысушылардың практикалық дағдыларды меңгеруі және дизайн-ойлау тәсілдерін қолдануы жоспарланған; үшінші кезеңде (60 мың студент) студенттік AI-жобаларды әзірлеу жүзеге асырылады; ал төртінші кезеңде 1500 үздік идеяны MVP (минималды өміршең өнім) деңгейіне жеткізу және оларды акселерациялау қарастырылған. Мұндай кезеңдік құрылым білім алушылардың базалық онлайн оқытудан бастап командалық жобалық жұмыс пен кәсіпкерлікке дейін біртіндеп тереңдей түсуін қамтамасыз етеді.им.

Al-Sana бағдарламасының халықаралық сараптамасы мен инфрақұрылымы. Бағдарламаны әзірлеуге әлемдік деңгейдегі сарапшылар тартылды. Олардың қатарында Стэнфорд университетінің бұрынғы СТО-сы әрі деканы Пол Ким, сондай-ақ Imperial College London, King's College London, Royal Academy of Engineering және басқа да жетекші ғылыми орталықтардың мамандары бар. Бұл бағдарламаның мазмұны әлемдік үздік тәжірибелерге толық сәйкес келуін қамтамасыз етеді.

Практикалық ИИ-модульдерін іске асыру үшін 2024 жылы университеттердің материалдық-техникалық базасы едәуір күшейтіліп, біріктірілген Академиялық суперкомпьютерлік кластер құрылды. Оның құрамына үш жетекші жоғары оқу орнының жоғары өнімді есептеу жүйелері енгізілді:

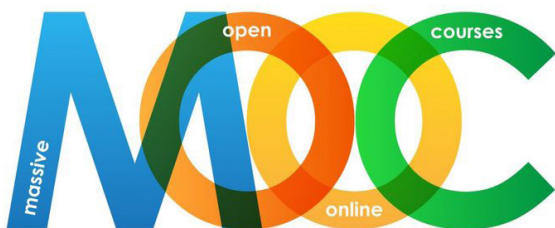
- **Қ. Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық университеті суперкомпьютері** (секундына 10,9 трлн операцияға дейінгі шекті өнімділік), ол компьютерлік көру, криптография және өзге де есептерді шешуге пайдаланылады;
- **А. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті базасындағы жаңғыртылған PARAM BILIM суперкомпьютері** (өнімділігі секундына 100 трлн операцияға дейін), ол ым-ишара тілін тану және қазақ тілінің корпусын талдау жобаларына арналған;
- **2024 жылы қытайлық компания орнатқан Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті суперкомпьютері**, шекті өнімділігі 1,94 петафлопс, ғылыми есептеулер мен модельдеуге бағытталған.

Аталған академиялық кластердің жиынтық есептеу қуаты шамамен 2

PFLOPS-қа (секундына квадриллиондаған операция) жетеді, бұл машиналық оқыту, үлкен деректерді өңдеу және сандық есептеулер салаларындағы жүздеген ресурсты көп қажет ететін тапсырмаларды қатар орындауға мүмкіндік береді. Кластер Al-Sana бағдарламасының технологиялық негізіне айналып, оқу жобалары барысында қалыптасатын ауқымды деректерді өңдеуде, жасанды интеллект модельдерін нақты уақыт режимінде оқыту мен тестілеуде, сондай-ақ студенттер мен оқытушылардың ғылыми зерттеулеріне суперкомпьютерлік ресурстарға қолжетімділік беруде кеңінен қолданылуда. Мұндай қуатты есептеу мүмкіндіктерін білім беру үдерісіне кіріктіру озық AI-инфрақұрылымды пайдалана отырып, теория мен практиканы ұштастыру арқылы IT-кадрларды даярлау сапасын халықаралық деңгейге көтереді.

4.2. Жаппай онлайн білім беру және цифрлық білім беру экожүйелері

ЖАОК-тардың стратегиялық маңызы.

Соңғы онжылдықта жаппай ашық онлайн курстар (ЖАОК) тәжірибелік форматтан жаһандық білім беру жүйесінің ажырамас құрамдас бөлігіне айналды. ЖАОК озық білімді жедел таратуға, географиялық шектеусіз кадр даярлауды ауқымдауға және микробіліктіліктерді икемді меңгеруге жаңа мүмкіндіктер ашады. Бұрын онлайн курстар қосымша ресурс ретінде ғана қарастырылса, бүгінде әлемнің жетекші университеттері оларды ресми оқу жоспарларына енгізіп, оқу нәтижелерін академиялық кредиттер ретінде қайта есептейді, ал ірі технологиялық компаниялар жоғары оқу орындарымен бірлесіп еңбек нарығының сұраныстарына бейімделген мамандандырылған курстарды іске қосуда.

Қазақстанда ЖАОК -ты дамыту білім беру мен ғылым жүйесін жаңғыртудың маңызды бөлігі ретінде қарастырылады. Олардың көмегімен мемлекет ІТ және инженерлік құзыреттер тапшылығын азайтуды, өңірлік және астаналық жоғары оқу орындарының студенттері үшін заманауи бағдарламаларға тең қолжетімділікті қамтамасыз етуді, өзекті жаһандық контентті пайдалана отырып оқытушылардың қайта даярлануын жеделдетуді, сондай-ақ әлемдік технологиялық көшбасшылармен әріптестікті нығайтуды көздейді.

Аталған саладағы саяси ерік 2023 жылғы ҚР Президентінің Жолдауында айқындалып, онда әлемдік ІТ-компаниялармен ынтымақтастықты дамыту және кадрлардың жаңа буынын даярлау қажеттілігі атап өтілген болатын. 2024 жылы бұл бағдарлар практикалық тұрғыда іске асырыла бастады: қазақстандық жоғары оқу орындары Google, NVIDIA, Huawei, Binance, Astana Hub және өзге де серіктестермен бірлескен халықаралық онлайн жобаларға жаппай тартылды.

Бұл бастамалар мыңдаған студенттер мен жүздеген оқытушыны қамтыды. Нәтижесінде жаппай онлайн білім беру жоғары білімді цифрландыру жөніндегі мемлекеттік бағдарламаның

органикалық құрамдас бөлігіне айналып, жасанды интеллектті енгізу бастамаларын (4.1-бөлім) және мемлекеттік тілдің заманауи технологиялық дамуын (4.3-бөлім) толықтыра түсті.

Ұлттық ЖАОК экожүйесінің эволюциясы. 2015–2024 жылдар аралығында Қазақстанда университеттердің қызметіне кіріктірілген жаппай ашық онлайн курстардың (ЖАОК) көпдеңгейлі инфрақұрылымы қалыптасты. Оның дамуында бірнеше негізгі кезеңді бөліп көрсетуге болады.

1 Бастапқы кезең (2015– 2019)

Алғашқы онлайн курстар жекелеген жоғары оқу орындарында бастамашыл оқытушылардың күшімен әзірленді. Олар негізінен жергілікті платформаларда (көбіне LMS жүйелерінің модульдері ретінде) орналастырылып, ақпараттық-теориялық сипатта болды. Бұл курстарды меңгеру үшін формалды академиялық кредиттер қарастырылған жоқ. Негізгі назар дәстүрлі пәндердің оқу материалдарын цифрландыруға аударылды.

2 Ұлттық инфрақұрылымды қалыптастыру кезеңі (2020–2021)

COVID-19 пандемиясы бұл үдерістің жеделдеуіне серпін берді: университеттер ЖАОК-ты оқу процесіне кеңінен енгізе бастады. Осы кезеңде бірқатар негізгі ұлттық және университеттік платформалар іске қосылды, соның ішінде:

Open KazNU – платформа КазНУ им. аль-Фараби на базе Open edX, содержащая курсы для студентов и преподавателей, включая курс по молекулярной биологии, вошедший в топ-100 Coursera в мире.

Open KazNU – Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық

университеті базасында Open edX платформасы негізінде құрылған, студенттер мен оқытушыларға арналған курстарды қамтитын жүйе. Оның ішінде молекулалық биология курсы әлем бойынша Coursera платформасының үздік 100 курсының қатарына енді;

ENU MOOC – Қазақстанның жетекші жоғары оқу орындарының онлайн курстарын бірыңғай репозиторийге біріктіретін ұлттық интеграциялық портал;

ENU ЖАОК – А. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті платформасы, гуманитарлық және техникалық бағыттар бойынша, соның ішінде цифрлық құзыреттерге арналған курстарды ұсынады;

жекелеген жоғары оқу орындарының платформалары (мысалы, Астана медицина университеті, Satbayev University және басқалары), олар оқытылатын мамандықтар бойынша онлайн курстарды іске асырды.

Осы кезеңде ұлттық ЖАОК-инфрақұрылымы қарқынды дами бастады: ол локдаун жағдайында білім беру процесінің үздіксіздігін қамтамасыз етіп қана қоймай, қашықтан оқыту мәдениетінің қалыптасуына да ықпал етті.

3 Жаһандық платформаларды интеграциялау (2020–2022).

Осы кезеңде қазақстандық студенттер мен оқытушылар Coursera, edX, Udemy, FutureLearn, LinkedIn Learning және өзге де халықаралық платформалардағы курстардың кең ауқымына қол жеткізді. Coursera for Campus жаһандық

бастамасы аясында Қазақстан Республикасының ондаған жоғары оқу орны білім алушыларына әлемнің жетекші университеттерінің курстарына премиум-қолжетімділікті тегін ұсынды. Халықаралық платформаларда ең көп сұранысқа ие бағыттар жаһандық трендтермен сәйкес келді: деректер ғылымы мен жасанды интеллект, цифрлық маркетинг, жобаларды басқару, ағылшын тілі. Бұл Қазақстан үшін салыстырмалы түрде жаңа пәндер бойынша студенттердің даярлық деңгейін қысқа мерзімде арттыруға мүмкіндік берді.

4 Серіктестік білім беру бағдарламаларына көшу (2022 жылдан бастап).

ЖАОК-ты тек сыртқы ресурс ретінде пайдаланудан халықаралық технологиялық компаниялармен әріптестікте, сондай-ақ экономиканың және ғылымның нақты салаларының қажеттіліктерін ескере отырып, кіріктірілген білім беру бағдарламаларын әзірлеуге көшу үрдісі байқалуда.

2024 жылы төмендегі жобалар іске асырылды:

Google GenAI – генеративті жасанды интеллект негіздері бойынша оқыту: 15 университетте 5000 студент бейнедәрістер мен практикалық тапсырмаларды қамтыған қолданбалы курсынан өтті.

NVIDIA DLI Ambassador – жеделдетілген есептеулер мен жасанды интеллект бағытында оқытушыларды даярлау бағдарламасы: 12 университет, 12 оқытушы қатысып, олардың 2-еуі тренер ретінде сертификат алды.

Huawei ICT Academy – 40 академиядан тұратын желі (оның ішінде қазақ тіліне локализацияланған 3 жаңа курс), 100 тренер даярланды, 1000-нан астам студент Huawei халықаралық сертификаттарын иеленді;

Binance Kazakhstan Криптомектебі – 4 университетте 1000 студент блокчейн, криптовалюталар, DeFi және Web3 негіздерін меңгеріп, NFT-сертификаттарға ие болды.

Astana Hub TechOrda – 47 университет пен 700 оқытушыны қамтып, Generative AI және ойын әзірлеу бойынша курстарды енгізді; бұл курстар жаппай қолжетімділік үшін университеттердің LMS жүйелеріне интеграцияланды.

Әлемдік жетекші технологиялық компаниялармен ынтымақтастықта іске асырылған аталған жобалар ауқымды қамтуды көрсетті: еліміздің түрлі өңірлерінде мыңдаған студент пен жүздеген оқытушы оқытудан өтті. Қатысушылар жасанды интеллект, деректерді талдау, бұлтты технологиялар, блокчейн, ойын әзірлеу және цифрлық маркетингті қоса алғанда, басым бағыттар бойынша заманауи білім беру материалдары мен практикалық модульдерге қол жеткізді. Мұндай кең қамту қолжетімді пәндер спектрін едәуір кеңейтіп, оқу бағдарламаларының мазмұнын әлемдік білім беру стандарттарына жақындатуға мүмкіндік берді.

Аталған бастамаларға қатысушылар ұлттық әрі жаһандық еңбек нарығында сұранысқа ие практикалық дағдыларды меңгерумен қатар, технологияларды

нақты жобаларда қолдану тәжірибесін жинақтайды, бұл олардың бәсекеге қабілеттілігін едәуір арттырады. Студенттер үшін бұл — халықаралық деңгейде танылған стандарттар бойынша білім алу мүмкіндігі болса, оқытушылар үшін — заманауи әдістемелерді игеру, цифрлық құралдарды оқу үдерісіне кіріктіру және кәсіби біліктілігін арттыру жолы. Мұндай формат компаниялар үшін де тиімді, өйткені олар перспективалы түлектер қатарынан кадрлық резерв қалыптастырып, өз технологияларын университеттік ортаға енгізуге мүмкіндік алады. Нәтижесінде жоғары оқу орындары, студенттер, платформалар мен корпорациялар өзара ықпалдаса отырып, ғылыми және технологиялық әлеуетті күшейтетін цифрлық экожүйе қалыптасады.

Google, NVIDIA, Huawei, Binance, Astana Hub және басқа да серіктестермен бірлескен бастамалар қазақстандық университеттердің жаһандық білім беру және ғылыми кеңістікке жүйелі түрде кірігуіне ықпал етеді. Олар академиялық ұтқырлық мүмкіндіктерін кеңейтіп, халықаралық зерттеу жобаларына қатысуды ынталандырады және шетелдік әріптестермен тәжірибе алмасуға қолайлы жағдай жасайды. Осы бағдарламалар ұлттық білім беру жүйесі мен әлемдік білім беру экожүйелері арасында орнықты байланыстардың қалыптасуына қызмет етеді.

Дербестендіру және lifelong learning тұжырымдамасы. Қазақстанда жаппай ашық онлайн курстар (ЖАОК) дербестендірілген және үздіксіз білім берудің тиімді құралы ретінде барған сайын кеңінен қолданылуда. Зерттеулерді талдау ЖАОК білім алушылардың жеке қажеттіліктері мен қызығушылықтарына негізделген бейімделмелі оқу траекторияларын қалыптастыруға ықпал ететінін

көрсетеді.

Мәселен, Торайғыров университеті базасында Coursera платформасындағы Data Visualization in Excel курсы қолдану бойынша жүргізілген эксперименттік зерттеу маңызды нәтижелер көрсетті. Онлайн курсты «Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» пәніне кіріктіру студенттерге өздерінің жеке оқу сұраныстарына сәйкес контентті таңдауға мүмкіндік берді, ал курс нәтижелерін ресми түрде тану онлайн оқыту тәжірибесін формалды академиялық бағдарламаға толық енгізуді қамтамасыз етті.

Сонымен қатар ICERI 2022 конференциясында ұсынылған EFL (English as a Foreign Language) оқытушыларының тәжірибесіне қатысты материалдар ЖАОК-тың бейресми білім беру ресурсы ретіндегі әлеуетін айқындайды. Аталған тәжірибелерге сәйкес, ЖАОК-ты пайдалану білім алушыларға мультимедиялық материалдар мен құрдастар арасындағы өзара әрекеттестікке сүйене отырып, жеке оқу жолдарын құруға мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде өзін-өзі реттейтін және дербестендірілген оқыту қағидаттарына толық сәйкес келеді.

Осылайша Қазақстан жағдайында жаппай ашық онлайн курстар (ЖАОК) білімге қолжетімділікті кеңейтумен ғана шектелмей, білім алушылардың жеке білім беру траекторияларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Мұнда студент өз дамуының қарқыны мен бағыттарын дербес айқындап, әсіресе lifelong learning қағидаты аясында үздіксіз білім алуға жағдай жасалады. Формалды және бейформалды оқытуды ұштастыру көзделіп, бұл өмір бойы цифрлық және кәсіби дағдыларды жүйелі түрде жетілдіру үшін маңызды тетік ретінде қарастырылады.

КЕЙС: **2024 жылы Қазақстан Республикасының жоғары оқу орындарының білім алушыларының Coursera платформасында оқудан өтуі туралы ақпарат.**

coursera

Қазақстандық студенттерге Coursera платформасына тегін қолжетімділік беру бастамасы Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың тапсырмасымен 2024 жылы Ғылым және жоғары білім министрлігі 93 жоғары оқу орнына **40 мың лицензия** берілді [40].

Студенттер Coursera платформасында 12 мыңнан астам онлайн курсқа қол жеткізе алады, оның ішінде 152 курс қазақ және орыс тілдеріне локализацияланған. Курстарды қазақ және орыс тілдеріне аудару академиялық талаптарға сай түрде кәсіби аудармашылардың, жоғары оқу орындарының оқытушылары мен салалық сарапшылардың қатысуымен жүзеге асырылуда. Аударма үдерісі барысында қазақ тіліндегі мәтіндерде 9 мыңнан астам жаңа академиялық термин қалыптастырылды. 2024 жылы қосымша 20 курс аударылды. Олардың қатарында: Оқытуға арналған педагогика негіздері және машиналық оқыту бойынша мамандандыру (курстар сериясы), Баршаға арналған жасанды интеллект, Баршаға арналған генеративті жасанды интеллект, ChatGPT көмегімен инновациялық оқыту, Әлеуметтік

желілерді басқару, Әлеуметтік желілердегі жарнама негіздері, Жаһанданған әлемдегі сауда, көші-қон және валюта бағамдары, ChatGPT үшін prompt-инженерия, Үлкен тілдік модельдерге негізделген генеративті жасанды интеллект және Инженерияға кіріспе. Механика курстары бар.

Сонымен қатар платформаның кіріктірілген машиналық аударма құралы қазақ және орыс тілдерінде 4 мыңнан астам курс бойынша білім алуға мүмкіндік береді.

Студенттерге қолжетімді курстар бизнес, информатика, деректер ғылымы,

4.2.1-кесте.

Алынған сертификаттар саны, 2023-2024 жж.

	2021	2022
2023	46 593	73 003
2024	77 130	164 484
Жалпы	123 723	237 487

4.2.2-кесте.

**2023 және 2024 жылдардағы танымал
Coursera курстары**

Курстардың атауы	Алынған сертификаттар		Барлығы
	2023	2024	
21 ғасыр жұмыс орнындағы қарым-қатынас	3674	2075	5749
Қалай оқу керектігін үйрену: қиын тақырыптарды меңгеруге көмектесетін қуатты ақыл-ой құралдары (Learning How to Learn: Powerful mental tools to help you master tough subjects)	34	3059	3093
Сөз формалары және нақ осы шақ (Word Forms and Simple Present Tense)	430	2648	3078
Барлығына арналған бағдарламалау (Python-мен жұмысты бастау) Programming for Everybody (Getting Started with Python)	2140	733	2873
Барлығына арналған жасанды интеллект (ЖИ)	48	2847	2895
Кәсіби және жеке өнімділікке арналған уақытты басқару (Тайм-менеджмент для профессиональной и личной продуктивности)	1805	531	2336
Introduction to Microsoft Excel (Введение в Microsoft Excel)	1376	906	2282
Кәсіпкерлік I: кәсіптің негізін қалау (Предпринимательство I: основы бизнеса)	1705	418	2123
Командаларға жетекшілік ету: көшбасшы ретінде даму (Руководство командами: развитие в качестве лидера)	1900	162	2062

ақпараттық технологиялар, денсаулық сақтау, әлеуметтік ғылымдар, физикалық ғылымдар және инженерия, өнер және гуманитарлық ғылымдар, жеке даму, тіл үйрену, математика және логика сияқты әртүрлі салаларды қамтиды.

Қазақстандағы бұл жобаның мақсаты - студенттерге озық сандық және жасанды интеллект дағдыларын үйрету және ел экономикасы үшін заманауи кадрларды даярлау.

Coursera – академиялық курстармен қатар практикаға бағдарланған жобалар мен кәсіби сертификаттарды ұсынатын әлемдегі жетекші білім беру платформаларының бірі. Бұл сертификаттар білім алушылардың біліктілігін арттырғанын немесе жаңа кәсіби құзыреттерді меңгергенін растайды және соның нәтижесінде заманауи цифрлық дағдыларды игеру арқылы олардың еңбек нарығындағы сұранысқа ие болуына, жұмысқа орналасу мүмкіндіктерінің кеңеюіне ықпал етеді (4.2.1-кесте).

Екі жыл ішінде 123 723 оқушы 237 487 сертификат алды.

Танымал курстарға жүргізілген талдау (4.2.2-кесте), олардың бірқатары 2023 жылдан бері жоғары сұранысқа ие екенін көрсетеді. Олардың қатарында білім алушылардың кәсіби өнімділігін арттыруға, Excel бағдарламасымен жұмыс істеу дағдыларын және жұмыс орнындағы коммуникация құзыреттерін дамытуға бағытталған локализацияланған курстар бар. Сонымен қатар 2024 жылы пайдаланушылардың жасанды интеллект пен нейроғылымға қатысты тақырыптарды меңгеруге деген қызығушылығы артқаны байқалады, бұл кәсіби дағдыларды дамытудағы жаһандық үрдістерге сәйкес келеді.

Жоба аясында 2024 жылы 3093 студент **“Learning How to Learn: Powerful Mental**

Tools to Help You Master Tough Subjects”

(«Қалай тиімді оқуға болады: күрделі пәндерді меңгеруге арналған қуатты ойлау құралдары»)» курсы аяқтады. Бұл — Coursera платформасындағы ең танымал курстардың бірі, оны доктор Барбара Оукли мен доктор Терренс Сейновски жүргізеді. Курс нейроғылым мен когнитивтік психология жетістіктеріне сүйене отырып, мидың қалай жұмыс істейтіні туралы практикалық білім ұсынады. Аталған курсқа деген қызығушылық 2024 жылғы қазанда Барбара Оуклидің Қазақстанға сапарымен де байланысты болуы мүмкін. Ол Астана қаласында өткен ConnectEd конференциясында спикер ретінде қатысып, «Генеративті жасанды интеллект арқылы қазақстандық білім берудің мүмкіндіктерін кеңейту: оқытудың болашағын қалыптастыру» тақырыбында воркшоп өткізді.

Танымал курстарға жүргізілген талдау (2-кесте) олардың бірқатары 2023 жылдан бастап тұрақты жоғары сұранысқа ие екенін көрсетеді. Атап айтқанда, білім алушылардың кәсіби өнімділігін арттыруға, Excel бағдарламасымен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіруге және жұмыс орнындағы коммуникациялық құзыреттерді дамытуға бағытталған локализацияланған курстар кеңінен сұранысқа ие. Сонымен қатар 2024 жылы пайдаланушылардың жасанды интеллект пен нейроғылым салаларына қатысты тақырыптарды меңгеруге деген қызығушылығының артқаны байқалады, бұл кәсіби дағдыларды дамытудағы жаһандық үрдістермен толық сәйкес келеді.

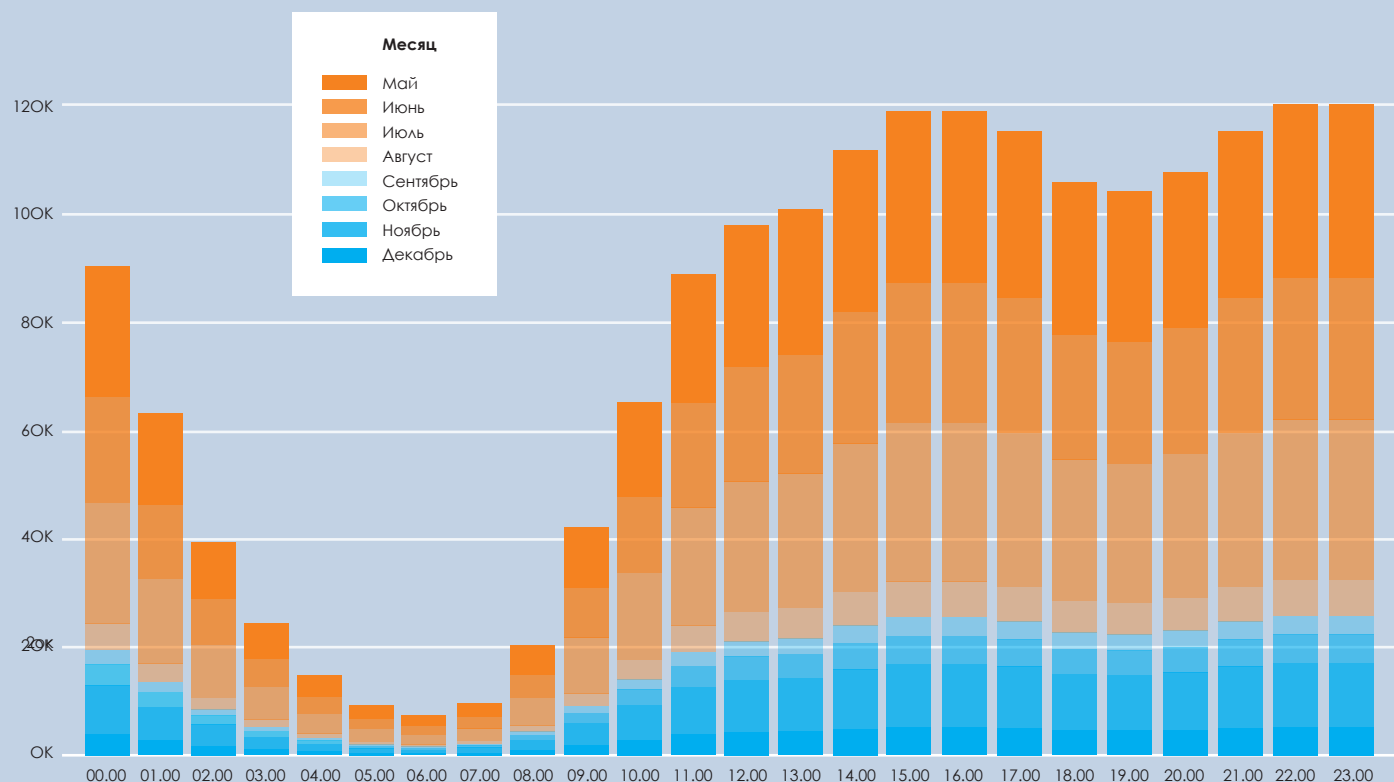
Жоба аясында 2024 жылы 3093 студент **“Learning How to Learn: Powerful Mental Tools to Help You Master Tough Subjects”** («Қалай тиімді оқуға болады: күрделі пәндерді меңгеруге арналған қуатты ойлау құралдары»)» курсы аяқтады. Бұл курс Coursera

4.2.3-кесте.

Танымал курстар, оқыту тілі, 2024 ж.

Оқыту тілі	Алынған сертификаттар		Барлығы
	2023	2024	
Ағылшын тілі	29 515	120 336	149 851
Қазақ тілі	29 708	26 953	56 661
Орыс тілі	13 604	16 279	29 883
басқа тілдер	176	916	1 092
Барлығы	73 003	164 484	237 487

4.2.1-сурет.

Бағаланған тапсырмаларды орындау
әрекеттерінің санына негізделген
пайдаланушының оқу уақытын талдау,
2024 ж.

4.2.4-кесте.

Сұранысқа ие мамандықтар, 2024 ж.

293

“Petroleum Engineering with AI Applications”

Жасанды интеллект қолданбалары бар мұнай инженериясы

126

“Learn Enterprise Data Storage with IBM Storage Scale”

«IBM Storage Scale көмегімен корпоративтік деректерді сақтауды үйрену»

93

“Strategic Leadership and Management”

«Стратегиялық көшбасшылық және басқару»

64

“Algebra: Elementary to Advanced”

Алгебра: Бастауыштан жоғары деңгейге дейін

65

“Healthcare Marketplace”

Денсаулық сақтау нарығы

52

“IBM IT Project Manager”

IBM IT жобасының менеджері

27

“GIS, Mapping, and Spatial Analysis”

ГАЗ, картография және кеңістікті талдау

27

“Google Project Management”

«Салауатты материалдар және тұрақты құрылыс»

26

“Healthier Materials and Sustainable Building”

Google жобаларын басқару

26

“Information Technology (IT) and Cloud Fundamentals”

Ақпараттық технологиялар (IT) және бұлттық есептеу негіздері

23

“Tools for Security Specialists”

«Қауіпсіздік мамандарына арналған құралдар»

платформасындағы ең танымал курстардың және оны доктор Барбара Оукли мен доктор Терренс Сейновски жүргізеді. Бағдарлама нейроғылым мен когнитивтік психология жетістіктеріне сүйене отырып, мидың жұмыс істеу ерекшеліктері жөнінде практикалық білім ұсынады. Аталған курсқа деген қызығушылықтың артуына 2024 жылғы қазанда Барбара Оуклидің Қазақстанға сапары да ықпал еткен болуы мүмкін. Ол Астана қаласында өткен ConnectEd конференциясында спикер ретінде қатысып, «Генеративті жасанды интеллект арқылы қазақстандық білім берудің мүмкіндіктерін кеңейту: оқытудың болашағын қалыптастыру» тақырыбында воркшоп өткізді. (4.2.3-кесте)

Онлайн курстар сізге әрбір бос сағатты тиімді пайдалануға және өз қарқыныңызбен оқуға мүмкіндік береді. Диаграммада (4.2.1-сурет) пайдаланушылардың көпшілігі сағат 11:00 мен 23:00 аралығында оқығаны көрсетілген.

Coursera платформасы жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының (ЖЖОКБҰ) ректорлары, проректорлары, декандары, кафедра меңгерушілері және басқарушылық лауазым атқаратын өзге де қызметкерлері үшін өз курстарында тегін оқуға бірегей мүмкіндік ұсынды. Бұл бастама генеративті жасанды интеллекттің негізгі қағидаттары мен мүмкіндіктерін тереңірек меңгеруге бағытталған. Аталған мүмкіндік жоғары оқу орындарының әкімшілік-басқару құрамына жоғары білім беру мен ғылыми зерттеулерді басқару саласында тиімді стратегиялық және операциялық шешімдер қабылдауға жағдай жасайды.

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің 2024 жылғы 1 тамыздағы № 14-0/3378-вн хатына сәйкес жоғары және жоғары оқу

орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының басшыларына (959 адам) арналған «Университет басшыларына арналған генеративті жасанды интеллект» (Generative AI for University Leaders) курсы ұйымдастырылды. Оқуға қатысушылардың қатарында 50-ден астам ректор мен проректор, сондай-ақ ЖЖОКБҰ-ның 900-ден астам құрылымдық бөлімше басшылары болды.

Жекелеген курстармен қатар, соңғы екі жылда 2 243 жоғары уәжді студент курстар топтамасы ретінде ұсынылатын мамандандырулар (specializations) бойынша оқудан өтіп, 2 613 сертификат алды. Бұл оларға таңдаған пәндік салалары бойынша терең білім алуға мүмкіндік берді. Атап айтқанда, 2024 жылы 1 832 білім алушы 2 152 мамандандыру сертификатын иеленді. 2024 жылы сұранысқа ие болған негізгі мамандандырулар 4-кестеде көрсетілген.

2024 жылы білім алушылардың оқу үдерісіне орташа тартылу деңгейі шамамен 80%-ды құрады. Басқаша айтқанда, пайдаланушылар курс аясында ұсынылатын барлық тапсырмалардың, оның ішінде бағаланбайтын тапсырмалардың да, 80%-ын орындап, мәтіндік материалдарды зерделеп, бейне және аудиоматериалдарды белсенді түрде пайдаланды. Бұл көрсеткіш әлемдік практика тұрғысынан өте жоғары деңгей ретінде бағаланады.

Онлайн оқытуда академиялық адалдықты қамтамасыз ету мақсатында 2024 жылы Қазақстанның алты жоғары оқу орнында онлайн емтихандар өткізу кезінде AutoProctor және Locking Browser жүйелері пилоттық режимде сынақтан өткізілді. Coursera платформасының өзінде әзірленген бұл құралдар камера мен микрофон арқылы студенттің мінез-құлқын бақылап, көшіру әрекеттерінің алдын алуға мүмкіндік береді. Сынақ

нәтижелері оң сипатта болды: 786 студент 22 онлайн курсты табысты аяқтады, ал емтихандар бойынша орташа сенімділік рейтингі 73,3%-ды құрады. Емтихан жазбаларын қосымша тексеру жүргізілген жағдайда бұл көрсеткіш техникалық кедергілер мен іркілістерді есепке алмағанда 90%-дан жоғары деңгейге жетуі мүмкін. Осылайша прокторингтік технологияларды қолдану онлайн форматтағы бағалаудың объективтілігін дәстүрлі офлайн емтиханмен теңестіруге мүмкіндік береді. Қазақстандық жоғары оқу орындары кері байланыс аясында AutoProctor жүйесін жетілдіру жөнінде әзірлеушілерге бірқатар ұсыныстар жолдады. Алдағы жылдары мұндай құралдардың онлайн білім беру жүйесінде стандартты тәжірибеге айналуы ықтимал деп айтуға негіз бар.

Coursera-мен серіктестік тек жаппай ашық онлайн курстарға қол жеткізуді қамтамасыз етіп қана қойған жоқ, ол Қазақстанның жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру мазмұнын әзірлеуге және икемді оқыту форматтарын енгізуге деген көзқарасын өзгертуде. Аталмыш Жоба платформаның онлайн курстарын тану механизмін әзірледі. Университеттер Coursera курстарын өздерінің оқу бағдарламаларына біріктіре бастады, дәстүрлі пәндерді онлайн курстармен толығымен алмастырды, сондай-ақ оларды аудиториялық оқыту үшін қосымша материалдар ретінде, студенттердің өзіндік жұмысы (SIW) және аралық бағалау ретінде пайдалануда. Coursera курстарының интеграциясы бейресми оқу нәтижелерін тануға еуропалық тәсілдердің кеңінен қабылдануына ықпал етті. Coursera онлайн курстарын біріктіру кезінде университеттер Ғылым және жоғары білім министрлігінің ЖАОК-тарды білім беру процесіне енгізу жөніндегі нұсқауларын, BMG UpSkill-дің кредиттерді

аудару бойынша әдістемелік нұсқауларын және ЖАОК-тардағы оқу нәтижелерін тану бойынша әзірленген ішкі ережелерді ұстанды.

ЖОО-лардың 2024 жылғы университет оқу бағдарламаларына ЖАОК-ты интеграциялау қорытындысы 2025 жылы университеттерден алынған аналитикалық нәтижелерінің деректер жинағынан алынады.

Coursera-мен серіктестік арқылы қазақстандық университеттер болашақ педагогтарға арналған білім беру бағдарламаларын кеңейтіп, әлемге әйгілі университеттердің педагогикасы мен оқыту әдістері бойынша мазмұнын енгізуде. Болашақ педагогтардың негізгі құзыреттіліктерін дамытуға арналған курстар мен жобалар студенттердің оқу бағдарламаларын әзірлеу, оқу процесін ұйымдастыру және бағалау, сондай-ақ заманауи білім беру технологиялары мен жасанды интеллектпен жұмыс істеуіне көмектеседі. Бұл онлайн курстарды аяқтағаннан кейін студенттер күрделі тақырыптарды тиімді оқуға, уақыттарын басқаруға және өзін-өзі реттеу дағдыларын дамытуға көмектесетін дағдылар мен әдістерді меңгереді.

Coursera платформасымен ынтымақтастық аясында қазақстандық жоғары оқу орындары болашақ педагогтерге арналған білім беру бағдарламаларын кеңейтіп, әлемнің жетекші университеттерінің педагогикасы мен оқыту әдістемесіне қатысты контентті оқу үдерісіне енгізуде. Болашақ педагогтердің негізгі кәсіби құзыреттерін дамытуға іріктелген курстар мен жобалар студенттерге оқу бағдарламаларын әзірлеуге, оқу үдерісін ұйымдастыруға және бағалауға, заманауи білім беру технологиялары мен жасанды интеллект құралдарын тиімді қолдануға мүмкіндік береді. Онлайн курстарды аяқтағаннан кейін

студенттер күрделі тақырыптарды нәтижелі оқытуға, уақытты басқаруға және білім алушылардың өзін-өзі реттеу дағдыларын дамытуға бағытталған әдістер мен практикалық дағдыларды меңгереді.

Бакалавриат пен магистратура деңгейіндегі білім алушылар үшін қазақстандық жоғары оқу орындары Coursera платформасы арқылы болашақ мамандарды сапалы даярлауға бағытталған жеке білім беру траекторияларын (Learning Paths) қалыптастыру мүмкіндігіне ие болды. Бұл траекториялар жаңа білім мен дағдыларды кезең-кезеңімен меңгеруді көздеп, зерттеушілік құзыреттер мен педагогикалық квалиметрияны дамытуға бағытталған. Мұндай тәсіл болашақ педагогтерге білім беру үдерістерін терең түсінуге және оларды жетілдіруге жағдай жасайды. Сонымен қатар soft skills дамытуға және алғашқы психологиялық көмек көрсетуге арналған курстар да қолжетімді, олардың қатарында эмоционалдық интеллект, көшбасшылық, командалық жұмыс және стресске төзімділік мәселелері қамтылған.

Жоғары оқу орындары Coursera каталогындағы дайын траекторияларды таңдай алады немесе өздерінің авторлық траекторияларын әзірлей алады. Білім беру траекториясын толық аяқтаған студенттер жоғары оқу орнының логотипі бар цифрлық белгіге (Digital Badge) ие болып, ол олардың кәсіби дағдылары мен құзыреттерін ресми түрде растайды.

Coursera платформасында студенттерді оқытумен қатар, қазақстандық жоғары оқу орындарына авторлық курстар әзірлеп, оларды аталған платформада орналастыру мүмкіндігі берілді. Бұл бастама курс авторлары үшін өздерінің білім беру контентін кең аудиторияға ұсынуға, кәсіби беделін арттыруға және

4.2.5-кесте **Қазақстандық оқытушылар әзірлеген онлайн курстар туралы ақпарат, 2024 ж**

ЛОГИКА ДҰРЫС ПАЙЫМДАУ ҒЫЛЫМЫ

**Тұрсынбаева
Айгүл
Өмірбекқызы**

А.Н. Гумилев
атындағы ЕҰУ

ұл курс дұрыс ойлау және логикалық ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған. Студенттер логиканың негізгі принциптерін үйренеді, тұжырымдарды талдайды және дәлелдер келтіреді. Бұл курс оларға айқын және құрылымдық тәсілді қажет ететін күрделі мәселелерді тиімді шешуге көмектеседі.

1519

БИЗНЕС- ЖОСПАРЛАУ НЕГІЗДЕРІ

**Тәжиденова
Айнұр
Рамазанқызы**

Х.Досмұхамедов
атындағы Атырау
университеті

Бұл курс болашақ кәсіпкерлерге арналған бизнес-жоспарларды әзірлеу циклін толық қамтиды. Онда нарықты талдау, мақсатты аудиторияны анықтау, қаржылық модельдеу және тәуекелдерді басқару әдістері қарастырылады. Бағдарлама бизнесті басқаруға стратегиялық тәсілдің маңыздылығын атап көрсетеді және идеяларды жоспарлау және жүзеге асыру үдерісін жақсы түсіну үшін сәтті жобалардың мысалдарын қамтиды.

1383

ЖАСУШАҒА САЯХАТ

**Садықанова
Гүлназ
Есімбекқызы**

С.Аманжолов
атындағы ШҚМУ

Бұл курс тірі организмдердің негізгі құрылыс материалы ретінде жасушалардың құрылымы мен қызметін терең зерттеуді ұсынады. Онда жасушалық белсенділіктің механизмдері, олардың қоршаған ортамен өзара әрекеттесуі және организмдегі рөлі туралы заманауи ғылыми деректер қарастырылады. Күрделі биологиялық процестерді түсінуге көмектесетін мультимедиялық материалдар мен визуализациялар қамтылған. Бағдарлама студенттер, мектеп оқушылары және өмір туралы ғылымдарға қызығушылық танытқан кез келген адам үшін пайдалы.

705

ЗЕРТТЕУ НЕГІЗДЕРІ

**Рыспаева Динара
Сәрсембайқызы**

Ш.Уәлиханов
атындағы
Көкшетау
университеті

Бұл курс негізгі ғылыми зерттеу дағдыларын үйретеді. Ол гипотезаларды қалыптастырудан бастап нәтижелерді жариялауға дейінгі кезеңдерді, соның ішінде деректерді жинау әдістерін, эксперименттерді және талдауды қамтиды. Академиялық этикаға және деректерді талдау мен визуализациялаудың заманауи құралдарын пайдалануға ерекше назар аударылады. Бағдарлама зерттеуге кәсіби тәсілді меңгеруге қызығушылық танытқан студенттерге, оқытушыларға және мансабын жаңа бастаған зерттеушілерге арналған.

546

КИЕЛІ МАҢҒЫСТАУ

**Нұрдәулетова
Бибайша
Илиясқызы**

Ш.Есенов
атындағы Каспий
мемлекеттік
технология және
инженерия
университеті

Бұл курс Маңғыстау аймағының бірегей мәдени және рухани мұрасын, соның ішінде киелі орындарды және олардың жергілікті халық үшін маңыздылығын зерттейді. Онда тарихи аспектілерге, олардың қоғамның рухани өміріндегі рөліне және мәдени мұраны сақтауға заманауи тәсілдерге баса назар аударылады. Бағдарлама теориялық білімді практикалық мысалдармен біріктіреді, бұл оны зерттеушілер, гидтер және Қазақстан мәдениетіне қызығушылық танытқан кез келген адам үшін пайдалы етеді.

415

ЖАҢАДАН БАСТАУШЫЛАРҒА АРНАЛҒАН ӘЛЕУМЕТТАНУ

**Каюпова Фарида
Маратқызы**

Ш.Есенов
атындағы Каспий
мемлекеттік
технология және
инженерия
университеті

Бұл курс қазіргі заманғы әлеуметтік мәселелерді түсіну және шешу үшін қажетті әлеуметтік және гуманитарлық дүниетанымды дамытуға бағытталған.

Бұл курс жасына немесе дайындық деңгейіне қарамастан, әлеуметтанудың негіздерін түсінгісі келетін кез келген адамға арналған. Бұл әсіресе студенттер, жас мамандар, зерттеушілер және әлеуметтік ғылымдарға қызығушылық танытатын және қоғамның қалай жұмыс істейтінін тереңірек түсінгісі келетін кез келген адам үшін пайдалы болады. Бұл курс сыни ойлау және әлеуметтанулық ақпаратты талдау дағдыларын дамытуға көмектеседі.

705

СӘУЛЕТ ЖӘНЕ ҚҰРЫЛЫС ҚҰРЫЛЫМДАРЫ

**Остапенко Инна
Ивановна,**

**Брянцев
Александр
Александрович**

Халықаралық
білім беру
корпорациясы

«Сәулеттік және құрылыс құрылыстары» курсы ғимараттар мен құрылымдық жобалау принциптерін және олардың біздің өміріміздегі маңыздылығын тереңірек түсінуге бірегей мүмкіндік береді. Бұл курс магистранттарға, студенттерге және мектеп оқушыларына сәулет шешімдері мен құрылыс технологияларының қызықты әлемін зерттеуге мүмкіндік береді, бұл тек шығармашылықты ғана емес, сонымен қатар болашақ мансап үшін маңызды кәсіби дағдыларды дамытады.

433

ФОЛЬКЛОР: ЖАНР ЖӘНЕ БЕЙНЕ

**Сағынадин Гүлназ
Сағынадинқызы**

А.Н. Гумилев
атындағы ЕҰУ

Бұл курс фольклорды интегративті ғылым ретінде жан-жақты зерттеуді ұсынады, оның халықтың тарихымен, мәдениетімен және этнографиясымен тығыз байланысын талдайды. Жанрдың бейнелер жүйесіндегі ерекше рөлі мен функционалдық сипаттамаларына назар аударылады, бұл оның дамуын ашуға және негіздеуге көмектеседі. Курс пәнаралық аспектілермен байытылған және жаһандық және түркілік контексттерді қамтиды, бұл оның ғылыми әлеуетін арттырады.

583

ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУДІ ОҚЫТУ

**Бисингалиева
Ирина
Владимировна**

Ш.Есенов
атындағы Каспий
мемлекеттік
технология және
инженерия
университеті

Бұл курс студенттерді әлеуметтік жобалау арқылы нақты қоғамдық мәселелерді шешуге тарту арқылы өмірге белсенді көзқарасты қалыптастыруға арналған. Курстың мақсаты - қоғамға қызмет ету дағдыларын дамыту. Бұл курстың инновациялық сипаты нақты, әлеуметтік маңызды жобамен жұмыс істеуге бірегей мүмкіндік беретін «істеу арқылы үйрену» әдісінің өзінде жатыр. Студенттерді нақты әлемдегі мәселелерді шешуге тарту олардың әлеуметтенуін, қоғамдық өмірге араласуын және белсенді азаматтық ұстанымын дамытуды қамтамасыз етеді.

157

ЖҰМСАҚ ДАҒДЫЛАР

**Кошимова
Бибатпа
Әмірханқызы**

Ш.Есенов
атындағы Каспий
мемлекеттік
технология және
инженерия
университеті

Бұл курс қазіргі әлемде қажетті жұмсақ дағдыларды дамытуға бағытталған.

Курс эмоционалды интеллект, тиімді коммуникация, командалық жұмыс (ынтымақтастық) және сыни және шығармашылық ойлауды дамыту арқылы жеке және кәсіби өсуді ілгерілетуге бағытталған. Аяқтағаннан кейін қатысушылар бүгінгі еңбек нарығында сұранысқа ие жұмсақ дағдыларды игереді, бұл өнімділікті арттыруға және кәсіби және жеке өмірлерінде тиімді ынтымақтастықты дамытуға көмектеседі.

388

PYTHON: БАҒДАР- ЛАМАНЫҢ АЛҒАШҚЫ ҚА- ДАМДАРЫ

**Ошанова
Нуржамал
Турашовна,
Кемелбек Майра
Нариманқызы**

Абай атындағы
Қазақ ұлттық
педагогикалық
университеті

Бұл курс Python бағдарламалау тілінің негіздеріне бағытталған. Ол бағдарламалауды нөлден бастап үйренгісі келетін, сандық дағдыларды

дамытқысы келетін және жобаларында Python тілін қолдануды жоспарлағысы келетіндерге арналған.

Курстың мақсаты – қатысушыларға Python тілінің негізгі ұғымдарын үйрету, деректерді өңдеу дағдыларын дамыту және алғашқы қарапайым бағдарламаларын өз бетінше жазу қабілетін дамыту.

280

МӘДЕНИ АНТРОПОЛОГИЯ

**Жолдыбаева
Ажар
Қуанышбекқызы**

Әл-Фараби
атындағы
Қазақ ұлттық
университеті

Курс модульдік құрылымға ие, дәріс материалдары төрт модульге бөлінген, олардың әрқайсысында теориялық және қолданбалы тақырыптардың теңгерімді ұсынылуы бар. Курс тақырыптары қазіргі мәдени және антропологиялық мәселелердің мәнін зерттейді және жаһандық, ұлттық, аймақтық және жергілікті қауымдастықтардың тарихи дамуына әсер ететін әлеуметтік-мәдени факторлар бойынша білім мен дағдыларды дамытуға көмектеседі. Әрбір модуль қарастырылған материалды бекітуге арналған тест тапсырмасымен аяқталады.

31

МЕХАНИКА

**Қоштыбаев Талғат
Бектасұлы**

Қазақ ұлттық
қыздар
педагогикалық
университеті

Курс аясында өспелі де, кемімелі прогрессияға ілесуі мүмкін координаттардың өзгеруі қарастырылады. Уақыт бойынша координаттардың бірқалыпты сипаттан ауытқуын зерттеуге және прогрессия жылдамдығы мен координаттардың (немесе орын ауыстырулардың) өзгеру интервалдары өспелі немесе кемімелі прогрессия заңдарына қалай бағынатынын түсінуге ерекше көңіл бөлінеді.

11

Барлығы

6770

университеттің академиялық ортадағы имиджін нығайтуға қолайлы жағдай жасады. Ал студенттер үшін мұндай курстар ұлттық білім беру талаптары мен жергілікті контекстке бейімделген сапалы контентке қолжетімділікті қамтамасыз етті. Осылайша, білім алушылар Coursera платформасында шетелдік университеттердің курстарымен қатар, қазақстандық шынайылықты ескеретін мазмұнды — өлкетанудан бастап қоғамға қызмет ету тақырыптарына дейін — меңгере отырып, әлемдік білім беру технологияларының барлық артықшылықтарын пайдалану мүмкіндігіне ие болды.

Еліміздегі жоғары оқу орындарының оқытушылары бұған дейін де жаппай ашық онлайн курстарды (ЖАОК) әзірлеу және оларды университеттік платформаларда орналастыру тәжірибесіне ие болғанымен, Coursera үшін курс дайындау барысында осы платформаның өзіндік ерекшеліктерін

ескеру және оқу материалдарын соған бейімдеу талап етілді. Курстарды әзірлеу үдерісінде оқытушылар платформаның бірқатар құралдарын меңгерді: контентті құрылымдау мен мазмұнын тереңдетуге арналған Course Builder, білім алушылармен өзара әрекеттесуге мүмкіндік беретін Coach, білімді бағалаудың жаңа құралдары, сондай-ақ пікір алмасу мен талқылауға арналған форумдар. Бұл элементтер оқытудың интерактивтілігін, икемділігін, қолайлылығын және студенттердің оқу үдерісіне тартылу деңгейін арттыруға мүмкіндік берді. Сонымен қатар жасанды интеллект құралдарын пайдалану арқылы оқытушылар шетелдік университеттердің контентін өз ЖАОК-тарына кіріктіріп, курстардың мазмұнын байытып, студенттер үшін тартымдылығын күшейте алды.

5-кестеде цитология, өлкетану, логика, зерттеу негіздері, фольклор, жұмсақ дағдылар, бизнес жоспарлау негіздері, әлеуметтану, сәулет, Python бағдарламалау және басқалары бойынша 2024 жылы әзірленіп, платформаға жүктелген онлайн курстар көрсетілген.

4.3. Мемлекеттік тілді дамытудағы жасанды интеллект пен цифрлық платформаларды интеграциялау

Қазақстанда мемлекеттік тілді дамыту білім беру мен қоғамды цифрлық жаңғыртудың ажырамас құрамдас бөлігі. 2024 жылы цифрландырудың қазақ тілінің ғылымда, білім беру жүйесінде, мемлекеттік қызметте және күнделікті қолданыстағы позициясын нығайтуына ықпал етуіне ерекше назар аударылды. Бұл үрдіс заманауи технологияларды (жасанды интеллект, веб-платформалар) лингвистикалық ресурстармен ұштастыратын бірқатар жобаларда көрініс тапты.

Қазақ тілін меңгерудің цифрлық экожүйесі. Тіл саясатын үйлестіруші Ғылым және жоғары білім министрлігінің Тіл саясаты комитеті мен «Тіл-Қазына» ұлттық ғылыми-практикалық орталығы пайдаланушылардың әртүрлі санаттарына арналған онлайн ресурстардың көшенін әзірледі.

Tilalemi.kz
ақпараттық
порталы.

Бұл портал тіл саясаты бойынша жаңалықтар орталығы ретінде қызмет етеді, лингвистердің мақалаларын, байқаулар, іс-шаралар туралы хабарландырулар және т.б. жариялайды. Сонымен қатар **Tilalemi.kz** порталынан қазақ тіліндегі кітаптарды, сөздіктерді және академиялық журналдарды тегін жүктеп алуға болады. Портал зерттеушілер мен педагогтарға жаңартылған ақпарат беретін виртуал кітапхана, жаңалықтар платформасына айналды.

«Abai.institute» білім
беру сайты.

2020 жылдың соңында іске қосылған **Abai.institute** порталы қазақ тілін, әдебиетін және мәдениетін ел ішінде де, халықаралық деңгейде де насихаттауға бағытталған. Алты тілде (қазақ, ағылшын, неміс, француз, орыс, түрік және парсы) қолжетімді, ол Қазақстан азаматтарына, шетелдіктерге және диаспора мүшелеріне қазақ тілін қашықтан оқыту платформасы ретінде қызмет етеді. Гете және Пушкин институттары негізінде жасалған жоба қазіргі кезде халықаралық мәдени және лингвистикалық орталық ретінде қызмет етіп келеді.

Abai.institute – АҚШ-та, Түркияда, Францияда, Германияда, Бельгияда, Иранда, Моңғолияда, Ресейде және басқа жерлерде қазақ тілі курстарын

ұйымдастырып келеді. Осы елдердің қазақ тілі оқытушылары үшін біліктілікті арттыру курстары да өткізіледі.

A1-C1 оқу материалдары платформада қазақ, орыс, ағылшын және түрік тілдерінде әзірленіп, орналастырылған. 2024 жылы шетелдің жеті қаласында (Ыстамбұл, Париж, Лос-Анджелес және т.б.) тұратын 125 студент **Abai. institute** арқылы қазақ тілін үйренді. Портал – мобильді қосымша ретінде де қолжетімді және халықаралық білім беру мекемелері мен мәдени орталықтар үшін сұранысқа ие ресурс.

TilQural

Tilqural.kz онлайн қызметі.

Бұл – 2024 жылы «**Тіл-Қазына**» орталығы әзірлеген қазақ тілін кезең-кезеңімен оқытуға арналған интерактивті платформа. Жоба бес деңгейді (A1–C1) қамтиды және негізінен қазақ тілін білмейтін ересектерге арналған. Онлайн тіркелгеннен кейін пайдаланушылар ағымдағы деңгейін анықтау үшін тест тапсырады, ал жүйе сәйкес курсты ұсынады. **Tilqural.kz** дәстүрлі жаттығуларды ойын элементтерімен біріктіреді, аудио-, бейне- материалдардан тұрады және танымал **Duolingo** және **Lingualeo** қосымшаларына ұқсас жұмыс істейді.

Платформаның артықшылығы – дербестендіру: пайдаланушылар өздерінің статистикасын, үлгерімін бақылай алады және сабақтарды қайталай алады. Қызмет браузерде де, **Android/iOS** мобильді қосымшалары арқылы да жұмыс істейді, кең аудиторияны қамтамасыз етеді. Болашақта Орталық **Tilqural** негізінде оқыту әдістерін стандарттауды және Оксфорд университетімен бірлесіп қазақ тілінің жаңа оқулықтарын әзірлеуді жоспарлап отыр.

Тілді насихаттауға арналған мультимедиялық веб-сайттар. Орталық бірнеше салалық веб-сайттарды жасады:

Tilmedia.kz

үш тілді портал

Tilmedia.kz – қазақ тілін қызықты түрде үйренуге арналған үш тілді портал (қазақ, орыс және ағылшын). Оның басты ерекшелігі – аудио және бейне контент арқылы үйретуінде. Сайтта аудиожазбалар, бейнелер, мультфильмдер, субтитрлері бар фильмдер, оқу материалдары және т.б. бар. «**Тыңдау**», «**Көру**» және «**Оқу**» бөлімдерінен тұрады. Тіпті латын және араб графикасындағы нұсқалары да бар (әртүрлі елдерден келген оқушыларға ыңғайлы болу үшін). **Tilmedia** оқушыларды тілге үйренуге көмектеседі әсіресе балалар мен жаңадан тіл үйренушілер үшін пайдалы.

BalaTili

Balatili.kz

3 жастан 10 жасқа дейінгі балаларға, сондай-ақ ата-аналар мен тәрбиешілерге арналған мамандандырылған веб-сайт. Онда жүздеген интерактивті материалдар бар: балаларға арналған боямақтар мен жұмыс парақтары, оқытушыларға арналған оқыту нұсқаулары, ойындар, аудиодиктанттар, жазуды дамытуға арналған тапсырмалар және қазақ тіліндегі ертегілер, өлеңдер мен жұмбақ жинақтары. Негізінен, бұл – қазақ тілін үйрететін тегін онлайн-балабақша. 2024 жылы веб-сайтқа оқытушыларға арналған ғылыми және әдістемелік мақалалар мен бастауыш мектеп оқулықтарының электрондық нұсқалары бар жаңа бөлімдер қосылды. **Balatili.**

Qazaqsozi
(Қазақ сөзі)

Tilorta.kz

Аталған ресурстардың барлығы қазақ тілін қолдауға арналған біртұтас цифрлық экожүйені құрайды. Бұл экожүйе балалар мен олардың ата-аналарынан бастап шетелдік зерттеушілерге дейінгі әртүрлі аудиторияларға бағытталған. Оларды біріктіретін басты ерекшеліктер — тегін қолжетімділігі, интерактивтілігі және онлайн форматта жұмыс істеуі. Бұл өз кезегінде қазақ тілін үйренуге немесе тілдік сауаттылықты арттыруға

ниетті азаматтардың ауқымын едәуір кеңейтуге мүмкіндік береді.

Тілдік талдауды автоматтандыру және жасанды интеллект модельдері. 2024 жылғы негізгі инновациялардың бірі – қазақ тілін сақтау және дамыту мақсатында жасанды интеллектті қолдану болды. Мемлекет басшысының қазақ тіліндегі жасанды интеллектті дамыту жөніндегі тапсырмасын іске асыру аясында «Тіл-Қазына» орталығы ғылыми-зерттеу институттарымен және Nazarbayev University-мен бірлесіп алғашқы ірі тілдік модель — **KazLLM**-ді әзірледі. **KazLLM — GPT** секілді чат-боттардың баламасы болып табылатын, қазақ тіліндегі кең ауқымды мәтіндер корпусында оқытылған және тілдік өңдеу міндеттерін (мәтін генерациялау, аударма, талдау және басқа да тапсырмалар) орындауға арналған модель.

Модельді оқыту үшін шамамен 1,04 миллиард сөзқолданысты қамтитын ұлттық тілдік корпус қалыптастырылды. Деректерді әзірлеу жұмыстарына еліміздің 26 жоғары оқу орны мен ғылыми орталығынан 140-тан астам

ғалым қатысып, білімнің 115 саласы бойынша мәтіндер жинақталды (философия мен тарихтан бастап биология мен математикаға дейін). Әрбір ғылыми мекеме өз саласы бойынша үлес қосты: **мысалы, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ философия мен астрономияға қатысты мәтіндерді іріктесе, Математика институты өз бағыты бойынша материалдар дайындады, Тарих институты Қазақстан тарихына арналған деректерді ұсынды, ал медицина университеттері медициналық мәтіндермен толықтырды.** Ауқымы мен мазмұны жағынан бұл жоба бұрын-соңды болмаған бастама саналады: алғаш рет қазақ тілі үшін толыққанды жасанды интеллект деректер жиынтығы қалыптастырылды. Нәтижесінде 2024 жылдың соңына қарай **KazLLM** моделінің бастапқы нұсқасы ашық бастапқы кодпен қолжетімді болды. Бұл модельді зерттеушілер мен әзірлеушілер коммерциялық емес мақсаттарда тегін пайдалана алады — **қазақ тіліндегі чат-боттар**, машиналық аударма жүйелері немесе интеллектуалды көмекшілер әзірлеу үшін. Қазіргі таңда **KazLLM «қазақстандық GPT»** ретінде аталып, алдағы жылдары осы модель негізінде қазақ тіліндегі цифрлық ортада коммуникацияны жеңілдететін ондаған қолданбаның пайда болатыны күтілуде.

Сонымен қатар 2026 жылға жоспарланған **TilQazyna** интеллектуалды оқыту моделін жасау жобасы қатар жүргізілуде. Бұл — қазақ тілін оқыту мен өңдеуге арналған кешенді жасанды интеллект жүйесі. Аталған модель берілген тақырып бойынша мәтіндер құрастыруға, сөйлемдерді қайта тұжырымдауға, контексті талдауға, автоматты мәтінді қысқарту, грамматикалық және пунктуациялық қателерді түзетуге, фразеологизмдердің мағынасын түсіндіруге, сондай-ақ тар бейінді терминдерді түсінікті тілге аударуға қабілетті болады. Басқаша

айтқанда, **TilQazyna** қазақ тілі бойынша виртуалды оқытушы әрі редактор қызметін атқарады. Бұл модель аясында TilQazyna дауыстық көмекшісі де әзірленіп жатыр. Ол пайдаланушымен мәтін және дауыс арқылы қарым-қатынас жасап, қазақ тілін А1–С1 деңгейлері бойынша үйретуге мүмкіндік береді. 2024 жылы көмекшінің сынақ нұсқасы іске қосылып, қазіргі таңда үш бастапқы деңгейде (А1–В1) оқыту функцияларын жүзеге асыруда.

Мұндай көмекші мобильді қосымшаға немесе мессенджерлерге кіріктірілген жағдайда білім алушымен қазақ тілінде диалог жүргізіп, оның айтылымын түзетуге, қызығушылықтарына сәйкес жаңа сөздер ұсынуға мүмкіндік береді. Нәтижесінде қазақ тілін меңгеру үдерісі неғұрлым дербестендірілген, интерактивті және тиімді бола түседі.

QazGrammar

Qazgrammar
онлайн-платформа

Сөйлеу сапасына арналған тілдік технологиялар. «**Тіл Қазына**» орталығы сонымен қатар жасанды интеллект негізіндегі қолданбалы қызметтерді әзірлеуде. «**Qazgrammar**» жобасы - 2024 жылы іске қосылған қазақ мәтіндерінің сауаттылығын тексеруге

арналған онлайн платформа. Ол кез келген мәтінді жүктеуге мүмкіндік беріп, ондағы қате терілген сөздерді, орфографиялық, грамматикалық және пунктуациялық қателерді автоматты түрде анықтайды және оларды түзетудің балама нұсқаларын ұсынады. Сонымен қатар жүйе жиі қайталанатын сөздерге синонимдер ұсынып, сөйлем құрылымын стилистикалық тұрғыдан жақсарту мақсатында қайта құрастыра алады.

Мәні жағынан **Qazgrammar** кеңінен танымал **Grammarly** сервисінің қазақстандық баламасы, алайда ол қазақ тілінің нормалары мен ерекшеліктеріне бейімделіп әзірленген. 2024 жылдың соңына қарай **Qazgrammar-ның** білім қоры **684 мыңнан** астам сөз қолданысын қамтыды, оның ішінде көнерген және диалект нұсқалар да бар. Бұл тексеру нәтижелерінің жоғары дәлдігін қамтамасыз етеді. Қазіргі уақытта платформаны журналистер, мемлекеттік қызметшілер, студенттер және мемлекеттік тілде сауатты жазуға мүдделі өзге де пайдаланушылар кеңінен қолдануда. Алдағы уақытта **Qazgrammar**-ны мәтіндік редакторлар мен мессенджерлерге кіріктіру жоспарланып отыр, бұл тексерулерді нақты уақыт режимінде жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Тағы бір жоба — **қазақ тілінің ұлттық корпусы (Qazcorpora.kz)**. Бұл жоба 2024 жылы қазақ тілін ғылым тілі ретінде дамыту мақсатында Орталықтың бастамасымен іске қосылды. Аталған онлайн құрал ауқымды мәтіндер корпусына негізделген іздеу жүйесі. Qazcorpora платформасына үш ішкі корпус енгізілген: публицистикалық (газет пен сайт материалдары), ауызекі тіл корпусы (сұхбаттар мен диалогтардың стенограммалары) және ғылыми корпус (диссертациялар мен монографиялар). Қазіргі таңда корпусың жалпы көлемі

18 миллионнан астам сөзқолданысты құрайды. Пайдаланушы (мысалы, лингвист немесе жасанды интеллект әзірлеушісі) белгілі бір сөзді немесе тіркесті іздеп, оның әртүрлі дереккөздердегі нақты қолданыс үлгілерін, стильдік сипатын, жанрын, жарияланған уақытын және басқа да параметрлерін көре алады. Бұл тілдік талдауды жүргізуді және оған негізделген алгоритмдерді әзірлеуді айтарлықтай жеңілдетеді. Сонымен қатар Ғылым және жоғары білім министрлігінің үйлестіруімен ұлттық корпус бойынша параллель жұмыс жүргізілуде. 2024 жылдың соңына қарай бұл корпусның мәтіндік базасы 33 миллион сөзқолданысқа жетіп, жоспарланған мақсатты көлемнің **24,5%**-ын құрады. Бір жыл ішінде көрсеткіш **10%**-ға өсіп, ғылыми, публицистикалық, балаларға арналған және оқу мәтіндерінен тұратын жаңа ішкі корпустар жинақталды.

Ұлттық корпус көптеген қолданбалар үшін (аударма жүйелері, дауыстық көмекшілер және т.б.) іргелі негіз бола алады, ал оны кеңейту **KazLLM** сияқты жобалардың табысты іске асуымен тікелей байланыстырылады.

Ұлттық сөздік қор және терминология. Тілді цифрландырудың маңызды бағыттарының бірі — сөздіктер мен терминологиялық ресурстарды жүйелеу. 2024 жылы «**Тіл-Қазына**» цифрлық моделі қазақ тілінің барлық лексикалық ресурстарын цифрландыру мен

біріктіруге бағытталған Ұлттық сөздік қорды қалыптастыру жұмыстарына кірісті. Бұл жобаның негізгі мақсаты — түсіндірме сөздіктерді, екітілді сөздіктерді, терминологиялық жинақтарды, фразеологиялық сөздіктерді және өзге де лексикалық дереккөздерді біріктіретін бірыңғай цифрлық база құру.

Жоба бірнеше жылға жоспарланған және бұрынғы баспа басылымдарын сканерлеу мен мәтінді тану, деректерді біріздендіру, сондай-ақ пайдаланушыларға қолайлы іздеу интерфейсін әзірлеу жұмыстарын қамтиды. Сонымен қатар жиналатын деректердің жасанды интеллект жүйелерінде қолдануға жарамды болуына ерекше назар аударылуда. Бұл алдағы уақытта қазақ тілінің цифрлық ортада кеңінен қолданылуына және зияткерлік технологиялармен терең интеграциялануына берік негіз болады.

Жобаның міндеттері:

- Әдеби тіл нормаларын сақтау, яғни қазақ тілінің «дұрыс» нұсқасын, оның құрылымын, айтылымы мен емле ережелерін жүйелі түрде бекіту.
- Мәтіндік корпустардың орталықтандырылған жүйесін қалыптастыру — қолданыстағы әртүрлі мәтін корпустарын өзара байланыстырып, олардың бірін-бірі толықтыруын қамтамасыз ету.
- Терминологиялық базаны жаңарту — түрлі салаларда бекітілген терминдерге еркін қолжетімділікті қамтамасыз ету арқылы терминологиялық ала-құлалықтың алдын алу.
- Стандартты құжаттар қорын құру — қазақ тіліндегі іскерлік хаттар, өтініштер, шарттар және өзге де үлгілік құжаттарды әзірлеу, бұл әсіресе мемлекеттік сектор мен қызмет көрсету саласы үшін өзекті.

- Зерттеушілерге арналған құралдар ұсыну — лингвистер мен тіл тарихын зерттеушілерге қажетті деректерді табуға мүмкіндік беретін ірі платформа қалыптастыру.
- Барлық сөйлеу стильдерін қамтитын репрезентативті мәтіндік деректер жиынтығын әзірлеу — көркем әдебиеттен бастап әлеуметтік желілердегі ауызекі стильге дейін.
- Жасанды интеллект модельдерінің дамуына жағдай жасау — оларды оқыту үшін сапалы, таза және құрылымдалған деректермен қамтамасыз ету.

Жоба төрт негізгі компоненттен тұрады: сөздіктер, ұлттық корпус, терминологиялық дерекқор және мәтіндік деректер жиынтығы. Жұмыс толық аяқталған кезде қазақ тілінің бүкіл сөздік қоры цифрлық форматқа көшіріліп, көптілді іздеу мүмкіндігі бар онлайн платформада қолжетімді болады деп күтілуде. Нәтижесінде қоғам үшін Oxford Dictionary немесе Merriam-Webster үлгісіндегі ыңғайлы құрал қалыптасса, ғылым саласы үшін жаңа зерттеулер жүргізуге мүмкіндік беретін ауқымды деректер базасы ұсынылады. Қазақстанның бұл бағытта Ресей, Еуропа елдері мен АҚШ-та жүзеге асырылған ұқсас жобалардың тәжірибесін игеруі елдің мақсат-мүдделерінің жоғары деңгейін және тілдік цифрландыру саласындағы стратегиялық амбициясын айқын көрсетеді.

Бұл қордың элементтері қазірдің өзінде жұмыс істейді:

Termincom

Termincom – офиц. терминологический сайт

[Termincom.kz](https://termincom.kz) – Республикалық терминология комиссиясы мақұлдаған барлық жаңа терминдер жарияланатын

[ресми терминологиялық сайт](https://termincom.kz). Termincom базасында аудармасы мен анықтамасы бар **~350 мың термин жинақталған**, мұнда 6 критерий (тілі, саласы, бекітілген жылы және т.б.) бойынша іздеу мүмкіндігі қарастырылған. Сайтта мамандар мен сарапшылар жаңа терминологиялық ұсыныстарды талқылайтын форум да бар. 2024 жылы комиссия **2650 жаңа терминді** (мұнай және газ, көлік, экономика және т.б. салаларында) мақұлдады, **бұл терминдердің жалпы санын 41 150-ге жеткізді**. Бұл 2022 жылғы көрсеткіштен 15%-ға жоғары, дегенмен бекіту қарқыны 2023 жылмен салыстырғанда сәл төмендеген.

Барлық бекітілген терминдер аудармашылар, журналистер және ғалымдар үшін таптырмас ресурсқа айналған Termincom.kz сайтында жедел орналастырылады.

Sözdikqor

Sozdikqor.kz.

Электронная
словарная база

[Sozdikqor.kz](https://sozdikqor.kz) – жалпы қолданыстағы сөздік қорды, диалект сөздерді, архаизмдерді, ғылыми терминдерді және фразеологиялық бірліктерді қамтитын әмбебап электронды сөздік базасы.

Сөздік жазбаларының, мақалаларының жалпы саны 1,5 миллионнан асады. Іс жүзінде Sozdikqor көптеген сөздіктерді (түсіндірме, екі тілді, фразеологиялық және т.б.) бірыңғай интерфейске біріктіреді.

Ыңғайлы болу үшін мобильді қосымшалар және Telegram боты шығарылды. 2024 жылы Sozdikqor жаңа бөлімдермен, мысалы, жастар сленгінің сөздігімен және әдебиеттен мысалдар келтірілген көнерген сөздер жинағымен толықты. Бұл ресурсты филологтар үшін де, қалың оқырман қауым үшін де пайдалы етеді.

2024 жылғы тіл саясатының нәтижелері мен көрсеткіштері. Аталған шаралардың арқасында қазақ тілін меңгерудің оң динамикасы байқалады. Жыл сайынғы әлеуметтік сауалнамаға сәйкес, Қазақстан халқының мемлекеттік тілді меңгергендер үлесі 81,5%-ға жетті (жылдық көрсеткіш 0,5%-ға өсті). Қазақ тілін В2 деңгейінде меңгерген мемлекеттік қызметшілер үлесінің артуы ерекше маңызды: 2024 жылы олардың саны 4831 адамды (тестілеуден өткендердің 40%-ы) құрады, бұл өткен жылмен салыстырғанда 5%-ға артық. Бұл деректер 2024 жылы 32 мыңнан астам адам қатысқан тілдік құзыреттілікті бағалаудың ұлттық жүйесінің қорытындысы (**ҚАЗТЕСТ**) бойынша алынды. Сондай-ақ іс қағаздарын жүргізуде қазақ тілінің қолданылу аясы кеңейіп келеді: қазақ тіліндегі ресми құжаттар корпусын жинақтау және құжаттарды автоматты түрде аудару жүйелерін әзірлеу жұмыстары жүргізілуде.

Қабылданған шаралардың тиімділігін айқындайтын маңызды көрсеткіштердің бірі — цифрлық ортадағы қазақ тіліндегі контент үлесінің артуы. Локализациялау саласындағы жетістіктер (атап айтқанда, 4.2-бөлімде сипатталған Coursera курстары) мыңдаған жаңа терминдер мен оқу материалдарының пайда болуына ықпал етті. Соның нәтижесінде қазақ тілі бұрын ағылшын тілі басымдыққа ие болған жоғары технологиялар саласында барған сайын кеңінен қолданыла бастады. Ал **KazLLM** және өзге

де жасанды интеллект жобаларының іске қосылуы **қазақ тілінің жаһандық IT-жүйелер үшін «көрінбейтін»** тіл болу мәртебесінен арылуына алғышарттар қалыптастырды. Енді дауыстық көмекшілер, нейрожелілер және кеңсе қосымшалары қазақ тіліндегі мәтінді түсініп, оны генерациялай алады, бұл тілдің бәсекеге қабілеттілігін және қолдану қолайлылығын едәуір арттырады.

Тараушаны қорытындылай келе, **2024 жыл Қазақстан үшін мемлекеттік тілді дамыту мен цифрлық технологияларды ұштастыру бағытында серпінді кезең болғанын атап өтуге болады.**

Қазақ тілін үйренудің қолжетімділігін арттыруға және оны цифрлық кеңістікке (ғылым, әзірлемелер, бағдарламалық қамтамасыз ету) кеңінен енгізуге бір мезгілде қызмет ететін көптеген платформалар, қосымшалар мен жасанды интеллект жүйелері іске қосылды. Мұндай екіжақты тәсіл тіл саясатының орнықтылығын қамтамасыз етеді: бір жағынан, оқытудың ыңғайлы цифрлық құралдары арқылы тілді еркін меңгерген азаматтар саны артып келеді, екінші жағынан, тілдің өзі ХХІ ғасырдың сын-қатерлеріне бейімделіп, жаңа терминдермен толығып, цифрлық ортада «өмір сүруді» үйренуде. Алда әлі де бірқатар міндеттер тұр — жасанды интеллект интерфейстерін қазақ тіліне көшіруден бастап интернеттегі қазақтілді контент үлесін лайықты деңгейге жеткізуге дейін. Дегенмен бұл бағыттағы берік іргетас қазірдің өзінде қаланды.

ҚОРЫТЫНДЫ

2024 жылы Қазақстандағы жоғары білім беру жүйесін цифрландыру үдерісі ауқымды кеңею және озық технологияларға стратегиялық шоғырлану кезеңіне өтті. Есептік кезеңде одан әрі тұрақты өсімге берік негіз қаланды:

- бірыңғай цифрлық инфрақұрылымды қалыптастыру іс жүзінде аяқталды (жоғары оқу орындарының басым бөлігі жоғары жылдамдықты интернетке қосылды, электрондық құжат айналымынан бастап LMS және прокторинг жүйелеріне дейінгі негізгі IT-сервистер енгізілді);
- студенттер мен оқытушылардың тілдік және географиялық кедергілерсіз жаһандық білім беру контентіне (Coursera және өзге платформалар арқылы) қолжетімділігі кеңейтілді;
- білім беру жүйесіне жасанды интеллектті жүйелі түрде кіріктіру басталды (ЖИ бағытындағы жаңа білім беру бағдарламалары, университетаралық стандарт, AI-Sana ұлттық акселерациялық бағдарламасы);
- ұлттық цифрлық білім экожүйесін қалыптастыруға алғашқы қадамдар жасалды: академиялық суперкомпьютерлік кластерден бастап қазақстандық онлайн курстар мен қазақ тіліндегі локализацияланған білім беру өнімдерінің кең ауқымына дейін.
- Сонымен қатар тілдік цифрлық саясаттағы жетістіктерді де ерекше атап өту қажет. Цифрлық платформалар мен жасанды интеллект жобаларының арқасында қазақ тілі онлайн білім беру мен технологиялар саласында лайықты орын ала бастады. Халықаралық курстардың ондағаны қазақ тіліне

бейімделді, алғашқы ұлттық тілдік модель — KazLLM әзірленді, қазақ тіліндегі сауаттылықты тексеру және дауыстық сервистер жасалуда. Бұл Қазақстанның сырттан дайын технологияларды ғана енгізіп қоймай, ұлттық қажеттіліктерге жауап беретін өз цифрлық шешімдерін қалыптастырып отырғанын көрсетеді.

- Негізгі сын-қатерлер. Жүргізілген талдау алдағы жылдары стратегиялық деңгейде шешуді қажет ететін бірқатар жүйелі мәселелерді айқындады:
- Біріншіден, жоғары оқу орындары арасындағы цифрлық теңсіздік сақталуда. Астана мен ұлттық университеттер инфрақұрылым мен кадрлық әлеует бойынша едәуір алға шықса, өңірлік педагогикалық, аграрлық және басқа да жоғары оқу орындары заманауи техника, жоғары жылдамдықты интернет және IT-мамандар тапшылығын сезінуде. Ресурстарды ұтымды әрі теңгерімді бөлмейінше, білім беру сапасының теңдігін қамтамасыз ету қиын.
- Екіншіден, білім беру ұйымдарында білікті IT-кадрлар тапшылығы байқалады. Университеттердегі IT-мамандардың еңбекақысы жекеменшік сектордан төмен болғандықтан, жүйелік әкімшілерді, бағдарламашыларды және деректермен жұмыс істейтін мамандарды ұстап қалу күрделі. Сонымен қатар оқытушылардың бір бөлігі, әсіресе аға буын өкілдері, цифрлық дағдыларды жеткілікті деңгейде меңгермеген және ЖИ құралдарын белсенді қолдануға дайын емес.

- **Үшіншіден**, жоғары оқу орындарының ІТ-ландшафты фрагменттелген күйде қалып отыр. Көптеген университеттер қабылдау комиссиясына, оқу үдерісіне, кітапханаға, кадрлық есепке және өзге бағыттарға арналған бір-бірімен әлсіз ықпалдасқан дербес ақпараттық жүйелерді пайдаланады. Бұл деректердің қайталануына, есептілікті қолмен біріктіруге және ауқымды талдау жүргізудің қиындауына әкеледі.
- **Төртіншіден**, цифрлық бастамалардың қаржылық орнықтылығы толық қамтамасыз етілмеген. Көптеген жобалар біржолғы гранттар, сыртқы инвестициялар немесе пилоттық бюджеттер есебінен іске асырылуда. Коммерциялық бағдарламалық қамтамасыз етуге арналған лицензиялар жыл сайынғы төлемдерді талап етеді, бұл университеттердің бюджетіне елеулі салмақ түсіреді.
- **Бесіншіден**, білім беру мен тіл саясаты тоғысындағы қазақ тіліндегі контенттің көлемі мен сапасын арттыру мәселесі толық шешілмеген. Coursera курстарының аудармалары мен жаңа курстарға қарамастан, көптеген ғылыми және техникалық материалдар әлі де мемлекеттік тілде қолжетімсіз. Бұл қазақ тіліндегі цифрлық оқытудың дамуын да, жасанды интеллект

технологияларының жетілуін де тежейді, себебі ЖИ үшін қазақ тіліндегі ауқымды деректер қажет.

Сондай-ақ жаңа тәжірибелерді институционалдық тұрғыдан ұзақ мерзімге бекіту аса маңызды. Бұған ЖАОК нәтижелерін оқу жоспарларында танудан бастап, жедел жаңарып отыратын терминологияны бекітетін комиссиялардың үздіксіз жұмысын қамтамасыз етуге дейінгі міндеттер жатады.

Аталған бағыттарды іске асыру Қазақстанға «жекелеген компоненттерді цифрландыру» кезеңінен жоғары білім берудің біртұтас цифрлық экожүйесін қалыптастыру кезеңіне көшуге мүмкіндік береді. Мұндай экожүйе аясында жоғары оқу орындары орналасқан өңіріне немесе бейініне қарамастан ортақ платформалар мен стандарттар арқылы өзара байланысып, ресурстар мен деректерді бірлесе пайдаланады, ал студенттер оқу мен кәсіби дамуға шынайы тең мүмкіндіктерге ие болады. Ұзақ мерзімді перспективада жоғары білім берудің цифрлық экожүйесі цифрлық экономика жағдайында тиімді еңбек етіп, шығармашылық әлеуетін іске асыра алатын, сонымен қатар ұлттық бірегейлік пен мәдени құндылықтарды сақтай білетін бәсекеге қабілетті адами капиталды қалыптастырудың берік іргетасына айналады.

5-тарау.

**Жоғары білім беру
инфрақұрылымы:** жайлы
студенттік орта үшін жаңа
шешімдер

Жоғары оқу орындарының инфрақұрылымын дамыту – білім беру сапасын қамтамасыз етудің және қазақстандық университеттердің бәсекеге қабілеттілігін арттырудың ажырамас бөлігі. Ыңғайлы және функционалды білім беру ортасы оқу бағдарламаларын сәтті меңгеруді ғана емес, сонымен қатар тұрақты студенттік өмірді, академиялық ұтқырлықты, мәдениетаралық интеграцияны және әлеуметтік бейімделуді де қамтамасыз етеді.

Соңғы жылдары Қазақстан жоғары оқу орындарының инфрақұрылымын жаңғыртуға жүйелі тәсілді енгізіп келеді. Елімізде студенттік жатақханаларды салуға және жөндеуге, жайлылық

стандарттарын жақсартуға, ерекше білім беру қажеттіліктері бар студенттер үшін тұру жағдайларын жасауға және білім беру, ғылыми-зерттеу және әлеуметтік инфрақұрылымды біріктіретін заманауи университет кампустарын дамытуға ерекше назар аударылуда.

Жоғары білім берудегі инфрақұрылымдық жобалар мемлекеттік инвестициялар, мемлекеттік-жекеменшік серіктестік және халықаралық ынтымақтастық арқылы жүзеге асырылуда. Бұл шаралар елдің стратегиялық әлеуметтік-экономикалық даму мақсаттарына және жоғары білім берудегі жаһандық үрдістерге сәйкес келетін тұрақты университет экожүйесін құруға бағытталған.

5.1. Жатақханаларды салу және жаңғырту: тенденциялар (үрдістер) мен іске асыру тетіктері

Студенттерді сапалы және қолжетімді тұрғын үймен қамтамасыз ету – жоғары білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі басымдығы. Бұл жұмыс Мемлекет басшысының 2022 жылғы 1 қыркүйектегі «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» атты Жолдауында белгіленген міндеттерге сәйкес жүргізілуде. Астанада барлық мүдделі тараптардың күш-жігерін үйлестіру үшін студенттік жатақханалар салу жөніндегі мамандандырылған жобалық фронт-офис құрылды. Оған мемлекеттік органдардың, жоғары оқу орындарының және жеке инвесторлардың өкілдері біріктірілген.

2019-2024 жылдар аралығында елдегі студенттік тұрғын үй тапшылығын шешу

үшін айтарлықтай жұмыстар атқарылды. Осы кезеңде барлығы 271 жатақхана пайдалануға берілді [41], бұл қосымша 62 045 төсек-орын құруға мүмкіндік берді. Салыстырмалы түрде айтсақ, 2008-2018 жылдар аралығында небәрі 9 000 орын ғана ашылған болатын.

Осы шаралардың арқасында жалпы орын тапшылығы 2019 жылы 14 873-тен 2024 жылы 2488-ге дейін төмендеді. Соңғы екі жылдың нәтижелері ерекше әсерлі болды: 2023 жылы 1 170 орындық сегіз жатақхана, ал 2024 жылы 4 200 орындық тағы жеті жатақхана салынды. 2024 жылы барлығы 40 жатақхана пайдалануға берілді, оның 32-сі жаңадан салынған (9 555 орын) және 8-і реконструкция арқылы салынған (1 524 орын).

**СПРАВЕДЛИВОЕ
ГОСУДАРСТВО**
ЕДИНАЯ НАЦИЯ.
БЛАГОПОЛУЧНОЕ ОБЩЕСТВО

2022

ПОСЛАНИЕ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

1/9/2022

Студенттік тұрғын үй құрылысына заманауи тәсілдің маңызды аспектісі жаңа жайлылық стандарттарын енгізу болды.

2024 жылы пайдалануға берілген 11 000 кеңістіктің 2180-і, соның ішінде коворкинг аймақтары, кітапханалар, спорт залдары және басқа да заманауи қолайлылықтар жоғары стандарттарға сай жабдықталған. Мұндай нысандарға мыналар жатады:

420
орын

Нархоз университетінің
жатақханасы

382
орын

А.Н. Гумилев атындағы
ЕҰУ студенттері үшін
«Bastau Damu KZ» ЖШС

1 200
орын

М. Қозыбаев атындағы
Солтүстік Қазақстан
университеті

360
орын

Алматыдағы «АдЭлина»
ЖШС

100
орын

Астанадағы «Жарқын
Construction» ЖШС
(Astana IT University)

100
орын

Қаскелеңдегі «QRE»
ЖШС (SDU)

Бұл студенттердің, соның ішінде 2024 жылы саны 31 432 адамға жеткен шетелдік студенттердің де артып келе жатқан сұраныстарына сәйкес келеді. Атап айтқанда, биыл алғаш рет Азия елдерінен келген студенттер саны ТМД елдерінен келген студенттер санынан асып түсті.

Ірі көлемді студенттік тұрғын үй құрылысы жобаларын жүзеге асыру үшін мемлекеттік-жекеменшік серіктестік белсенді түрде қолданылады.

Сәтбаев университеті (Satbayev University) үшін 5 900 жаңа орын дайындау жобасы аясында Азия даму банкімен жасалған ынтымақтастық бұған жарқын мысал бола алады.

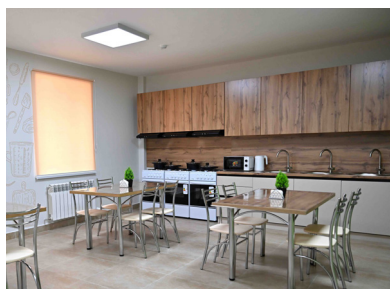
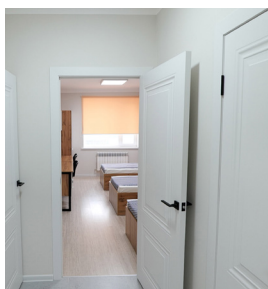
Бағдарламалық МЖӘ (мемлекеттік-жекеменшік әріптестік) тетігіне сәйкес, жобаны жоғары оқу орны (30%-ға дейін) және жеке инвестор (70%-ға дейін) бірлесіп қаржыландыруы қарастырылған. Бұл ретте инвестиция мемлекеттік тапсырыс арқылы 6 жыл ішінде қайтарылады, сондай-ақ нысанның 15%-ға дейінгі бөлігі коммерциялық үй-жайлар ретінде пайдалану үшін жеке инвесторға беріледі.

Жергілікті билік органдары да айтарлықтай қолдау көрсетуде: Астана мен Алматы әкімдіктері университеттерге жалпы ауданы 100 гектардан асатын жер учаскелерін бөліп берді және құрылыс төлемдерін 18%-ға, ал қайта құру төлемдерін 98%-ға арттырды.

Құрылыс төлемдері аймақтар мен Астанада 195 АЕК (2024 жылы 720 000 теңге), ал Алматыда (жылына бір студентке) 230 АЕК (849 000 теңге)

болды. Реконструкция төлемдері Астана мен Алматыда 182 АЕК, ал басқа аймақтарда 47 АЕК құрайды.

Соңғы жылдары салынған ең маңызды нысандардың ішінде А.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің **2 656 орындық** жатақханасын ерекше атап өткен жөн.

Бұл – жалпы ауданы **51 401** шаршы метрді құрайтын Қазақстандағы ең ірі студенттер жатақханасы. Мұнда инклюзивті тұру жағдайлары қарастырылған: 32 төсек-орын мүмкіндігі шектеулі жандар үшін бейімделген. Сондай-ақ жатақханада магистранттар мен докторанттар да тұрады.

М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінің базасындағы Аризона университетінің филиалы үшін **1 200** орындық жатақхананың салынуы тағы бір маңызды жоба болды — бұл еліміздің солтүстік өңіріндегі ең ірі студенттік тұрғын үй кешені [41а].

2025 жылы жалпы саны 3400 орындық тағы 7 жатақхана пайдалануға беріледі деп жоспарлануда, бұл елордадағы студенттік тұрғын үй тапшылығын толығымен жояды. Медицина университеті, Astana IT University және Ұлттық спорт университеті сияқты жоғары оқу орындарына арналған нысандарға ерекше көңіл бөлінеді. Астанада 400 орындық ЕҰУ жатақханасын, 1000 орындық Политехникалық колледж жатақханасын, 500 орындық Астана IT университеті жатақханасын және 450 орындық Медициналық университет жатақханасын салу жоспарлануда.

Жаңа кампустар үшін жер телімдері бөлініп қойды:

- ЕҰУ — 58 га,
- Astana IT University — 7 га,
- Медицина университеті — 3,2 га,
- Esil University — 0,2 га,
- Coventry University Kazakhstan — 7,9 га,
- Педагогикалық университет — 20 га.

5.2. Академиялық кампус жобалары: тәжірибе, бастамалар және болашақ дамулар

Қазіргі заманғы академиялық кампустардың құрылуы Қазақстандағы жоғары білім берудің дамуындағы жаңа кезеңді белгіледі. Астана бүкіл елден және шетелден келген ондаған мың студенттің басын қосатын, жоғары оқу орындарының **34 филиалын** біріктіретін маңызды академиялық және зерттеу орталығы ретінде танылуда.

Бұл саладағы ең ауқымды жобалардың бірі – Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің жаңа кампусы ЕҰУ-қалашығын (ЕҰУ-град) құру. Бұл ауқымды жоба **58 гектар** аумақты игеруді қарастырады, онда оқу корпустары, ғылыми орталықтар, жатақханалар мен әлеуметтік инфрақұрылым орналасады. Салынып жатқан нысандардың жалпы ауданы 350 000 шаршы метрді құрайды, ал мұнда білім алатын студенттер саны **12 000 адамға** жетеді. Жобаға **14 оқу ғимараты** (115 000 шаршы метр), **600 мың сақтау бірлігіне** арналған кітапхана (19 мың шаршы метр), **технопарк** (6 700 шаршы метр), **7000 орындық 26 жатақхана** және **96 адамға арналған қызметкерлердің тұрғын үй блоктарын** (таунхаустар) салу кіреді.

206 171 шаршы метрлік алаңда орналасатын Ұлттық спорт университетінің жобасы да маңызды.

Бұл бірегей білім беру кластеріне 2000 студентке арналған оқу ғимараттары және 1500 орындық екі жатақхана кіреді. Университеттің ерекшелігі — оның спорт индустриясы үшін кадрлар даярлауға, атап айтқанда: жаттықтырушыларды, спорт менеджерлерін, дәрігерлерді, биомеханиктерді және басқа да мамандарды оқытуға мамандануы болмақ.

Халықаралық ынтымақтастықты кеңейту академиялық инфрақұрылымды дамытудың маңызды бағытына айналды. Мұндай тәсілді сәтті іске асырудың мысалы ретінде Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінің базасында Аризона университеті филиалының құрылуын атап өтуге болады. Бұл жоба өңірде халықаралық білім беру стандарттарын қолдануға ғана емес, сонымен қатар **1 200 орындық** заманауи

жатақхананың салынуына да септігін тигізді.

Алдағы жылдары студенттік кампустарда жаңа жайлылық стандарттарын енгізу жұмыстары жалғасады. Жоспарларға ақылды технологияларды белсенді пайдалану, өзін-өзі дамыту және демалу үшін мамандандырылған аймақтарды құру және консорциумдар құру арқылы университетаралық инфрақұрылымды дамыту кіреді. Бұл шаралар ресурстарды пайдалануды оңтайландырады және студенттер мен оқытушылар арасындағы пәнаралық өзара әрекеттесуге жағдай жасайды.

2019 жылдан 2024 жылға дейін Қазақстан ЖОО-да 21 оқу-әкімшілік ғимараты пайдалануға берілді. Құны 240 миллиард теңгені құрайтын ҚазҰУ-қалашығы кампусының жобасы 2024 жылы басталды. Жобалау-сметалық құжаттаманы 2025 жылдың төртінші тоқсанында аяқтау жоспарлануда, ал құрылыс 2029 жылға қарай аяқталады деп күтілуде. Кампус 32 000 студентке арналған, жалпы құрылыс ауданы 370 000 шаршы метр және алаңы 72,4 гектар.

Жоғары білім беруде ауқымды инфрақұрылымдық жобаларды жүзеге асыру студенттердің оқуына, зерттеуіне және жеке дамуына қолайлы орта жасауға бағытталған. Мемлекеттік қолдауды, жеке инвестицияларды және халықаралық ынтымақтастықты біріктіретін кешенді тәсіл Қазақстанға студенттердің тұрғын үйге деген ағымдағы қажеттіліктерін шешуге ғана емес, сонымен қатар ең үздік халықаралық стандарттарға сай келетін жоғары білім берудің ұзақ мерзімді дамуының негізін қалауға мүмкіндік береді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Развитие инфраструктуры высшего Казахстанадағы жоғары білім беру инфрақұрылымының дамуы студенттік жатақханаларды салу мен жаңғыртуды да, заманауи академиялық қалашықтарды қалыптастыруды да қамтитын жүйелі әрі кешенді тәсіл екенін көрсетіп отыр. Соңғы бес жылда студенттік жатақханалардағы орындардың тапшылығы 2019 жылы шамамен 15 000-нан 2024 жылы шамамен 2500-ге дейін айтарлықтай азайды. Елордада бұл тапшылықты 2025 жылға қарай толығымен жою жоспарлануда. Сонымен қатар, тек сандық көрсеткіштерге ғана емес, сонымен қатар жайлылықты арттыру, инклюзивті орта және заманауи әлеуметтік инфрақұрылым стандарттарын енгізуге сияқты сапаға да баса назар аударылады.

ЕҰУ-қалашық, ҚазҰУ-қалашық және Ұлттық спорт университетінің кампусы сияқты ірі жобалар оқу, ғылыми-зерттеу, тұрғын үй және рекреациялық аймақтарды біріктіретін

интеграцияланған университеттік экожүйелерді қалыптастыруға бағытталған стратегиялық ауысуды көрсетеді. Бұл бастамаларды іске асыруда мемлекеттік-жекеменшік әріптестік, әкімдіктердің қолдауы және шетелдік университеттермен де, халықаралық қаржы институттарымен де өзара іс-қимылды қамтитын халықаралық ынтымақтастық маңызды рөл атқарады.

Жаңа стандарттарды, smart-технологияларды қолдану, өзін-өзі дамыту аймақтарын және университетаралық инфрақұрылымды құру Қазақстан ЖОО-лардың әлемдік білім беру нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін ұзақ мерзімді арттыру үшін алғышарттар қалыптастырады. Тұтастай алғанда, іске асырылып жатқан шаралар елдің тек Қазақстан өңірлерінен ғана емес, сонымен қатар шетелдік білім алушылардың да айтарлықтай санын тарта алатын, дамып келе жатқан академиялық хаб ретіндегі позициясын нығайтады.

6-тарау.

**Жоғары және жоғары оқу
орнынан кейінгі білім беруді
халықаралықтандыру
(интернационалдандыру)**

6.1. Студенттер мен оқытушылардың академиялық ұтқырлығы

Шетелдік университеттерде оқуға ниет білдірген қазақстандық студенттер саны қазақстандық университеттерде оқитын шетелдік студенттер санынан асып түседі. Демек, академиялық ұтқырлықты ұсынатын университеттер саны (53) сыртқа шығатын университеттер санынан (92) 1,5 есе аз.

Баратын аймақтарға келетін болсақ, шетелдік студенттердің негізгі көзі болып қала беретін ТМД-ның маңыздылығы ерекше атап өтіледі. 2024 жылы сыртқы (шығыс) академиялық ұтқырлықтың негізгі үлесі **Польшаға – 15% (691 адам)**, ал ішкі (кіріс) академиялық ұтқырлықтың негізгі үлесі **Қырғызстанға – 34% (411 адам)** тиесілі.

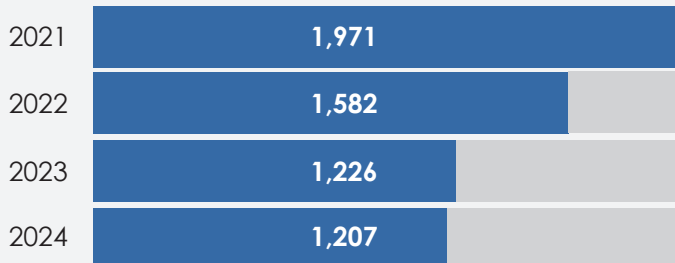
Қаржыландыру көздеріне келетін болсақ, көп жағдайда қазақстандық және шетелдік студенттер серіктестер арасындағы өзара алмасу бағдарламалары арқылы немесе өз қаражаттары арқылы оқиды.

Шетелдік студенттердің академиялық ұтқырлығы (ішкі (кіріс) ұтқырлығы)

Қазақстан ЖОО-ның (103 азаматтық ЖОО) деректері бойынша, 2017-2024 жылдарға арналған Қазақстанның академиялық ұтқырлық бағдарламасына қатысқан шетелдік студенттердің жалпы саны **8143 адамды** құрады (6.1.1-сурет).

6.1.1-сурет.

Шетелдік студенттердің академиялық ұтқырлығы, адам

6.1.1-кесте.

2021-2024 жылдарға арналған ішкі және сыртқы (кіріс және шығыс) академиялық ұтқырлық бойынша студенттер саны

АкМ түрі / жылы	2021	2022	2023	2024
Кіріс мобильділігі	1971	1582	1226	1207
Шығу мобильділігі	3246	3613	4426	4416

2024 жылы шетелдік студенттердің академиялық ұтқырлық деңгейі **1207** болды,
■ **онлайн** – **217** чел. (18%),
■ **офлайн** – **990** чел. (82%).

2023 жылмен салыстырғанда студенттер саны 2%-ға немесе 19-адамға азайды (2023: 1226).

Биылғы жылы Қазақстанның 6 ЖОО шетелдік студенттерге арналған онлайн академиялық ұтқырлықты енгізді. (6.1.2-кесте).

- Биыл **53 ЖОО** академиялық ұтқырлық бағдарламалары бойынша шетелдік студенттерді қабылдады, оның ішінде:
- **Ұлттық ЖОО** – 1-інің 8-і
 - **мемлекеттік КЕАҚ** – 29-ының 17-сі
 - **жекеменшік** – 44-інің 16-сы
 - **АҚ** – 16-ның 11-і
 - **халықаралық** – 1-еуінің 1-і

(Толық ақпарат 1-қосымшада берілген)

Академиялық ұтқырлық бағдарламалары бойынша келген білім алушылардың жалпы саны [42].

6.1.2-кесте.
ҚР ЖОО мен даярлау бағыттары бөлінісіндегі шетелдік білім алушылардың онлайн-академиялық ұтқырлығы

Университеттің атауы

Алматы технологиялық университеті

Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университеті

С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті

Абай атындағы ҚазҰПУ

Қарағанды медициналық университеті

Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті

Оқу саласы бойынша студенттер саны

Бизнес, басқару және құқық – 29, Жаратылыстану ғылымдары – 5, Машина жасау, өндіріс және құрылыс салалары – 62, Қызметтер – 27

Бизнес, басқару және құқық – 2

Машина жасау, өндіріс және құрылыс салалары – 26

Педагогикалық ғылымдар – 6

Денсаулық сақтау – 30

Бизнес, басқару және құқық – 13, АКТ – 17

Ұтқырлық түрлері бойынша:

■ **академиялық кредиттік ұтқырлық** – **1153** адамды.

■ **жазғы мектептер** – **14** адамды.

■ **ғылыми тағылымдамалар мен тәжірибелер** – **40** адамды құрайды.

Келу аймақтары бойынша: 2024 жылы Қазақстан ЖОО-да

■ **ТМД елдерінің** **788** адам (7 ел),

■ **Оңтүстік-Шығыс Азиядан** **181** адам (10 ел),

■ **Еуропадан** **221** адам (25 ел),

■ **АҚШ-тан** **10** адам,

■ **Таяу Шығыстан** **2** адам

■ **Африкадан** **5** адам білім алды.

(Толық ақпарат 2-қосымшада берілген)

Қазақстанның жоғары оқу орындарында білім алғысы келетіндердің ең көп саны жыл сайын **ТМД** елдеріне тиесілі – **788** адам. (2023 ж. – **1226** адамның **704-і**).

Өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда Қырғызстаннан келген студенттер саны айтарлықтай өсті.

2024 жылы **Қырғызстан** ТМД бойынша **411** студент жіберіп, (2023 жылы – **215**) көш бастап тұр.

■ **Әзірбайжан** (2023 ж. – **0**, 2024 ж. – **6**)

■ **Армения** (2023 ж. – **0**, 2024 ж. – **2**) ЖОО-нан оқуға ниет білдірген студенттер саны артты.

■ **Ресейден** (2023 ж. – **264**, 2024 ж. – **219**)

■ **Өзбекстаннан** (2023 ж. – **167**, 2024 ж. – **59**) келген студенттер саны сәйкесінше 17% және 65%-ға азайды.

2017 ж. бастап Қазақстан ЖОО ұтқырлық бағдарламалары арқылы ТМД ЖОО-нан барлығы **5255** студентті қабылдады. (6.1.3-кесте)

6.1.3-кесте.

ТМД елдері бөлінісіндегі шетелдік білім алушылардың академиялық ұтқырлығы, адам

Ел	2021	2022	2023	2024
Әзірбайжан	48	-	-	6
Армения	16	-	-	2
Беларусь	-	22	8	13
Қырғызстан	326	315	215	411
Ресей	696	590	264	219
Тәжікстан	134	41	50	78
Түркіменстан	-	-	-	-
Өзбекстан	498	112	167	59
Барлығы	1718	1080	704	788

6.1.4-кесте.

Оңтүстік-Шығыс Азия елдері бөлінісіндегі шетелдік білім алушылардың академиялық ұтқырлығы, адам

Ел	2021	2022	2023	2024
Бангладеш	-	-	-	-
Вьетнам	-	-	-	9
Гонконг	-	-	-	-
Үндістан	-	3	-	-
Индонезия	-	50	-	2
Қытай	61	157	111	114
Малайзия	6	3	3	6
Моңғолия	-	-	-	1
Пәкістан	-	-	-	3
Сингапур	-	4	4	3
Тайланд	-	-	-	7
Оңтүстік Корея	14	17	19	14
Жапония	9	6	57	22
Барлығы	90	240	194	181

Оңтүстік-Шығыс Азия елдерінің ішінде өз студенттерін жіберу бойынша **Қытай** көш бастап тұр – **114** адам. Сонымен қатар **Вьетнам** (**9** адам) және **Тайланд** (**7** адам) студенттері тарапынан да қызығушылық байқалады.

6.1.5-кесте.
Еуропа елдері бөлінісіндегі шетелдік студенттердің академиялық ұтқырлығы, адам

Ел	2021	2022	2023	2024
Австрия	1	-	-	1
Бельгия	-	2	3	3
Болгария	-	-	-	1
Ұлыбритания	-	-	26	21
Венгрия	-	1	1	4
Германия	3	5	37	19
Грузия	-	2	-	-
Дания	-	-	-	10
Испания	1	-	2	2
Италия	-	3	2	7
Латвия	-	2	-	1
Литва	-	1	1	1
Нидерланды	-	7	2	1
Норвегия	-	-	2	2
Польша	2	8	18	18
Румыния	3	3	2	3
Сербия	-	-	-	1
Словакия	-	20	5	1
Словения	-	2	1	2
Түркия	52	28	21	23
Украина	-	24	21	27
Финляндия	1	-	-	-
Франция	24	18	34	51
Хорватия	-	-	-	1
Чехия	3	7	2	17
Швейцария	-	15	4	3
Швеция	-	4	4	1
Барлығы	90	152	188	221

190

2017 ж. бастап қазақстандық ЖОО академиялық ұтқырлық арқылы **Оңтүстік-Шығыс Азия** елдерінің ЖОО-нан барлығы **1432** студентті қабылдады. (6.1.4-кесте)

Еуропа елдерінің талдауына сәйкес,
■ **Дании** (2023 ж. – **0**, 2024 ж. – **10**)
■ **Франции** (2023 ж. – **34**, 2024 ж. – **51**)
ЖОО-нан келген тілек білдірушілердің саны айтарлықтай өсті.

■ **Чех** студенттерінің Қазақстан ЖОО-ында оқуға деген қызығушылығы да назар аударарлық (2023 ж. – **2**, 2024 ж. – **17**).

Уменьшилось колич. обучающихся из:
■ **Ұлыбританиядан** (2023 ж. – **26**, 2024 ж. – **21**),
■ **Германиядан** (2023 ж. – **37**, 2024 ж. – **19**)
■ **Словакиядан** (2023 ж. – **5**, 2024 ж. – **1**).

2017 жылдан бастап қазақстандық ЖОО академиялық ұтқырлық аясында еуропалық ЖОО-дан барлығы **972** студентті қабылдады. (6.1.5-кесте)

Осылайша,
■ **Еуропа** елдерінен Қазақстанда оқитын студенттердің ең көп саны Франциядан – **51** адам,
■ Азия елдерінен – **Қытайдан** (**114** адам),
■ ТМД елдерінен – **Қырғызстаннан** (**411** адам),
■ **АҚШ-тан** – **10** адам болды (6.1.6-кесте)

Қаржыландыру көздері бөлінісінде білім алушылардың ең көп саны:
■ **жоғары оқу орындары арасындағы өзара алмасу есебінен** – **855** адам,
■ **білім алушылардың өз қаражаты есебінен** – **126**,
■ **жіберуші тараптың есебінен** – **188**,
■ **қазақстандық университеттің қаражаты есебінен** – **17**
■ **халықаралық гранттар** (Эразмус+, DAAD, Орхун, Түркия Елшілігінің бағдарламасы, РФ стипендиясы) **есебінен** – **21** адам білім алды.

Шетелдік студенттердің көпшілігі «Бизнес, басқару және құқық» саласында – **269** адам, ең азы «Жаратылыстану ғылымдары» саласында – **20** адам білім алды.

01 | Педагогикалық ғылымдар – 197

адам. (ҮЗДІК 3 ел: Ресей – 98 адам, Қырғызстан – 45 адам, Қытай – 30 адам).

02 | Гуманитарлық ғылымдар және өнер

– **230** адам. (ҮЗДІК 3 ел: Қырғызстан – 75 адам, Қытай – 35 адам, Ресей – 33 адам)

03 | Әлеуметтік ғылымдар – 65 адам.

(ҮЗДІК 3 ел: Қырғызстан – 14 адам, Ресей Федерациясы – 12 адам, Түркия – 11 адам).

04 | Бизнес, менеджмент және құқық –

269 адам. (ҮЗДІК 3 ел: Қырғызстан – 129 адам, Франция – 40 адам, Ресей – 24 адам).

05 | Жаратылыстану ғылымдары – 20

адам. (ҮЗДІК 3 ел: Қырғызстан – 9 адам, Қытай – 5 адам, Ресей – 3 адам).

06 | АКТ – 45 адам. (ҮЗДІК 3 ел: Украина

– 17 адам, Тәжікстан – 12 адам, Қырғызстан – 9 адам).

07 | Машина жасау, өңдеу және

құрылыс салалары – 122 адам.

6-тарау.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруді халықаралықтандыру (интернационалдандыру)

6.1.7-кесте.

2021-2024 жылдар кезеңіндегі қазақстандық студенттердің академиялық ұтқырлығы, адам

	2021	2022	2023	2024
Мемл. бюджет	350	516	557	539
Бюджеттен тыс	2896	3097	3901	3877
Барлығы	3246	3613	4458	4416

(Қырғызстан – 74 адам, Ресей – 35 адам, Өзбекстан – 7 адам).

08 | Ауыл шаруашылығы ғылымдары – 33 адам. (Қытай – 32 адам)

09 | Ветеринария ғылымы – 0 адам.

10 | Денсаулық сақтау және әлеуметтік

қамсыздандыру (медицина) – 186

адам. (ҮЗДІК 3 ел: Ресей – 70 адам, Өзбекстан – 20 адам, Қырғызстан – 19 адам).

11 | Қызмет – 40 адам. (Қырғызстанды қоса алғанда – 37 адам).

Университеттер шетелдік студенттер үшін академиялық ұтқырлықты жүзеге асырудағы негізгі проблемалық мәселелер қазақстандық виза алу және қазақстандық және шетелдік ЖОО-ның

6.1.6-кесте

Шетелдік студенттердің аймақ бойынша академиялық ұтқырлығы, адам

Жыл	Аймақ						Барлығы
	Еуропа	ТМД	ОША	Америка	Таяу Шығ.	Африка	
2021	90	1718	90	73	-	-	1971
2022	152	1080	233	115	-	2	1582
2023	188	704	194	130	8	2	1226
2024	221	788	181	10	2	5	1207
Барлығы	651	4290	698	328	10	9	

6.1.8-кесте

ҚР ЖОО мен даярлау бағыттары бөлінісіндегі қазақстандық білім алушылардың онлайн академиялық ұтқырлығы

ЖОО атауы	Оқу саласы бойын-ша студенттер саны
Астана ІТ университеті	АКТ – 1
Алматы гуманитарлық-экономикалық университеті	Білім беру ғылымдары – 8, Әлеуметтік ғылымдар – 1, Бизнес, басқару және құқық – 4
Алматы технологиялық университеті	Гуманитарлық ғылымдар және өнер – 8, Бизнес, басқару және құқық – 30, Жаратылыстану ғылымдары – 7, Инженерия, өндіріс және құрылыс – 62, Қызмет көрсету саласы – 28
О.А. Байқоңыров атындағы Жезқазған университеті.	Бизнес, басқару және құқық – 2
Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университеті	Білім беру ғылымдары – 10, Бизнес, басқару және құқық – 7, АКТ – 2, Инженерия – 24, Қызмет көрсету – 4
М. Оспанов атындағы Батыс Қазақстан медициналық университеті	Денсаулық сақтау – 26
А.Б. Гончаров атындағы Қазақ автомобиль және жол институты	Әлеуметтік ғылымдар – 2
С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті	Машина жасау, өндіріс және құрылыс салалары – 31
Қ.И. Сәтпаев атындағы Қазақ ұлттық зерттеу техникалық университеті	Инженерия – 9
Қазақстан инновациялық және телекоммуникациялық жүйелер университеті	Бизнес, басқару және құқық – 6, АКТ – 6, Инженерия, өндіріс және құрылыс салалары – 5
Абай атындағы ҚазҰПУ	Педагогикалық ғылымдар – 9
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті	Педагогикалық ғылымдар – 11, Бизнес, басқару және құқық – 42, Жаратылыстану ғылымдары – 12
Ш. Есенов атындағы Каспий технология және инженерия университеті	Педагогикалық ғылымдар – 7, Бизнес, басқару және құқық – 28, АКТ – 1
Мирас университеті	Педагогикалық ғылымдар – 39, Гуманитарлық ғылымдар және өнер – 3, Бизнес, басқару және құқық – 19, АКТ – 9
КИМЭП университеті	Әлеуметтік ғылымдар – 1

академиялық күнтізбелері арасындағы сәйкессіздік деп санайды [42].

Қазақстандық студенттердің академиялық ұтқырлығы (сыртқы (шығыс) ұтқырлығы)

4 жыл ішінде (2021 жылдан бастап) академиялық ұтқырлық бағдарламасына қатысқан қазақстандық студенттердің жалпы саны **15 733** адамды құрады. (6.1.7-кесте)

Қаржыландыру көздеріне келетін болсақ, 4 жыл ішінде (2021-2024) академиялық ұтқырлық арқылы мемлекеттік бюджет есебінен **1962** қазақстандық студент, ал бюджеттен тыс қаражат есебінен **13 771** қазақстандық студент оқыды.

2024 жылы 92 ЖОО қазақстандық студенттерге арналған академиялық ұтқырлық бағдарламасын енгізді. 2023 жылмен салыстырғанда ЖОО саны 1%-ға өсті (2023 жылы – **91** ЖОО). Күнтізбелік жылдың басымен салыстырғанда олардың саны 4%-ға өсті (2023 жылдың бірінші жартысында – **89** ЖОО). (Толық ақпарат 3-қосымшада берілген).

2024 жылы **шетелдік университеттерде 4416** студент оқыды, бұл алдыңғы жылмен салыстырғанда 1%-ға төмен (2023: **4458**). Олардың **464-і онлайн**, ал **3952-сі офлайн** режимінде оқыды.

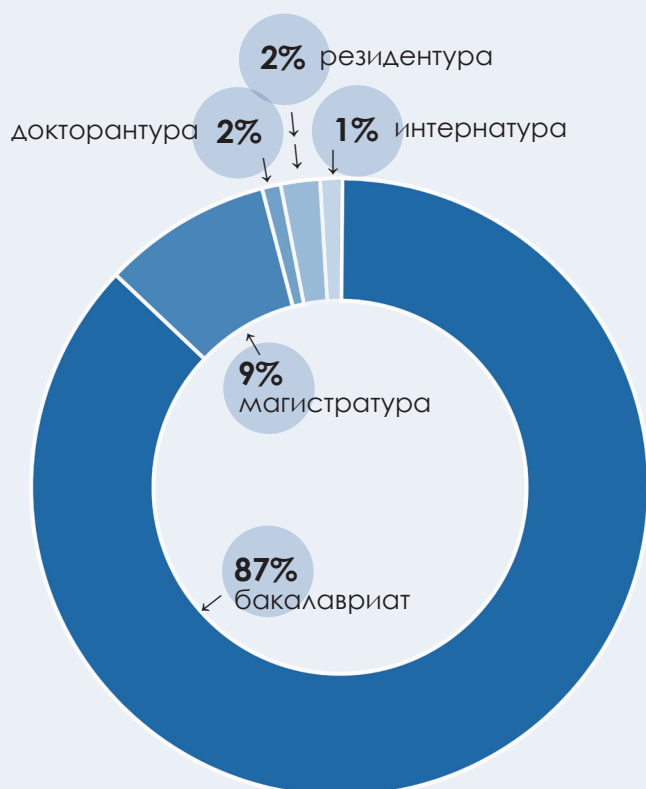
Биылғы жылы Қазақстанның **15 ЖОО** қазақстандық білім алушылар үшін онлайн академиялық ұтқырлықты енгізді. (6.1.8-кесте)

Қазақстандық студенттер негізінен кредиттік академиялық ұтқырлық арқылы – **4100** адам, қос дипломды және бірлескен білім беру бағдарламалары арқылы – **83** адам, қысқы және жазғы мектептер арқылы – **60** адам, сондай-ақ практикалық оқыту мен тағылымдамадан өту арқылы – **173** адам оқуларын аяқтады.

Білім деңгейлері бөлінісінде академиялық

6.1.2-сурет.

Білім беру деңгейі бөлінісінде академиялық ұтқырлықтағы студенттердің үлесі, адам

6.1.9-кесте.

Еуропа елдері бөлінісінде қазақстандық студенттердің академиялық ұтқырлығы, адам

Ел	2021	2022	2023	2024
Австрия	8	23	14	9
Бельгия	6	24	41	15
Болгария	54	49	15	9
Ұлыбритания	14	15	19	37
Венгрия	9	37	35	69
Германия	143	135	177	193
Греция	8	4	6	6
Грузия	-	4	9	9
Дания	-	-	2	6
Израиль	-	4	-	-
Испания	32	33	50	46
Италия	27	44	52	62
Кипр	-	5	10	5
Латвия	46	64	38	46
Литва	72	85	93	58
Лихтенштейн	1	-	-	1
Монако	-	-	1	-
Нидерланды	10	24	11	10
Норвегия	1	4	5	3
Польша	371	439	668	691
Португалия	-	12	2	1
Румыния	22	28	18	24
Солтүстік Кипр	-	-	5	3
Сербия	1	3	-	1
Словакия	4	9	6	15
Словения	3	10	7	11
Түркия	91	482	619	792
Украина	235	6	6	9
Финляндия	4	1	5	2
Франция	55	101	117	112
Хорватия	4	4	3	12
Чехия	5	45	55	85
Швеция	6	1	-	8
Швейцария	-	-	2	4
Эстония	-	2	2	6
Барлығы	1282	1695	2143	2360

6.1.10-кесте.

ТМД елдері бөлінісінде қазақстандық студенттердің академиялық ұтқырлығы, адам

Ел	2021	2022	2023	2024
Әзірбайжан	33	43	42	72
Армения	-	1	-	-
Беларусь	1	21	6	15
Қырғызстан	84	127	243	191
Молдова	-	-	-	-
Россия	1459	1146	857	594
Тәжікстан	33	9	156	1
Өзбекстан	202	255	598	529
Барлығы	1812	1602	1902	1402

6.1.11-кесте.

Оңтүстік-Шығыс Азия елдері бөлінісінде қазақстандық студенттердің академиялық ұтқырлығы, адам

Ел	2021	2022	2023	2024
Вьетнам	-	-	2	-
Гонконг	-	-	3	-
Индонезия	-	35	17	17
Үндістан	-	-	-	1
Китай	50	79	65	190
Малайзия	31	29	44	65
Пәкістан	4	-	-	-
Таиланд	-	2	4	16
Тайвань	-	-	1	-
Сингапур	-	4	2	5
Филиппины	-	-	2	-
Оңтүстік Корея	51	118	151	238
Жапония	3	22	35	66
Барлығы	139	289	326	598

6.1.12-кесте.

Таяу Шығыс елдері бөлінісіндегі қазақстандық студенттердің академиялық ұтқырлығы, адам

Ел	2021	2022	2023	2024
Ауғанстан	3	-	-	-
Израиль	-	2	9	-
Кувейт	-	-	2	-
БАӘ	-	-	1	-
Сауд Арабиясы	-	-	1	-
Барлығы	3	2	13	-

ұтқырлық бойынша білім алушылардың жалпы санынан бакалавриат бағдарламалары бойынша

Резидентура деңгейінде білім алушылар санының 2 есеге айтарлықтай төмендегені байқалады (2023 жылы – 169) (6.1.2-сурет)

Аймақтар бойынша басқа елдердің ЖОО-да оқыған студенттер саны келесідей:

- **Еуропада (33 ел) – 2360** адам,
- **ТМД-да (6 ел) – 1402** адам,
- **ОША (8 стран) – 598** адам,
- **Таяу Шығыста – 0** адам,
- **Африкада – 0** чел.
- **АҚШ-та – 56** чел.

Информация по всем регионам представлена в Приложении 4. Информация по обучающимся в вузах РФ представлена в Приложении 5.

Еуропа елдеріндегі студенттер санының **10%-ға** арту үрдісі байқалады (2023 жылы – 2143, 2024 жылы – 2360)

Еуропа елдерінің ішінде **Түркия** қазақстандық студенттерді қабылдайтын елдер арасында бірінші орында (2023 жылы – **619**, 2024 жылы – **792**), екінші орында **Польша** (2023 жылы – **668**, 2024 жылы – **691**). **Германия** **193** студентпен жыл сайынғы үздік үштікте қалып отыр.

Соңғы 4 жылда **Еуропа** елдерінің университеттерінде қазақстандық

6-тарау.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруді халықаралықтандыру (интернационалдандыру)

жоғары оқу орындарынан **7480** студент білім алды (6.1.9-кесте)

2024 жылы **ТМД елдеріндегі** университеттерін таңдаған студенттер саны **26%-ға** азайды (2023 жылы – **1902** адам, 2024 жылы – **1402** адам), оның ішінде **427** адам қашықтықтан, **975** адам оффлайн оқу түрінде болды.

ТМД елдерінің ЖОО-да оқығысы келетіндер санының азаюы байқалады:

- **Ресейде** (2023 ж. – **857**, 2024 ж. – **594**),
- **Тәжікстанда** (2023 ж. – **156**, 2024 ж. – **1**),
- **Қырғызстанда** (2023 ж. – **243**, 2024 ж. – **191**),
- **Өзбекстанда** (2023 ж. – **598**, 2024 ж. – **529**).

Дегенмен,

- **Әзірбайжанда** (2023 ж. – **42**, 2024 ж. – **72**)
- **Беларусь Республикасында** (2023 ж. – **6**, 2024 ж. – **15**) жоғары оқу орындарында оқығысы келетіндер саны 2 есеге артты..

Соңғы 4 жылда ТМД елдерінің университеттерінде қазақстандық университеттерінен 6718 студент білім алды. (6.1.10-кесте)

Оңтүстік-Шығыс Азия өңірінің географиясы қысқарды (2023 ж. – **11** ел, 2024 ж. – **8** ел). Бірақ **Оңтүстік-Шығыс Азия** елдеріндегі білім алушылар саны 56%-ға өсті (2023 ж. – **326**, 2024 ж. – **598**), оның ішінде қашықтан оқыту форматында – 4 адам, офлайн – **594** адам. Қазақстандық студенттердің көпшілігі ОША елдерінде офлайн форматта білім алууда.

- Оңтүстік-Шығыс Азия** елдері арасында Қазақстаннан келген білім алушылардың ең көп санын қабылдаған
- **Оңтүстік Корея** – 238 адам.
 - **Қытай** – 190 адам.
 - **Жапония** – 66 адам.

4 жыл ішінде қазақстандық университеттердің 1352 студенті ОША елдерінің университеттерінде білім алды. (6.1.11-кесте).

6.1.13-кесте.

Қазақстандық студенттердің аймақтар бөлінісіндегі академиялық ұтқырлығы, адам

Жыл	Аймақ						Барлығы
	Еуропа	ТМД	ОША	Америка	Таяу Шығ.	Африка	
2021	1282	1812	139	10	3	-	3246
2022	1695	1602	289	24	2	1	3613
2023	2143	1902	326	40	13	2	4426
2024	2360	1402	598	56	0	0	4416
Барлығы	7480	6718	1352	130	18	3	15701

Таяу Шығыс елдері мен Қазақстан арасындағы академиялық ұтқырлық 2024 жылы болған жоқ. (6.1.12-кесте)

Осылайша, 2024 жылы Қазақстан Республикасының жоғары оқу орындары студенттердің академиялық ұтқырлығын енгізуде оң динамиканы көрсетті. (6.1.13-кесте)

Қаржыландыру көздері бойынша студенттердің көпшілігі:

- **1 204 адам** – ЖОО-ның бюджеттен тыс қаражаты есебінен ,
- **207 адам** – өз қаражаты есебінен
- **479 адам** – адам алмасу бағдарламалары арқылы
- **1 796 адам** – шетелдік серіктес ЖОО есебінен
- **98 адам** – Erasmus+ бағдарламасы есебінен
- **93 адам** – басқа қазақстандық және халықаралық бағдарламалар (Абай-Верн, Болашақ, DAAD, JASSO, MOPGA, STIPET I, Орхун, DEULA-Nienburg, LOGO e.V., HAW.International)
- **5 чел.** – Мәдениет және ақпарат министрлігі мен Денсаулық сақтау министрлігі есебінен оқыды (6.1.14-кесте).

Білім беру салалары бойынша қазақстандық студенттердің көпшілігі «Педагогикалық ғылымдар» саласында – **1002 адам**, ең азы «Ветеринария» саласында – **19 адам** оқыды.

- 01 | Педагогикалық ғылымдар – 1002 адам** (ТОП-3 ел: Түркия – 311 адам, Польша – 263 адам, Өзбекстан – 83 адам).
- 02 | Гуманитарлық ғылымдар және өнер – 510 адам** (ТОП-3 ел: Оңтүстік Корея – 93 адам, Қытай – 68 адам, Польша – 52 адам).
- 03 | Әлеуметтік ғылымдар – 335 адам** (ТОП-3 ел: Польша – 89 адам, Түркия – 75 адам, Ресей Федерациясы – 20 адам).

6.1.14-кесте.

Қазақстандық студенттердің академиялық ұтқырлығын қаржыландыру көздері, адам

Қаржылан- дыру көзінің атауы	2021	2022	2023	2024
Студенттің өз қаражаты	1732	943	1435	207
ҚРДенсаулық сақтау министрлігінің бюджеті	350	516	525	534
Университет қаражаты	332	698	1153	1204
Эразмус+	97	151	59	98
Басқа ұлттық және халықаралық гранттық бағдарламалар	480	303	87	93
Алмастыру	210	866	1029	479
Шетелдік университет	34	75	87	1796
МКІ, МН РК	11	61	51	5
Барлығы	3246	3613	4426	4416

- 04 | Бизнес, менеджмент және құқық** – **603** адам (ТОП-3 ел: Ресей Федерациясы – 85 адам, Түркия – 56 адам, Польша – 55 адам)
- 05 | Жаратылыстану ғылымдары** – **205** адам (ТОП-3 ел: Польша – 44 адам, Түркия – 36 адам, Ресей Федерациясы – 28 адам)
- 06 | Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар** – **327** адам (ТОП-3 ел: Польша – 63 адам, Германия – 44 адам, Түркия – 43 адам)
- 07 | Машина жасау, өңдеу және құрылыс салалары** – **523** адам (ТОП-3 ел: Ресей Федерациясы – 147 адам, Өзбекстан – 58 адам, Қырғызстан – 33 адам)
- 08 | Ауыл шаруашылығы ғылымдары** – **28** адам (Германия – 18 адам)
- 09 | Ветеринария ғылымы** – **19** адам (Германия – 14 адам)
- 10 | Денсаулық сақтау және әлеуметтік қамсыздандыру (медицина)** – **701** адам (ТОП-3 ел: Өзбекстан – 292 адам, Ресей Федерациясы – 192 адам, Әзірбайжан – 28 адам).
- 11 | Қызмет** – **163** адам (ТОП-3 ел: Түркия – 27 адам, Польша – 22 адам, Ресей Федерациясы – 20 адам).

Академиялық ұтқырлық бағдарламаларын аяқтаған қазақстандық және шетелдік студенттердің мамандықтарын салыстыру олардың мамандық таңдауындағы қызықты үрдістер мен айырмашылықтарын көрсетеді.

Сыртқы (шығыс) ұтқырлықта «Педагогикалық ғылымдар» және ішкі (кіріс) ұтқырлықта «Бизнес, менеджмент және құқық» студенттер саны ең көп салалар болып қала береді. Бұл салалардағы студенттердің көпшілігі Түркия мен Қырғызстаннан екенін атап өту маңызды. Дегенмен, қазақстандық студенттер Түркия, Қытай

және Ресей университеттерінде оқуды жөн көреді. Демек, талдау ұтқырлық бағдарламаларына қатысатын студенттердің оқу салаларындағы айырмашылықтарды көрсетеді. Шетелдік студенттердің көпшілігі педагогикалық ғылымдар, гуманитарлық ғылымдар, әлеуметтік ғылымдар, бизнес, менеджмент және құқық салаларында оқитын болса, қазақстандық университеттердің студенттері негізінен денсаулық сақтау, педагогикалық ғылымдар және инженерия салаларында оқиды.

2024 жылы Қазақстан ЖОО қазақстандық студенттер үшін академиялық ұтқырлықты енгізуде бірнеше проблемалық мәселелерді анықтады:

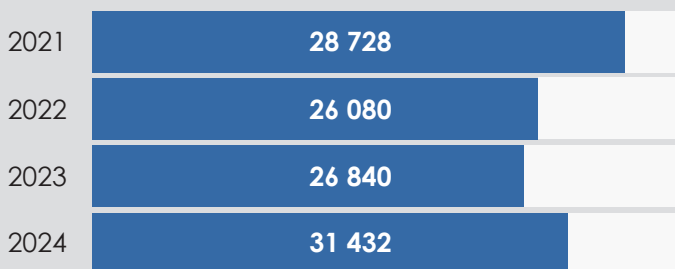

оқу бағдарламаларының шетелдік серіктес ЖОО-ның оқу бағдарламаларымен сәйкессіздігі;

6.1.3-сурет.

Шетелдік студенттер саны, адам

- визаны өңдеу (құжаттарды тапсыруға орынның болмауы, виза берудегі кідірістер);
- мемлекеттік бюджет бойынша шығыс баптары арасында қаражатты «қайта бөлу» (ауыстыру) мүмкіндігінің болмауы;
- Тілдік кедергі. Өтініш беретін қазақстандық студенттердің көпшілігі шет тілін білмейді.

Шетелдік студенттер (күндізгі бөлім)

2024 жылы Қазақстанның 99 ЖОО-ында (103 азаматтық ЖОО-ның 96%-ы) 93 елден келген 31 432 шетелдік студент білім алды. 2023 жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда шетелдік студенттер саны 15%-ға, ал шетелдік студенттердің үлесі 5,3%-ға өсті. Шетелдік студенттер санының динамикасы 6.1.15-суретте көрсетілген. (6.1.3-сурет)

Жыл сайын білім алушылардың ең көп саны 100 пайыздық

- **НАО** мемлекеттік қатысуы бар КЕАҚ-тарға (29-дан 28-і) тиесілі – **11 774** адам, (2023 ж. - 21 842 адам)
- **нұлттық жоғары оқу** орындарында (11-ден 11-і) – **10 569** адам (2023 ж. - 8300 адам)
- **жекеменшік жоғары оқу** орындарында (44-тен 42-сі) – **5707** адам (2023 ж. - 4376 адам)
- **АҚ-да** (16-дан 16-сы) – **2388** адам (2023 ж. - 2314 адам)
- **халықаралық оқу орнында** – **994** адам (2023 ж. – 1096 адам)

Төменде шетелдік студенттер оқымайтын ЖОО келтірілген:

- Қазақстан медициналық университеті "ВШОЗ"
- Қарағанды индустриалды университеті
- Дулатов атындағы Қостанай инженерлік-экономикалық университеті

- Шымкент университеті

Шетелдік студенттер арасында қазақ ұлтының өкілдерінің үлесі (10%) дейін өсті, осылайша олардың саны **5849** адамды құрады (2023 ж. – **5312** адам).

Білім беру деңгейлері бөлінісінде шетелдік студенттердің ең көп үлесі **бакалавриат** бағдарламасында – 90% (**28 552** адам), олардың саны 15%-ға өсті (2023 жылы – **24 410** адам).

- **1-курс** – **7680** адам.
- **2-курс** – **6749** адам.
- **3-курс** – **5079** адам.
- **4-курс** – **5933** адам.
- **5-курс** – **3067** адам.
- **6-курс** – **31** адам.
- **7 курс** – **13** адам.

Талдау бойынша, бірінші курс студенттерінің 13%-ы оқуын жалғастырмаған. Осылайша, **екінші курсқа ауысқан студенттер саны 7678** адамның **6748-і** болды.

Магистратура бағдарламалары бойынша **1510** адам білім алды, бұл 2023 жылмен салыстырғанда 37%-ға көп (2023 жылы – **954** адам), оның ішінде

- **1-курс** – **1080** адам.
- **2-курс** – **429** адам.
- **3-курс** – **1** адам.

Докторантурада 242 адам (2023 жылы **116** адам), оның ішінде

- **1-курс** – **143** адам.
- **2-курс** – **61** адам.
- **3-курс** – **38** адам.

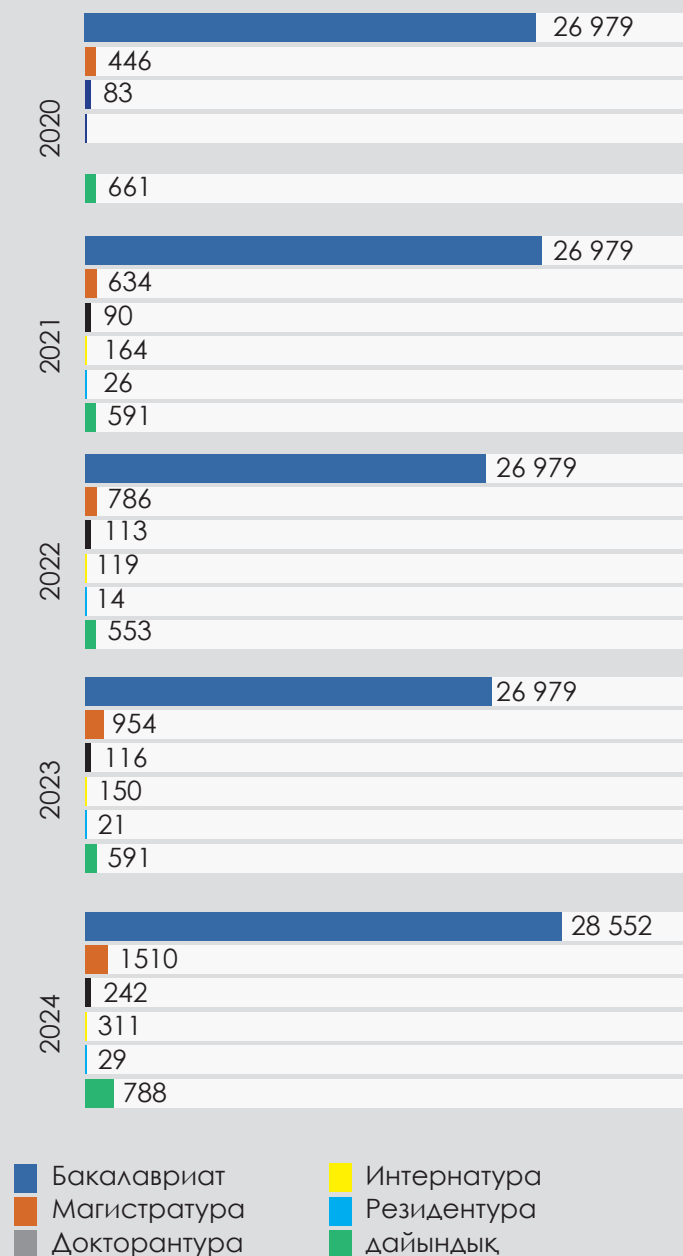

2024 жылы **түлектердің** саны **4725** адамды құрайды, бұл 2023 жылмен (**7183** адам) салыстырғанда 1,5 есе аз, оның ішінде

6.1.4-сурет.

Білім беру деңгейі бойынша шетелдік студенттер саны, адам

- **бакалавров** – 3911 (2023 ж. – 5586),
- **магистратуры** – 266 (2023 ж. – 365),
- **докторантуры** – 6 (2023 ж. – 44),
- **интернатуры** – 167,
- **резидентуры** – 14 (2023 ж. – 5),
- **дайындық бөлімдері** – 361 (2023 ж. – 1110) (6.1.4-сурет).

2024 жылғы жағдай бойынша **дайындық бөлімдеріндегі студенттер** саны **788** адамды құрады, оның ішінде

- **мемлекеттік бюджет** есебінен – **229** адам,
- **өз қаражаты** есебінен – **328** адам.
- **ТҒЕ гранттары** бойынша оқиды – **231** адам.

2022 жылдан бастап ЖОО Қазақстан Республикасының жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарының дайындық бөлімдеріне тыңдаушыларды іріктеуді дербес жүргізеді. Шетелдік азаматтарға арналған дайындық курстарына жыл сайын мемлекеттік білім беру тапсырысы бойынша **1550** орын бөлінеді.

2024 оқу жылына арналған студенттерді оқытуға арналған **мемлекеттік білім беру** тапсырысы:

- Қазақстан Республикасының азаматтары емес, **қазақ ұлты** бар адамдар – **1300** орын;
- басқа **шетелдік азаматтар** – **50** орын;
- **Түркия Республикасының** және басқа да **түркітілдес республикалардың** азаматтары – **200** орын.

Орталықтың веб-сайтына барлығы **2425** **өтінім** келіп түсті:

- Қазақстан Республикасының азаматтары емес, қазақ ұлты бар адамдар – **1934**;
- басқа шетелдік азаматтар – **149**;
- Түркия Республикасының және басқа да түркітілдес республикалардың азаматтары – **216** адам.

Тұратын елі бөлінісі бойынша 2024 жылы Азия елдерінен келген студенттер

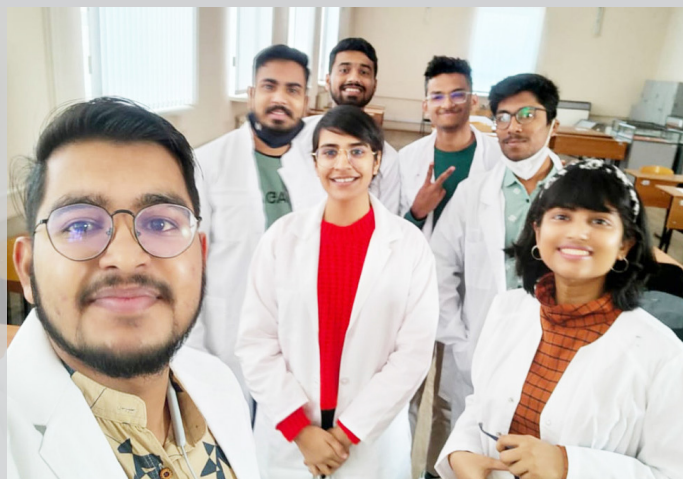
6.1.15-кесте.

Үндістаннан медициналық мамандықтар бойынша келген шетелдік студенттер саны, адам

Жоғары оқу орнының атауы	Студенттердің жалпы саны	Олардың ішінде Үндістан азаматтары
М. Оспанов атындағы Батыс Қазақстан медициналық университеті	811	686
С. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медициналық университеті	2816	2194
Қазақ-Ресей медициналық университеті	555	205
әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті	4042	483
Каспий қоғамдық университеті	1368	1284
Ш.Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті	357	274
Астана медициналық университеті	459	267
Қарағанды медициналық университеті	3054	2746
Семей медициналық университеті	974	536
М.Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті	175	75
Халықаралық бизнес университеті	829	767
Оңтүстік Қазақстан медициналық академиясы	2664	2480
Барлығы	18 104	11 997

6.1.5-сурет

Аймақтар бөлінісінде шетелдік студенттер саны, адам

6.1.6-сурет.

ТОП-10 ел бөлінісінде шетелдік студенттер саны, адам

саны Үндістаннан келген студенттердің арқасында ТМД елдерінен келген студенттер санынан асып түсті (6.1.6-сурет).

Айта кету керек, 2024 жылы **ТМД елдерінен** келген студенттер санының **өсуі байқалды** (2022 – **13 323**, 2023 – **12 769**, 2024 – **12 816**). **Еуропа елдерінен** келген студенттер саны **14%-ға азайды** (2022 – **160**, 2023 – **500**, 2024 – **434**). Сондай-ақ **Таяу Шығыстан** келген студенттер санының **35%-ға азаюы** байқалады (2023 – **785**, 2024 – **362**) (6.1.5-сурет).

Үндістан 2024 жылы Қазақстан ЖОО-да студенттер саны бойынша әлемде көш бастап, **12 020** студент оқыды. 2022-2023 оқу жылында бұл сан 21%-ға төмендеп, **9 517**-ге болды. Үндістандық шетелдік студенттердің көпшілігі медицина саласында білім алуда (12 020 студенттің 11 997-сі) (6.1.15-кесте).

ТМД елдері арасында 2024 жылы **■ Ресейден** келген студенттер саны **41%-ға** (2023 – **1795**, 2024 – **3005**) **■ Түрікменстаннан** келген студенттер саны **31%-ға** (2023 – 2750, 2024 – 3962) өсті.

Также, наблюдается рост количества студентов

■ Әзірбайжаннан келген студенттер саны да **28%-ға** өсті (2023 – **160**, 2024 – **222**), алайда

■ Өзбекстаннан келген студенттер саны **31%-ға** (2023 – **6721**, 2024 – **4639**) азайды.

Таяу Шығыс елдерінен де студенттер санының азаюы байқалады:

■ Иорданиядан келгендер саны **42%-ға** (2023 – **267**, 2024 – **156**),

■ Ирактан келгендер **38%-ға** (2023 – **56**, 2024 – **35**),

■ Сириядан келгендер **88%-ға** (2023 – **39**, 2024 – **5**) азайды.

2024 жылы **Африка** аймағының географиясы кеңейді. Бір жыл ішінде ел

саны 22-ден 26-ға дейін өсті. Африканың жетекші елдері:

- **Египет** – 74 адам
- **Нигерия** – 85 адам
- **Танзания** – 20 адам
- **Кения** – 20 адам.

Азия елдері бөлінісінен алғанда, барлық дерлік елдерде өсу үрдісі байқалады.

- **Қытайдан** келген студенттер саны **37%-ға** (2023 жылы – **1313** адам, 2024 жылы – **2089** адам).
- **Ауғанстаннан** келген студенттер саны **47%-ға** (2023 жылы – **354** адам, 2024 жылы – **662** адам) өсті.
- **Оңтүстік Кореядан** келген студенттер саны **19%-ға** (2023 жылы – **53** адам, 2024 жылы – **43** адам) азайды
- **Шри-Ланкадан** келген шетелдік студенттер қосылды (2023 жылы – **0**, 2024 жылы – **4**).

Дегенмен,

- **Пәкістаннан** келген студенттер саны **16%-ға** (2023 жылы – **1406**, 2024 жылы – **1192**) азайды.

Төменде ҚР ЖОО-ында оқитын студенттер саны бойынша алғашқы **10 ел келтірілген**,

- **ТМД елдерінен** – **5**,
- **Азиядан** – **4**,
- **Таяу Шығыстан** – **1**. (6.1.6-сурет).

ЖОО арасында шетелдік студенттерді қабылдау бойынша жыл сайынғы көшбасшылар – М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті және С.Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медициналық университеті. М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті мен С.Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медициналық университетіндегі шетелдік студенттер саны 2024 жылы азайды. (Рисунок 6.1.7.). ЖОО-да оқитын студенттер саны бойынша шетел азаматтарының келетін елдерінің әртүрлілігімен ерекшеленетін

- **Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-ды** (54 елден)

- **ҚБТУ-ды** (28 елден)

- **КИМЭП-ті** (26 елден)

- **Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетін** (25 елден) атап өтуге болады.

Талдау көрсеткендей, қаржыландыру көздері тұрғысынан шетелдік студенттердің 83%-ы өз қаражаты мен әртүрлі гранттар есебінен оқиды, ал **17%-ы** Қазақстан Республикасының мемлекеттік бюджетінен, соның ішінде стипендиялық бағдарлама, үкіметаралық келісімдер, министрліктердің квотасы және жергілікті билік органдарының гранттары аясында оқиды (6.1.16-кесте).

2024 жылы **4580** адам **мемлекеттік бюджет** есебінен оқиды. Оның ішінде:

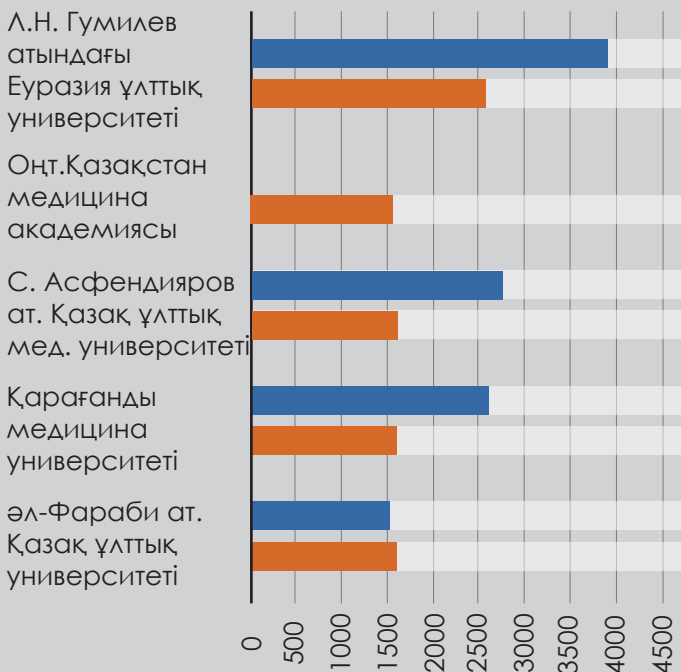
- **шетел азаматтарына** арналған стипендиялық бағдарлама бойынша – **693** адам,
- **Қазақстан Республикасының азаматтары емес қазақ ұлты өкілдері** – **1061** адам, дайындық бөлімдерінде,
- **110** адам, **үкіметаралық** келісімдер бойынша,
- **61** адам жергілікті атқарушы органдар есебінен,
- **2124** адам **мемлекеттік бюджет** есебінен (квоталар)
- **267** адам қазақстандық **жоғары оқу орындарының гранттары** есебінен оқиды.

Қазақстан аймақтары арасында

- **Алматы** жылсайын шетелдік студенттер саны бойынша көшбасшы боп келеді (46,2%), себебі онда **103** ЖОО-ның 34-і орналасқан.
- Шетелдік студенттердің 14%-ы **Шымкентте** (**4489** адам) оқиды, ал ең аз саны Атырау облысында – **94** адам (0,2%). (6.1.8-сурет)

6.1.7-сурет.

2023 жылы шетелдік студенттер саны бойынша үздік 5 ЖОО, адам

Шетелдік студенттер арасында жыл сайын **ең танымал білім беру саласы** – «Денсаулық сақтау және әлеуметтік қамсыздандыру» (медицина).

- «Педагогикалық ғылымдар» – 4067
- «Гуманитарлық ғылымдар және өнер» – 1456
- «Әлеуметтік ғылымдар және журналистика» – 797
- «Бизнес, басқару және құқық» – 3371
- «Жаратылыстану ғылымдары» – 855
- «АКТ» – 1693
- «Инженерлік, өңдеу және құрылыс салалары» – 2113
- «Ауыл шаруашылығы ғылымдары» – 181
- «Ветеринария» – 47
- «Денсаулық сақтау және әлеуметтік қамтамасыз ету (медицина)» – 15 537
- «Қызметтер» – 500
- «Ұлттық қауіпсіздік» – 4
- «Дайындық курстары» – 811

студент бар.

2023 жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда «Денсаулық сақтау және әлеуметтік қамсыздандыру» (медицина) мамандығы бойынша оқитын студенттер саны **22%-ға өсті** (2023 жылы – **12 229** адам).

Мамандық таңдау тұрғысынан келесіні байқауға болады. Еуропа елдерінен келген студенттердің көпшілігі:

- 10 **Денсаулық сақтау** (тек түрік студенттері)
- 04 **Бизнес, басқару және құқық** (Германия)
- 02 **Гуманитарлық ғылымдар** (Германия)
- 03 **Әлеуметтік ғылымдарды** (Франция, Испания) таңдайды.

ТМД елдерінен келген студенттер мына мамандықтар бойынша оқиды:

- 01 **Педагогикалық ғылымдар**

6.1.16-кесте.

Қаржыландыру көзі бөлінісінде шетелдік студенттер саны, адам

Жыл	Бюджет	Бюджеттен тыс
2024	4 316	27 116
2023	4 580	22 260
2022	4 691	21 389
2021	3 766	24 962
2020	4 225	23 943
2019	4 517	35 671
2018	2 470	17 630

(Өзбекстан, Түрікменстан)

■ 04 **Бизнес, басқару және құқық**
(Қырғызстан)

■ 7 **Инженерлік салалар** (Ресей
Федерациясы).

Африкалық студенттер негізінен мына
бағыттар бойынша білім алады:

■ 06 **Ақпараттық және
коммуникациялық технологиялар**

■ 10 **Денсаулық сақтау.**

Азиядан келген студенттер көбінесе:

■ 10 **Денсаулық сақтау** (Үндістан,
Пәкістан)

■ 04 **Бизнес, басқару және құқық**
(Ауғанстан, Оңтүстік Корея)

■ 01 **Білім беру ғылымдары** (Қытай,
Моңғолия) мамандықтарын таңдайды.

Биылғы жылы Қазақстан
Республикасының ЖОО-ында шетелдік
студенттерді тарту және оқытуда
мынадай мәселелер байқалды:

- шет тілінде сөйлейтін университет
оқытушыларының үлесі төмен;
- шетелдік азаматтардың
қазақстандық ЖОО туралы
хабардар болмауы;
- алыс шетелден келетін студенттер
үшін қазақстандық жоғары
оқу орны орналасқан өңірдің
тартымдылығының төмен болуы;
- Алматы қаласында студенттердің
тұрғын үй табудағы қиындықтары;
- студенттердің көші-қонын тіркеу
мәселелері;
- шетелдік үміткерлермен нашар
байланыс;
- жатақханада орынның жетіспеушілігі;
- азаматтары стипендиялық
бағдарлама гранттарын жеңіп алған
елдердегі қаржылық және саяси
дағдарыс;
- Түркіменстаннан студенттерді
әкелудегі қиындықтар;

6-тарау.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруді
халықаралықтандыру (интернационалдандыру)

6.1.8-сурет.

**Қазақстан Республикасының
аймақтары бөлінісіндегі шетелдік
студенттер саны, адам**

Алматы қаласы	14 530
Шымкент қаласы	4 489
Қарағанды облысы	3 485
Астана қаласы	2 811
Шығыс Қазақ. обл.	1 513
Түркістан облысы	1 052
Ақтөбе облысы	1 037
Ақмола облысы	442
Павлодар облысы	434
Маңғыстау облысы	373
Жамбыл облысы	274
Алматы облысы	237
Қостанай облысы	206
Батыс Қазақ.обл.	178
Солтүстік Қаз. обл.	175
Қызылорда облысы	102
Атырау облысы	94

■ шетелдік студенттердің қаржылық мәселелері.

Шетелдік студенттердің келуінің географиялық әртүрлілігі де өзгерді. Атап айтқанда, Таяу Шығыс пен Африка елдері студенттерді Қазақстанға оқуға жіберуді жөн көреді. Азия елдерінде де студенттер санының өсу үрдісі байқалады, бұл Қазақстандағы білім беру бағдарламаларының тартымдылығын көрсетеді.

Оқытушылар құрамының академиялық ұтқырлығы

Оқытушы-профессорлар құрамының академиялық алмасуы (бұдан әрі - ОПҚ) қазақстандық оқытушы-профессорларды шетелдік ЖОО-ға жіберу арқылы жүзеге асырылады.

2024 жылы **73** ЖОО-дан **769** қазақстандық оқытушы **47** елдегі **287** шетелдік ЖОО-ға академиялық алмасу бағдарламасына қатысты.

Мұндай алмасуларға қатысушылардың жалпы саны 2023 жылы **614**-тен 2024 жылы **769**-ға дейін, яғни **155** адамға өскенін білдіреді.

6.1.9-сурет.
2023-2024 жылдары университеттер бойынша қазақстандық оқытушылардың академиялық алмасуларының саны

6.1.17-кесте.
2023-2024 жылдары университеттер бойынша қазақстандық оқытушылардың академиялық алмасуларының саны

Басқару формасы	2024 жылғы саны	Бөлісу	2023 жылғы саны	Бөлісу
Ұлттық университеттер	124	16.1%	43	7%
Мемл. университеттер	343	44.6%	190	30.9%
АҚ университеттері	120	15.6%	114	18.6%
Жекем. университеттер	176	22.9%	248	40.4%
Халықар. университет	6	0.8%	19	3.1%
Барлығы	769		614	

Мемлекеттік жоғары оқу орындарынан қатысқан ОПК (оқытушы-профессорлар құрамы) саны айтарлықтай өсім көрсетті, яғни **190** адамнан (2023 жыл) **343** адамға дейін (2024 жыл) артты. Сонымен қатар **жекеменшік жоғары оқу** орындарынан қатысушылар санының **248** адамнан (2023 жыл) **176** адамға дейін (2024 жыл) төмендегені байқалады. (6.1.17-кесте), (6.1.9-сурет)

Қазақстандық оқытушылар құрамының оқыту форматтары

2024 жылы **607** адам **оффлайн** алмасу форматын таңдады. Бұл сан 2023 жылмен (**402** адам) салыстырғанда өсті. Онлайн форматты таңдаған қатысушылар санында айтарлықтай өзгеріс болды. 2024 жылы **116** адам онлайн қатысты, бұл 2023 жылғы **186** қатысушымен салыстырғанда айтарлықтай аз. **Онлайн және оффлайн** оқыту элементтерін біріктіретін аралас форматта да өзгерістер байқалды. Биыл **46** қатысушы осы форматты таңдады, бұл 2023 жылмен (**26** адам) салыстырғанда **20**-ға көп. Бұл өсім аралас (гибридті) оқыту форматтарының танымалдығының артуын растауы мүмкін. (6.1.18-кесте)

Академиялық алмасуға қатысқан ОПК (оқытушы-профессорлар құрамы) елдері

Қазақстандық оқытушылар академиялық

алмасу бойынша ТМД елдеріне, мысалы, **Өзбекстан**, **Қырғызстан** және Ресейге жиі барды. 2023 жылғыдай (116 адам) **Өзбекстан** бұл елдер арасында көш бастап тұр (2024 жылы 160 адам).

Еуропа елдерінің ішінде, өткен жылдағыдай, қазақстандық оқытушылардың ең көп саны **Түркия** мен **Польшаға** барды (сәйкесінше **58** және **42**). Қатысушылардың ең аз саны (1-ге дейін) Моңғолия, Жапония, Словения, Австралия, Катар, Румыния, Венгрия, Израиль, Молдова, Түрікменстан, Швейцария және Эквадор сияқты елдерге барды. Бұл Қазақстан мен осы елдер арасындағы академиялық алмасудың салыстырмалы түрде төмен деңгейін көрсетеді. (6.1.19-кесте)

Академиялық алмасуға қатысатын елдердің саны 2024 жылы **14** елге (47) өсті, ал 2023 жылы бұл көрсеткіш **33** елге артқан.

2023 жылы биржаға қатысқан кейбір елдер 2024 жылы оған қатыспады. Олардың қатарында Норвегия, Сауд Арабиясы және Египет сияқты елдер бар.

Сонымен қатар, 2024 жылы алмасу бағдарламасына жаңа қатысушылар қосылды. Олардың қатарында Венгрия, Греция, Дания, Молдова, Сербия, Словакия, Тайланд, Түрікменстан, Швейцария, Эквадор және Оңтүстік Корея бар. (6.1.20-кесте)

6.1.18-кесте.

2023-2024 жылдары оқыту форматы бөлінісінде қазақстандық оқытушылардың академиялық алмасуларының саны

Оқыту форматы	2024 жылғы саны	Бөлісу	2023 жылғы саны	Бөлісу
Офлайн	607	79%	402	65.5%
Онлайн	116	15%	186	30.3%
Аралас	46	6%	26	4.2%

6.1.19-кесте.
Елдер бойынша академиялық алмасу бағдарламаларына қатысатын қазақстандық оқытушылар саны

Ел	2024 жылғы саны	Бөлісу	2023 жылғы саны	Бөлісу
Өзбекстан	160	0,8%	69	11.2%
Қырғызстан	125	15,6%	148	24.1%
РФ	123	16%	132	21.5%
Түркия	58	7.5%	58	9.4%
Польша	42	5.5%	24	3.9%
Германия	36	4.7%	29	4.7%
ҚХР	32	4.2%	22	3.6%
Әзірбайжан	17	2.2%	2	0.3%
АҚШ	16	2.0%	2	0.3%
Чех Респуб.	8	1.0%	2	0.3%
Испания	7	0.9%	10	1.6%
Литва	8	1.0%	12	2.0%
Тәжікстан	13	1.7%	18	2.9%
Франция	15	1.9%	8	1.3%
Моңғолия	1	0,1%	5	0.8%
Ұлыбритания	17	2.2%	4	0.7%
Жапония	1	0,1%	-	-
Беларусь	9	1.1%	3	0.5%
Болгария	4	0.5%	-	-
Вьетнам	2	0.3%	-	-
Латвия	3	0.4%	-	-
Словения	1	0,1%	6	1.0%
Португалия	2	0,3%	3	0.5%
Австрия	2	0,3%	2	0.3%
Австралия	1	0,1%	1	0.2%
Үндістан	2	0,3%	1	0.2%
Катар	1	0,1%	-	-

6.1.19-кесте.
Елдер бойынша академиялық алмасу бағдарламаларына қатысатын қазақстандық оқытушылар саны

Ел	2024 жылғы саны	Бөлісу	2023 жылғы саны	Бөлісу
Бельгия	2	0,3%	7	1.1%
Румыния	1	0,1%	9	1.5%
Нидерланды	2	0,3%	6	1.0%
Грузия	2	0,3%	7	1.1%
Индонезия	3	0.4%	4	0.7%
Норвегия	-	-	2	0.3%
Сауд Арабиясы	-	-	2	0.3%
Египет	-	-	1	0.2%
Италия	1	1.4%	3	0.5%
Хорватия	5	0.6%	2	0.3%
Швеция	6	0.8%	1	0.2%
Венгрия	1	0.1%	-	-
Греция	0	1.3%	-	-
Дания	2	0,3%	-	-
Израиль	1	0,1%	-	-
Молдова	1	0,1%	-	-
Сербия	3	0.4%	-	-
Словакия	2	0,3%	-	-
Тайланд	2	0,3%	-	-
Түркіменстан	1	0,1%	-	-
Швейцария	1	0,1%	-	-
Эквадор	1	0,1%	-	-
Оңтүстік Корея	6	0.8%	-	-

Барлығы 769 614

6.1.20-кесте.

2023-2024 жылдары академиялық алмасуға қатысатын елдер саны

2024 жылғы ел	2023 жылғы ел
Өзбекстан	Өзбекстан
Қырғызстан	Қырғызстан
Ресей Федерациясы	Ресей Федерациясы
Түркия	Түркия
Польша	Польша
Германия	Германия
ҚХР	ҚХР
Әзербайжан	Әзербайжан
АҚШ	АҚШ
Чехия	Чехия
Испания	Испания
Литва	Литва
Тәжікстан	Тәжікстан
Франция	Франция
Моңғолия	Моңғолия
Ұлыбритания	Ұлыбритания
Жапония	-
Беларусь	Беларусь
Болгария	-
Вьетнам	-
Латвия	-
Словения	Словения
Португалия	Португалия
Австрия	Австрия
Австралия	Австралия
Үндістан	Үндістан
Қатар	-
Бельгия	Бельгия
Румыния	Румыния
Нидерланды	Нидерланды
Грузия	Грузия
Индонезия	Индонезия
-	Норвегия
-	Сауд Арабиясы
-	Египет

6-тарау.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруді халықаралықтандыру (интернационалдандыру)

6.1.20-кесте.

2023-2024 жылдары академиялық алмасуға қатысатын елдер саны

2024 жылғы ел	2023 жылғы ел
Италия	Италия
Хорватия	Хорватия
Швеция	Швеция
Венгрия	-
Греция	-
Дания	-
Израиль	-
Молдова	-
Сербия	-
Словакия	-
Тайланд	-
Түркіменстан	-
Швейцария	-
Эквадор	-
Оңтүстік Корея	-
47 ел	33 ел

6.1.21-кесте.

Қазақстандық профессор-оқытушылар құрамының сапалық құрамы, адам.

Ғылыми дәреже	2024 ж.	Бөлісу	2023 ж.	Бөлісу
PhD докторлары	187	24.3%	110	18%
ғылым доктор.	72	9.4%	68	11.1%
ғылым кандид.	252	38%	216	35.2%
магистранттар	211	27.4%	152	24.8%
дәрежесі жоқ	47	6.1%	68	11.1%
Барлығы	769		614	

Қазақстандық оқытушылар құрамының сапалық құрамы

Сапасы жағынан академиялық алмасу бағдарламаларына қатысушылардың ішінде ғылым кандидаттары басым. Олардың саны **252**-ге жетті, бұл алмасу қатысушыларының жалпы санының шамамен **32,8%**-ын құрайды.

PhD докторларының саны да айтарлықтай. 2024 жылы олардың саны **187** болды (қатысушылардың жалпы санының **24,3%**). Бұл деректерді 2023 жылғы көрсеткіштермен салыстыра отырып, PhD докторларының саны **110**-нан **187**-ге дейін өскенін атап өтуге болады. Ғылым докторларының саны да өсті (**68**-ден **72**-ге дейін).

Академиялық алмасу қатысушыларының тағы бір елеулі бөлігін құрайтын магистрлердің саны 2024 жылы **211** адамды құрады (2023 жылы **152** адам).

Дегенмен, дәрежесі жоқ қатысушылар санының айтарлықтай азайғанын атап өткен жөн (2023 жылы **68**-ден 2024 жылы **47**-ге дейін). (6.1.21-кесте)

Қазақстандық профессор-оқытушылар құрамының мамандану саласы

2023 және 2024 жылдардың бірінші жартыжылдығындағы деректерді салыстыра отырып, келесі қорытындылар жасауға болады (6.1.22-кесте):

2024 жылы алмасу қатысушыларының ең көп саны педагогикалық ғылымдар саласында болды (**171** маман), бұл 2023 жылғы **92** қатысушыдан айтарлықтай жоғары.

2024 жылы қатысушылардың ең аз саны 2023 жылдағыдай «Ветеринариялық медицина» және «Қызметтер» санаттарында байқалды (сәйкесінше **13** және **24** адам) (6.1.22-кесте)

Профессор-оқытушылар құрамына арналған академиялық алмасу бағдарламалары

6.1.22-кесте
Қазақстандық профессор-оқытушылар құрамының академиялық алмасуына қатысушылардың алмасу білім беру салалары бойынша бөлінуі, %

Білім беру са- ласы	2024 ж.	Бөлісу	2023 ж.	Бөлісу
01 Педагогика- лық ғылымдар	171	22.2%	92	15%
02 Өнер және гуманитарлық ғылымдар	44	5.7%	51	8,3%
03 Әлеуметтік ғылымдар, жур- налистика және ақпарат	54	7%	35	5.7%
04 Бизнес, басқару және құқық	112	14.6%	157	25,6%
05 Жаратылы- стану ғылымда- ры, математика және статистика	37	4.8%	30	4.9%
06 Ақпараттық және коммуни- кациялық техно- логиялар	44	5.7%	28	4.6%
07 Инженерия, өндіріс және құрылыс сала- лары	93	12%	79	12,9%
08 Ауыл шару- ашылығы және биоресурстар	53	6.9%	9	1.5%
09 Ветеринария	13	1,7%	1	0.2%
10 Денсаулық сақтау	124	16,1%	110	17.9%
11 Қызмет	24	3,1%	22	3.6%
Барлығы	769		614	

6.1.23-кесте.

2023–2024 оқу жылында академиялық алмасуға қатысқан елдер саны

Бағдарлама	2024 ж.
Университетаралық келісім	269
Тегін	14
Университеттің бюджеттен тыс қаражаттары	64
Университет қаражаты	215
Мемлекеттік бюджет	37
Erasmus+	76
«Болашақ»	52
Орхун бағдарламасы	9
Жоба есебінен	19
Комм. емес білім беру ұйымы Co-Serve International	1
Фулбрайттың шақырылған стипендиат бағдарламасы	1
«Корея қоры» шақырушы тарапы	1
Астанадағы Тайланд Корольдігінің елшілігі	2
DAAD	6
Орталық Азиядағы тамақтану және диетология саласындағы білім беру және зерттеу әлеуетін арттыру/BERNICA	1
i5 Lego Foundation	2
Барлығы	769

Оқытушылар құрамының академиялық алмасуы келесі бағдарламалар аясында жүзеге асырылды: (6.1.23-кесте)

Қазақстандық ОПК академиялық ұтқырлығы қазақстандық оқытушыларды шетелдік ЖОО-ға жіберу арқылы жүзеге асырылды. 2024 жылы 73 отандық ЖОО-ның **769** оқытушысы **47** елдегі 287 шетелдік университетте академиялық алмасуды аяқтады. 2023 жылмен (**614** қатысушы) салыстырғанда қатысушылардың жалпы

6-тарау.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруді халықаралықтандыру (интернационалдандыру)

саны **155**-ке өсті. Ұлттық ЖОО өкілдері санының артуы ерекше байқалды: олардың саны үш есеге өсті (**43**-тен **124**-ке дейін). Мемлекеттік ЖОО-нан келген оқытушылардың қатысуы да өсті (**190**-нан **343**-ке дейін). Сонымен қатар, жекеменшік білім беру мекемелерінен келген қатысушылар саны азайды (**248**-ден **176**-ға дейін).

2024 жылы алмасу бағдарламаларының басым көпшілігі күндізгі (офлайн) форматта өтті, оған **607** адам қатысты.

Онлайн форматты таңдаған қатысушылар саны 2023 жылы **186**-дан 2024 жылы **116**-ға дейін азайды. Аралас форматтағы қатысушылар саны артты (**26**-дан **46**-ға дейін), бұл оқытушылар арасында біріктірілген оқу және алмасу форматтарына қызығушылықтың артуын көрсетуді мүмкін.

ТМД елдері арасында академиялық алмасудың ең танымал бағыттары [Өзбекстан](#), [Қырғызстан](#) және [Ресей](#) болып қала береді. Өткен жылдағыдай, Өзбекстан қабылдаушы елдердің саны бойынша тағы да көш бастады (2023 жылы **116**-дан 2024 жылы **160**-қа дейін өсті).

Зерттеу салалары бойынша, 2024 жылы академиялық алмасу қатысушыларының ең көп саны педагогикалық ғылымдар саласынан келді, бұл осы саланың стратегиялық басымдығын көрсетеді.

Алмасулар негізінен университетаралық келісімдер негізінде, сондай-ақ Erasmus+ және Болашақ бағдарламаларына қатысу арқылы жүзеге асырылды.

Жалпы алғанда, әртүрлі университеттерден қатысушылар санының азаюына қарамастан, академиялық алмасу Қазақстанның жоғары білім беру жүйесін халықаралық ғылыми және білім беру кеңістігіне біріктірудің тиімді тетігі болып қала береді және оқытушылардың кәсіби және жалпы мәдени дамуына ықпал етеді.

6.2. Бірлескен және қос дипломды білім беру бағдарламалары

Бірлескен білім беру бағдарламаларын (БББ) және қос дипломды бағдарламаларды (ҚДБ) Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламаларының тізіліміне енгізу тәртібі бірқатар процедуралық және мазмұндық кезеңдерді дәйекті түрде аяқтауды талап етеді. Бірінші кезең білім беру бағдарламасының паспортын дайындауды, оқу саласын, оқыту саласын және білім беру бағдарламаларының тобын ағымдағы жіктеуішке сәйкес анықтауды қамтиды. Бағдарлама коды мен атауы көрсетіледі, сондай-ақ өзектілік, ерекшелік және қол жеткізу критерийлеріне сәйкес келуі тиіс мақсат тұжырымдалады. Ағымдағы, жаңа немесе инновациялық бағдарлама түрі, сондай-ақ оның ұлттық және салалық біліктілік шеңберіндегі деңгейі анықталады. Паспортта бағдарламаның ерекше белгілері, берілген дәрежесі, кредиттер саны және оқыту тілі жазылады; егер қолданылса, кәсіби стандартқа сәйкестігі көрсетіледі [42a].

Серіктес ұйым туралы ақпарат дайындаған кезде оның түрі (отандық немесе шетелдік) анықталады, атауы көрсетіледі және бағдарламаның бірлескен немесе қос дипломды бағдарлама екендігі көрсетіледі. Тізілімге енгізу үшін бағдарламаның тиісті бағдарлама саласы бойынша лицензия қосымшасы және жарамды аккредитациясы болуы керек.

Мазмұндық бөлім бағдарламаның құрылымы мен мазмұнын сипаттауды қамтиды: оған Ғылыми кеңесте бекітілген күні, үш тілдегі оқу нәтижелері, пәндердің қысқаша сипаттамасымен тізімі, циклі

мен компонентінің (вариативті немесе таңдау бойынша компонент) көрсетілуі, кредиттер саны және оқу нәтижелерінің оқу жоспарына сәйкестігі кіреді. Қажет болған жағдайда, бағдарлама Жаңа мамандықтар атласымен сәйкестендіріліп, дереккөзге міндетті түрде сілтеме жасалады.

Бағдарлама Тізілімге қатысушы ЖОО-ның бірінен серіктесті міндетті түрде көрсете отырып, өтінім беру арқылы қосылады. Содан кейін бағдарлама екі ЖОО-да да көрсетіледі. Бағалау бір рет деректер енгізілгеннен кейін және кейіннен жаңартылғаннан соң жүргізіледі. Негізгі талаптарға берілген ақпараттың толықтығы мен дәлдігі, қайталанатын немесе қарама-қайшы ақпараттың болмауы және бағдарламаның көрсетілген оқу саласы мен кодексіне сәйкестігі жатады.

Соңғы қорытынды бөлігі – жүйелі мониторингті қамтамасыз ету және деректерді өзектендіру. Заманауи технологиялар мен оқыту әдістерін ескере отырып, білім беру бағдарламасының мазмұнын үнемі жаңарту жоспарлануда, мүмкін болған жағдайда кәсіби сертификаттау курстары енгізіледі. Жаңартылған ақпарат «Жоғары оқу орындарының тізілімі» ақпараттық жүйесіне уақтылы енгізіледі, бұл бірлескен және қос дипломды білім беру бағдарламаларының ашықтығы мен сапасын арттыруға ықпал етеді.

2024 жылы Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламаларының тізіліміне қазақстандық жоғары және/немесе

жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру мекемелері шетелдік және отандық серіктестермен бірлесіп жүзеге асыратын 361 қос дипломды білім беру бағдарламасы енгізілді. Қос дипломды бағдарламалардың ең жоғары шоғырлануы жетекші ұлттық университеттерде байқалады, бұл олардың академиялық интеграцияны дамытудағы және білім беру үрдісін халықаралықтандырудағы (интернационалдандырудағы) белсенді ұстанымын көрсетеді.

Көшбасшылар

60 ҚДББ

Әл-Фараби
атындағы
Қазақ ұлттық
университеті

37 ҚДББ

А.Н. Гумилев
атындағы
Еуразия ұлттық
университеті

14 ҚДББ

Қазақ-Герман
университеті

15 ҚДББ

М.Қозыбаев
атындағы
Солтүстік
Қазақстан
университеті

10 ҚДББ

М.С. Нәрікбаев
атындағы ҚазГЗУ
университеті

16 ҚДББ

Абай атындағы
Қазақ ұлттық
педагогикалық
университеті

16 ҚДББ

Кенжеғали
Сағадиев ат.
Халықаралық
бизнес
университеті

7 ҚДББ

Д. Серікбаев
атындағы Шығыс
Қазақстан
техникалық
университеті

7 ҚДББ

Ш. Есенов
атындағы Каспий
технологиялар
және инжиниринг
университетін

8 ҚДББ

Ахмет
Байтұрсынұлы
атындағы
Қостанай өңірлік
университетін

13 ҚДББ

М. Әуезов
атындағы
Оңтүстік
Қазақстан
университеті

Қос дипломды бағдарламаларды іске асыруға өңірлік және салалық жоғары оқу орындары айтарлықтай үлес қосуда.

Университеттердің ҚДБ-ға кеңінен қатысуы ел бойынша екіжақты және көпжақты академиялық ынтымақтастықтың кең таралған тәжірибесін көрсетеді. Дегенмен, мұндай бағдарламалардың жетекші университеттердің шектеулі санына айтарлықтай шоғырлануы аймақтық университеттердің қос дипломды білім беру жолдарын құруға көбірек қатысуы қажеттілігін көрсетеді. Бұл академиялық мүмкіндіктерді әділ бөлуді қамтамасыз етеді, халықаралық өзара әрекеттесуді күшейтеді және түлектердің жаһандық еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттырады.

Педагогикалық ғылымдарды дамыту аясында жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламаларының тізіліміне отандық және шетелдік университеттер арасындағы ынтымақтастықтың қолданыстағы және жаңа бағыттарын көрсететін бірқатар қос дипломды бағдарламалар енгізілді. Бұл бағдарламалар жаратылыстану ғылымдары мен тілдерден бастап педагогика мен психологияға, арнайы білім беру және дене шынықтыруға дейінгі кең ауқымды оқу салаларын қамтиды.

ҚДББ (магистратура) Информатика

С. Аманжолов
атындағы Шығыс
Қазақстан
университеті

Алтай
мемлекеттік
университеті
(Ресей)

ҚДББ (докторантура) Педагогикалық өлшемдер

Абай атындағы
Қазақ ұлттық
педагогикалық
университеті

Джокьякарта
мемлекеттік
университеті
(Индонезия)

ҚДББ (магистратура) Баст. білім педагогикасы және әдістемесі

Е.А. Бөкетов
атындағы
Қарағанды
университеті

К.Карасаев
атындағы Бишкек
мемл. университеті
(Қырғызстан)

ҚДББ (магистратура) Педагогика және психология: педагогикалық өлшемдер

М. Қозыбаев
ат. Солтүстік
Қазақстан
университеті

Мәскеу қалалық
педагогикалық
университеті
(Ресей)

ҚДББ (магистратура) Қазақ тілі мен әдебиеті

Е.А. Бөкетов
атындағы
Қарағанды
университеті

Кастамону
университеті
(Түркия)

ҚДББ (бакалавриат) Бастауыш білім және инклюзивтік тәжірибе

М. Қозыбаев
ат. Солтүстік
Қазақстан
университеті

Аризона
университеті
(АҚШ)

ҚДББ (магистратура) Иностранный язык: два иностранных языка

Е.А. Бөкетов
атындағы
Қарағанды
университеті

Докуз Эйлюль
университеті
(Түркия)

ҚДББ (бакалавриат) Спец. педагогика и инклюзивная практика

М. Қозыбаев
ат. Солтүстік
Қазақстан
университеті

Аризона
университеті
(АҚШ)

ҚДББ (магистратура) Информатика

А.Мырзахметов
атындағы
Көкшетау
университеті

М. Акмулла ат.
Башқұрт мемл.
педаг. университеті
(Ресей)

ҚДББ (бакалавриат) Білім берудегі психология

М. Қозыбаев
ат. Солтүстік
Қазақстан
университеті

Аризона
университеті
(АҚШ)

6-тарау.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруді халықаралықтандыру (интернационалдандыру)

ҚДББ (бакалавриат) Информатика (ЖИ)

Қорқыт Ата
атындағы
Қызылорда
университеті

Сеул ұлттық ғылым
және технология
университеті
(Корея)

ҚДББ (бакалавриат) Физика мұғалімін даярлау

Ө. Жәнібеков
ат. Оңтүстік
Қазақстан педаг.
университеті

Гази университеті
(Түркия)

ҚДББ (бакалавриат) Дене тәрбиесі және спорт. менеджмент

Қазпотребсоюз
Қарағанды
университеті

Павлодар мемл.
педагогикалық
институты
(Қазақстан)

Бұл мысалдар Ресей, Түркия, Қырғызстан, Индонезия, Корея, Америка Құрама Штаттары және Қазақстан университеттерін қамтитын педагогикалық ғылымдар саласындағы серіктестіктердің әртүрлілігі мен географиялық қамтуының артып келе жатқанын көрсетеді. Жаңа және қолданыстағы бағдарламалардың үйлесімі мұғалімдерді даярлаудағы халықаралық академиялық ынтымақтастықтың тұрақты дамуын, оқыту профильдерін кеңейтуді және білім беру үдерісіне инновациялық тәсілдерді енгізуді көрсетеді.

6.3. «Болашақ» Халықаралық стипендиясын жүзеге асыру

2024 жылы «Болашақ» халықаралық стипендиясын (бұдан әрі – Стипендия) иеленуге үміткерлердің құжаттарын қабылдау және конкурстық іріктеу өткізу мерзімдері Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрі міндетін атқарушының 2024 жылғы 19 сәуірдегі «**Болашақ» халықаралық стипендиясын іске асыру жөніндегі кейбір шаралар туралы**» № 176 бұйрығымен бекітілді. (құжаттарды қабылдау – 2024 жылғы 29 сәуірден 25 қазанға дейін, конкурс – 2024 жылғы 10 мамырдан 30 қарашаға дейін).

2024 жылғы стипендияға арналған конкурстық іріктеуге барлығы 3209 өтінім берілді, оның ішінде үміткерлердің 1901 жеке ісі тіркелді, оның ішінде:

• «өз бетінше оқуға түскендер» санаты бойынша	→	1 148 адам 60,4%
магистратура	→	1 094 адам
докторантура	→	54 адам
• тілдік курстардан өту мүмкіндігі бар санат бойынша	→	183 адам 9,6%
• инженерлік-техникалық жұмысшылар магистр дәрежесін алу үшін	→	102 адам
• медициналық қызметкерлер магистр дәрежесін алу үшін	→	61 адам
• ауылдық жерлерден келген үміткерлер	→	20 адам

тағылымдамадан өтуге

→	570 адам
30%
• мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарының мұғалімдері	→ 182 адам
• медициналық қызметкерлер	→ 143 адам
• инженерлік-техникалық жұмысшылар, агро-өнеркәсіптік кешен қызметкерлері	→ 116 адам
• мемлекеттік қызметшілер	→ 64 адам
• бұқаралық ақпарат құралдары қызметкерлері	→ 35 адам
• мәдениет, туризм және спорт саласындағы қызметкерлер	→ 18 адам
• судьялар мен сот қызметкерлері	→ 12 адам

Жыл қорытындысы бойынша, Шетелде кадрларды даярлау жөніндегі республикалық комиссияның (бұдан әрі - Республикалық комиссия) шешімдерімен **стипендия ҚР 605 азаматына** берілді

докторантура	→	27 адам
4,5%,
магистратура	→	394 адам
65,1%
стажировка	→	184 адам
30,4%

2024 жылы **1079 стипендия** иегері оқу мониторингінде болды

докторантура	→	145 адам
13,4%,
магистратура	→	826 адам
76,6%
тағылымдамадан өту	→	108 адам
10%

оның ішінде:

• техникалық салада	→	467 адам
43,3%
• гуманитарлық ғылымдарда	→	457 адам
42,4%
• медицинада	→	120 адам
11,1%
• шығармашылық салада	→	35 адам
3,2%

Стипендия иегерлері

• АҚШ пен Канадада	→	562 адам
52,1%
• Ұлыбритания мен Ирландияда	→	383 адам
35,5%
• Еуропа елдерінде	→	75 адам
6,9%
• Океанияда	→	40 адам
3,7%
• ТМД	→	13 адам
1,2%
• Азияда	→	6 адам
0,6%

2024 жылдың соңындағы жағдай бойынша, мониторингке сәйкес, стипендиаттардың мәртебесі мынадай болып бөлінді:

• академиялық білім	→	480 адам
44,5% |
|----------------------------|---|---------------------------------|

академиялық оқуын аяқтап, дипломын

2024 жылы Республикалық комиссияның 5 отырысы өтті, оның 3-еуінің қорытындысы бойынша ҚР азаматтарына стипендия тағайындалды

• күтіп отырған стипендиаттар	→	226 адам 20,9%
• ҚР және шетелде бақылау емтихандарын аяқтап жатыр	→	103 адам 9,5%
• кетуді күтіп отыр	→	94 адам 8,7%
• тағылымдамадан өтіп жатыр	→	65 адам 6,0%
• тілдік курстарға жазылған	→	45 адам 4,2%
• академиялық оқуға жазылған	→	43 адам 4,0%,
• академиялық демалыста	→	12 адам 1,1%
• демалыста	→	7 адам 0,6%
• тілдік курстарға қатысып жатыр	→	4 адам 0,4%

2024 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша «Болашақ»

бағдарламасы аясында 12 727 маман дайындалды

магистратура	→	7 315 адам 57,5%,
бакалавриат	→	2 615 адам 20,5%
стажировка	→	2 284 адам 17,9%
докторантура	→	230 адам 1,9%
специалист	→	140 адам 1,1%,
клиникалық ординатура	→	92 адам 0,7%
аспирантура	→	39 адам 0,3%

тағылымдамадан өту	→	12 адам 0,1%
---------------------------	---	-------------------------------

оның ішінде

• гуманитарлық ғылымдарда	→	7 023 адам 55,2%
• техникалық салаларда	→	4 582 адам 36,0%
• медицина саласында	→	897 адам 7,0%
• шығармашылық бойынша		225 адам 1,8%

Түлектер келесі елдерде білім алды:

• Ұлыбритания мен Ирландия	→	5 793 адам 45,5%
• АҚШ пен Канада	→	3 564 адам 28%
• Еуропа елдері	→	1 490 адам 11,7%
• Азия және Океания елдері	→	1 005 адам 7,9%
• Ресей	→	875 адам 6,9%

2024 жылдың 31 желтоқсанындағы жағдай бойынша «Болашақ»

бағдарламасымен 10 228 түлек шарт міндеттемелерін орындады,

• жұмыс тәжірибесін бақылап отыр	→	2 401 адам
• жұмыс тәжірибесі бойынша шарт міндеттемелері норындауды кейінге қалдырып отыр (оқуға, бала күтіміне...) и т.д.→		98 адам

Бақылаудағы 2401 түлектің **2373-і (98,83%)** жұмыспен қамтылған және өз міндеттемелерін орындап жатыр, ал **28 адам (1,17%)** жұмысқа орналасу үстінде.

Түлектер

• жекеменшік компанияларда	→	1 011 адам 42,6%
• мемлекеттік органдарда	→	752 адам 31,7%
• квазимемлекеттік секторда	→	372 адам 15,7%
• шетелдік компанияларда	→	135 адам 5,6%
• халықаралық ұйымдарда	→	40 адам 1,7%
• қоғамдық бірлестіктерде	→	25 адам 1,1%
• ұлттық компанияларда	→	25 адам 1,1%
• дипломатиялық миссияларда	→	13 адам 0,5%

Сонымен қатар, «Болашақ» бағдарламасы аясында халықаралық ынтымақтастықты нығайту және серіктестік қатынастарды кеңейту мақсаттарын іске асыру мақсатында **«Халықаралық бағдарламалар орталығы» АҚ** (бұдан әрі – Орталық) жетекші шетелдік университеттермен, ғылыми-зерттеу орталықтарымен және мамандандырылған халықаралық ұйымдармен жүйелі және дәйекті жұмыс жүргізеді.

2024 жылы **Орталық шетелдік университеттермен** (New York Film Academy Нью-Йорк киноакадемиясы (АҚШ), University of Southern California Оңтүстік Калифорния университеті (АҚШ) және Washington State University Вашингтон мемлекеттік университеті (АҚШ)) және **білім беру саласындағы халықаралық ұйымдармен** (Campus France (Франция) және Spanish Service for the Internationalization of Education Білім беруді халықаралықтандыру бойынша испан қызметімен (Испания) бірқатар ынтымақтастық туралы **келісімдер жасасты.**

Келісімдер академиялық және ғылыми ынтымақтастықты дамытуға, бірлескен білім беру бастамаларын жүзеге асыруға және тараптар арасында тәжірибе алмасуға бағытталған. Сондай-ақ, олар **«Болашақ»** халықаралық стипендия бағдарламасының стипендиаттарына академиялық бағдарламаларға жеңілдіктер беру мүмкіндігін қарастырады.

Жыл ішінде Орталық «Болашақ» халықаралық стипендиясын ел ішінде де, халықаралық деңгейде де дамытуға, түрлендіруге және насихаттауға бағытталған бірқатар маңызды іс-шаралар өткізді. Басты назар стратегиялық цифрландыруға, стипендия алушылармен және серіктес ұйымдармен байланысты нығайтуға және халықаралық ынтымақтастықты кеңейтуге аударылды.

2024 жыл ішінде:

18 наурызда «Болашақ» бағдарламасының даму үрдістері мен перспективалары» атты онлайн дөңгелек үстел

өтті (қатысушылар: Америка Құрама Штаттарынан келген стипендиаттар; тақырыптар: 2024-2026 жылдарға арналған стратегия, цифрландыру, академиялық ынтымақтастық, ғылыми бастамалар).

4 сәуірде Лондонда кездесу өтті

(қатысушылар: «Халықаралық бағдарламалар орталығы» АҚ басқарма төрағасы,

стипендиаттар, Қазақстан Республикасы Елшілігінің өкілдері; тақырыптар: мобильді қосымшаны іске қосу, диссертация қоры, кері байланыс платформасы, стипендиаттардың өзекті мәселелері).

12 қазанда Манчестерде Қазақстан Республикасының жаңа консулдығының ашылуына байланысты кездесу өтті

(қатысушылар: стипендиаттар, Ұлыбританиядағы Қазақстан Республикасының елшісі Мағжан Ілиясов; тақырыптар: бейімделу, мансаптық өсу, шетелдегі студенттерді қолдау).

14 қазанда Басқарма төрағасы Ұлыбританияның солтүстік қалаларынан, соның ішінде Манчестер, Престон

және Белфасттан келген стипендиаттармен кездесу өткізді (қатысушылар: Басқарма төрағасы, Ұлыбританияның солтүстік қалаларынан келген стипендиаттар; тақырыптар: ғылыми қызмет, жұмысқа орналасу; келіссөздер: Манчестер университеті – жеңілдіктер және тағылымдамалар).

15 қазанда Уорвик университетіне ресми сапар жасалды

(қатысушылар: Орталық делегациясы, университет басшылығы; тақырыптар: инженерия, киберқауіпсіздік, энергетика саласындағы ынтымақтастық; басты назар: жеңілдік санатындағы

стипендиаттарды қолдау, Уорвик өндіріс тобымен өзара әрекеттесу).

17 қазанда Рединг университетіне ресми сапар жасалды

(қатысушылар: Орталықтың делегациясы,

университет басшылығы; тақырыптар: бірлескен зерттеулер, ауылдық жерлерден келген стипендиаттарды қолдау, тұрақты даму мәселелері).

Сол күні, 17 қазанда, Басқарма төрайымы Алматыда өткен Орталық Азия әйелдерінің «Be Woman» форумына қатысты

(қатысушылар: Басқарма төрайымы, 12 елден келген 100-ден астам спикер; сессия: «Білім беру: IN немесе OUT»; тақырыптар: білім берудің рөлі, әйелдердің әлеуеті, «Болашақ» бағдарламасының маңыздылығы).

20 қазанда TalrunUp бизнес саласындағы әйелдерге арналған тәлімгерлік бағдарламасының үшінші

тобының түлектеріне арналған бітіру рәсімі өтті (қатысушылар: бизнес саласындағы әйелдер, «Болашақ» бағдарламасының түлектері; тақырыптар: әйелдер көшбасшылығы, білім беру, жеке және кәсіби өсу).

Бұл іс-шаралар «Болашақ» бағдарламасының халықаралық беделін нығайтуға, стипендиаттармен және серіктестермен өзара әрекеттесуді жақсартуға, цифрлық шешімдерді енгізуге және жаңа бағыттарды, әсіресе гендерлік теңдік пен аймақтық инклюзияны ілгерілетуге көмектесті.

«Болашақ» бағдарламасы стипендиаттары мен түлектерінің жоғары белсенділігі, сондай-ақ шетелдік университеттердің Қазақстанмен серіктестікті тереңдетуге деген қызығушылығы атап өтілді.

6.4. Халықаралық келісімдер мен шарттар шеңберінде ұсынылатын үкіметаралық және ведомствоаралық гранттар

2024 жылы үкіметаралық және ведомствоаралық гранттарға **2113** өтінім берілді, ал төмендегі елдерде қазақстандықтарды оқыту үшін білім беру саласындағы халықаралық келісімдер бойынша үміткерлердің **1573** жеке ісі тіркелді:

• Венгрия	→	1167 адам 74,2%
бакалавриат	→	746 адам 63,9%
магистратура	→	316 адам 27,1%
докторантура	→	18 адам 1,5%
One Tier Master	→	87 адам 7,5%
• Қытай	→	328 адам 20,9%
бакалавриат	→	217 адам 66,2%,
магистратура	→	106 адам 32,3%,
докторантура	→	5 адам 1,5%
• Тәжікстан	→	17 чел. 1,1%
бакалавриат	→	15 адам 88,2%,
магистратура	→	2 адам 11,8%

• Қырғызстан	→	3 адам 0,2%
бакалавриат	→	2 адам 66,7%,
магистратура	→	1 адам 33,3%
• Польша	→	46 адам 2,9%
бакалавриат	→	21 адам 45,7%,
магистратура	→	16 адам 34,8%,
докторантура	→	9 адам 19,6%
• Вьетнам	→	6 адам 0,4%
бакалавриат	→	6 адам
• Азербайджан	→	6 адам 0,4%
бакалавриат	→	1 адам 16,7%,
магистратура	→	5 адам 83,3%

2024 жылы елдер бойынша бөлінген гранттар саны:

• Венгрия	→	250 грант
бакалавриат	→	110 грант 44%,
магистратура	→	90 грант 36%

One Tier Master	→	30 грант 12%
докторантура	→	20 грант 8%
• Қытай	→	155 грант
• Тәжікстан	→	100 грант
бакалавриат	→	80 грант 80%
магистратура	→	20 грант 20%
• Қырғызстан	→	10 грант
бакалавриат	→	7 грант 70%
магистратура	→	3 грант 30%
• Польша	→	11 грант
бакалавриат	→	3 грант 27,3%
магистратура	→	4 грант 36,4%
докторантура	→	4 грант 36,4%
• Вьетнам	→	3 грант
бакалавриат	→	3%
• Әзірбайжан	→	10 грант
бакалавриат	→	5 грант 50%
магистратура	→	5 грант 50%

Есепті кезеңде «Халықаралық білім беру туралы келісімдер бойынша шетелде оқуға арналған конкурсқа

қатысу үшін құжаттарды қабылдау» мемлекеттік қызмет арқылы жеті (7) үкіметаралық келісім бойынша **958 жеке іс** қабылданды. Әңгімелесуден кейін **844 үміткер** үкіметаралық келісімдер бойынша оқуға ұсынылды.

Қабылдаушы елдің шешіміне сүйене отырып, сандық бөлініс келесідей болды:

Венгрия	→	1141 чел. 161 грант
Қытай	→	326 чел. 151 грант
Польша	→	11 чел. 8 грант
Қырғызстан	→	3 чел. 3 грант
Вьетнам	→	3 чел. 3 грант

Сондай-ақ сұхбат қорытындысы бойынша мыналар да ұсынылды:

Әзірбайжан	→	6 адам
Тәжікстан	→	9 адам

Дегенмен, Орталық жоғарыда аталған елдерден ресми жауап алған жоқ.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 19 қарашадағы №613 бұйрығымен бекітілген Студенттерді шетелге оқуға жіберу ережелеріне сәйкес, үкіметаралық және ведомствоаралық келісімдер шеңберінде жаңа келісімдер жасасу немесе жұмыс істейтін гранттар санын көбейту жоспарлары туралы ақпаратқа қатысты Орталық тек әкімшілік функцияларды, құжаттарды қабылдауды және үкіметаралық және ведомствоаралық келісімдер шеңберінде жүзеге асырылатын бағдарламаларға үміткерлерді конкурстық іріктеуді ұйымдастыруды жүзеге асыратынын хабарлайды.

Сонымен қатар, жоғары және/немесе жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру саласындағы ынтымақтастықты ұйымдастыруға байланысты мәселелер уәкілетті органның айрықша құзыретіне жататынын және тиісті халықаралық шарттар мен келісімдер шеңберінде үкіметаралық және/немесе ведомстволарлық деңгейде реттелетінін атап өткен жөн.

«Ғылыми тағылымдама» бағдарламасы

2024 жылы ғылыми тағылымдамадан өтуге құжаттарды қабылдау мерзімдері Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2024 жылғы 23 қазандағы № 493 «Құжаттарды қабылдау және ғылыми тағылымдамадан өтуге қатысуға конкурс өткізу мерзімдерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрі міндетін атқарушының 2024 жылғы 19 сәуірдегі № 178 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» бұйрығымен бекітілді (ғылыми тағылымдамадан өтуге құжаттар 2024 жылғы 29 сәуірден 22 қарашаға дейін қабылданады, ал конкурс 2024 жылғы 10 мамырдан 6 желтоқсанға дейін өткізіледі).

2024 жылы «Ғылыми тағылымдама» бағдарламасымен келесі бағыттар бойынша үміткерлердің **824 жеке ісі** тіркелді:

• әлеуметтік ғылымдар	→	416 (50,5%)
• гуманитарлық ғылымдар және өнер	→	88 (10,7%),
• инженерия және технология	→	166 (20,1%),
• жаратылыстану ғылымдары	→	67 (8,1%),
• ауыл шаруашылығы және ветеринария ғылымдары	→	33 (4%),

- медицина және денсаулық сақтау → **54 (6,6%)**

Республикалық комиссияның үш отырысынан кейін **250 үміткерге** ғылыми тағылымдамадан өтуге рұқсат етілді, олар оқу салалары бойынша келесідей бөлінді:

• гуман. ғылымдар және өнер	→	19 адам 7,6%
• жаратылыстану ғылымдары	→	40 адам 16%
• инженерия және технологиялар	→	104 адам 41,6%
• медицина және денсаулық сақтау	→	30 адам 12%
• ауыл шаруашылығы және ветеринария ғылымдары	→	13 адам 5,2%
• әлеуметтік ғылымдар	→	44 адам 17,6%

(6.4.1-кесте).

2024 жылы «Ғылыми тағылымдамалар» санаты бойынша **781** адам оқытылды. Түлектер келесі салалар бойынша тағылымдамадан өтті:

гуманитарлық	→	449 адам 57,5%
техникалық	→	289 адам 37%
медициналық	→	27 адам 3,5%
шығармашылық	→	16 адам 2%

Тағылымдамалар мына елдерде өтті:

АҚШ	→	244 адам
Ұлыбритания	→	144 адам
Ресей	→	81 адам
Түркия	→	90 адам
Польша	→	42 адам
Германия	→	32 адам

Литва	→	18 адам
Италия	→	15 адам
Израиль	→	13 адам
Швейцария	→	12 адам
Бельгия	→	11 адам
Франция	→	12 адам
Болгария	→	10 адам
Белоруссия	→	9 адам
Испания	→	9 адам
Австралия	→	6 адам
Жапония	→	6 адам
Венгрия	→	5 адам
Чехия	→	4 адам
Әзірбайжан	→	3 адам
Швеция	→	3 адам
Латвия	→	2 адам
Нидерланды	→	2 адам

Словакия	→	2 адам
Эстония	→	2 адам
Малайзия	→	1 адам
Португалия	→	1 адам
Хорватия	→	1 адам
Оңтүстік Корея	→	1 адам

Анықтама үшін: Түлектер жетекші шетелдік ЖОО мен ұйымдарда тағылымдамадан өтті.

- 219 университет
- 38 институт
- 9 академия
- 22 зерттеу орталығы мен зертханасы

6.4.1-кесте.
2024 жылы ғылыми тағылымдама бағдарламасы бойынша стипендияларды тағайындау нәтижелері

Оқыту саласы	Келіп түскен өтінімдердің жалпы саны	Байқауға қатысуға рұқсат етілді	Шәкіртақы тағайындалды	Жарыста сәтсіздікке ұшырады
Жаратылыстану ғылымдары	67	67	40	27
Инженерия және технология	166	165	104	61
Медицина және денсаулық сақтау	54	54	30	24
Ауыл шаруашылығы және ветеринария ғылымдары	33	33	13	20
Әлеуметтік ғылымдар	411	409	44	365
Гуманитарлық және өнер	86	86	19	67
Әскери ғылымдар және ұлттық қауіпсіздік	0	0	0	0
Барлығы	817	814	250	564

Анықтама үшін: Ең көп университеттер.

- АҚШ — 26
- Ұлыбритания — 24
- Ресей — 19
- Түркия — 13
- Польша — 10
- Германия — 8

Ғылыми тағылымдамаларды қаржыландыруға байланысты мәселелер Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрі міндетін атқарушының 2023 жылғы 18 тамыздағы №422 «Үміткерлерді іріктеу және ғылыми тағылымдамадан өту ережелерін бекіту туралы» бұйрығымен реттеледі. Бұл нормативтік құқықтық акт сонымен қатар тұру, тамақтану, ғылыми әдебиеттерді сатып алу шығындарының стандарттарын, тұрғылықты жерінен тағылымдамадан өту орнына дейін көлік түрі мен класын анықтау тәртібін, сондай-ақ оқу ақысына қатысты мәселелерді белгілейді.

6.5. Қазақстандағы Erasmus+:

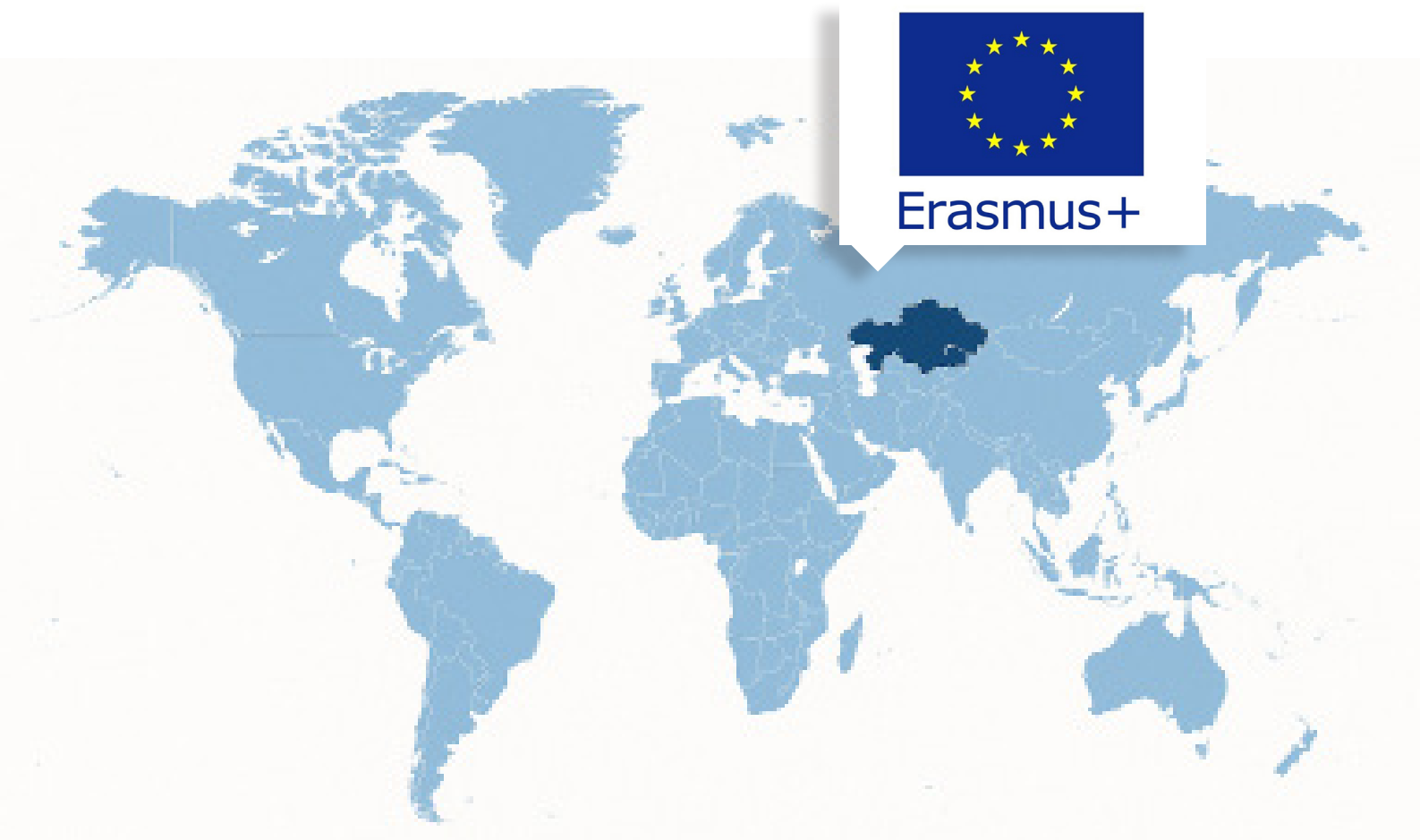
Халықаралық серіктестік іс-әрекетте

Erasmus+ — білім беру, кәсіптік оқыту, жастар саясаты және спорт саласындағы бастамаларды қолдайтын Еуропалық одақтың негізгі бағдарламасы, ол 35 жылдан астам уақыт бойы сәтті жүзеге асырылып келеді. Бағдарламаның 2027 жылға дейін созылатын жаңа кезеңі (Erasmus+ 2021–2027) 2021 жылы басталды. Қазақстан бұл бағдарламалық циклге белсенді қатысып отыр және жоғары деңгейде атсалысып, белсенділік көрсетуде.

Қазақстандық университеттер Erasmus+ 2021-2027 бағдарламасының әртүрлі бағыттарына, соның ішінде халықаралық кредиттік ұтқырлыққа, жоғары білім беру елеуетін арттыру жобаларына, Erasmus Mundus бастамасына және Jean Monnet бағдарламасына ойдағыдай тартылған.

Erasmus+

Халықаралық кредиттік ұтқырлық (ХКҰ)

Ең танымал бағыттардың бірі – Халықаралық кредиттік ұтқырлық (ХКҰ), оның аясында қазақстандық ЖОО-лар Еуропалық Одақ елдерінің және бағдарламаға қауымдасқан басқа да мемлекеттердің университеттерімен серіктестікте студенттер мен қызметкерлерге арналған алмасу бағдарламаларын жүзеге асырады. 2024 жылдың соңындағы жағдай бойынша 70 қазақстандық университет ХКҰ жобаларына қатысуда. 1-кестеде келтірілген деректерге сәйкес, Қазақстан Erasmus+ 2021-2027 бағдарламалық кезеңі аясында жүзеге асырылған халықаралық кредиттік ұтқырлық жобаларының саны бойынша Орталық Азия елдері арасында көшбасшы орынды сақтап келеді (6.5.1-кесте).

Қазақстандық жоғары оқу орындары ХКҰ (МКМ) жобаларын бірлесіп іске асырып жатқан ЕО-ға мүше елдер мен Бағдарламаға қауымдасқан үшінші елдердің ауқымы өте алуан түрлі. Дегенмен, 6.5.1-диаграммадан көрініп

тұрғандай, ХКҰ бірлескен жобаларының ең көп саны Польша, Испания және Румыния сияқты елдерге тиесілі (6.5.1-сурет).

Халықаралық кредиттік ұтқырлық (ХКҰ) жобаларының қазақстандық ЖОО мен елдің жоғары білім беру жүйесіне негізгі әсері келесідей.

Оқушылар мен қызметкерлердің әлеуетін дамыту

ХКҰ жобаларына қатысу халықаралық білім беру және мәдени тәжірибе жинауға, білім көкжиегін кеңейтуге және білім берудегі әртүрлі тәсілдер мен стандарттармен танысуға мүмкіндік береді, бұл қатысушылардың жеке және кәсіби өсуіне ықпал етеді.

Халықаралық ынтымақтастықты кеңейту

Университеттер шетелдік университеттермен тұрақты серіктестік орнатып жатыр, бұл тек академиялық ұтқырлықты ғана емес, сонымен қатар бірлескен білім беру бағдарламаларын,

6.5.1-кесте.

Орталық Азия елдерінің 2022-2024 жылдардағы ХКҰ жобаларына қатысуы

Орталық Азия елі	Орталық Азиядан ЕО-ға кетіп бара жатқан студент- тер мен қызмет- керлер	ЕО-дан Орталық Азияға кетіп бара жатқан студент- тер мен қызмет- керлер	Мақсатты ауди- тория бойынша мобильділіктің пай- ыздық үлесі
Қазақстан	1350	483	43%
Қырғызстан	532	213	17%
Тәжікстан	164	121	6%
Түркіменстан	14	8	2%
Өзбекстан	990	421	32%

ғылыми бастамаларды және зерттеу жобаларын құруға да ықпал етеді.

Білім беру сапасын жақсарту

Халықаралық академиялық үдерістерге қатысу арқылы студенттер мен оқытушылар заманауи оқыту және зерттеу әдістеріне қол жеткізеді, бұл жаңа тәжірибелерді енгізуге ықпал етеді және білім беру қызметтерінің жалпы деңгейін жақсартады.

Университеттердің халықаралық имиджін нығайту

ХКҰ-ға қатысу жоғары оқу орындарына жаһандық деңгейде өздерінің танымалдылығы мен

беделін арттыруға, шетелдік студенттер мен оқытушыларды тартуға, сондай-ақ халықаралық академиялық серіктестіктің түрлі бағыттары аясында сенімді нығайтуға көмектеседі.

Білім беру және ғылыми инновацияларды ынталандыру

ХКҰ шеңберінде еуропалық университеттермен ынтымақтастық – жаңа идеялардың көзі, ол бірлескен ғылыми басылымдарды жеңілдетеді және жоғары білім беру әлеуетін (ЖББӘ) арттыру жобаларын әзірлеу мен енгізуге ықпал етеді, ал бұл білім беру және зерттеу ортасын жалпы жаңартуға әкеледі.

6.5.1-сурет.

Қазақстан Республикасының университеттерімен ЕО мүше мемлекеттерімен және Бағдарламамен байланысты үшінші елдермен жүзеге асырылған ХБЖ жобаларының саны (2022-2024 жж.)

Жоғары білім берудің әлеуетін арттыру (ЖББ)

ВЖББӘ жобаларының аясында қазақстандық ЖОО білім беру бағдарламалары мен оқыту әдістерін әзірлеуге және жаңғыртуға, университеттерді басқару мен басшылықты жетілдіруге, сондай-

ақ университеттер мен өнеркәсіп арасындағы байланысты нығайтуға бағытталған бірлескен жобаларды жүзеге асыру үшін Еуропадағы және басқа аймақтардағы университеттермен консорциумдар құруда немесе оларға қосылуда. 2024 жылы қазақстандық университеттерді қамтитын 13 PPVO жобасы аяқталды (6.5.2-кесте)

6.5.2-кесте.

2024 жылы аяқталған әуе қорғаныс жобалары бойынша деректер мен көрсеткіштер

13

жоба

31

университет

9

академиялық емес серіктес

12

бірлескен жоба

1

құрылымдық жоба

2

ҚР университеттері үйлестірген 2 жоба

3

ұлттық жоба

3

аймақтық жоба

7

аймақаралық жоба

Осы 13 әуе қорғаныс жобасының бағытына сүйене отырып, оларды **үш санатқа** бөлуге болады.

А. Жаңа білім беру бағдарламаларын/модульдерін әзірлеуге немесе қолданыстағы бағдарламаларды жаңғыртуға бағытталған жобалар

Жоба

A.1.

MIETIC:

Өтпелі экономикасы бар елдер үшін өнеркәсіптік кәсіпкерлікті басқару бойынша магистрлік бағдарламаны әзірлеу

Нәтижелер

1. Өндіріс секторының қажеттіліктеріне бағытталған технологиялық кәсіпкерлік бойынша магистрлік бағдарлама әзірленіп, іске қосылды.
2. Бағдарлама АРТА (НААР) аккредиттеуінен сәтті өтті және 5 жылға сертификат алды.
3. Магистранттар академиялық ұтқырлық аясында Қазтұтынуодағы Қарағанды университетінде оқудан өтті.
4. Бағдарламаны «Қазмырыш» ЖАҚ қоса алғанда, өнеркәсіптік кәсіпорындар және «Атамекен» Ұлттық кәсіпкерлер палатасының қатысуымен қолдайды.
5. Angar платформасы іске қосылды – стартаптар мен студенттік кәсіпкерлікті дамытуға арналған ашық кеңістік.

Жоба

A.2.

ACeSYRI:

Компьютерлік ғылымдар саласындағы докторанттар мен жас зерттеушілерге арналған шеберлік орталығы

Нәтижелер

1. Қазақстан университеттерінде алты ACeSYRI орталығы және ACeSYRI порталы құрылды.
2. Докторанттар мен жас ғалымдардың белсенді қатысуымен көптеген халықаралық ғылыми іс-шаралар (семинарлар, PhD форумдары, ашық дәрістер) ұйымдастырылды.
3. Жас зерттеушілер 120-дан астам ғылыми мақала дайындады, оның 45-тен астамы ЕО өкілдерінің қатысуымен жарияланды.
4. Әртүрлі кездесулерге, семинарлар мен конференцияларға қатысуды ұйымдастыру үшін 126 белсенді іс-шара мен іс-шара жүзеге асырылды.

Жоба

A.3.

IMPROVE:

Ағылшын тілінде оқыту арқылы ауыл шаруашылығы саласындағы магистратура бағдарламаларын халықаралық деңгейге көтеру

Нәтижелер

1. ЕО сапа стандарттарына сәйкес келетін 18 жаңа модуль әзірленіп, енгізілді, бұл білім беру бағдарламаларының бәсекеге қабілеттілігін және мамандарды даярлау деңгейін арттырды.
2. Оқытушылар құрамын қайта даярлау жүргізілді, бұл университеттерге ағылшын тілін оқыту әдістерін және аралас оқыту форматын сәтті енгізуге мүмкіндік берді.
3. Университеттер арасындағы студенттер мен оқытушылар алмасу бағдарламалары кеңейтілді, бұл білім беру бағдарламаларының интеграциясын одан әрі дамытуға ықпал етті.
4. Бірлескен магистрлік бағдарламаларды іске асыру, түлектердің халықаралық дәреже алу мүмкіндіктерін кеңейту және олардың әлемдік еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін жағдайлар жасалды.

Жоба

A.4.

UnWaste:

Магистратура бағдарламасын әзірлеу және енгізу негізінде серіктес елдерде «Айналымы экономика-ны дамыту» (тұйық циклді экономика) Қалдықтарды басқару

Нәтижелер

1. «Табиғи ресурстарды тұрақты басқару» мамандығы бойынша магистрлік бағдарлама әзірленіп, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламаларының тізіліміне енгізілді және Аграрлық саясат бойынша арбитраж жөніндегі ұлттық агенттікпен (NAAR) аккредиттелді.
2. Еуропалық университеттерде магистранттар мен оқытушылардың ғылыми тағылымдамадан өтуі.
3. Жабдықтар мен бағдарламалық жасақтама сатып алынды.
4. Қалдықтарды басқару дағдыларын дамыту үшін «Қалдықтарды басқару» оқу-білім беру орталығы құрылды.

Жоба

A.5.

GEOCLIC:

Жағалаудағы
экожүйелерді
климаттың өзге-
руіне бейімдеуге
арналған гео-
кеңістіктік инже-
нерия бойынша
жаңа курстар

Нәтижелер

1. Мақсатты саладағы бакалавриат/магистр/докторантура пәндері серіктес елдердің университеттерінде негізгі курстар бойынша енгізіліп, жаңартылды.
2. Оқытушылардың біліктілігін арттыру үшін шеберлік сабақтары мен тренингтер өткізілді.
3. Әрбір серіктес университет GEOCLIC зертханаларын (GEOLAB), GEOCLIC кеңсесін (GEOCOF) және виртуалды іс-шараларға арналған аудиторияны (CVE) құрып, жабдықтады.

**В. Медициналық білім беруді
жақсартуға бағытталған
жобалар**

Жоба

B.1.

HARMONEE:

Еңбек гигиенасы
және қоршаған
ортаны қорғау
саласындағы ма-
гистрлік бағдар-
ламаларды
үйлестіру және
өзара тану

Нәтижелер

1. Әрқайсысы 5 ECTS-тен тұратын 9 модуль әзірленді.
2. Курс материалдары «Профилактикалық медицина» және «Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандықтары бойынша магистратура бағдарламаларына енгізілген.
3. Жобаға негізделген оқу компонентіне серіктес ЖОО студенттерінің бірлескен зерттеу жобалары кірді. Профессор Қ.Қ. Тоғызбаеваның жетекшілігімен шақырылған профессор Ф. Рахиммен бірлесіп, сондай-ақ оқытушы-профессорлар құрамы мен студенттердің қатысуымен ғылыми-зерттеу жобалары орындалды.

Жоба

B.2.

BACE:

Шығыс Еуро-
па-Орталық
Азия аймағында
жаһандық денса-
улық сақтау са-
ласындағы акаде-
миялық әлеуетті
дамыту

Нәтижелер

1. 6 курс әзірленді (Жаһандану және денсаулық; Денсаулықтың әлеуметтік-экономикалық детерминанттары; Халық денсаулығының жай-күйін өлшеу; Жұқпалы емес аурулар; Жұқпалы аурулардың өршуі және микробқа қарсы препараттарға төзімділік; Қоршаған ортаның ластануы мен климаттың өзгеруінің халық денсаулығына әсері).
2. «Астана медицина университеті» КЕАҚ-да әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Медицина және денсаулық сақтау факультетінің Жоғары медицина мектебіндегі әріптестермен бірлесіп әзірлеен «Жаһандық денсаулық» магистратура білім беру бағдарламасының бекітілуі.
3. Тезис тұжырымдалып, ресімделді, GLOBENEAL 2022 CONFERENCE конференциясына қатысуға өтінім жіберіліп, қабылданды.

Жоба

A.3.

FOR21:

XXI ғасыр дәрігерін дамыту: Пациентке бағытталған қарым-қатынас үшін білім беру

Нәтижелер

1. Дәрігер мен пациент арасындағы байланысты жақсартуға бағытталған коммуникативтік құзыреттілік пен әлеуметтік жауапкершілікті дамытуға арналған білім беру стратегиялары, әдістері және құралдары бар мамандандырылған медициналық бағдарламаны әзірлеу.
2. Медициналық жоғары оқу орындарында коммуникативтік дағдыларды оқытудың жаңа жүйесін енгізу коммуникацияны оқыту тәсілдері мен дағдыларында қажетті өзгерістерге мүмкіндік береді.
3. Оқытушыларды білім беру тәжірибесінде инновациялық тәсілдерді қолдануға үйрету және жаңадан құрылған «Пациентке бағытталған коммуникациялық дағдылар» бағдарламасын әзірлеу (жетілдіру) үшін коммуникациялық дағдыларды дамыту орталықтарын құру.
4. Дәрістік оқытудан «төңкерілген сынып» (flipped classroom), стандартталған және виртуалды пациенттер, толық интеграцияланған білім беру үдерісі аясындағы АКТ әдістері сияқты оқытудың белсенді әдістеріне көшу.

С. Еңбек нарығымен өзара әрекеттесуді нығайтуға және түлектердің жұмысқа орналасуын жақсартуға бағытталған жобалар

Жоба

С.1.

DIARKAZ:

Қазақстандағы өнеркәсіптік автоматтандыру және робототехника бойынша дуалды білім беру

Нәтижелер

1. Өнеркәсіптік автоматика және робототехника саласында мамандарды даярлау.
2. Университеттер мен бизнес арасындағы трансұлттық ынтымақтастықты дамыту.
3. Өнеркәсіптік автоматтандыру және робототехника саласында заманауи білім беру бағдарламасын әзірлеу.
4. Дуалды білім беру арқылы инновациялық оқыту әдістерін енгізу.
5. Еуропалық университеттермен ынтымақтастық арқылы халықаралық деңгейге көтеру.

Жоба

С.2.

REILEAP:

Өзбекстан мен Қазақстандағы

Нәтижелер

1. Тері және аяқ киім өнеркәсібіндегі оқыту мазмұнын жаңарту үшін қажетті оқу материалдары әзірленді.
2. ЕО тәжірибесі негізінде Өзбекстан мен Қазақстандағы былғары секторларының біліктілігін арттыру орталықтары үшін жабдықтар орнатылды.

былғары өнер-
кәсібін жаңғырту

Жоба

С.3.

PICASP:

Каспий аймағын дамыту үшін университеттер мен кәсіпорындар арасындағы ынтымақтастықты жүзеге асыру мақсатында кәсіпорындағы пилоттық курстар

3. Білім беру орталықтарының бизнеспен бірлескен жұмысының платформасын құру арқылы жоба нәтижелерінің тұрақтылығы қамтамасыз етілді.
4. Жергілікті бизнеспен және жалпы былғары секторымен байланыс нығайтылды.

Нәтижелер

1. Инновациялық оқыту әдістерін енгізу және студенттердің бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін кәсіпорындармен ынтымақтастық күшейтілді.
2. Жаңа курстар әзірленді, кәсіпкерлік пен шағын және орта инновациялық кәсіпорындарды басқару бойынша магистратура бағдарламасы жаңартылды.
3. Практикалық кәсіпкерлік саласындағы 15 оқытушы, 30 тьютор, 15 тәлімгер және 5 техникалық маман біліктілігін арттырды.
4. Ашық оқыту платформаларындағы (ЖАОК) курстар санын кеңейту арқылы онлайн оқытудың қолжетімділігі артты.
5. Білім беру инфрақұрылымы жақсартылды, соның ішінде практикалық кәсіпкерлік зертханасы құрылды.
6. Кәсіпкерліктің практикалық бағдарламаларының сапасын қамтамасыз ету және аккредиттеу бойынша нұсқаулықтар әзірленді.

Жоба

С.4.

TRIGGER:

Орталық Азияда түлектерді жұмыспен қамту үшін жағдай жасау арқылы студенттердің инновациялық тәсілдері мен кәсіпкерлік дағдыларын ынталандыру

Нәтижелер

1. Әрбір университеттің әлеуеті жаңа қиындықтар мен қауіптерді ескере отырып, нығайтылды.
2. Студенттер/түлектер кәсіпкерлік дағдыларының арқасында еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болады. Жаңа, озық дағдылар мен білімге ие жоғары білікті жұмыс күші еңбек нарығына бейімделеді.
3. Университет деңгейінде кәсіпкерлікті оқытудың тиімді бағдарламасы.
4. Мансап, жұмыспен қамту және корпоративтік қызметтер бойынша нұсқаулық әзірленді.
5. Серіктес университеттерде жұмыспен қамту мүмкіндіктерін кеңейту, мансаптық даму және корпоративтік қызметтерді көрсету үшін жаңа орталықтар/қызметтер құрылды.
6. Жобаға қатысатын университеттер үшін «Түлектердің жұмыспен қамтылуын жақсартудың жол картасы» әзірленді.

Жоба

С.5.

KAZDUAL:

Қазақстанда дуалды жүйені енгізу (құрылымдық жобалау)

Нәтижелер

1. Колледждер мен университеттердің кәсіби білім беру бағдарламалары үйлестірілді.
2. Дуалды оқыту жүйесін енгізу үшін жоғары оқу орындары мен техникалық кәсіптік мектептерде дуалды оқытудың икемді моделі әзірленді.
3. Ұсынылған дуалды білім беру моделін пилоттық енгізу және сынақтан өткізу.
4. ҚР Ғылым және Жоғары білім министрлігінің қатысуымен және қолдауымен ғылым, жоғары және кәсіптік білім беру саласындағы нормативтік құқықтық актілерге түзетулер енгізілді.
5. Серіктес университеттер дуалды және кәсіптік білім беру үшін зертханалар мен ғылыми-білім беру платформасын – KAZDUAL обсерваториясын құрды, онда дуалды білім беру жүйесінің тренерлері мен сарапшылары Қазақстандағы университеттер, колледждер және репетитор-жұмыс берушілер үшін дуалды білім беруді бейімдеу бойынша тренингтер өткізеді.

Осы жобалардың ықпалы туралы айтатын болсақ, олар Қазақстанның жоғары білім беру жүйесіне бірқатар маңызды сапалық өзгерістерді енгізуге әсер етті. Олардың ішіндегі аса маңызды өзгерістерді атап өткен жөн.

Білім беру бағдарламаларын жаңғырту

PPVO жобаларының арқасында Қазақстан университеттерінің білім беру бағдарламалары жаңа білім беру стандарттары мен қазіргі заманғы әлемнің қиындықтарын ескере отырып жаңартылды, бұл білім берудің жалпы сапасын жақсартты.

Университет студенттері мен қызметкерлерінің әлеуетін арттыру

Халықаралық жобаларға қатысу қазақстандық университеттердің студенттері мен қызметкерлеріне білімдері мен дағдыларын жетілдіруге, сондай-ақ басқа елдерден келген әріптестерімен тәжірибе алмасуға мүмкіндік берді.

Зертханалық жабдықтар

ЖБӘК жобаларының аясында университет зертханалары жабдықталды және жоба мақсаттарына жету үшін қажетті бағдарламалық жасақтама сатып алынды.

Тұрақты серіктестік орнату және халықаралық ынтымақтастықты дамыту

ЖБӘК жобалары әртүрлі елдердің университеттері, ғылыми-зерттеу институттары және білім беру ұйымдары арасындағы серіктестікті дамытып, тәжірибе алмасуға мүмкіндік берді. Жоба топтары тұрақты серіктестікті орнатып, көбіне жаңа бастамаларға өтініш беруді жалғастырады, бұл халықаралық ынтымақтастықты кеңейтеді.

Университеттер мен еңбек нарығы арасындағы байланысты нығайту,

түлектердің жұмысқа орналасуын жақсарту. ЖБӘК жобаларын іске асыру еңбек нарығы өкілдерінің

білім беру үрдісіне қатысуын айтарлықтай арттырды, білім беру бағдарламаларының еңбек нарығының талаптарына сәйкес келуін қамтамасыз етті және түлектердің жұмысқа орналасуын жақсартуға ықпал етті.

реформалауға және жобалар аяқталғаннан кейін де жоғары білім беру жүйесіне өзгерістер енгізіп, әзірлеуді жалғастыратын ұзақ мерзімді стратегиялар мен бағдарламаларды жасауға әкелді.

Жоғары білім беру жүйесін реформалау және ұзақ мерзімді өзгерістер

ЖБӘК құрылымдық жобалары жоғары білім беру жүйесін

Қазақстанның 24 университетінің қатысуымен ЖБӘК -нің тағы 12 жобасы іске асырылу үстінде (6.5.3-кесте).

6.5.3-кесте.

Әуе қорғанысының ағымдағы жобалары бойынша

12

жоба

24

университет

9

академиялық емес серіктес

11

бірлескен жоба

1

құрылымдық жоба

1

ҚР университет үйлестірген 1 жоба

2

ұлттық жоба

7

аймақтық жоба

3

аймақаралық жоба

Жоба

1.

BERNICA:

Орталық Азиядағы тамақтану және диетология саласындағы білім беру және зерттеу мүмкіндіктерін дамыту

Нәтижелер

1. Болон үрдісінің қағидаттарына және ENQA стандарттарына сәйкес бірқатар тренингтер арқылы тамақтану және диетология саласында инновациялық білім беру жоспарларын әзірлеу және енгізу.
2. Әртүрлі аудиторияға – бакалавриат және магистратура студенттеріне, тәжірибелі дәрігерлер мен мейіргерлерге арналған инновациялық оқу сценарийлері бар әртүрлі болашаққа бағытталған курстар/модульдерді әзірлеу.
3. Осы саладағы мақсатты университеттердің зерттеу және инновациялық әлеуетін нығайту.

Жоба

2.

AGROKAZ:

Қазақстанда дуалды білім беру элементтерімен агроэкология бойынша бакалавр дәрежесін алу бағдарламасын әзірлеу

Нәтижелер

1. Қазақстан университеттерінде агроэкология бойынша дуалды білім беру элементтері бар тұрақты бакалавриат бағдарламасын әзірлеу және енгізу, сондай-ақ өмір бойы білім алуға бағытталған мамандарға арналған курстарды әзірлеу.
2. Нақты шаруашылықтардың/кәсіпорындардың қажеттіліктерін қанағаттандыратын еңбек ресурстарының құрылымындағы, көлеміндегі және сапасындағы алшақтықты азайту және заманауи технологияларға байланысты құзыретті мамандарды даярлау.
3. Тұрақты, халықаралық бағытталған дуалды білім беру бағдарламасын құру арқылы Қазақстандағы агроэкология оқу бағдарламасын қайта қарау.

Жоба

3.

EMINReM:

Экологиялық тау-кен өндірісі және табиғи ресурстарды инновациялық басқару бойынша магистрлік бағдарлама

Нәтижелер

1. ЕО тәжірибесіне негізделген магистрлік бағдарламаны әзірлеу, экологиялық өндіру және инновациялық табиғи ресурстарды басқару саласындағы ЕО-ның ең жақсы тәжірибелері мен тәсілдерін университеттің оқу бағдарламаларына енгізуге баса назар аудару.
2. EMINReM бағдарламасы бойынша оқу материалдарын әзірлеу, сондай-ақ 7 университет студенттеріне арналған EMINReM зертханасын құру.
3. Бірлескен виртуалды электрондық оқыту платформасын, сондай-ақ EMINReM бойынша студенттер мен сарапшыларға арналған пилоттық және тереңдетілген курстарды іске қосу.

Жоба

4.

HWCA:

Орталық Азиядағы климаттың өзгеруіне төзімділік пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін су секторындағы жоғары білімді жетілдіру

Нәтижелер

1. Орталық Азиядағы университет оқытушыларын жаңа оқу бағдарламалары бойынша оқыту.
2. Су секторындағы мәселелерді шешуге дайын мамандардың жаңа буынын даярлау үшін аймақтық жағдайлар мен талаптарға бейімделген жаңа бағдарламаларды әзірлеу.
3. Студенттердің ұтқырлығын арттыру және өмір бойы білім алу мен зерттеулерді қолдаудың аймақтық бағдарламасын әзірлеу.

Жоба

5.

CircuIEC:

Айналмалы экономика және тұрақты даму бойынша инновациялық оқу бағдарламалары мен модульдерін әзірлеу

Нәтижелер

1. Әр елдің қажеттіліктеріне бейімделген университеттердегі ағымдағы айналмалы экономика курстарының оқу бағдарламалары мен оқу бағдарламаларын жаңарту.
2. Айналмалы экономика саласында (экономика, экология, өндіріс, IT және білім беруді біріктіретін пәнаралық сала) ЕО-ның ең үздік тәжірибелерін енгізу.

Жоба

6.

LESLIE:

Жерді басқару, қоршаған орта және қатты қалдықтарды басқару:
Орталық Азиядағы білім беру және бизнес

Нәтижелер

1. Университеттерді біріктіре отырып, Қазақстан мен Өзбекстанда жерді тұрақты басқару (ЖТБ) орталығын құру.
2. Жалпыға бірдей білім беру үшін микробіліктіліктер жиынтығын бірлесіп әзірлеу және енгізу.
3. Өзбекстандағы бакалавриат және магистратура бағдарламаларына арналған онлайн білім беру бағдарламаларына көмекші материалдар ретінде біріктіруге болатын цифрлық форматтағы дидактикалық материалдар жиынтығын әзірлеу.
4. Барлық оқу материалдарын білім беру мекемелерінің бірыңғай онлайн репозиторийіне біріктіру.

Жоба

7.

TEX4FUTURE:

Өзбекстан мен Қазақстандағы болашаққа арналған тоқыма өндірісі

Нәтижелер

1. Өзбекстан мен Қазақстанда саланың заманауи әзірлемелеріне бағытталған төрт тоқыма орталығын құру.
2. Қазіргі салалық үрдістерді қамтитын инновациялық білім беру бағдарламаларын әзірлеу, сынақтан өткізу және бейімдеу.
3. Тоқыма өнеркәсібіндегі қызметкерлердің біліктілігін арттыру.
4. Студенттерге арналған практикалық оқыту бағдарламаларын енгізу, мысалы, бизнес пен өнеркәсіптегі нақты жағдайларды зерттеу.
5. Кәсіпорындарды оқытуға және ғылыми зерттеулерге тарту.

Жоба

8.

ESGCA:

Орталық Азияда білім беру және жұмыспен қамту саласында эколо-

Нәтижелер

1. Экологиялық және әлеуметтік аспектілерді тиімді басқару, «жасыл» жұмыс орындарын құру және білікті мамандарды даярлау үшін білім беру мекемелерін, мемлекеттік органдар мен кәсіпорындарды біріктіретін тұрақты платформа форматы.

гиялық мәселелерді шешу, қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыру және білікті және сын-дарлы басқаруды дамыту үшін «көпір» құру.

2. Халықаралық серіктестер желісін құру – академиялық қауымдастықтың, бизнестің және үкіметтің осы саладағы зерттеулерді, инновацияларды және жаңа саясатты әзірлеуді ілгерілету үшін күш-жігерін біріктіретін платформа.

Жоба

9.

GDCAU:

Орталық Азия университеттері үшін «Жасыл келісім»

Нәтижелер

1. «Жасыл келісім» күн тәртібін көрсететін стратегияларды әзірлеу және енгізу бойынша университеттердің әлеуетін нығайту.
2. Қоршаған ортаны қорғау саласында жақсы түсінігі мен дағдылары бар мамандарды даярлау.
3. «Жасыл келісім» күн тәртібін іске асыру бойынша науқандарды қолдау үшін университеттер мен бизнес арасындағы ынтымақтастықты нығайту.

Жоба

10.

OPTIFY:

Грузия, Әзірбайжан және Қазақстан университеттерінің оптикалық желілер және оптикалық байланыс саласындағы мониторинг және басқару әлеуетін нығайту

Нәтижелер

1. Жаңа білім беру бағдарламасын енгізу үшін оқытушылардың әлеуетін нығайту, сондай-ақ осындай инновациялық бағдарламаның мақсаттарына қол жеткізу және оны енгізуде олардың мүмкіндіктерін кеңейту.
2. Мәселелерді шешуге негізделген оқыту мен үйретудің жаңа тәсілін енгізу, ал бұл студенттерге саланың нақты мәселелеріне бағытталған жобаларды әзірлеумен айналысуға мүмкіндік береді.
3. Сала өкілдерінің біліктілігін арттыру және қайта даярлау модульдерін жасау, бұл оларға саланың соңғы жетістіктеріне сәйкес құзыреттіліктерін арттыруға мүмкіндік береді.

Жоба

11.

GreenTech Horizons:

Шығыс Еуропа, Орталық Азия және Азияның көршілес елдерінде білім беру және инновация арқылы қос «жасыл» және цифрлық көшуді ынталандыру

Нәтижелер

1. Болашақ ұрпақты қос «жасыл» және цифрлық ауысулармен байланысты қиындықтар мен мүмкіндіктерді шешу және олардың қоғамға оң әсерін күшейту үшін қажетті дағдылармен қамтамасыз ететін инновациялық, құзыреттілікке негізделген оқыту экожүйесін әзірлеу, құру және сынақтан өткізу.

Жоба

12.

**EDUFUSION
NSG:**Тұрақты өсу үшін
Edu-Fusion желісі

Нәтижелер

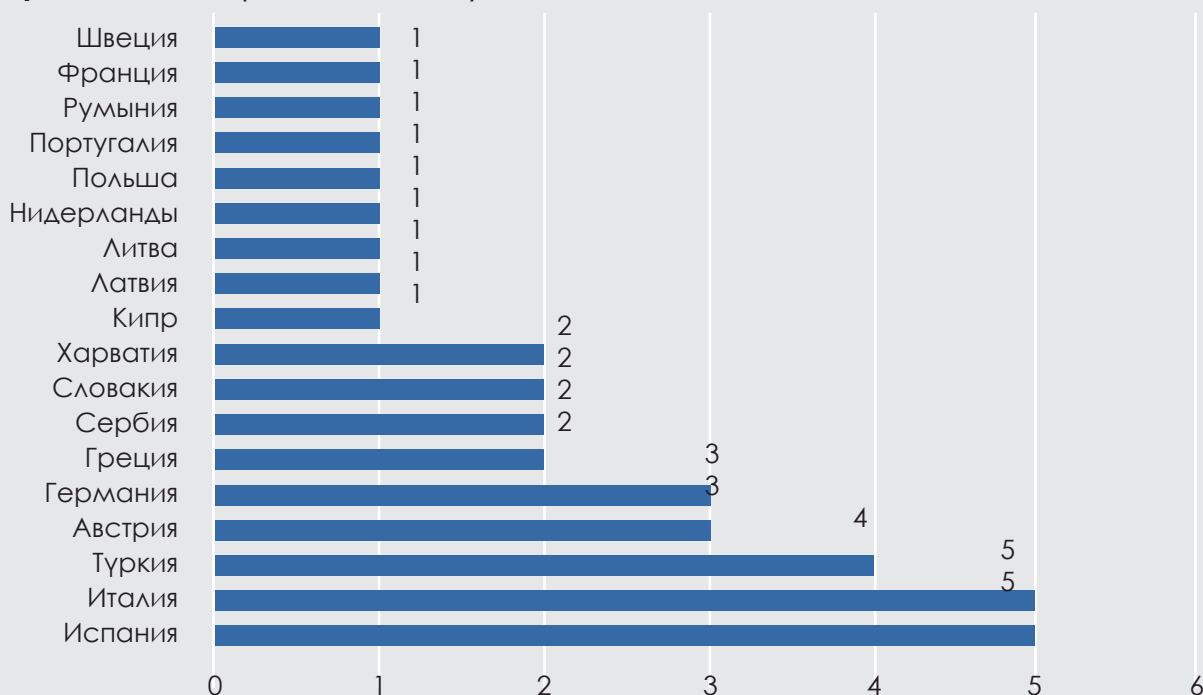
1. Бағдарлама мен факультеттің аккредитациясын кешенді білім беру платформасына біріктіру.
2. Гендерлік инклюзивтілік пен климаттық бейтараптыққа баса назар аудара отырып, STEAM және кәсіпкерлік бойынша аккредиттелген онлайн курстарды ұсыну.
3. Жастар мен әйелдер кәсіпкерлігін қолдайтын аккредиттелген инновациялық орталықтар мен инкубаторлар құру.
4. Академиялық орта мен бизнес арасындағы ынтымақтастық порталын әзірлеу, бірлескен жобалар мен тағылымдамаларды әзірлеуге ықпал ету.
5. Академиялық ортаны еңбек нарығымен интеграциялау арқылы университеттер мен жұмыс берушілер арасындағы байланысты нығайту.

Осы жобалар аясында қазақстандық ЖОО ЕО-ға мүше әртүрлі мемлекеттермен және жоғары білім беру бағдарламаларымен байланысты үшінші елдермен ынтымақтастық

жасайды. Дегенмен, ЖБӘК жобаларының ең көбін Испания, Италия және Түркия университеттерімен бірге қазақстандық университеттер жүзеге асырады (6.5.2-сурет).

6.5.2-сурет.

Бағдарламамен байланысты ҚР университеттерінің және ЕО мүше мемлекеттерінің және үшінші елдердің университеттерінің қатысуымен ЖБӘК жобаларының саны (2022-2024 жж.)

Erasmus Mundus

Erasmus Mundus бастамасына Erasmus Mundus бірлескен магистратурасы (EMJM) және Erasmus Mundus жобалау өлшемі (EMDM) кіреді. EMJM – бұл бірлескен магистрлік бағдарламаларды іске асыру, ал EMDM – консорциуммен бірлесіп жаңа халықаралық магистрлік бағдарламаны әзірлеу. 2024 жылдың соңындағы жағдай бойынша КИМЭП Университеті Қазақстаннан EMJM және EMDM жобаларындағы жалғыз толық серіктес болып қала береді. Университет магистратура бағдарламасының толық серіктесі болады. CEERES «Орталық және Шығыс Еуропа, Ресей және Еуразия зерттеулеріндегі халықаралық қатынастар». 2024 жылғы байқау іріктеуінен кейін университет Қазақстан

тарихындағы алғашқы EMDM GreenMAS жобасын жеңіп алды. Жобаның мақсаты – құрғақ және жартылай құрғақ климаттық аймақтар үшін «жасыл экономиканы» басқару саласында бірлескен магистрлік бағдарламаны әзірлеу.

Сондай-ақ EMJM жоғары білімі бар кез келген тұлға үшін стипендиялық магистрлік бағдарламаға түсуге тамаша мүмкіндік екенін атап өткен жөн.

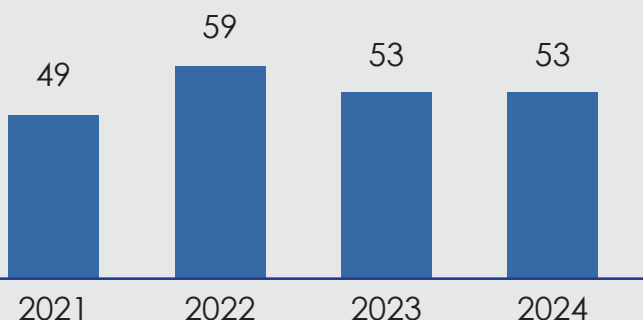

Қазақстан стипендия алушылар саны бойынша Орталық Азия елдерінде көш бастап тұр

6.5.3-сурет.

EMJM магистратура бағдарламасының байқауына Қазақстан Республикасы азаматтарының қатысуы

214 стипендиат

3-суретте көрсетілгендей, жыл сайын Қазақстаннан орта есеппен 53 үміткер EMJM стипендиясының иегері атанады. (6.5.3-сурет).

Erasmus Mundus жобаларының Қазақстан университеттері мен елдің жоғары білім беру жүйесіне негізгі әсері келесі түрде көрінеді:

- білім беру бағдарламаларының сапасын арттыру, себебі Қазақстан Республикасының университеттері магистрлік бағдарламаларды Еуропа және басқа аймақтар университеттерімен бірлесіп, бірыңғай талаптар мен стандарттарды сақтай отырып әзірлейді және енгізеді;
- Талантты шетелдік студенттерді Қазақстан университеттеріне тарту және қазақстандық университеттердің халықаралық тартымдылығын арттыру, себебі бұл – студенттерді іріктеу бәсекеге қабілетті стипендиялық бағдарлама. Erasmus Mundus жобаларына қатысу университеттердің жалпы тартымдылығын арттырады: бағдарлама әлемнің ең үздік студенттеріне ұсынылады.
- Халықаралық серіктестікті нығайту: Қазақстан

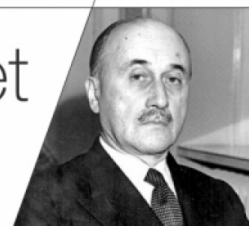
университеттері мен әлемнің түкпір-түкпірінен келген университеттер арасындағы Erasmus Mundus бағдарламасы шеңберіндегі ынтымақтастық академиялық бағдарламалардан тысқары жерлерге де таралады және бірлескен зерттеулерді, ғылыми жобаларға қатысуды, оқытушылар мен студенттер алмасуын қамтуы мүмкін, сондай-ақ инфрақұрылым мен ғылыми ресурстар алмасуды жеңілдетеді.

4 Жан Моне

Erasmus+

Jean Monnet
Programme

- Jean Monnet жобалары Еуропалық одақтың оқу бағдарламалары аясында бүкіл әлем бойынша оқыту мен зерттеулердің дамуын қолдайды. Қазақстан – Erasmus+ бағдарламасының осы қызметіне

6.5.4-кесте.

ҚР университеттердің қатысуымен жүзеге асырылып жатқан Jean Monnet жобалары бойынша деректер мен фактілер

8

ҚР университеті

13

Жан Моненің жоба-сы

8

модуль
Жан Моне

2

Жан Монне ше-
берлік орталығы

1

бөлім
Жан Моне

2

желі
Жан Моне

белсенді қатысушы. 2024 жылдың соңындағы жағдай бойынша, Қазақстандағы сегіз университетті қамтитын 13 Jean Monnet жобасы жүзеге асырылуда (6.5.4-кесте).

Жан Монне жобаларының негізгі нәтижелерінің ішінде Қазақстанның келесі жетістіктерін атап өтуге болады.

Қазақстан университеттерінің білім беру бағдарламалары ЕО елдерінің тәжірибесіне арналған арнайы курстарды қамтитындай етіп жаңартылды, ол оның тарихын, институциялық құрылымдарын, саясатын, экономикасын және құқығын терең зерттеуге бағытталған. Бұл студенттерге ЕО-ны тек саяси бірлестік ретінде ғана түсініп қоймай, оның жаһандық процестерге тигізетін ықпалын бағалауға да көмектеседі.

Еуропалық интеграцияны зерттеу аясында құқық, экономика, халықаралық қатынастар және саясаттану сияқты әртүрлі салалардағы білімді біріктіру студенттерге

пәнаралық дағдыларды және коммуникацияға жаңа тәсілдерді игеруге көмектеседі, осылайша олардың жан-жақтылығы мен еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттырады.

Халықаралық диалогты нығайту: Қазақстан университеттері Жан Монне жобаларына қатысу арқылы мәдениеттер мен халықтар арасындағы диалог шеңберін кеңейтетін конференциялар, семинарлар және басқа да іс-шараларды белсенді түрде ұйымдастырады.

2024 жылы ERASMUS+ бағдарламасы бойынша қазақстан университеттерінің негізгі жетістіктері.

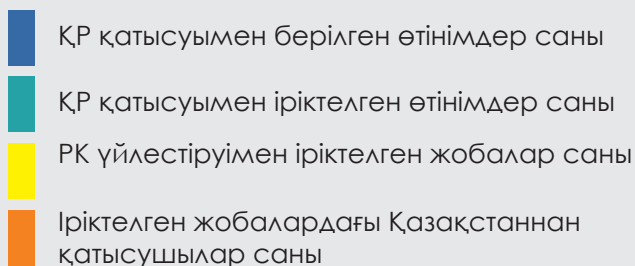

Қазақстандық университеттердің жоғары білім беру жүйесінің әлеуетін арттыруға бағытталған жобалардағы белсенділігінің артуы

Erasmus+ 2021-2027 бағдарламасында өткен жыл **жоғары білім беру жүйесінің әлеуетін арттыруға бағытталған**

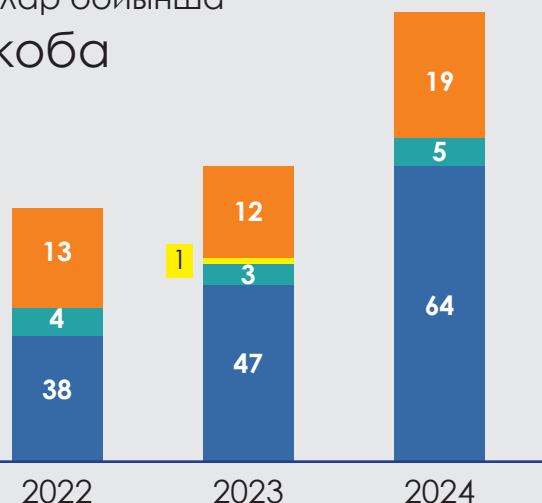
6.5.4-сурет.

ҚР университеттерінің жоғары білім беру жүйесінің әлеуетін арттыруға бағытталған жобаларға қатысуы

Жоғары білім беру жүйесінің әлеуетін арттыруға бағытталған жобалар бойынша

12 жоба

жобаларға ұсынылған және таңдалған өтінімдер саны мен қатысушылар саны бойынша еліміз үшін рекордтық жыл болды. 4-суретте көрсетілгендей, қазақстандық университеттердің бұл саладағы белсенділік деңгейі 2023 жылмен салыстырғанда 36%-ға өсті. (6.5.4-сурет)

2 2024 жылы әуе қорғаныс жобаларына жаңадан келгендердің рекордтық саны.

Жыл сайын PPVO жобаларына қатысушылардың тізімі бұрын-соңды қатыспаған жаңа университеттермен толығуда. 2023 жылы Әлихан Бөкейхан университеті мен Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті PPVO жобаларына қосылды, ал 2024 жылы тағы үш университет алғаш рет қатысушылар болды: Еуразия технологиялық университеті, Қарағанды индустриалды университеті және Халықаралық инженерлік-технологиялық университеті.

3 Jean Monnet жобаларындағы қазақстандық университеттердің белсенділік деңгейінің артуы

2024 жылы қазақстандық университеттерден Жан Монне жобаларына рекордтық мөлшерде өтінімдер түсті. 5-суретте көрсетілгендей, университеттердің бұл жобадағы белсенділігі 2023 жылмен салыстырғанда 52%-ға өсті. (6.5.5-сурет)

4 Қазақстандық университет үйлестірген алғашқы Erasmus Mundus Design Measure жобасы

2024 жылғы конкурстық іріктеу үрдісінен кейін Қазақстандық КИМЭП университеті бірлескен магистрлік бағдарламаны әзірлеуді мақсат ететін Erasmus Mundus Design Measure (EMDM) жобасын жеңіп алды. Айта кету керек, бұл жоба – Қазақстан мен Орталық Азия тарихында қазақстандық университеттің үйлестіруімен жүзеге асырылған алғашқы EMDM жобасы. Жоба GreenMAS деп аталады және ол құрғақ және жартылай құрғақ климаттық аймақтар үшін «жасыл экономиканы» басқару саласындағы магистрлік бағдарламаны әзірлеуге бағытталған.

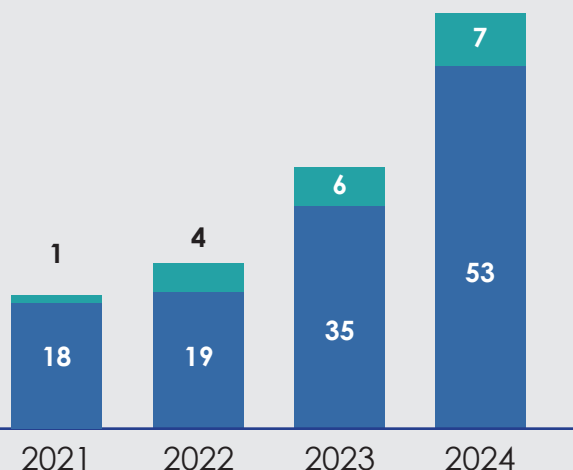
6.5.5-сурет.

ҚР университеттерінің Jean Monnet жобаларына қатысуы

- ҚР жоғары оқу орындарының қатысуымен берілген жобалар саны
- ҚР жоғары оқу орындарының қатысуымен іріктелген жобалар саны

Жан Моне бағдарламасы бойынша

13 жоба

ҰСЫНЫСТАР

Біріншіден, Ұсынылған деректерге сүйене отырып, 2024 жылы Қазақстан университеттерінің Erasmus+ бағдарламасындағы белсенділігінің айтарлықтай артқанын атап өтуге болады. Қазақстандық білім беру мекемелері барлық бағдарлама бағыттары бойынша өтінімдер тапсырып, жоғары деңгейдегі қатысуды көрсетті. Бір қазақстандық университет (КИМЭП) Erasmus Mundus Design Measure жобасын жеңіп алды. Қазақстандық жоғары оқу орындары үйлестіруші болатын бастамаларды әзірлеуге басымдық бере отырып, жоғары білім беру ұйымдарының әлеуетін күшейту бөлігінде жобалық өтінімдердің сапасын арттыру қажеттігін атап өткен жөн. Осыған байланысты бәсекеге қабілетті жобалық ұсыныстарды дайындау дағдыларын дамытуға бағытталған оқыту іс-шараларын өткізу ұсынылады.

Екіншіден, Erasmus+ жобалары жоғары білім берудегі ұқсас мәселелерді шешуге бағытталғандықтан, Қазақстанда жүзеге асырылып жатқан жобалар арасындағы синергияны нығайту барған сайын маңызды болып келеді. Мұндай үйлестіру бағдарламаны іске асырудың әсерін айтарлықтай арттырады, мақсатты топтардың қамтуын кеңейтеді және тұтастай алғанда білім беру жүйесіне тұрақты әсер етуді қамтамасыз етеді. Синергия озық тәжірибелер мен инновациялық тәсілдермен алмасуды, сондай-ақ сәтті шешімдерді бейімдеуді және масштабтауды жеңілдетеді. Бұл қателіктерді қайталаудан аулақ болуға, жинақталған тәжірибені пайдалануға және тиімді нәтижелерге қол жеткізуге көмектеседі. Сонымен

қатар, әртүрлі жобалар бойынша үйлестірілген күш-жігер білім берудегі жүйелік өзгерістерді жеделдетуге, стандарттарды, инновацияларды және реформаларды енгізуді жеделдетуге ықпал ете алады. Осы мақсаттарға жету үшін тиісті тақырыптар бойынша жұмыс істейтін жобалық топтардың, сондай-ақ тиісті үкіметтік және ұлттық агенттіктердің өкілдерінің қатысуымен кластерлік кездесулерді үнемі ұйымдастыру ұсынылады.

Үшіншіден, Erasmus+ жобалары білім беру және ғылым салаларымен қиылысатынына қарамастан, көптеген ұлттық байқаулар мен рейтингтер бұл салаларды қатаң түрде бөліп көрсетеді. Нәтижесінде, университеттердің мұндай жобаларды іске асыруы жиі тиісті деңгейде танылмайды немесе олардың жаңалығы тек ішінара ғана көрініс табады. Сондықтан, Erasmus+ жобаларын ғылыми-зерттеу және білім беру жобалары ретінде жіктеу және оларды қаржыландыру көлемі мен келісімшарттық міндеттемелерді қоса алғанда, барлық негізгі параметрлерді ескере отырып, ұлттық байқаулар мен рейтингтерде бағаланатын индикаторлар тізіміне енгізу ұсынылады.

Төртіншіден, Орталық Азия елдеріне арналған 2021-2027 жылдарға арналған Erasmus+ бағдарламасының бюджеті екі есеге қысқартылды. Дегенмен, Еуропалық одақ та, Орталық Азия елдері де серіктестігін кеңейту ниетін жалғастыруда. Сондықтан, аймақтағы ұлттық Erasmus+ кеңселері тиісті министрліктермен бірлесіп, 2028 жылы басталатын келесі бағдарламалау циклінде Орталық Азияға арналған бағдарлама бюджетін ұлғайту туралы талқылауларды бастауы жөн болар еді.

ҚОРЫТЫНДАР

2024 жылы қазақстандық студенттердің академиялық ұтқырлығы тұрақты түрде келуші студенттердің ұтқырлығынан асып түсті. 4416 студент шетелге кетті, ал 1207 студент Қазақстанға келді. Келуші студенттердің ұтқырлығы бойынша негізгі серіктес елдер – Қырғызстан, Қытай және Франция болды, ал келуші студенттердің ұтқырлығы бойынша Түркия, Польша және Германия ең танымал болды. Шетелдік студенттер арасында бизнес, менеджмент және құқық ең танымал салалар болды, ал қазақстандық студенттер педагогикалық ғылымдарды, денсаулық сақтауды және инженерияны таңдады. Виза рәсімдері, академиялық күнтізбелердегі сәйкессіздіктер және тілдік кедергілер академиялық ұтқырлықты жүзеге асырудағы негізгі қиындықтар болып қала берді.

2024 жылы академиялық оқытушылардың ұтқырлығына 73 университеттен 769 оқытушы қатысты, бұл 2023 жылмен салыстырғанда 25%-ға көп. Жетекші серіктес елдер – Өзбекстан, Қырғызстан және Ресей болды, ал Түркия мен Польша жетекші еуропалық серіктестер болды. Қатысушылардың көпшілігі – PhD және докторлық дәрежесі бар оқытушылар, олардың ішінде ең көп қатысушылар педагогикалық ғылымдар саласында болды. Алмасулар негізінен жеке кездесулер түрінде жүргізілді, дегенмен аралас оқыту форматтарына қызығушылық артты.

2024 жылға арналған Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламаларының тізілімінде бірлескен және қос дипломды бағдарламаларды қоса алғанда, 361 бағдарлама көрсетілген, олардың көпшілігін ұлттық және ірі аймақтық университеттер ұсынады. Серіктестер қатарында Ресей, Түркия, Қырғызстан, Америка Құрама Штаттары, Қытай, Индонезия және Корея болды. Жетекші университеттердің белсенді қатысуына қарамастан, академиялық

мүмкіндіктерді әділ бөлуді қамтамасыз ету үшін аймақтық университеттердің көбірек қатысуы қажет.

2024 жылы «Болашақ» халықаралық стипендиясына 3209 өтініш берілді. Конкурс қорытындысы бойынша 605 қазақстандық азаматқа стипендия тағайындалды, олардың 65,1%-ы қазіргі уақытта магистратура бағдарламалары бойынша білім алуда, ал 30,4%-ы тағылымдамадан өтуде. Стипендия иегерлерінің көпшілігі Америка Құрама Штаттарында, Канадада, Ұлыбританияда және ЕО-да оқуды таңдады. Бағдарлама басталғаннан бері 12 700-ден астам маман оқытылды, түлектердің 98,8%-ы жұмысқа орналасып, өз міндеттерін орындады. 2024 жылы халықаралық университеттермен серіктестікті дамытуға, үрдістерді цифрландыруға және гендерлік және аймақтық инклюзияны ілгерілетуге ерекше назар аударылды.

Үкіметаралық және ведомствоаралық гранттар бойынша Венгрия өтінімдердің 74%-ын құрап, көш бастады, одан кейін Қытай 21%-бен келеді. Венгрия 250 грант, Қытай 155 грант берді. Сондай-ақ, Польша, Тәжікстан, Вьетнам және Әзірбайжандағы оқуға гранттар берілді. Гранттық қолдау бакалавриат, магистратура және докторантура бағдарламаларын, сондай-ақ бірлескен магистратура бағдарламаларын қамтыды.

Жалпы алғанда, 2024 жылы Қазақстан халықаралық академиялық ынтымақтастықтағы өз орнын нығайтты, серіктестерінің географиясы мен алмасу форматтарын кеңейтті. Дегенмен, сыртқы және ішкі ұтқырлық арасындағы айтарлықтай теңгерімсіздік сақталуда, ал елдің жетекші университеттерінде білім беру бағдарламалары мен халықаралық алмасу мүмкіндіктерінің жоғары шоғырлануы байқалады. Бұл саланы одан әрі дамыту үшін виза рәсімдерін жеңілдету, студенттердің тілдік дайындығын күшейту және аймақтық университеттерді халықаралық жобаларға белсенді түрде тарту қажет.

7-тарау.

**Университеттік ғылым және
инновация:** зерттеулерден білім
экономикасына дейін

7.1. Гранттар, стартаптар және технологиялық парктер: университеттерде ғылыми зерттеулерді дамыту және технологиялар трансферті

2024 жылы Қазақстан ғылымы сандық және институциялық тұрғыдан прогрессивті дамуды көрсетті. Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша, ғылыми зерттеулермен айналысатын ұйымдар саны 425-ке дейін өсті, бұл 2023 жылмен салыстырғанда 11-ге көп.

Қазақстан ғылымында **25 473** зерттеуші маман жұмыс істейді (2021 жылғы базалық көрсеткішке жоспарланған қосымша 3%-дың орнына 18%-ға өсім, зерттеуші маман саны 26%-ға артты).

Ғылыми кадрларды (PhD) даярлау үшін жағдайлар жасауға ерекше көңіл бөлінеді, ал докторантураға мемлекеттік тапсырыс 1919 орынға дейін ұлғайтылды.

2024 жылғы 1 шілдеде елдің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету үшін ғылымды дамытуға және технологиялық саясатты іске асыруға, ғылыми жетістіктердің нәтижелерін енгізуге, сондай-ақ ғылыми қызметтің стратегиялық, кәсіби және әлеуметтік мәселелерін шешуге бағытталған

«Ғылым және технологиялық саясат туралы» ҚР Заңы қабылданды [43].

2024 жылдың 1 шілдесінде Қазақстан Республикасының Президенті ғылыми-зерттеу институттары мен университеттерінің ғылыми зерттеулер мен ғылыми жұмыстарды орындау үшін қажетті тауарларды, жұмыстарды және қызметтерді мемлекеттік сатып алудың бюрократиялық рәсімінсіз сатып алуына қатысты ережелерді белгілейтін **«Мемлекеттік сатып алу туралы»** Қазақстан Республикасының Заңына қол қойды [44]. Сатыпалым рәсімін Ғылым және жоғары білім министрлігі мемлекеттік сатыпалым саласындағы уәкілетті органмен келісім бойынша анықтайды.

Қазақстанда ғылыми қызметтің беделін дәйекті түрде арттыру және зерттеушілерге әлеуметтік қолдау көрсету аясында 2024 жылы ғылыми қызметкерлерді материалдық ынталандыру шаралары айтарлықтай күшейтілді. 2024 жылдан бастап ғылыми-зерттеу ұйымдары қызметкерлерінің

жалақысы **18%**-ға өсті, ал 2025 жылдың қаңтарында тағы **17%**-ға өсу жоспарлануда.

Сонымен қатар, «ҚР кейбір заңнамалық актілеріне ғылым мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының

Заңында көзделген нормалар шеңберінде ғылыми қызметкерлерге ғылыми атақтары үшін тиісті сала бойынша: ғылым кандидаты, PhD немесе академиялық дәрежесі бар доценттер үшін ең төменгі айлық есептік көрсеткіштің 25 есесіне дейін (бұрынғы 17 ең төменгі айлық есептік көрсеткіштің орнына), ғылым докторы дәрежесінің иелері үшін 42 ең төменгі айлық есептік көрсеткішке дейін (бұрын 34 ең төменгі айлық есептік көрсеткіш) және барлық дәрежедегі профессорлар үшін 50 ең төменгі айлық есептік көрсеткішке дейін (бұрын 17 ең төменгі айлық есептік көрсеткіш) қосымша төлемдер мөлшері арттырылды [45].

Ғылымның институциялық дамуы 2023 жылдан бері Қазақстан Республикасы Президентінің жанынан жұмыс істеп келе жатқан Ұлттық ғылым академиясының мәртебесінің жоғарылауымен расталады. Ғылым саласындағы стратегиялық шешімдерді әзірлеу үшін Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Ғылым және технологиялар жөніндегі Ұлттық кеңес құрылды [46].

Ғылыми қызметке 250 ұйым қатысады, олар Web of Science, Scopus және Wiley сияқты жетекші халықаралық дерекқорларға қол жеткізе алады.

2022 жылдан бастап Қазақстанда зерттеу университеттерінің желісі кеңеюде, бұл елдің жоғары білім беру жүйесіндегі

ғылыми компонентті нығайтуға деген ұмтылысын көрсетеді (А. Гумилев ат. Еуразия ұлттық университеті, Әл-Фараби ат. Қазақ ұлттық университеті, Қ. Сәтпаев ат. Қазақ ұлттық зерттеу техникалық университеті, М. Әуезов ат. Оңтүстік Қазақстан университеті және Е. А. Бөкетов ат. Қарағанды университеті). Қ. Сәтпаев ат. ҚазҰТУ-дың 2023-2027 жылдарға арналған даму бағдарламасы әзірленді, оның негізінде инженерлік білім беру мен ғылымдағы жаңа технологиялар бойынша зерттеу хабы құрылды [47].

2024 жылы **2297** ғылыми жоба, **162** ғылыми-техникалық бағдарлама және **134** коммерцияландыру жобасы жүзеге асырылады. Жас ғалымдар өздерінің 1000-нан астам зерттеулерін жүргізуде. Мысалы, Қ.Сәтпаев атындағы ҚазҰТУ зерттеушілері медицинада, электроникада және шыны өнеркәсібінде сұранысқа ие **99,5%** тазалықтағы химиялық элементті (селен) алу әдісін әзірледі.

2024–2026 жылдары Қазақстандағы ғылымға арналған мемлекеттік

бюджет **703,6 млрд теңгені** құрайды, бұл алдыңғы үш жылдық кезеңмен салыстырғанда **9%-ға** артық. Тек 2024 жылы ғана республикалық бюджеттен **194,4 млрд теңге** бөлінді, оның ішінде бағдарламалық-нысаналы қаржыландыруға (МНҚ) **72,3 млрд теңге**, гранттық қаржыландыруға **76,5 млрд**

теңге, коммерцияландыруға **23,3 млрд теңге**, базалық қаржыландыруға **9,9 млрд теңге** және іргелі зерттеулерге 3,1 млрд теңге. Бұл ЖІӨ-дегі отандық ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарға жұмсалатын шығындардың үлесін 121-ден 173 млрд теңгеге дейін (**0,13%-дан 0,14%-ға** дейін) арттыруға мүмкіндік берді.

Сонымен қатар, екіншіше орай, ғылымға жұмсалатын шығындардың негізгі үлесін мемлекеттік қаражат әлі де құрайды (шамамен 70%), ал халықаралық тәжірибе керісінше үлесті көрсетеді. Ғылымды қаржыландыруда Израильде – 85,6%, Жапонияда – 78,8%, Корея Республикасында – 77,7% және Америка Құрама Штаттарында – 71,2% жеке сектор жетекші орын алады.

Ғылымды қаржыландыру тиімділігін арттыру үшін Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрлігі бірқатар шараларды қолға алды. Біріншіден, жаңа Салық кодексінің жобасында жеке инвестицияларды ынталандыру үшін

150%-ға дейінгі (ғылыми зерттеулерге жұмсалған бизнес шығындарының) салық шегерімдері көзделген. Екіншіден, Жер қойнауы кодексінде көзделгендей, жер қойнауын пайдаланушылардың ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарға жұмсайтын шығындарының міндетті түрде 1%-ын

бөлуді жүзеге асыруға баса назар аударылады. Дегенмен, бұл үшін нақты бақылау және орындау механизмін енгізу қажет. Ғылыми зерттеулердің салыстырмалы деңгейіне жету үшін Қазақстанға ғылыми әзірлемелерге бизнестің белсендірек қатысуы және өнеркәсіп секторы мен ғылыми ұйымдар арасында тұрақты серіктестік орнатуға қатысуы қажет.

Ғылыми қызметтің беделін арттыру және жас зерттеушілерді қолдау мақсатында Қазақстанда олардың әлеуметтік мәртебесін және кәсіби өсуін жақсартуға бағытталған бастамалар жүзеге асырылуда. 2023 жылдың 19 қазанында Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі мен «Отбасы» банкі АҚ арасында 2023-2027 жылдарға арналған жеңілдікті несие беру бағдарламасын іске қосу туралы келісімге қол қойды [48]. Жас ғалымдарға 20 миллион теңгеге дейінгі тұрғын үй несиесін алуға мүмкіндік беретін бағдарлама 2023 жылдың 1 желтоқсанында іске қосылды. 2024 жылдың алғашқы сегіз айында 290 пәтер

алынды, осы кезеңде бағдарламаға қатысушылардың жалпы саны 1000-нан аспайды деп күтілуде.

Сонымен қатар, халықаралық ғылыми ұтқырлық артып келеді: 2023 жылы 809 ғалым жетекші әлемдік зерттеу орталықтарында тағылымдамадан өтуге

гранттар алды. «Болашақ» бағдарламасы 12 665 түлек шығарды, олардың 1942-сі – «ғылыми-педагогикалық қызметкерлер» санатында. Оң нәтижелерге қарамастан, дайындалған ғылыми кадрлар саны шектеулі болып қала береді: мысалы, 2023 жылы **55** адам оқуын аяқтады, ал 2024 жылы тек **15** адам ғана (2009 жылы – **19** адам, 2010 жылы – **55** адам, 2011 жылы – **115** адам, 2012 жылы – **124** адам, 2013 жылы – **428** адам, 2014 жылы – **384** адам, 2015 жылы – **185** адам, 2016 жылы – **140** адам, 2017 жылы – **98** адам, 2018 жылы – **76** адам, 2019 жылы – **72** адам, 2020 жылы – **46** адам, 2021 жылы – **44** адам, 2022 жылы – **86** адам, 2023 жылы – **55** адам, 2024 жылы – **15** адам). Бұл деректер жастарды қолдау шараларын одан әрі кеңейту және ғылыми салада мансаптық мүмкіндіктерді дамыту қажеттілігін көрсетеді.

Стартап экожүйесі

2024 жылы Қазақстанның стартап экожүйесі тұрақты өсімді көрсетіп, экономиканың цифрлық трансформациясы аясында

стратегиялық маңызға ие болуда. Алғашқы алты айда 357 жаңа стартап тіркелді, бұл өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда **28%-ға** көп. Бұл өсім мемлекеттік қолдаудың айтарлықтай көлемімен қатар жүреді: «Цифрлық Қазақстан» бағдарламасы бойынша **120 миллиард теңге** (шамамен 280 миллион

доллар) бөлінді, бұл сегіз акселератор мен үш венчурлық қор құруға мүмкіндік берді. Алматы технологиялық кәсіпкерліктің ең ірі орталығы болып қала береді: мұнда еліміздегі барлық стартаптардың 60%-дан астамы шоғырланған, сондай-ақ қала Kaspi.kz, Chocofamily және Kolesa.kz сияқты ауқымды финтех және e-commerce жобаларының алаңы болып отыр.

2024 жылдың бірінші тоқсанында ғана қазақстандық стартаптарға салынған инвестиция көлемі 35 млн долларға жетіп, жалпы 2023 жылғы 78 млн доллармен салыстырғанда өсуін жалғастырды. Халықаралық компаниялар тарапынан артып келе жатқан қызығушылықты Алматыда жасанды интеллектіні қолдана отырып, технологиялық өнімдерді дамытуға бағытталған Google инновациялық хабының іске қосылуы растайды.

Жоғары оқу орындарының қатысуы экожүйенің маңызды элементіне айналуға: стартаптарды қолдау Назарбаев Университетінде, әл-Фараби

атындағы Қазақ ұлттық университетінде және Қ.И. Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық зерттеу техникалық университетінде белсенді түрде жүзеге асырылуда. Бұл мекемелер өздерінің кәсіпкерлік бастамаларын іске асыруға ұмтылған студенттер мен түлектерге акселерация бағдарламаларын, менторлықты және инфрақұрылымдық қолдауды ұсынады. Мұның бәрі Қазақстанда жоғары экспорттық және инвестициялық әлеуеті бар бәсекеге қабілетті технологиялық экожүйенің пайда болғанын көрсетеді.

Технологиялық парктер

Мемлекет басшысының тапсырмаларын орындау аясында (ҚР Президентінің сайлауалды бағдарламасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарының «Әділ Қазақстан: бәріміз және әрқайсымыз үшін. Қазір және әрдайым» [49] 68-тармағы, Ғылым және технологиялар жөніндегі Ұлттық кеңестің 2022 жылғы 1 маусымдағы № 22-01-13.4 отырысы хаттамасының 2.1.3-тармағы) Министрлік 2023-2026 жылдары елдің ұлттық және аймақтық университеттерінде ірі кәсіпорындармен және халықаралық серіктестермен бірлесіп, елдің барлық аймақтарында (мамандануды ескере отырып) және ғылымның барлық басым бағыттары бойынша технологиялық парктер мен инженерлік орталықтарды құруға бағытталған 17 ғылыми-техникалық бағдарламаны іске асыруды жоспарлады.

Осыған орай, 2023 жылы **4 бағдарламаны**

іске асыру басталды, оның 2023-2025 жылдары орындалу мерзімі белгіленді:

1

С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университетінің технологиялық паркі («Органикалық өндіріс және ауыл шаруашылығы өнімдерін өңдеудің жаңа технологияларын әзірлеу»).

Технопарктің бірегейлігі – органикалық өнімдерді өндіру мен таратудың толық циклін қамтитын тігінен интеграцияланған агротехнологиялық кәсіпорындарды құру:

- шикізат өндірісі – органикалық дақылдар мен мал шаруашылығы;
- органикалық жем, жем қоспалары, биопрепараттар мен тыңайтқыштар өндірісі;
- «Organic» белгісі бар тамақ өнімдерін өндіру;
- дайын өнімді ішкі нарықта сату және экспорттау.

2

Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық университетіндегі технологиялық парк

(«Тұрақты құрылыс индустриясын кешенді дамыту: инновациялық технологиялар, өндірісті оңтайландыру, ресурстарды тиімді пайдалану және технологиялық парк құру»).

Бағдарламаны іске асыру нәтижелеріне кешен кәсіпорындарында жаңа және жетілдірілген дәстүрлі технологияларды қолдана отырып, қалдықтардан Қазақстан Республикасында өндірілетін бірқатар жаңа құрылыс материалдары мен өнімдерін әзірлеу, сондай-ақ белгілі құрылыс материалдарының жаңа функционалдық компоненттерін өндіру кіреді деп күтілуде;

3 **А.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетіндегі инженерлік орталық**
(«ҚР құрылыс және жол құрылысы секторына аккредиттелген қызметтердің толық циклін ұсыну үшін құрылыс және техникалық инженерлік орталығын құру»).

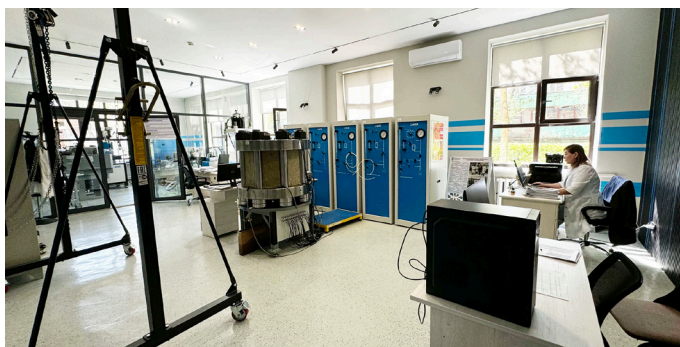
Бағдарлама жаңа аккредиттелген толық циклді қызметтерді ұсынудың қозғаушы күші ретінде Қазақстан Республикасындағы алғашқы құрылыс және техникалық инженерлік орталықты құруға бағытталған (аккредиттелген жоғары дәлдіктегі жабдықтарды пайдалануға баса назар аудара отырып, жол, құрылыс және инженерлік

өнімдерді талдау және сапасын бағалау);

4 **Сәтпаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық университетінің жанындағы инженерлік орталық**
(«Тау-кен металлургиялық кешені үшін ресурстарды үнемдейтін энергия өндіру технологияларын әзірлеу және инновациялық инженерлік орталық құру»).

Мұндай инженерлік орталықтың құрылуы химия, физика және материалдар сияқты әртүрлі салаларда кешенді зерттеулер жүргізуге мүмкіндік береді. Зертханалар бір-бірін пәнаралық зерттеулерімен толықтырады және күрделі химиялық-металлургиялық жүйелердің термодинамикасы мен кинетикасын тереңдетіп зерттеуге, сондай-ақ әртүрлі көп компонентті фазалар арасындағы физика-химиялық қасиеттер мен интерфейстерді зерттеуге бірегей мүмкіндік береді.

Сонымен қатар Мемлекет басшысының тапсырмалары аясында 2024 жылдың соңында іске асыру мерзімі 2024-2026 жылдар аралығында болатын

5 бағдарлама басталды [50], атап айтқанда:

«Батыс аймақтағы экологиялық жағдайды жақсартумен қатар, өнеркәсіптік қалдықтарды өңдеудің жаңа технологияларын әзірлеу». Конкурс нәтижесінде жеңіп алған орындаушы – Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе аймақтық университеті (бағдарлама құны: 2,9 млрд. теңге).

Бағдарламаның мақсаты ↓

жаңа технологиялық және техникалық шешімдерді пайдалану арқылы өнеркәсіптік нысандардың қоршаған ортаға антропогендік әсерін азайту. Батыс аймақта Орталық аналитикалық орталықтың элементтері бар Ғылыми-технологиялық орталық құрылады, оның құрамына металлургия, материалтану және химия салаларындағы үш зертхана кіреді, олар тау-кен және металлургия өнеркәсібіндегі компанияларға зерттеу қызметтерін көрсетеді

«Каспий теңізінің Қазақстан секторындағы экологиялық тұрақтылықты және теңіз операцияларының тиімділігін арттыру үшін интеграцияланған энергия үнемдейтін технологияларды әзірлеу». Конкурс нәтижесінде жеңіп алған орындаушы – Ш. Есенов ат. Каспий технология және инжиниринг университеті (бағдарлама құны: 4 млрд теңге).

Бағдарламаның мақсаты ↓

теңіз операцияларында тиімді пайдалануға бағытталған технологияларды әзірлеу және Каспий теңізінің Қазақстан секторында энергия үнемдейтін технологиялар, бағыттарды оңтайландыру және мұнай төгілуінің алдын алу шараларын қолдану арқылы экономикалық тиімділікті, теңіз инфрақұрылымын

және теңіз операцияларын басқаруды технологиялық дамыту бойынша зерттеулер жүргізу, Каспий аймағының экологиялық тұрақтылығын жақсарту үшін теңіз жабдықтары мен технологияларын прототиптеуге арналған кешенді зертхананы қамтитын академиялық орталық элементтері бар ғылыми-технологиялық орталық құру және экология, сутегі энергиясы және цифрлық модельдеу бойынша үш ғылыми-зерттеу зертханасын ашу;

«Медицина, биотехнология және экология салаларында иннов. технологияларды дамыту және Арал-Сырдария аймағының тұрақты дамуы үшін заманауи инфрақұрылым құру».

Конкурс нәтижесінде жеңіп алған орындаушы – Қожа Ахмет Ясауи ат. Халықар. қазақ-түрік университеті (бағдарлама құны: 3,9 млрд теңге).

Бағдарламаның мақсаты ↓

медицина, биотехнология және экология салаларында кешенді зерттеулер жүргізу, сондай-ақ Арал-Сырдария аймағының кешенді және тұрақты инновациялық дамуын қамтамасыз ету үшін биологиялық ресурстарды тиімді басқаруға ғылыми және практикалық тәсілдерді әзірлеу. Яссауи ат. академиялық шеберлік орталығы 13 зертхана (медицина: 8 зертхана, биотехнология: 2 зертхана, экология: 3 зертхана) құрады.

«Су ресурстарын дамыту және басқару үшін ресурстарды үнемдейтін технологияларды әзірлеу, Қазақстанның өңдеу өнеркәсібіндегі жобалар және инновациялық инженерлік орталық құру». Конкурс қорытындысы бойынша орындаушы – М.Х. Дулати ат. Тараз университеті (бағдарлама құны: 2,8 млрд. теңге).

Бағдарламаның мақсаты ↓

су қауіпсіздігін қамтамасыз ету, су және жер ресурстарын пайдалану тиімділігін арттыру үшін инновациялық технологияларды әзірлеу, жаңа материалдар мен азық-түлік өнімдерін жасауға бағытталған Қазақстандағы су ресурстарын дамыту және басқару жобаларын, ауыл шаруашылығы жобаларын, тамақ және жеңіл өнеркәсіпті ғылыми негіздеу, сондай-ақ кемінде 7 зертханадан тұратын су ресурстары және өңдеу өнеркәсібі саласында аккредиттелген қызметтердің толық циклін көрсететін ғылыми, технологиялық және инженерлік орталық құру, су және ауыл шаруашылығын басқару мамандары үшін білім беру орталығын ұйымдастыру, өңдеу өнеркәсібі;

«Шығыс Қазақстан облысындағы тау-кен және металлургия өнеркәсібінің тұрақты дамуын қамтамасыз ету үшін бәсекеге қабілетті, ғылыми негізделген технологияларды әзірлеу және енгізу». Конкурс қорытындысы бойынша орындаушы – Дәулет Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан техникалық университеті (бағдарлама құны: 4 млрд теңге).

Бағдарламаның мақсаты ↓

Шығыс Қазақстан облысының тау-кен металлургия өнеркәсібінің тұрақты дамуын қамтамасыз ету үшін бәсекеге қабілетті ғылыми негізделген технологияларды әзірлеу және енгізу.

Университеттер мен кәсіпорындар ірі кәсіпорындармен және халықаралық серіктестермен бірлесіп, технологиялық парктерді, инженерлік орталықтарды және басқа да ғылыми-технологиялық инфрақұрылымды (сынақ алаңдары, шеберханалар, фабрикалық зертханалар, инкубаторлар,

технологиялық парктер және т.б.) құру және жабдықтау үшін өздерінің және сырттан тартылған қаражаттарын пайдалана отырып, бірқатар жаңа жобаларды жүзеге асыруда:

- **Ақтау қаласындағы Каспий технология және инжиниринг университетінің базасында орналасқан «Yessenov Technopark».**

Университеттің өз қаражаты есебінен қаржыландырылған Есенов атындағы технопарктің құрылысы қазіргі уақытта аяқталуда. Бұл жоба 2024 жылдың соңында пайдалануға беріледі деп жоспарлануда.

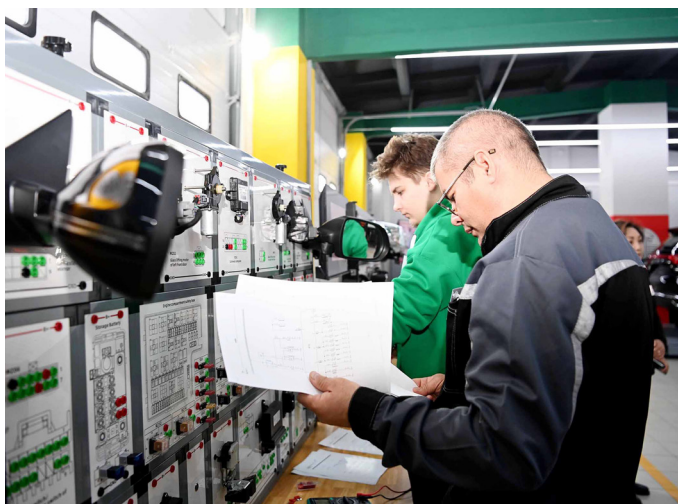
Екі қабатты кешен 80-нен астам заманауи технология түрімен, әртүрлі жабдықтармен және ең жаңа бағдарламалық жасақтамасы бар компьютерлермен жабдықталады және қызметкерлермен қамтамасыз етіледі.

- **Алматыдағы ҚазҰТЗУ жанындағы Массачусетс технологиялық институтының (MIT) стандарттарына сәйкес зертхана (шеберхана).**

Зертхана 2024 жылдың қараша айында ашылды. Шеберхана заманауи цифрлық өндіріс жабдықтарымен жабдықталған. Студенттер өз жобаларын 3D принтерлерді, лазерлік кескіштерді, фрезерлік станоктарды және басқа да инновациялық жабдықтарды пайдаланып жүзеге асыра алады.

Д. Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан техникалық университеті жанынан құрылған «Лу Бань шеберханасы» инновациялық оқыту орталығы мен «SMART-автокөлік технологиялары» зертханасы Қытай Халық Республикасының Тяньцзинь кәсіби институтымен бірлесіп жұмыс істейді.

Lu Ban Workshop – Қытайда өндірілген электр көліктері мен іштен жану қозғалтқыштарын диагностикалау, техникалық қызмет көрсету және жөндеуге мамандандырылған инженерлер мен техниктерге арналған уәкілетті оқу орталығы. Бұл платформа электромобильдер өндірісінде және онымен байланысты салаларда жаңа мүмкіндіктер жасау үшін озық технологияларды, білім беруді және ғылымды біріктіреді. Болашақта Smart Engineering Driver Center ашу жоспарланған

- **Hi-Tech кампус: Атырау мұнай және газ университетіндегі «Ембімұнайгаз» АҚ-мен бірлесіп құрылған өнеркәсіптік сынақ полигоны (ҚазМұнайГаз ҰК еншілес компаниясы).**

Атырау облысындағы төрт гектарлық бұл ауқымды жоба мұнай-газ саласы үшін мамандарды даярлауға, зерттеулерді коммерцияландыруды қолдауға және практикалық дағдыларды дамытуға бағытталған. Оқу полигонында жер асты ұңғымаларын жөндеу және геофизикалық зерттеулер, мұнай өндіру және сақтау, сондай-ақ электриктер, дәнекерлеушілер және машинистер үшін оқыту алаңдары бар.

Е. Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университетіндегі Akylbayev Research Center – 2000 шаршы метрлік жаңа зерттеу орталығы. Кешенде коммерцияландыру жобалары паркі, бизнес-инкубатор, зерттеу зертханалары, стартап аймағы және басқа да зерттеу нысандары орналасады.

Қазіргі уақытта жүзеге асырылып жатқан жобалардан басқа, елде келесі технологиялық және ғылыми-инженерлік парктар жұмыс істейді:

1. **«Алатау» технопаркін** (Алматы) «PIT SEZ Management Company» ЖШС

- басқарады. Бұл технопарк жоғары технологиялық компаниялар мен стартаптарға инфрақұрылымдық және әкімшілік қолдау көрсететін инновациялық дамудың жетекші орталықтарының бірі ретінде жұмыс істейді.
- 2. Ядролық сынақ паркі** (Курчатов, Абай облысы) ядролық энергетика және радиациялық қауіпсіздік жобаларын қолдауға мамандандырылған. Парктің инфрақұрылымы ядролық энергияны қауіпсіз пайдалануға бағытталған зерттеулер мен әзірлемелер үшін пайдаланылады.
- 3. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің (Алматы) ғылыми-технологиялық паркі** университетпен серіктестікте ғылыми және зерттеу бастамаларын әзірлеуге және енгізуге бағытталған.
- 4. NURIS (Nazarbayev University Research and Innovation System)** (Астана) тәуекел технологиялары мен инновацияларға қатысты стартаптар мен зерттеу жобалары үшін платформа ұсынады.
- 5. Astana Hub** (Astana) IT стартаптарына арналған халықаралық технопарк және Қазақстандағы ең ірі IT кәсіпкерлікті қолдау орталығы. Ол технологиялық стартаптарға қаржылық қолдау, даму талдауы және бизнес стратегиясы бойынша кеңес беруді қоса алғанда, мүмкіндіктер ұсынады.
- 6. «Ертіс» инновациялық-технологиялық паркін «Торайғыров университеті» ЖШС** басқарады және Қазақстанның солтүстік аймақтарында инновациялар мен технологияларды ілгерілету орталығы қызметін атқарады.
- 7. Әлихан Бөкейхан университетінің** жанындағы **«Abai IT Valley»** Технопарк (Семей, Абай ауданы) цифрлық технологиялармен байланысты стартаптарды қолдау және IT білім беруге бағытталған.
- 8. «Сары-Арқа» технопаркі** (Қарағанды) – Орталық Қазақстандағы инновацияны дамытуға қолдау көрсететін стартаптар мен технологиялық кәсіпорындарға арналған платформа.
- 9. Қазақ ұлттық аграрлық зерттеу университетіндегі AgriTech Hub KazNARU** (Алматы) ауыл шаруашылығы технологияларын қолдауға және енгізуге, сондай-ақ елдегі ауыл шаруашылығын жаңғырту және дамыту үшін ғылыми және технологиялық серіктестерді тартуға бағытталған.
- 10. «Shygys-BASTAU» инновациялық технологиялар паркі** (Өскемен) Шығыс Қазақстан облысында жоғары технологиялық жобаларды дамытуға және инновациялық стартаптарды қолдауға бағытталған.

7.2. Ғылым, білім және бизнес интеграциясының сәтті мысалдары: Қазақстан университеттерінің ең жақсы мысалдары

Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрлігі екі тараптың басымдықтарын ескере отырып, қазақстандық ғылым мен ірі өнеркәсіптік кәсіпорындар арасындағы серіктестікті белсенді түрде қолдайды. Ғылыми-технологиялық сессиялар табысты ынтымақтастықтың үлгісі екені сөзсіз. 2024 жылы Қазақстанның әртүрлі қалаларында **жеті ғылыми-технологиялық сессия (хакатондар)** өткізілді. Әрбір сессияда ғылыми-зерттеу және өндірістік міндеттер талқыланды, олардың шешімдерінің прототиптері әзірленді және бағдарламалық-мақсатты қаржыландырудың техникалық сипаттамалары әзірленді. Хакатонға қатысушылардың жалпы саны ғалымдар мен сала мамандарын қоса алғанда, 50-ден 100-ге дейін болды. Ғылыми-технологиялық сессиялар елдің жетекші өнеркәсіптік кәсіпорындарымен бірлесіп ұйымдастырылды, бұл олардың өзектілігі мен практикалық құндылығын қамтамасыз етті.

Ғылыми-технологиялық мақсаттардың негізгі бағыттары – бағалы металдарды өндіру және өңдеу, экология және қалдықтарды басқару, процестерді цифрландыру және автоматтандыру,

өндіріс тиімділігін арттыру, агро-өнеркәсіптік кешенде топырақ өңдеуді және суаруды жақсарту, сондай-ақ техникалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және адам денсаулығын қорғау болды.

Нәтижесінде, ғылыми-технологиялық сессияларға 400-ден астам ғалым мен сарапшы қатысып, компаниялар үшін 100-ден астам ғылыми-технологиялық шешімдер әзірленді. ЖФТК (Жоғары ғылыми-техникалық комиссия) отырысында **Kazakhmys, ERG және KazAtomProm компанияларымен бірлесіп өткізілген ғылыми-технологиялық сессиялардың нәтижелері бойынша 11 техникалық тапсырма ұсынылды**. Осы ынтымақтастықтың нәтижесінде ғылыми-техникалық тапсырмалардың жалпы көлемінің 10%-ы ірі кәсіпорындармен нақты жұмыс нәтижелеріне негізделген.

2023-2026 жылдарға арналған ғылыми-техникалық бағдарламалар аясында жеке сектормен, салалық қауымдастықтармен, мамандандырылған ғылыми-зерттеу институттарымен, мемлекеттік органдармен және ұлттық компаниялармен тұрақты және тиімді ынтымақтастық орнады. Ынтымақтастық форматтары бағдарламаларды бірлесіп іске асырудан және консорциумдар құрудан бастап, қолданбалы зерттеулерге инвестициялық келісімдер мен келісімшарттар жасасуға, мамандарды кеңесшілер мен ғылыми қызметкерлер ретінде тартуға дейін әртүрлі. Ақпарат пен зерттеулерге қатысты іскерлік серіктестермен құпиялылық туралы келісімдер бойынша бірқатар жобалар да жүзеге асырылады.

ҚазАТУ бағдарламасы аясында:

Бағдарламаға келесі субъектілер қатысуда:

- «Шортанды ауданының әкімдігі» мемлекеттік мекемесі,
- «Аққайың ауданының әкімдігі» мемлекеттік мекемесі
- «Қазақстанның органикалық өндірушілер одағы» заңды тұлғалар одағы,
- «Еңбек» ЖШС,
- «А.И. Бараев атындағы астық шаруашылығы ғылыми-өндірістік орталығы» ЖШС,
- «Солтүстік Қазақстан ауылшаруашылық тәжірибе станциясы» ЖШС.

Назарбаев университетінің ғалымдары жобаға жеке тұлға ретінде қатысуда.

ENU бағдарлама бөлігі ретінде:

Консорциумға қатысушылар: А.Н. Гумилев ат. Еуразия ұлттық университеті ҰАО, «Астана қаласы әкімдігі» мемлекеттік мекемесі, «Автожол сапасының ұлттық орталығы» РМК, «ҚазҚСҒЗИ» АҚ, «Д.Серікбаев ат. Шығыс Қазақстан техникалық университеті ҰАО және «ҚазҚонструкция» ЖШС.

Ынтымақтастық туралы келісімдер мен меморандумдарға қол қойылды:

- **ERG Recycling** ЖШС (ERG компаниялар тобы) – 2024 жылғы 9 қазандағы ынтымақтастық туралы келісім;
- **«Kazakhstan Petrochemical Industries Inc.»** ЖШС (ҚазМұнайГаз ҰК БК) - 2024 жылғы 26 шілдедегі ынтымақтастық туралы меморандум;

- **«Standard Cement»** ЖШС - 2024 жылғы 26 наурыздағы келісімшарт;
- **«ҚазжолҒЗИ»** АҚ (Автомобиль жолдары жөніндегі мемлекеттік мекеме) - 2024 жылғы 18 маусымдағы ынтымақтастық туралы меморандум;
- **«Жолаушылар тасымалы»** АҚ (ҰК ҚТЖ) 2024 жылғы 28 ақпандағы ынтымақтастық туралы меморандум;
- **KAZ CERAMICS** ЖШС 2024 жылғы 16 қазандағы ынтымақтастық туралы меморандум;
- **TEN Cert Pro** ЖШС - 2024 жылғы 25 сәуірдегі ынтымақтастық туралы келісім.

Зерттеу және сынақ жүргізу үшін **төмендегі мекемелер келісімдерге қол қойды:**

- **«Автоклавталған газдалған бетон өндірушілерінің Қазақстан қауымдастығы»** ЗТБ
- **«Senim NC»** ЖШС,
- **«Ekoton+»** ЖШС,
- **«Solid Research Group»** ЖШС,
- **«Jol Science Technology Institute»** ЖШС,
- **«Astana Capital»** ЖШС.

ҚазҰТУ бағдарламалары бойынша

SATBAYEV UNIVERSITY

Бағдарламаларды бірлесіп жүзеге асырушылар:

- «Д. Серікбаев атындағы Шығыс Қазақстан техникалық университеті» ҰАҚ, «М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті» ҰАҚ, «Металлургия және байыту институты» АҚ, «Алматы қаласының кәсіпкерлік және инвестиция департаменті» КМУ.
- «Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық зерттеу университеті» ҰАҚ, Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрлігінің Индустриялық даму

комитетінің «ҚР Минералды шикізатты кешенді өңдеу жөніндегі ұлттық орталығы» шаруашылық пайдалану құқығындағы РМК филиалы, «Д.А. Қонаев атындағы Тау-көн институты».

«Астана ММ-Групп» ЖШС, «Бапы Мэталс» ЖШС, «АлтынМинералс» ЖШС, «Fe Mn Technology», ЖШС компанияларымен келісімшарттар жасалды. Сонымен қатар инжинирингтік орталықтың қызметі аясында ERG компаниясымен бірлесіп қаржыландыру жөнінде, сондай-ақ «ҚазақАлтын» ЖШС-мен шаруашылық шарттар негізінде жұмыстарды орындау туралы келісімдерге қол қойылды.

Айта кету қажет, мемлекеттік бюджет есебінен қаржыландырылатын бағдарламаларды іске асыруға арналған тақырыптар мен ғылыми-техникалық тапсырмаларды іріктеу Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия (ЖФТК) арқылы бекітіледі. Комиссия құрамына мемлекеттік органдардың өкілдері, Ұлттық ғылым академиясының, ғылыми-зерттеу институттарының бірінші басшылары, «Атамекен» ҰКП, «Самұрық-Қазына» ҰӘҚ» АҚ, **ұлттық компаниялар (ҰӘҚ «Самұрық-Қазына» тобының еншілес ұйымдары: «Қазатомөнеркәсіп» ҰАК, «ҚазМұнайГаз» ҰК, QazaqGas, KEGOC), сондай-ақ ірі жеке кәсіпорындар (Қазақмыс корпорациясы, Еуразиялық топ, QarMet, KAZ Minerals Management) кіреді.**

Аталған компаниялардың бірқатары 2024 жылы ғылыми-технологиялық инфрақұрылымды дамытуға (технологиялық парктер, инжинирингтік орталықтар, сынақ полигондары және т.б.) бағытталған бірлескен жобаларды іске асыру және ынтымақтастықты нығайту мақсатында ЖФТК құрамына енгізілді.

Осылайша, 2024 жылғы 1 шілдедегі «Ғылыми-техникалық саясат туралы» ҚР Заңына сәйкес, Мемлекет басшысының ғылым мен технологияны дамытуға қатысты тапсырмалары жүйелі түрде жүзеге асырылуда, соның ішінде төмендегідей нақты шаралар қабылдануда:

Жобаларды іске асыру мен қаржыландырудың ҚР заңнамасында көзделген

бағыттарды іріктеу, техникалық тапсырмаларды бекіту, мемлекеттік тапсырыс шеңберіндегі конкурстық рәсімдер, сондай-ақ мониторинг пен есептілік үдерістерін қамтитын **заңды түрде бекітілген тетігі** айқындалды;

Тапсырманы орындау жеке кәсіпорындармен, ұлттық компаниялармен, салалық

қауымдастықтармен, мемлекеттік органдармен және өзге де мүдделі тараптармен бірлесіп жүзеге асырылады;

Жобаларды бекіту және іске асырылуын бақылау ҚР Үкіметі деңгейінде, Премьер-Министрдің

төрағалығымен, «Атамекен» ҰКП, «Самұрық-Қазына» ҰӘҚ» АҚ, сондай-ақ ірі корпорациялардың қатысуымен қамтамасыз етіледі;

Жобаларды іске қосу және жүзеге асыру тапсырманың орындалу мерзімі бойы, яғни **2026 жылғы**

желтоқсанға дейін көзделген,

Бағдарламаларды іске асыру барысында өңірлердің әлеуметтік-экономикалық және

экологиялық басымдықтарын ескере отырып, технологиялық міндеттерді шешуге бағытталған **өңірлік ерекшеліктер** назарға алынды. Қазақстанның барлық географиялық аймақтарын қамту қамтамасыз етілді.

Бекітілген және іске қосу жоспарланған жобалардың барлығы Қазақстанның

ғылыми-техникалық дамуының басым бағыттарына толық сәйкес келеді.

Аталған жобалар технологиялық құзыреттер, сертификаттау және академиялық жетістік

орталықтарын қалыптастыру мақсатында зертханалық, сынақтық және инжинирингтік инфрақұрылымды кешенді түрде жарақтандыруға бағытталған.

Жобаларды іске асырудың негізгі талаптарының бірі — **коммерциялық тиімділік пен экономикалық негізділік.**

Ғылыми-техникалық тапсырмалар мен шарттарда түпкі нәтижелер ретінде ғылымды қажет ететін өнімнің тәжірибелік өндірісі, жеке сектордың бірлескен қаржыландыруы мен инвестициялары, ғылыми әзірлемелерді коммерцияландыру, бизнес-қоғамдастықпен ынтымақтастық және басқа да көрсеткіштер айқындалған.

Тапсырманы орындау үшін ұлттық және өңірлік деңгейдегі жоғары оқу орындары мен

ғылыми-зерттеу институттарының кең ауқымы бас ұйымдар, бірлескен орындаушылар және серіктестер ретінде тартылды. Елдегі ғылыми-инновациялық инфрақұрылымы ең дамыған екі жоғары рейтингілік университет — **Назарбаев Университеті** мен **Әл-Фараби ат.**

Қазақ ұлттық университетінің (NURIS технопаркі, ҚазҰУ ғылыми-технологиялық паркі) әлеуеті ескерілгенімен, қаржыландыруда материалдық-техникалық базасы әлсіздеу жоғары оқу орындарына басымдық берілді.

Сонымен бірге аталған жетекші университеттердің ғалымдары, профессор-оқытушылар құрамы, ғылыми әлеуеті мен инфрақұрылымы жобаларды іске асыруға белсенді түрде тартылды.

«Ванадийлі ағынды аккумуляторлар үшін ванадийдің аралас оксидтерін алу технологиясын әзірлеу» жобасы

Жоба бойынша өтінім беруші – «Физика-техникалық институт» ЖШС, грант алушы – «Балауса» фирмасы» ЖШС. Жобаның мақсаты – ванадийлі ағынды аккумуляторларға қажетті ванадий электролитін одан әрі өндіру үшін ванадийдің аралас оксидтерін алу технологиясын әзірлеу және оны тәжірибеден өткізу. Құрғақ ванадий электролиті – ағынды ванадий аккумуляторларында қолдануға арналған жаңа материал. Ол аккумуляторды зарядтау кезіндегі негізгі мәселені шешеді, себебі электролитті қолдану орнында дайындауға мүмкіндік береді және сұйық электролитті тасымалдау қажеттілігін жояды. Бүгінгі таңда жоба бойынша сатылым көлемі

280 826 225,70 теңгені

құрады, оның ішінде ванадий пентоксидін Австрия мен Ресей Федерациясына экспорттау арқылы жүзеге асырылған жеткізілімдер бар.

«Тереңде орналасқан кен орындарын ашық әдіспен игеру жобасына тау-кен жұмыстарын тік еңісті қабаттармен қарқындату әдісін енгізу» жобасы

Осы жоба бойынша өтінім беруші әрі грант алушы – К.И. Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық зерттеу техникалық университеті КЕАҚ. Жобаның мақсаты – тереңде орналасқан кен орындарын ашық әдіспен игеру жобасына тау-кен жұмыстарын тік еңісті қабаттармен қарқындату әдісін енгізу және оны коммерцияландыру. Ұсынылып отырған тау-кен жұмыстарын қарқындату технологиясы тау-кен өндіруші компанияларға карьердің құрылыс мерзімін және жобалық өндірістік қуатқа жету уақытын 25–40% қысқартуға, аршымалы жыныстар бойынша артта қалуды 30%-ға дейін төмендетуге, аршымалы жұмыстарға тәуелсіз түрде өндіру жұмыстарын жүргізу арқылы тау-кен жұмыстарының жоғары ырғақты өндірісіне қол жеткізуге, сондай-ақ экскаватор-автокөлік кешендерінің өнімділігін 25–40% арттыруға мүмкіндік береді. Жоба бойынша жалпы сатылым көлемі

293 303 654,42 теңгені

құрады.

«Семёновна» атты жаздық жұмсақ бидайдың жаңа сортының түпнұсқалық және элиталық тұқымдарын өндіруді ұйымдастыру» жобасы

Осы жоба бойынша өтінім беруші әрі грант алушы – «Солтүстік Қазақстан ауыл шаруашылығы тәжірибе станциясы» ЖШС. Жоба нарыққа қоршаған ортаның қолайсыз факторларына бейімделген «Семёновна» атты жаздық жұмсақ бидайдың жаңа сортын ұсынады. Аталған сорт Қазақстан Республикасының Мемлекеттік сортсынағынан өтіп, Солтүстік Қазақстан облысы бойынша егуге рұқсат етілген. Сорт пісу мерзімі бойынша орташа пісетін топқа жатады, биік өсімдікті (өсімдік биіктігі – 82 см), құрғақшылыққа, жоғары температураға және жатып қалуға төзімді. 1000 дәннің массасы – 37,4 г, ақуыз мөлшері – 14,86 %, клейковина – 28,4 %. Мемлекеттік сортсынақ барысында сүрі жер алғы дақылы бойынша орташа өнімділік 32,6 ц/га құрап, стандарттан 4 ц/га-ға жоғары болды. Өндірістік сынақ кезінде орташа өнімділік 42,4 ц/га болып, стандарттан 9,4 ц/га-ға немесе 28 %-ға артық нәтиже көрсетті. Жоба бойынша сатылым көлемі

195 290 000,00 теңгені

құрады.

«Өсімдіктерді қорғау құралдары мен тыңайтқыштардың тиімділігін арттыруға арналған жабысқақ қасиеттері бар «БиоЛип» биопрепаратын коммерцияландыру» жобасы

Өтінім беруші әрі грант алушы – «EcoSave» ЖШС. Жоба аясында коммерцияландыруға жабысқақ қасиеттері бар жаңа отандық «БиоЛип» биопрепараты ұсынылады. Бұл – өсімдіктерді қорғау құралдары мен тыңайтқыштардың өсімдік бетіне жабысып, ішке енуіне көмектесетін, табиғи полимерлер негізінде жасалған қауіпсіз адъювант. Аталған препарат өсімдіктерді қорғау құралдары мен жапырақ арқылы берілетін үстеме қоректендіру заттарының жапырақ бетімен жанасу аймағын ұлғайтып, жұмыс ерітінділері құрамындағы компоненттердің әсер ету тиімділігін едәуір арттырады. Бұл агрохимикаттардың тиімділігін төмендетпей, ұсынылатын ең төменгі мөлшерлерін қолдануға мүмкіндік береді, соның нәтижесінде оларды сатып алуға кететін шығындар азаяды. Мысалы, ауыл шаруашылығы тауарын өндіруші үшін бір гектардан үнем 2 850 теңгені немесе 17 %-ды құрайды. Бүгінгі таңда «БиоЛип» жаңа препараты бойынша сатылым көлемі ұсынылған грант сомасынан асып,

703 942 350,00 теңгені

құрады.

«Ауыл шаруашылығы жануарларының бруцеллезіне қарсы «BRUVAC®» және «BRUCON®» вакциналарын GMP стандарттары бойынша өнеркәсіптік өндіруді ұйымдастыру» жобасы

Осы жоба бойынша өтінім беруші әрі грант алушы – «Антиген» ғылыми-өндірістік кәсіпорны» ЖШС. Жоба аясында коммерцияландыруға ұсынылады: «BRUVAC®» вакцинасын қойлар мен ешкілердің бруцеллезіне қарсы конъюнктивалық қолдану үшін; «BRUCON®» вакцинасын ірі қара малдың бруцеллезіне қарсы конъюнктивалық қолдану үшін. Вакциналар өнеркәсіптік өндіріс барысында алынды. Алғаш рет *Brucella abortus*, biovar Abortus (S19 штаммы) және *Brucella melitensis* Rev-1 штаммдарын терең мәдениетте өсіру технологиялары әзірленіп, қоректік орталардың құрамын жетілдіру және биомассаны тиімді шоғырландыру әдістері енгізілді. Конъюнктивалық вакцинация әдісі вакцинациядан кейінгі серологиялық реакциялардың қарқындылығы мен ұзақтығын едәуір төмендетеді, бұл вакцинаны халықаралық эпизоотикалық бюролар ұсынған бруцеллезбен күрес бағдарламасымен үйлесімді етеді. Жоба бойынша сатылым көлемі

33 509 372,00 теңгені

құрады, оның ішінде экспортқа – 20 353 602,50 теңге.

ҚОРЫТЫНДЫ

Соңғы жылдары Қазақстандағы университеттік ғылым мен инновациялық инфрақұрылымды дамыту жүйелі және көп қырлы сипатқа ие болды. Үкімет университеттердің ғылыми әлеуетін үнемі нығайтып, технологиялар трансфертін, бизнеспен интеграцияны және халықаралық ынтымақтастықты ынталандырып келеді.

Осы тарауда келтірілген деректер мен мысалдар бізге келесі негізгі қорытындылар жасауға мүмкіндік береді:

біріншіден, берік заңнамалық және институциялық негіз құрылды: «Ғылыми-техникалық саясат туралы» Қазақстан Республикасының Заңы қабылданды, ғылыми-зерттеу институттары мен университеттер үшін мемлекеттік сатып алу ережелері жаңартылды, Ұлттық ғылым академиясының мәртебесі нығайтылды және Ғылым және технологиялар жөніндегі ұлттық кеңес құрылды. Бұл шешімдер ғылыми салада зерттеулер мен стратегиялық басқару үшін қолайлы жағдайлар жасады.

екіншіден, жалақының өсуі (2024 жылдан бастап 18%-ға және 2025 жылдан бастап 17%-ға), академиялық дәрежелер үшін үстемеақылардың өсуі және жас ғалымдарға арналған жеңілдікпен тұрғын үй бағдарламасының іске қосылуы, сондай-ақ докторантура мен халықаралық мобильділікке арналған гранттар санының артуы арқылы кадр әлеуеті айтарлықтай нығайтылды;

үшіншіден, ғылыми-зерттеу және инновациялық инфрақұрылым кеңеюде: зерттеу университеттерінің желісі құрылды, 2024 жылы 2297 жоба және 162 ғылыми-техникалық бағдарлама әзірленді, бүкіл ел бойынша технологиялық парктер, инженерлік орталықтар мен зертханалар құрылды, бұл зерттеулердің қолданбалы сипатын және аймақтық дамудың теңгерімділігін қамтамасыз етеді;

төртіншіден, ғылым, білім және бизнес интеграциясы нығайтып келеді: стартап экожүйесі алты айда 357 жаңа жобаға дейін өсті, акселераторлар мен венчурлық қорлар жұмыс істейді, сондай-ақ ERG, ҚазМұнайГаз, Қазақмыс және басқалардың қатысуымен ғылыми-технологиялық сессиялар өткізілуде, бұл әзірлемелердің коммерциялануын арттырады және зерттеулерді салалардың қажеттіліктеріне бағыттайды;

бесіншіден, қаржыландыру көздеріндегі теңгерімсіздік негізгі қиындық болып қала береді: ғылымға жұмсалатын шығындардың шамамен 70%-ын мемлекет қамтамасыз етеді; тұрақты өсу үшін салықтық жеңілдіктер, жер қойнауын пайдаланушылар үшін міндеттемелер және мемлекеттік-жекеменшік серіктестік тетіктері арқылы жеке инвестициялардың үлесін айтарлықтай арттыру қажет.

8-тарау.

**Университеттің әлеуметтік
миссиясы:** бірегейлік, азаматтық
тәрбие және тең қолжетімділік

8.1. Университет жастардың ұлттық бірегейлігін қалыптастыру орталығы ретінде

Қазіргі әлемде университет ұғымы тек білім беретін мекеме ретіндегі дәстүрлі шеңберден шығып отыр. Қазақстан Республикасында жоғары білім мен ғылымды дамытудың 2023–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасына сәйкес [51], университет — академиялық оқытумен қатар тұлғаны тәрбиелеуді, азаматтық сананы қалыптастыруды және так называемая **«үшінші миссияны»** іске асыруды көздейтін көпфункционалды орталық болып табылады.

Аталған тұжырымдама университеттердің әлеуметтік капиталды, инновациялық ортаны қалыптастырудағы және, әсіресе, **жастардың ұлттық**

бірегейлігін нығайтудағы негізгі акторлар екенін айқындайды. Ақпарат ағыны күшейіп, мәдени ықпалдардың алуан түрлілігі артқан жаһандану жағдайында университеттің білім беру үдерісін өзіндік сана-сезімді, мәдени құндылықтарды және азаматтық ұстанымды нығайту міндеттерімен ұштастыратын өзек ретіндегі рөлі айрықша маңызға ие.

Студент жастармен жүйелі әрі тиімді жұмыс жүргізу мақсатында Ғылым және жоғары білім министрлігі жоғары оқу орындарымен бірлесіп кешенді **идеологиялық және тәрбиелік жұмыстарды** белсенді түрде жалғастыруда. Бұл шаралар

студенттердің бойында әлеуметтік жауапкершілік сезімін, отансүйгіштікті және діни тәрбиенің негізгі қағидаттарын қалыптастыруға бағытталған. Атап айтқанда, «еңбек адамы», «толық адам», «адал азамат» тұжырымдамаларын, сондай-ақ заң мен тәртіп қағидаттарын ілгерілетуге ерекше назар аударылуда.

Жалпы алғанда,

«еңбек адамы»

құндылықтарын дәріптеу әрбір адамның өмірлік мақсаттарымен тікелей сабақтас. Бұл ретте **білімді жинақтау мен еңбекке адал көзқарас** қана қаржылық тәуелсіздікке және жеке дербестікке қол жеткізудің басты шарты екендігін жастардың санасына жеткізу аса маңызды.

Студенттер арасында

«Адал адам – Адал еңбек – Лайықты табыс»

ұғымдарын насихаттау бойынша кешенді шаралар жүзеге асырылуда. **Еңбек күні** жыл сайын қыркүйектің соңғы жексенбісінде атап өтіледі. Университеттерде **«Адал еңбек – өмірдің құндылығы»** және **«Ұлы адам тек еңбекте ғана ұлы адам бола алады!»** сияқты тақырыптық байқаулар өткізіледі. 2024 жылы **«Қазіргі қоғамдағы еңбек адамы»** негізгі тақырыбы бойынша 140-тан астам түрлі іс-шара ұйымдастырылды.

Жас ұрпақтың адамгершілік, рухани және мәдени құндылықтарын сақтау және жетілдіру бірқатар маңызды жобалар арқылы жүзеге асырылады, мысалы, «Туған жерге табыну» жалпыұлттық экспедициясын қамтитын

«Ұлы дала мұрагерлері»

жобасы. **«Тарих тағылымы», «Қазақ мәдени антологиясы», «Туған жер»,**

«Қазақстанның қасиетті географиясы» және **«Жаһандық әлемдегі заманауи қазақ мәдениеті»** сияқты әлеуметтік жобалар да жүзеге асырылуда. **«Қоғамға қызмет ету»** пәніне біріктірілген жобалар да маңызды.

2023 жылы осы жұмысты жүйелеу және тиімділігін арттыру үшін жоғары және/немесе жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру мекемелерінде тәрбие жұмысын ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар бекітілді [52].

Ұсыныстар жоғары оқу орындарындағы тәрбие жұмысының тиімді жүйесін жетілдіруге және құруға бағытталған. Олар студенттердің руханиятын жалпы адамзаттық құндылықтарға негізделген дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасауға, олардың өмірлік өзін-өзі анықтауында, сондай-ақ адамгершілік, азаматтық және кәсіби дамуына қолдау көрсетуге, жеке өзін-өзі жүзеге асыру үшін кең мүмкіндіктер беруге бағытталған.

Қазақстанның жоғары оқу орындарында ұлы ойшыл Абайдың идеяларын студенттер мен оқытушылар арасында кеңінен тарату мақсатында **Абай орталықтары** құрылды.

Абай Құнанбайұлының

«Толық адам»

ілімі рухани кемел ұрпақты қалыптастырудың іргетасы болуы тиіс. Бұл ілімге сәйкес адам «жарым адам» күйінен «адам» деңгейіне, ал одан әрі «толық адам» сатысына көтерілу жолынан өтеді. Соңғысы — рухани жаңғырудың ең жоғары деңгейі болып саналады, оған көпшілік ұмтылғанымен, тек ерекше қасиеттерге ие жандар ғана жете алады. Осылайша ұлы ойшыл рухани кемелдену жолындағы ең жоғарғы даму сатысын **«Толық адам»** ұғымы арқылы айқындайды.

«Толық адам» тұжырымдамасы мамандарды отансүйгіштік рухта даярлаудың басты бағдарларының біріне айналуы тиіс.

Осы міндеттерді іске асыру мақсатында еліміздің жетекші жоғары оқу орындарында арнайы орталықтар мен институттар ашылып, жүйелі түрде жұмыс істеп келеді.

Мәселен, А. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінде «Абайтану академиясы» ғылыми институты ашылды.

Абайтану академиясы

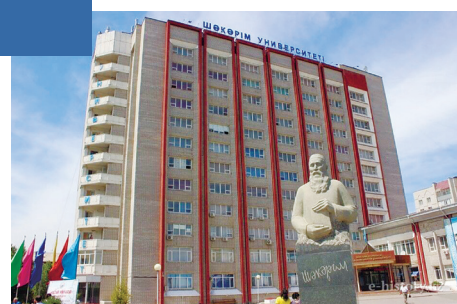
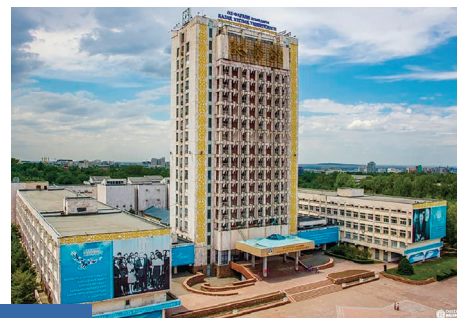
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде «Абай орталығы» қызмет атқаруда.

«Абай орталығы»

Ал әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде және Шәкәрім атындағы университетте (Семей қаласы) өзге де бастамалар аясында «Абай» институттары құрылды.

«Абай»,

Бұл орталықтар қоғамдық ғылымдар саласында Абай ілімін насихаттауға, ғылыми зерттеулер жүргізуге, студенттерге арналған абайтану бойынша әдістемелік материалдар әзірлеуге, сондай-ақ Абайдың шығармашылық мұрасын зерделеу мен кеңінен таратуға бағытталған қызметті жүзеге асырады.

Сонымен қатар этникалық бірегейліктің маңызды құрамдас бөлігі ретінде **Ұлттық киім кию мәдениетін насихаттауға** бағытталған тәрбиелік жұмыстар жүргізілуде. Атап айтқанда, оқу жылы барысында жоспарға сәйкес академиялық топтарда «Дәстүрлі киім нені білдіреді?», «Қазақ ұлттық киімі: бастаулары мен болашағы» және басқа да тақырыптарда кураторлық сағаттар өткізіледі. Ұлттық киімді дәріптеу ісінде қазақ тілі мен Қазақстан тарихы пәндерінің оқытушылары айрықша рөл атқарады.

Ұлттық киім күні мен «Наурыз»

ұлттық мерекесіне орай жоғары оқу орындарында кураторлық ұжымдар мен студенттік белсенді топтардың бастамасымен «Ұлттық киім – ұлттың айнасы», Ethno Kun атты өзара челленджер, «Баян сұлу мен Қозы Көрпеш», «Үздік ұлттық киім» байқаулары, «Ұлттық киім – ұлттың айнасы» көрмелері және Nauryz Fest фестивалдері ұйымдастырылады. Бұл іс-шаралар студенттерге қазақ халқының рухани-адамгершілік құндылықтары мен салт-дәстүрлерін сіңіруді мақсат етеді.

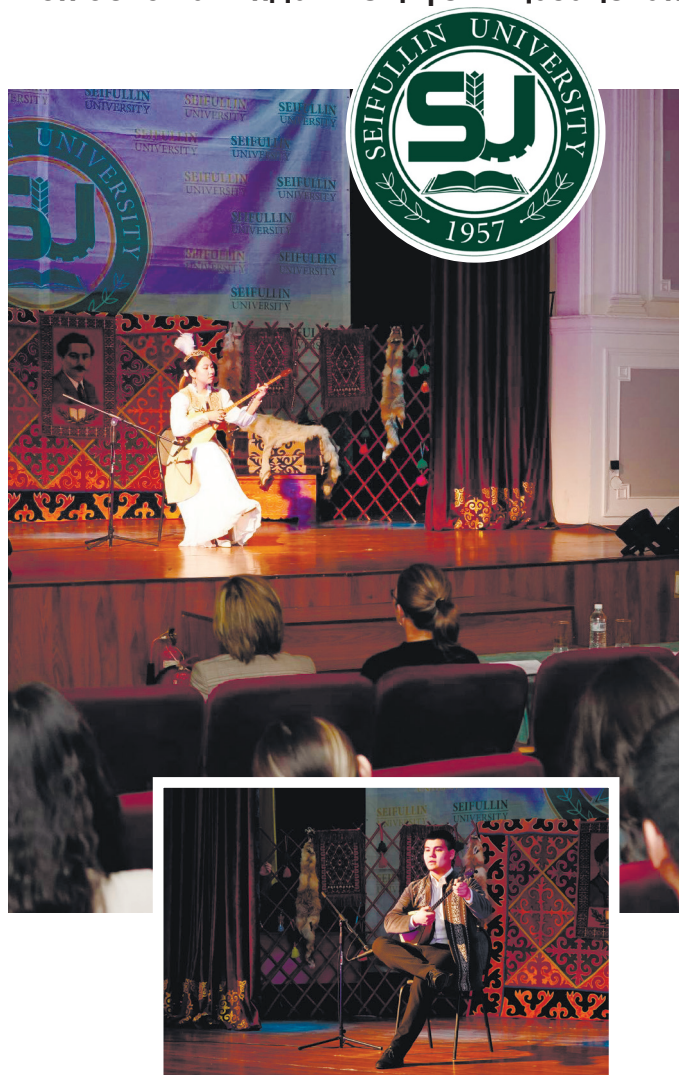
Сонымен қатар білім алушылар, қызметкерлер және профессор-оқытушылар құрамы арасында ұлттық киімді кеңінен насихаттау мақсатында бірқатар жоғары оқу орындарында

(Торайғыров университеті, **Ө. Жәнібеков** атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, **Өтемісов** атындағы Батыс Қазақстан университеті, **Ы. Алтынсарин** атындағы Арқалық педагогикалық институты, **Логистика және көлік академиясы**) аптаның **сәрсенбі** және **бейсенбі** күндері ұлттық киім күні ретінде белгіленген.

Жоғары оқу орындарында ұлттық киім көрсетілімдері, этно-дефиле, «Ұлттық сезім» этно-стильдегі ең үздік костюмдерді әзірлеу байқаулары, көрмелер, флешмобтар, жас ақындардың **«Рух сардары»** айтыстары және өзге де мәдени-бұқаралық іс-шаралар өткізіледі.

Ұлттық кодты дәріптеу мақсатында **Ө. Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан**

педагогикалық университетінде оқу корпустарына «Тұмар», «Қазына», «Шаңырақ» және өзге де атаулар берілген. Бұл тәжірибе өзге жоғары оқу орындарына да ұсынылуда.

Сонымен қатар жоғары оқу орындарының ғимараттарында қоңырау орнына **Құрманғазы, Дина Нұрпейісова, Н. Тілендиев, Асылбек Енсепов** және басқа да белгілі күйшілердің «Адай», «Аққу», «Әлқисса», «Балбырауын», «Сарыарқа», «Әке толғауы» секілді күйлері орындалады.

Жастармен жұмыс істеу бағдарламасы аясында қоғамдық сананы жаңғыртудың негізгі бағыттарын анықтау қажет, соның ішінде патриотизмге тәрбиелеу, білім мәдениетін дамыту, бәсекеге қабілеттілікті арттыру, құқықтық білім беру, салауатты өмір салтын насихаттау және рухани-адамгершілік құндылықтарды нығайту. Жастар осы өзгерістердің қозғаушы күші болуы керек, себебі қоғамның болашағы олардың хабардарлығына, біліміне және құндылықтарына байланысты.

Қазақстандық патриотизм

Білім алушылардың бұл қасиетін дамыту өз Отанын сүйумен, оның жетістіктері мен жетістіктерімен, көрнекті тарихи тұлғалардың ұлы есімдерімен мақтанумен, өз ауылына, қаласына, аймағына, оның ұлттық әдет-ғұрыптарына, дәстүрлеріне, мәдениетіне берілгендікпен, ел тарихын құрметтеумен, оның гүлденуі мен әл-ауқаты үшін еңбек етумен, конституциялық міндеттерін орындаумен және қоғамның әлеуметтік жауапты мүшесі болумен байланысты болуы керек.

Іске асырылып жатқан жобалар:

«Ұлы даланың тірі тарихы, өнері, өмір салты және қолөнері бойынша ашық

интерактивті сабақтар» - «BAYARD» жобасы; «Менің арманымдағы Қазақстан» республикалық эссе байқауы; «Менің арманым» патриоттық форумы; Қазақстан халықтары Ассамблеясының жоспарлары мен іс-шаралары және т.б.

Білім культі

Студенттерде бұл қажеттіліктің дамуы рухани өзін-өзі жетілдіруге қабілеттілік және дайындықпен байланысты болуы керек (білім берудің басымдығы, білім мәдениеті), бұл қоғамдық моральда рухани өзін-өзі жетілдіруге деген ұмтылыс материалдық әл-ауқатқа деген ынталандырудан үнемі басым болатынын терең түсінуге негізделген.

Іске асырылып жатқан жобалар. «**Мамандығым – болашағым**»; «**Ментор KZ**» цифрлық университеті; «**Life-long learning**»; мәнерлеп оқу байқауы «**Менің Отаным – Қазақстан**» және т.б.

Бәсекеге қабілеттілік

Студенттердің бұл қасиеті қазіргі жағдайда интеллектуалды дамыған, бәсекеге қабілетті, шығармашыл және дені сау, ұлттық өзін-өзі тану мен сыни ойлау деңгейі жоғары, өзін-өзі жетілдіруге, өзін-өзі дамытуға, өзін-өзі растауға, өзінің негізгі күштерін жүзеге асыруға қажеттілігі айқын көрінетін, үш немесе одан да көп тілді меңгерген, көшбасшылық қасиеттерге ие, көпшіл,

командада жұмыс істей алатын, жаңа білімді үнемі игеруге, оны сыни тұрғыдан түсінуге, туындайтын мәселелерді шешу үшін стандартты емес жағдайларда шебер қолдануға (функционалдық сауаттылық) дайын, компьютерлік және цифрлық сауаттылығы бар жеке тұлғаға сұраныстың жоғары екенін түсіну арқылы көрсетілуі керек.

Іске асырылып жатқан жобалар. Шығармашыл студенттер лигасы (Жайдарман, пікірталастар, интеллектуалды ойындар); Студенттік өзін-өзі басқару; **100 көшбасшы; KZ тәлімгері; Mastercard; Soft Skills Development, EQ; Әлеуметтік GPA; Цифрлық сауаттылық; Хакатондар; Аймақтық студент жастар форумдары және т.б.**

Құқықтық білім беру

қоғамдағы құқықтық мәдениетті, құқықтық тәжірибені және жанжалдарды шешу тетіктерін бір ұрпақтан екінші ұрпаққа жеткізуге бағытталған мақсатты күш-жігер. Құқықтық білім беру жеке тұлғалардың құқықтық санасын және жалпы алғанда, қоғамның тұтастай алғанда құқықтық мәдениетін дамытуға бағытталған.

Іске асырылып жатқан жобалар. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясат тұжырымдамасы; Академиялық адалдық лигасы; Құқықтық білім беру (дәрістер, семинарлар, консультациялар); Студенттік омбудсмендер институты; Ерекше білім беру қажеттіліктері бар студенттерге жағдай жасау; Қылмыстың алдын алу.

Салауатты өмір салты

әрбір қазақстандық үшін денсаулық – ең жоғары құндылық. Ол әрқашан жаттығумен және дұрыс тамақтанумен байланысты, сондай-ақ зиянды әдеттерден бас тартумен, оң эмоциялар

мен өмірге оң көзқарасты дамытумен және дене белсенділігін арттырумен байланысты.

Іске асырылып жатқан жобалар.

Студенттік спорт лигасын ұйымдастыру; Универсиадалар мен Спартакиадалар; Салауатты өмір салты орталықтарының, наркологиялық орталықтардың, ЖИТС орталықтарының және т.б. мамандарымен кездесулер ұйымдастыру; Нашақорлықпен күрес жоспарын жүзеге асыру; Спорттық фестивальдер, спорт күндері және т.б.

Рухани-адамгершілік тәрбие

Қазақстан Республикасының қазіргі заманғы мемлекеттік саясатының маңызды мақсаттарының қатарына кіреді. Ол халықтың рухани бірлігін және оларды біріктіретін адамгершілік құндылықтарды, сондай-ақ саяси және экономикалық тұрақтылықты қамтамасыз етеді. Сондықтан рухани-адамгершілік тәрбие мәселелері қазіргі заманғы білім беру жүйесі үшін ерекше өзекті.

Іске асырылып жатқан жобалар.

Қазақстан Президентінің халыққа жыл сайынғы жолдауы; «Менің арманымдағы Қазақстан» республикалық эссе байқауы; «Менің арманым» патриоттық форумы; Қазақстан халқы Ассамблеясының жоспарларын, Қазақстан Республикасының отбасылық және гендерлік саясат тұжырымдамасын

іске асыру; психологиялық қызмет көрсету орталықтары және т.б.

Сонымен қатар, университет жастардың ұлттық бірегейлігін қалыптастыру орталығы ретіндегі өз рөлін толық орындауы үшін бірқатар өзекті мәселелерді жүйелі түрде шешу қажет:

- жастар қоғамдық ұйымдары, студенттік өзін-өзі басқару және еріктілер қозғалысы арасындағы бірлескен жұмыс және өзара іс-қимыл тетіктерін құру;
- білім берудің жаңа сапасы жағдайында жас ұрпақты ғылыми-зерттеу және өндірістік-технологиялық ортаға біріктіру маңызды;
- білім алушылардың салауатты өмір салтын қалыптастыру үшін тәрбие жұмысын жақсартудың маңыздылығына қатысты мәселелер өзекті болып қала береді (денсаулықтың барлық аспектілерінде (моральдық, физикалық, психикалық, әлеуметтік) жүйелі түрде төмендеуі байқалады: өмірлік құндылықтардың алмасуы; кәмелетке толмағандар арасындағы қылмыстың көбеюі; ішімдікті, темекі шегуді, есірткіні пайдалану; суицид жағдайларының болуы; ерте жыныстық қатынасқа түсу).

8.2. Инклюзивті білім беруді дамыту және әлеуметтік осал топтарға қолдау көрсету

Инклюзивті білім беру Қазақстандағы жоғары білім беруді дамытудың басым бағыттарының бірі, ол барлық студенттердің, соның ішінде ерекше студенттердің, жетімдердің, аз қамтылған отбасылардан шыққан студенттердің және басқа да әлеуметтік осал топтар үшін білім алуға тең қолжетімділікті қамтамасыз етеді.

Елдің білім беру жүйесі жаңғырған сайын кедергісіз оқу ортасын құруға, оқу бағдарламалары мен инфрақұрылымды бейімдеуге және халықтың барлық топтары үшін жоғары білімнің қолжетімділігі мен сапасын жақсарту үшін цифрлық технологияларды енгізуге ерекше назар аударылуда.

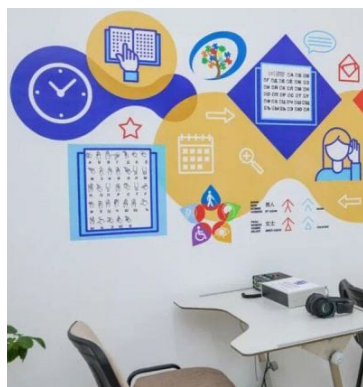
2024 жылы 103 жоғары және/немесе жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру мекемелерінің 72-сі инклюзивті білім беруге жағдай жасады (2023-2024 оқу жылында бұл көрсеткіш 66 болды), бұл ерекше білім беру қажеттіліктері бар студенттер үшін тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етудегі оң динамиканы көрсетеді. ↓

Нәтижесінде, ерекше білім беру қажеттіліктері бар студенттерді оқыту үшін тең жағдайларды қамтамасыз ететін жоғары және/немесе жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру мекемелерінің үлесі 70%-ға дейін өсті (2023-2024 оқу жылында бұл көрсеткіш 64,7%-ды құрады), ал жасалған жағдайлар үлесі 61%-ға жетті.

Инклюзивті ортаны дамытуға ең үлкен үлес қосқандар↓

ZHETYSU
UNIVERSITY

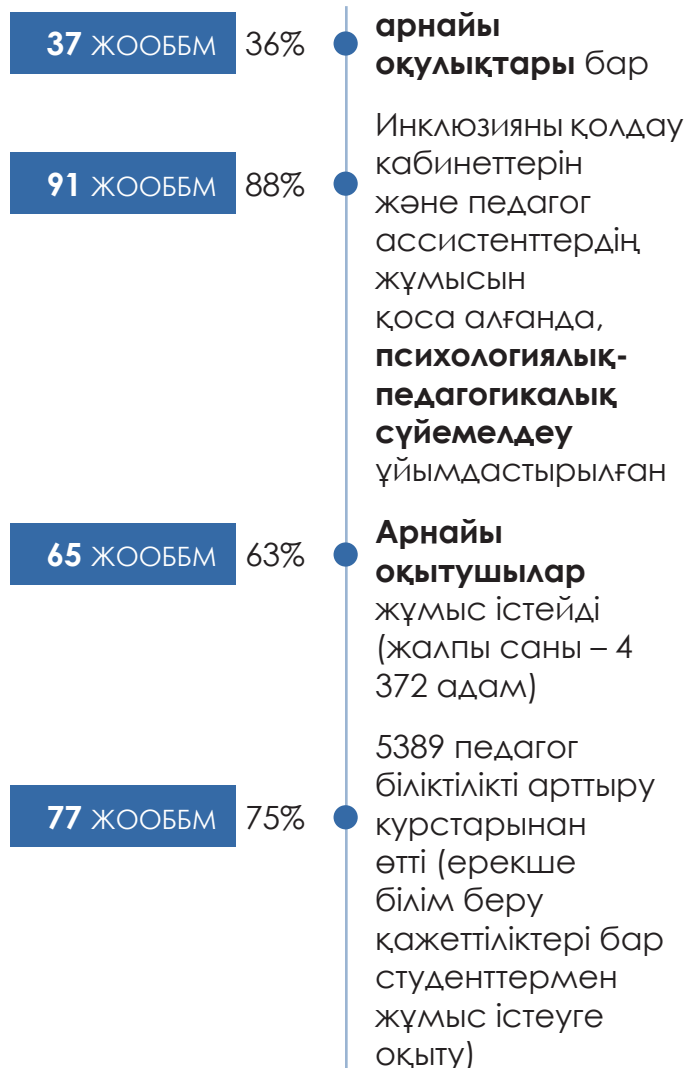
Арнайы
білім беру
мәселелерін
зерттеу
орталығы

ABAI UNIVERSITY

Инклюзивті
білім беру оқу
зертханасы

Қазақстан университеттеріндегі білім беру ортасының инклюзивтілігін бақылау инфрақұрылым мен білім беру ресурстарының қолжетімділігін көрсететін бірқатар негізгі параметрлерді пайдалану арқылы жүргізілді [53].

Инклюзивті білім беруді дамыту білім беру бағдарламаларын бейімдеуді де қамтиды.

Студенттердің ерекше білім беру қажеттіліктерін ескере отырып **оқу бағдарламалары** әзірленді

40,7% **42 ЖООББМ**

Жеке дамытушы бағдарламалар енгізілді

12% **12 ЖООББМ**

Оқу ғимараттарының физикалық қолжетімділігін жақсарту маңызды бағыт болып қала береді

93%	96 ЖООББМ	Пандустар орнатылды
75%	77 ЖООББМ	Лифттер мен көтергіш құрылғылар орнатылды
82%	85 ЖООББМ	Есіктердің ашылу аймақтары кеңейтілді

Сонымен қатар, 86 университет (83%) бейімделген санитарлық-гигиеналық жабдықтармен қамтамасыз етті, ал 43 жоғары оқу орны (42%) тірек-қимыл аппараты бұзылған студенттерге қолдау көрсетті. Тұрғын үй де жайлы білім беру ортасын қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. 2024 жылы ерекше білім беру қажеттіліктері бар 568 студент жатақханаларда тұрды, бұл осы санаттағы студенттердің жалпы санының айтарлықтай бөлігін құрайды. Жатақхананың қолжетімділігі және ерекше студенттердің қажеттіліктеріне бейімделу университеттер үшін басымдық болып қала береді, бұл үнемі бақылауды және инфрақұрылымды жаңартуды қажет етеді.

2024 жылы Қазақстанның жоғары оқу орындарында арнайы білім беру қажеттіліктері бар (ӘБК) 2919 студент оқыды, бұл жалпы студенттер санының (625 990) 0,46%-ын құрайды.

1 458 ер адам
1 461 әйелдер

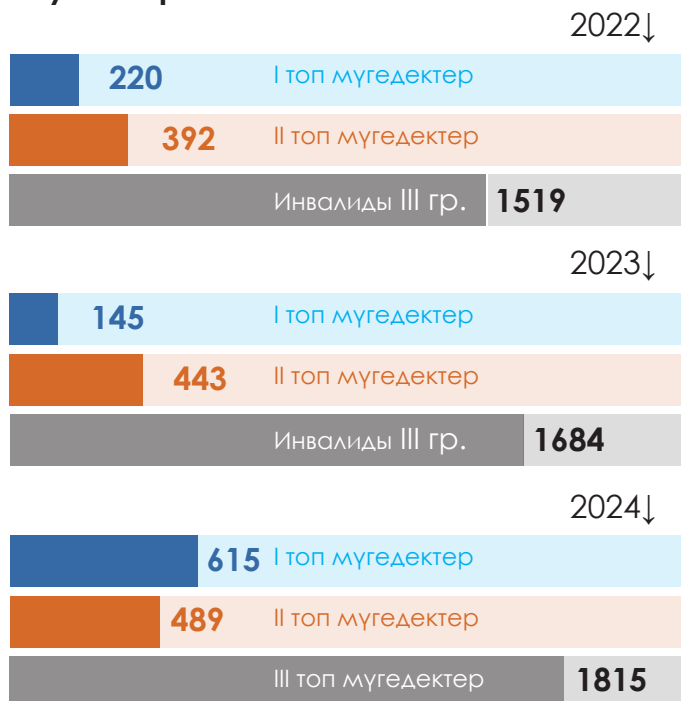
бұл студенттер санатында гендерлік тең бөлінуді көрсетеді.

Мүгедектік тобы бойынша ерекше білім беру қажеттіліктері бар тәлімгерлердің көпшілігінің (1815 адам) үшінші мүгедектік тобына жататынын, 615 адамның бірінші мүгедектік тобына, ал 489 адамның екінші мүгедектік тобына жататынын көрсетеді (8.2.1-кесте).

Диаграмма.8.2.1. Деректер білім беру жүйесіндегі ерекше білім алушылар санының 2022 жылдан 2024 жылға дейін тұрақты өсу үрдісін көрсетеді. III топтағы

8.2.1-диаграмма.

2022-2024 жылдардағы АБК бар білім алушылар саны.

ерекше білім алушылар санының артуы, сондай-ақ 2024 жылы I топтағы ерекше білім алушылар санының айтарлықтай артуы ерекше байқалады, бұл білім алуға қолжетімділіктің жақсарғанын көрсетуі мүмкін. Деректер білім беру процесін ұйымдастыруға және әртүрлі ерекше оқушылардың жеке қажеттіліктерін қанағаттандыратын жағдайлар жасауға сараланған тәсіл қажет екенін көрсетеді.

Арнайы білім беру қажеттіліктері бар (АБК) студенттердің ең көп саны педагогикалық ғылымдар саласында оқиды (792), бұл білім беру бағдарламаларының бейімделуі мен қолжетімділігінің жоғары деңгейін көрсетуі мүмкін. Дегенмен, студенттердің ең аз саны ветеринария саласында (16), бұл оқу бағдарламалары мен инфрақұрылымның жеткіліксіз бейімделуіне байланысты болуы мүмкін. Сонымен қатар, АБК бар студенттердің айтарлықтай саны ақпараттық-коммуникациялық технологиялар

8.2.1-кесте.

Білім деңгейі бойынша арнайы білім беру қажеттіліктері бар студенттер саны.

Білім деңгейі	Арнайы білім беру қажеттіліктері бар студенттер саны	Үлесі, %
Бакалавриат	2841	97,3%
Магистратура	28	1,0%
Докторантура	5	0,1%
Тағылымдама	26	0,9%
Резидентура	19	0,6%
Барлығы	2919	

(544) және бизнес, басқару және құқық (280) салаларында оқиды, бұл олардың сұранысы мен салыстырмалы қолжетімділігін растайды. Керісінше, ауыл шаруашылығы және ветеринария салалары білім беру бағдарламаларын қосуды және бейімдеуді қамтамасыз ету үшін қосымша шараларды қажет етуі мүмкін.

Арнайы білім беру қажеттіліктері бар студенттердің оқу жылы бойынша бөлінуі студенттердің ең көп санының (945) бірінші курста оқитынын көрсетеді. Бұл қолдау шараларының кеңеюіне және жоғары білімнің қолжетімділігіне байланысты болуы мүмкін.

8.2.2-кесте.

Білім беру салалары бойынша ғылыми іс-шараларға қатысатын арнайы білім беру қажеттіліктері бар оқушылар саны.

Білім беру саласы	Арнайы білім беру қажеттіліктері бар оқушылар саны
Педагогикалық ғылымдар	27
Гуманитарлық ғылымдар және өнер	19
Әлеуметтік ғылымдар және журналистика	14
Бизнес, басқару және құқық	27
Жаратылыстану ғылымдары	26
Ақпараттық және коммуникациялық технологиялар	28
Инженерия, білім беру және құрылыс салалары	29
Ауыл шаруашылығы ғылымдары	1
Ветеринария ғылымы	1
Денсаулық сақтау және әлеуметтік қамсыздандыру (медицина)	10
Қызмет	27
Барлығы	209

Арнайы білім беру қажеттіліктері бар студенттердің ең көп үлесі бакалавриат бағдарламаларында оқиды — 97,3% (2841 студент). Магистратура бағдарламаларында 28 студент, докторантура бағдарламаларында 5 студент, тағылымдамада 26 студент, резидентурада 19 студент және күндізгі (орта) бағдарламаларда тек 2 студент оқиды (8.2.2-кесте). Бұл магистратура және докторантура деңгейлерінде білім беру бағдарламаларының қолжетімділігін кеңейту бойынша қосымша шаралар қабылдау қажеттілігін көрсетеді.

Инклюзивті білім берудің негізгі аспектісі – арнайы білім беру қажеттіліктері бар түлектерді кейіннен жұмысқа орналастыру. 2023-2024 жылдары түлектердің 30%-дан 40%-ға дейіні немесе **1400-2800** адам жұмысқа орналасты. Бұл көрсеткіш білім беруден жұмысқа ауысу кезінде арнайы білім беру қажеттіліктері бар студенттерді қолдау шараларын күшейту қажеттілігін көрсетеді, соның ішінде оқу бағдарламаларын еңбек нарығының талаптарына бейімдеу, тәжірибеге бағытталған оқытуды кеңейту және жұмыс берушілермен серіктестік орнату.

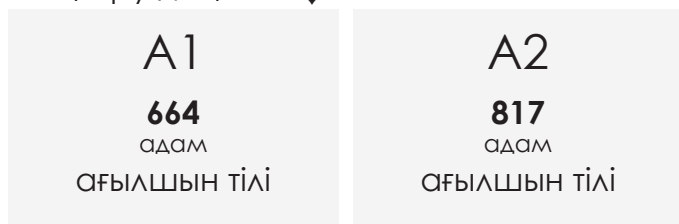
Арнайы білім беру қажеттіліктері бар (АБҚ) студенттердің білім алу мүмкіндіктерін кеңейтудің бір жолы – олардың академиялық ұтқырлық бағдарламаларына қатысуы. 2024 жылы АБҚ бар 23 студент әртүрлі оқу салаларындағы академиялық ұтқырлық бағдарламаларына қатысты.

Басқа ұсынылған бағдарламаларға педагогика, өнер және гуманитарлық ғылымдар, жаратылыстану ғылымдары, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар және инженерия кірді.

Дегенмен, АБҚ бар студенттердің академиялық ұтқырлыққа қатысуының жалпы деңгейі салыстырмалы түрде төмен болып қала береді, бұл қосымша қолдау шараларын әзірлеу және олардың халықаралық және университетаралық білім беру бағдарламаларына қатысуына кедергілерді жою қажеттілігін көрсетеді.

Арнайы білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың академиялық мобильділікке қатысуына әсер ететін факторлардың бірі – олардың шет тілін меңгеру деңгейі. ↓

B1

167
адам
ағылшын тілі

B2

125
адам
ағылшын тілі

C1/C2

13
человек
ағылшын тілі

2

человека
неміс тілі

Бұл көрсеткіштер ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың тілдік дайындығын күшейту қажеттілігін көрсетеді, сонымен бірге олардың академиялық мобильділікке белсенді қатысуына және білім алу мүмкіндіктерін кеңейтуге ықпал етеді.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың ғылыми және академиялық ортаға интеграциялануын бақылау олардың әртүрлі іс-шараларға белсенді қатысуын көрсетті. 2024 жылы ерекше білім беру қажеттіліктері бар 209 оқушы білім беру және ғылыми бастамаларға қатысты, бұл олардың академиялық өсуіне де, инклюзивті білім беру ортасының дамуына да әсер етті (8.2.2өкесте). Ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың қатысу форматтары келесідей:↓

1

Олимпиадалар мен хакатондар

2

Ғылыми конференциялар мен форумдар

Университетаралық және халықаралық **олимпиадалар** (Smart Brain, Scope Game, XV Республикалық пәндік олимпиада); **«KUISSKACK '2024»** республикалық хакатон; **стартап** жобаларға қатысу.

IACSIT халықаралық **конференциясы** (Малайзия); **«Риториканың өзекті мәселелері»**

3

Байқаулар мен
шығармашылық
бастамалар

халықаралық, ғ.-п.
конференциясы;
**«Жастардың
сандық форумы»**
халықаралық
студенттік ғ.-п.
конференциясы;
Ә.Хайдаровтың
100-на арналған
халықаралық
конференциялар

«Алматы облысының
Білім басқармасы»
мемл. мекемесінің
**байқаулары; «Ең үздік
веб-портфолио»**
байқауы; **зияткерлік
ойындар** мен
жобалар, соның
ішінде **StartUp** жобасы
және **робототехника
бастамалары**
(компоненттерді 3D
басып шығару).

Университеттер білім берудегі қолжетімділік пен теңдікті қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады, тек білім орталықтары ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік жауапкершіліктің үлгілері ретінде де қызмет етеді. Әлеуметтік жағынан осал топтардан шыққан студенттерді қолдау – инклюзивті білім беру ортасын құруға және халықтың

барлық топтары үшін мүмкіндіктерді кеңейтуге бағытталған маңызды міндет.

Қазіргі уақытта Қазақстандағы жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында оқиды

51 641 адам
елдегі студенттердің
жалпы санының
8,2%-ы
(**625 990 адам**)

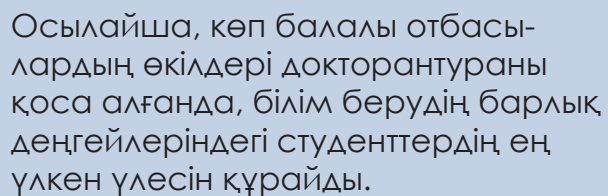
(8.2.3-кесте).

2024 жылы халықтың әлеуметтік осал топтарының өкілдері үшін жоғары білімге қолжетімділікті қамтамасыз ету мақсатында жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру бағдарламаларына қабылданғандар саны: бакалавриат деңгейінде **51 095** адам, магистратурада **74** адам, докторантурада **10** адам, интернатурада **395** адам және резидентурада **67** адам.

8.2.3-кесте.

Қазақстанның жоғары оқу орындарындағы халықтың әлеуметтік осал топтарынан шыққан студенттер

Санат	Студенттер саны	%
Аз қамтылған (төмен табысты) отбасылардан шыққан білім алушылар	4956	9,6
Ауылдық квота бойынша оқитын білім алушылар	11593	22,4
Көп балалы отбасылардан шыққан білім алушылар	35095	68
Итого	51641	

Инженерия, өндіріс және құрылыс салалары әлеуметтік осал топтардан шыққан студенттер арасында танымал. 2024 жылы бұл салаларда 12 022 студент немесе жалпы санының 23,3%-ы оқыды. Келесі оқу салалары да айтарлықтай үлесті құрады:

Сонымен қатар 2024 жылы әлеуметтік жағынан осал топтардан 564 студент академиялық, ұтқырлық бағдарламаларына қатысты. Академиялық, ұтқырлық бағдарламаларына қатысқан студенттердің ең көп саны келесі оқу салаларында болды:

149 адам инженерия	118 адам денсаулық сақтау
103 адам педагогикалық ғылымдар	57 адам бизнес және менеджмент
41 адам ақпараттық-коммуникациялық технологиялар	37 адам 0,1% қызмет көрсету

Төмендеу көрсеткіштері байқалды:

30 адам Өнер және гуманитарлық ғылымдар	17 адам жаратылыстану ғылымдары	5 адам әлеуметтік ғылымдар
5 адам ветеринария	2 адам ауыл шаруашылығы	

Халықтың әлеуметтік осал санаттарына жататын студенттердің жалпы санының **12 179-ы** студенттік жатақханалардан орынмен қамтамасыз етілген.

2024 жылы университет студенттерінің жатақханаларында барлығы **79 073** студент тұрды, бұл студенттердің жалпы санының **12,6%-ын** құрады (103 жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру мекемелерінде 625 990 студент).

Халықтың әлеуметтік осал топтарына жататын студенттердің, сондай-ақ жатақханаларда тұратын ерекше студенттердің саны **12 747** адамды немесе жалпы тұрғындар санының **16,12%-ын** құрады.

Сондай-ақ, студенттік жатақханаларда ерекше білім беру қажеттіліктері бар **568** студент тұрады.

Арнайы білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды арнайы оқу материалдарымен қамтамасыз ету.

Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру мекемелері ұсынған деректерге сәйкес, 2024 жылы ерекше білім беру қажеттіліктері бар студенттерге арналған арнайы оқу материалдарының саны:

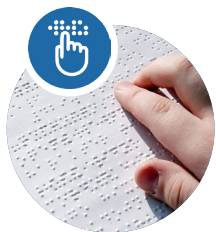
Оқулықтардың жалпы саны шамамен 305 903 дана, оның ішінде:

электрондық оқулықтар – **110 078 данадан** астам,

баспа түріндегі оқулықтар – **194 341 данадан** астам,

Брайль қарпімен басылған оқулықтар – шамамен **57 дана**,

Ірі баспалы оқулықтар – шамамен **28 дана**.

Тілдік әртүрлілікті ескере отырып, келесілер ұсынылады:

ОКОЛО
500

орыс тілінде (баспа және электронды форматта) әртүрлі пәндер мен мамандықтарды қамтитын шамамен 500 кітап пен оқулық;

ОКОЛО
300

әртүрлі білім беру мекемелері арасында таратылатын және ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларға арналған шамамен 300 қазақ тіліндегі оқулық;

ОКОЛО
100

кітапхана қорларында да, электронды ресурстар арқылы да қолжетімді, негізінен мамандандырылған сипаттағы ағылшын және басқа да шет тілдеріндегі шамамен 100 оқу және ғылыми материалдар.

Инклюзивті білім беруді инфрақұрылымдық қолдауға ерекше назар аударылды. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Дүниежүзілік банкпен бірлесіп жүзеге асырған «Орта білім беруді жаңғырту» жобасы аясында қолжетімді білім беру және әдістемелік ресурстарды дамытуға бағытталған бірқатар іс-шаралар басталды. Атап айтқанда, жобаға Брайль шрифтіндегі оқулықтармен қамтамасыз ету үшін баспа орталығын құру кірді.

Қозыбаев университеті мен Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетін қоса алғанда, бірқатар университеттерде инклюзивті білім беру орталықтары ашылды.

Олардың негізгі мақсаты – қосымша академиялық қолдауды қажет ететін студенттер үшін тең мүмкіндіктер жасау.

Мұндай орталықтарды құру барлық санаттағы студенттер үшін тең, жайлы және қолжетімді білім беру ортасын қамтамасыз ету қажеттілігінен туындайды. Инклюзивті білім беру – әділ, толерантты және инклюзивті білім беру жүйесін құруға бағытталған мемлекеттік саясаттың басым бағыты.

8.3. Студенттердің азаматтық белсенділігі және олардың елдің қоғамдық өміріндегі рөлі

Жастар арасында белсенді азаматтық ұстанымды және күшті әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастыру – Қазақстандағы заманауи жоғары білім берудің басты басымдықтарының бірі. **2023–2029 жылдарға арналған Қазақстан Республикасындағы жоғары білім мен ғылымды дамыту тұжырымдамасында** университеттердің дамуы студенттердің тек білім алып қана қоймай, сонымен қатар қоғамдық өмірдің толыққанды қатысушыларына айналатын, елдің дамуына әсер ете алатын орталықтар ретінде анықталған. Осы мақсаттарға жету үшін студенттерді әртүрлі салаларға тарту, олардың көшбасшылық дағдыларын дамыту және саналы азаматтықты тәрбиелеу бойынша бірқатар шаралар жүзеге асырылуда [51].

Университеттер студенттердің өзін-өзі басқару рөлін **күшейту бойынша**

белсенді жұмыс істеп жатыр, студенттерді жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру мекемелерінің алқалы басқару органдарына тартуда. Бүгінгі таңда студенттер академиялық кеңестерге, сараптамалық топтарға, этика комитеттеріне және басқа да жұмыс органдарына қатысады, бұл оларға университеттердің академиялық және ұйымдастырушылық өміріне тікелей үлес қосуға мүмкіндік береді. Студенттердің көшбасшылық және көпшілік алдында сөйлеу дағдыларын дамыту үшін **пікірталас** қозғалысы белсенді қолдау табуда. Ұйымдастырылған қоғамдық іс-шараларға және еріктілікке қатысатын студенттердің үлесі қазірдің өзінде **40%-ға** жетті, ал бұл көрсеткішті 2029 жылға қарай **65%-ға** дейін арттыру жоспарлануда [51]. Қолайлы және тең білім беру ортасын құру жолындағы маңызды қадам барлық 20 аймақта

студенттер **омбудсмені институтын** құру болды, бұл білім беру мекемелерінде студенттердің құқықтары мен мүдделерін жүйелі түрде қорғауды тікелей растайды [54].

Қазақстанның әрбір университетінде шығармашылық, спорт, туризм, қоршаған ортаны қорғау және т.б. салаларға бағытталған **студенттік лигалар** мен **интеллектуалдық клубтар** құрылуда. Университет басшылығы тарапынан студенттерге міндетті түрде ынталандыру шаралары және ынталандыру бонустарын беру де қарастырылған. Министрлік жоғары және/немесе жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру мекемелерінде оқитын студенттерді патриотизмі мен белсенді азаматтық ұстанымы үшін марапаттау ережелерін әзірлеп, бекітті (ҚР Жоғары білім министрлігінің 2023 жылғы 23 тамыздағы № 437 бұйрығы) [55].

Студенттік өзін-өзі басқару органдары белсендірек жұмыс істей бастады. Көптеген университеттер (2024 жылы шамамен 90 университет) осындай органдарды құрды, оның ішінде 75

студенттік парламент және 100-ден астам пікірталас клубтары, сондай-ақ әртүрлі салалардағы (экологиялық, патриоттық, кәсіпкерлік, пікірталас, халықаралық ынтымақтастық және т.б.) 120 клуб бар.

Негізгі жаңалықтардың бірі **интеграцияланған әлеуметтік GPA енгізу болды** (ҚР Жоғары білім министрлігінің 2024 жылғы 4 қаңтардағы №2 бұйрығы) [56]. Жүйе студенттің университеттің қоғамдық өміріне және еріктілік қызметіне қатысу деңгейін кешенді бағалауға арналған. Интеграцияланған әлеуметтік GPA енгізу бойынша әзірленген әдістемелік ұсыныстар студенттердің оқу жетістіктерін ғана емес, сонымен қатар олардың **әлеуметтік белсенділігін, зерттеу дағдыларын және спорттық жетістіктерін** де ескереді. Бұл шара студенттерді университет пен қоғам өміріне белсенді қатысуға айтарлықтай ынталандырады.

Университеттер әлеуметтік маңызды жобаларды жүзеге асыруда, еріктілік мүмкіндіктерін кеңейтуде және жастар стартаптары үшін акселерация және

тәлімгерлік бағдарламаларын әзірлеуде де маңызды рөл атқарады. Осы бастаманың аясында университеттер «**Жасыл ел**», «**Саналы ұрпақ**» сәйкестік қызмет көрсету клубтары, «**Қазақстан еріктілері лигасы**» қоғамдық ұйымы, «Enactus» және «**Серт**» полиция көмекшілері отряды сияқты жастар жұмыс топтарын белсенді түрде қолдайды. Бұл қоғамдық іс-шаралар университеттің қоғамға қызмет етуге және жастардың инновациялық әлеуетін дамытуға бағытталған «**үшінші миссиясын**» іс жүзінде жүзеге асыруға берілгендігін айқын көрсетеді.

Студенттердің азаматтық белсенділігін дамыту және олардың елдің қоғамдық өміріне толықтай араласуы дені сау және әлеуметтік жауапты жеке тұлғалардың дамуына ықпал ететін қауіпсіз және қолдаушы ортаны құрумен тығыз байланысты. Осыған байланысты университеттерде девиантты мінез-құлықтың алдын алуға және белсенді және моральдық тұрғыдан сау азаматтарды тәрбиелеудің ажырамас бөлігі болып табылатын кешенді психологиялық қолдау жүйесін дамытуға ерекше назар аударылады.

Жастар арасындағы девиантты мінез-құлықтың ықтимал қауіптері мен көріністерінің, сондай-ақ деструктивті жағдайлардың алдын алу үшін білім беру мекемелері, соның ішінде университеттер білікті мамандардан тұратын **психологиялық қызметтердің жұмысын күшейту, сондай-ақ семинарлар, пікірталас алаңдары** және жеке консультациялар ұйымдастыру шараларын белсенді түрде жүзеге асыруда.

Қазіргі уақытта **70 университетте толыққанды психологиялық қызметтер**, соның ішінде 10 орталық, 9 психологиялық көмек бөлмесі, сондай-ақ психологиялық қолдау кеңселері мен клубтары құрылды. Қалған университеттердің әлеуметтік және білім беру жұмысы бөлімдерінде психологтар бар, бұл студенттердің білікті қолдауға үнемі қол жеткізуін қамтамасыз етеді. Университеттерде туындаған кез келген сұрақтарға жедел жауап беру үшін **байланыс орталықтары** бар. Студенттік жатақханаларда тәртіп пен күнделікті тәртіпті қатаң сақтауға ерекше назар аударылады, бұл қауіпсіз, реттелген және ұйымдасқан ортаны құруға көмектеседі.

Осы жұмысты қолдау үшін жоғары және/немесе жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру мекемелерінде психологиялық қызметті ұйымдастыру бойынша **әдістемелік ұсынымдар әзірленіп, бекітілді** (Ғылым және жоғары білім министрінің міндетін атқарушының 2023 жылғы 29 қыркүйектегі № 502 бұйрығы) [57]. Ұсыныстарда студенттердің жеке және интеллектуалдық дамуын, өзін-өзі тәрбиелеу және өзін-өзі дамыту қабілетін дамытуды, сондай-ақ жылдам дамып келе жатқан ақпараттық қоғам жағдайында студенттердің сәтті әлеуметтенуіне психологиялық көмек көрсетуді ілгерілету шаралары көзделген. Осы ұсынымдарға сәйкес, университеттерге психологиялық қызметтерінде кемінде төрт психологтың болуы ұсынылады. Қазіргі уақытта университеттерде шамамен **200** осындай маман жұмыс істейді. Жастар арасындағы тәуекелдерді анықтау саласындағы жетекші сарапшыларды шақыра отырып, психологиялық қызмет мамандары үшін семинарлар мен біліктілікті арттыру курстарын ұйымдастыру жұмыстары үздіксіз жалғасуда.

Университет жұмысының маңызды бағыттарының бірі – студенттер арасындағы құмар ойындарға тәуелділік, қаржылық алаяқтық,

қаржы пирамидаларына қатысу және нашар несиелер сияқты жағымсыз құбылыстардың алдын алу. Студенттердің **қаржылық сауаттылығын** арттыру шараларына ерекше назар аударылады, соның ішінде:

білім беру курстарын енгізу

Білім министрлігі барлық университеттердің оқу бағдарламаларына «Қаржылық сауаттылық» бойынша міндетті курс енгізу туралы шешім қабылдады.

мамандандырылған пәндерді дамыту

«Қарызсыз қоғам» жобасының аясында университеттер «Несиелік тәуекелдерді басқару», «Жеке қаржыны басқару», «Қаржылық жоспарлау және бюджеттеу», «Қаржылық тәуекелдерді басқару» және «Әлеуметтік кәсіпкерлік» сияқты

курстарды әзірлеп, енгізді. Бұл курстар студенттердің жауапты қаржылық мінез-құлық бойынша практикалық дағдыларын дамытуға бағытталған.

Жоғары білім беру үдерісінде сыбайлас жемқорлықпен күрес және академиялық адалдық қағидаттарын насихаттау басымдықтарға ие.

халықаралық стандарттарды енгізу

Бес университет халықаралық сыбайлас жемқорлыққа қарсы стандарттарды енгізді. Басқа білім беру мекемелері өздерінің сыбайлас жемқорлыққа қарсы басқару жүйесі бойынша халықаралық сертификат алуды жоспарлап отыр.

Академиялық адалдық лигасының қызметі

Елдегі 17 жетекші университет Академиялық адалдық лигасына біріккен, ол адалдық пен адалдықтың негізгі қағидаттарын насихаттау және енгізу арқылы білім беру сапасын жақсарту үшін белсенді жұмыс істейді.

комплаенс қызметтері мен студенттік клубтардың жұмыс істеуі

Барлық университеттерде сыбайлас жемқорлық тәуекелдерінің алдын алуға жауапты этика департаменттері құрылды және этика жөніндегі қызметкерлер тағайындалды. Университеттерде сыбайлас жемқорлыққа қарсы «Sanaly Uraaq» студенттік клубтары жұмыс істейді, ал студенттерді сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресте белсенді азаматтық ұстанымды ұстануға шақыруға бағытталған «Таза сессия» науқаны емтихан кезеңінде үнемі өткізіліп тұрады.

«Сыбайлас жемқорлыққа қарсы еріктілік» жобасы

Студенттер сыбайлас жемқорлыққа қарсы еріктілік жобасына белсенді қатысады, қоғамдық бақылау арқылы сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендетуге жеке үлес қосады.

Студенттер арасындағы қылмыстың алдын алу бойынша айтарлықтай жұмыстар жүргізілуде, бұл әсіресе Ішкі істер министрлігінің статистикасын ескере отырып өзекті, онда жас қылмыскерлердің 83%-ы (**26 124** адамның **21 735-і**) NEET жастары (жұмыссыз және оқымайтын).

Бұл жұмыста мынаны атап өткен жөн:

- **кешенді білім беру бағдарламалары:** оның аясында университеттер қылмыстың, нашарлықтың алдын алуға және салауатты өмір салтын насихаттауға бағытталған іс-шараларды үнемі өткізіп отырады;

- **Ішкі істер министрлігімен ведомствоаралық ынтымақтастық:** ҚР Ішкі істер министрлігімен есірткі пайдаланудың, қылмыстың алдын алу бойынша ынтымақтастық туралы меморандумға қол қойылды. Соңғы үш жылда студенттер арасында есірткі саудасының шамамен 40 дерегі тіркелді (ҚР Қылмыстық кодексінің 296 және 297-баптары).
- **EsBol жобасы және студенттік ұяшықтар:** Жастар арасында нашакорлықтың алдын алу үшін студенттік ұяшықтар құру бойынша ҚР Ішкі істер министрлігімен және «Есірткісіз болашақ» (EsBol) қоғамдық қорымен бірлескен жұмыс жүргізілуде. Қазіргі уақытта мұндай ұяшықтар сегіз аймақта ашылған, оларға 2000-нан астам студент қатысады, барлық аймақтарға кеңейту жоспарланып отыр.
- **ақпараттық науқандар:** есірткі саудасы үшін қылмыстық жауапкершілік туралы ақпараттық хабарламалар студенттердің жеке аккаунттарында, университеттің ресми веб-сайттарында және әлеуметтік желілерде орналастырылады. Сондай-ақ, құқық қорғау органдары қызметкерлерінің қатысуымен әлеуметтік желілер мен хабар алмасу қолданбаларында тыйым салынған мазмұнды таратқаны үшін жазаны күшейту бойынша ақпараттық-түсіндіру жұмыстары жүргізілуде.
- **кең ауқымды алдын алу шаралары:** соңғы екі жылда университеттер есірткіні қолданудың алдын алуға және салауатты өмір салтын насихаттауға арналған 800-ден астам іс-шара өткізді.
- **жастарды сауалнамалау бойынша пилоттық жоба:** 2023-2025 жылдарға арналған нашакорлыққа және есірткі бизнесіне қарсы күрес жөніндегі

кешенді жоспардың аясында жастар арасында психологиялық белсендіруші заттарды қолдану бойынша анонимді сауалнама жүргізетін пилоттық жоба іске қосылды. Төрт университетте (Әл-Фараби ат. Қазақ ұлттық университеті, Абай ат. Қазақ ұлттық педагог. университеті, Л.Н.Гумилев ат. Еуразия ұлттық университеті және Сәтбаев университеті) 100 студенттен сауалнама жүргізіліп, нәтижелері ҚР Денсаулық сақтау министрлігіне жіберілді.

- **Coursera білім беру платформасына қол жеткізу:** 95 университет 59 000 студентке арналған Coursera платформасына қол жеткізді. Платформа қылмыстың, зорлық-зомбылықтың, суицидтің, есірткі мен алкогольді тұтынудың алдын алу бойынша курстар ұсынады, оның ішінде «Тәуелді ми», «Есірткі, есірткіні қолдану, есірткі саясаты және денсаулық», «Қақтығыс түрлері» және «Суицидтің алдын алу» сияқты тақырыптар бар.
- **CADAP 7 бірлескен жобасы:** ЕО қаржыландыратын CADAP 7 бағдарламасы аясында студенттер арасында есірткіні қолданудың алдын алу бойынша бірлескен жоба іске қосылды. Жобаның жұмыс тобына сегіз университеттен тоғыз психолог кіреді.

Жоғары оқу орындары деңгейінде осы шаралардың барлығын жүйелі түрде жүзеге асыру ҚР жоғары білім мен ғылымды дамыту тұжырымдамасында белгіленген стратегиялық мақсаттарға толық сәйкес келетін жан-жақты дамыған және әлеуметтік белсенді жастарды дамытуға ықпал етеді. Студенттердің белсенді азаматтық белсенділігі және олардың қылмыстың алдын алу жобаларына, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күреске және салауатты өмір салтын насихаттауға қатысуы қоғамның тұрақты дамуының кілті екені сөзсіз.

8.4. Студенттік спорт және салауатты өмір салты

Кез келген қоғамның дамуы **оның халқының денсаулығымен тығыз байланысты**, сондықтан үйлесімді дамыған және белсенді тұлғаны дамыту әлеуметтік, экономикалық, мәдени, ғылыми және білім беру саласындағы міндеттерді сәтті шешудің кілті бола алады. Осы тұрғыда салауатты өмір салты – бұл тек дене шынықтыру жаттығуларының жиынтығы ғана емес, сонымен қатар ауруларға, заңсыз мінез-құлық пен тәуелділікке қарсы иммунитетті қалыптастыра алатын кешенді дүниетаным. Сондықтан, осы бағдарламаның негізгі білім беру мақсаттарының бірі – студенттер арасында салауатты өмір салты мәдениетін қалыптастыру.

Осыған байланысты Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрлігі студенттерді спортқа тартуға және салауатты өмір салтын насихаттауға бағытталған кешенді іс-шараларды жүргізуде. Бұл бағыт ұлттық және халықаралық деңгейлерді, соның ішінде Дүниежүзілік қысқы және жазғы универсиадалар, Қазақстан Республикасының универсиадасы және Студенттік спорт лигасы сияқты маңызды іс-шараларды ұйымдастыру және оларға қатысуды қамтиды.

Жастар арасында спортты насихаттауда және талантты спортшыларды анықтауда ұлттық жарыстар маңызды рөл атқарады. Мысалы, 2023 жылдың сәуірінен маусымына дейін Ақтауда 62 жоғары оқу орны мен 2000-нан астам студент қатысқан **Қазақстан Республикасының XII жазғы универсиадасы** өтті. Жарыстар 17 спорт түрі бойынша, соның ішінде

8-тарау.

Университеттің әлеуметтік миссиясы: бірегейлік, азаматтық тәрбие және тең қолжетімділік

танымал командалық ойындар (баскетбол, волейбол, футбол) және жекелеген спорт түрлері (бокс, дзюдо, жеңіл атлетика, шахмат) бойынша да өткізілді [58].

Қазақстан студенттер құрамасы әлемдік додаларда жоғары деңгейдегі дайындықтарын үнемі көрсетіп, елді дүние жүзіне таныстырып келеді. 2023 жылы АҚШ-тың Лейк-Плэсид қаласында өткен XXXI қысқы Универсиадада 107 адамнан тұратын делегация, оның ішінде 79 спортшы 10 спорт түрінен бақ сынады. Қазақстан құрамасы жалпы командалық

есепте **43 елдің ішінде 11 медаль (3 алтын, 4 күміс, 4 қола) жеңіп алып, 11 орын алды** [59].

Сол сияқты 2023 жылы Қытайдың Чэнду қаласында өткен **XXXI жазғы Универсиадада** Қазақстан құрамасының құрамында 11 спорт түрінен бақ сынаған 116 адам, оның ішінде 90 спортшы болды. Команда **119 елдің ішінде 20 медаль (2 алтын, 7 күміс, 11 қола) жеңіп алып, 20-шы орын алды** [60].

1993 жылдан бастап Қазақстан студенттер құрамасы Дүниежүзілік жазғы және қысқы универсиадаларға белсенді қатысып, барлығы **231 медаль (56 алтын, 79 күміс, 96 қола)** жеңіп алды, бұл студенттердің халықаралық спорт қозғалысына қосқан елеулі үлесін растайды.

Анықтама үшін:

Халықаралық университеттік спорт федерациясы (FISU) екі жыл сайын Дүниежүзілік университеттік ойындарды (Универсиада) өткізеді, оған 17 жастан 25 жасқа дейінгі университет студенттері қатыса алады.

Осындай әлемдік чемпионаттарға қатысумен қатар, Қазақстан университеттер арасындағы аймақтық спорттық ынтымақтастықты да белсенді түрде дамытуда. 2023 жылдың 5-10 қарашасы аралығында Түркістанда **II Түркі универсиадасы өтті** [61]. Түркі мемлекеттері ұйымына мүше бес елден (Қазақстан, Әзірбайжан, Қырғызстан, Түркия, Өзбекстан) және Венгриядан (бақылаушы ретінде қатысқан) 445 делегат жеті спорт түрінен жарыстарға қатысты. Бұл іс-шара түркі халықтары арасындағы спорттық және мәдени байланыстарды нығайтуға және студенттердің жарыстарға қатысу және спорттық тәжірибе жинау мүмкіндіктерін кеңейтуге ықпал етті.

Елдегі студенттік спорттың жүйелі дамуы 2021 жылдан бастап жеті спорт түрінен (үстел теннисі, каратэ, шахмат, тоғызқұмалақ, баскетбол, волейбол және футбол) өткізіліп келе жатқан және студенттер арасынан қатысушылардың кең ауқымын қамтитын ауқымды жоба ретінде Студенттік спорт лигасында көрініс тапты.

Үш кезеңнен тұратын жарыс (университеттік, аймақтық және республикалық кезең) студенттерді тұрақты спорт түрлерімен айналысуға тарту және барлық деңгейдегі талантты спортшыларды анықтау стратегиясының негізгі элементі ретінде көрініс табады.

2024 жылдың 26-31 мамыры аралығында Назарбаев университетінде ауқымды

8-тарау.

Университеттің әлеуметтік миссиясы: бірегейлік, азаматтық тәрбие және тең қолжетімділік

спорттық іс-шараның финалдық кезеңі өтті, онда **52 университеттен** 750-ден астам студент сегіз спорт түрі бойынша қатысты: үстел теннисі, каратэ, шахмат, тоғызқұмалақ, баскетбол (әйелдер және ерлер), жүзу, кикбоксинг және таэквондо [62].

2024 жылдың наурыз-мамыр айлары аралығында өткен Лиганың аймақтық кезеңдері **алты дивизионды** қамтыды:

- **Астана** (14 университет),
- **Алматы** (37 университет, оның ішінде Алматы және Жетісу облыстарының университеттері),
- **Солтүстік-Орталық** (Ақмола, Қарағанды, Солтүстік Қазақстан және Қостанай облыстарының 16 университеті),
- **Батыс** (Батыс Қазақстан, Атырау, Ақтөбе және Маңғыстау облыстарының 12 университеті),
- **Шығыс** (Шығыс Қазақстан, Абай, Павлодар және Ұлытау облыстарының 11 университеті)
- **Оңтүстік** (Шымкент, Қызылорда, Жамбыл және Түркістан облыстарының 15 университеті).

Осы аймақтық кезеңдердің жеңімпаздары ұлттық финалға қатысу құқығын алды, бұл бәсекелестіктің жоғары деңгейін қамтамасыз етеді және спорттық өсуді одан әрі ынталандырады.

Студенттік спорт лигасының финалында айтарлықтай спорттық жетістіктер көрсетілді.

14 университеттен 61 студент әртүрлі стильдер мен қашықтықтарда бақ сынаған жүзуден Назарбаев университетінің, М.Қозыбаев ат. Солтүстік Қазақстан университетінің және Әл-Фараби ат. Қазақ ұлттық университетінің өкілдері жеңіске жетті.

25 командадан **135 студент** қатысқан кикбоксинг турнирінде Шерхан Мұртаза атындағы халықаралық Тараз

инновациялық институтының, Астана халықаралық университетінің және Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының студенттері жүлделі орындарға ие болды.

Қазақ күресінен өткен жарысқа 26 жоғары оқу орнынан студенттер қатысты, олардың ішінде Х.А. Ясауи

атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің, Қазақ спорт және туризм академиясының және Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университетінің өкілдері 10 салмақ дәрежесінде бақ сынады.

Үстел теннисінен финалда тоқсан үш спортшы бақ сынасты. Ерлер командалары арасында А. Қуатбеков

атындағы Халықтар достығы университетінің, М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университетінің және СДУ студенттері көшбасшылар қатарынан көрінді. Әйелдер арасындағы жарыста Шымкент университетінің, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің және Семей қаласының Шәкәрім атындағы университетінің студенттері жеңіске жетті.

«Тоғызқұмалақ» ойынында ұлдар арасында Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің,

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің және Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе аймақтық университетінің өкілдері үздік атанды, ал қыздар арасында Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің және Ә. Марғұлан

атындағы Павлодар педагогикалық университетінің өкілдері жеңіске жетті..

15 университеттен 83 студент қатысқан шахмат турнирінде ұлдар арасында Назарбаев университеті, ал қыздар арасында Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті жеңіске жетті, ал Қазақстан шахмат федерациясы жеңімпаздарға ақшалай сыйлықтар табыстады.

180 студент қатысқан баскетбол жарысында ұлдар арасында Халықаралық білім беру корпорациясының командасы, ал қыздар арасында әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің командасы жеңіске жетті.

Жалпы алғанда, университеттерде спортпен айналысуға қолайлы жағдайлар жасау мәселесіне басымдық беріледі: **104 азаматтық университетте 101 спорт клубы және 721 спорт секциясы** (бокс, күрес, волейбол, баскетбол, футбол және басқалары) жұмыс істейді, оларға **177 263-тен астам студент** қатысады.

Барлық азаматтық университеттерде ережелерге сәйкес қажетті спорт залдары бар, бұл студенттердің қатысу көрсеткішін **50%-дан астамға** дейін жеткізуге мүмкіндік береді. Спортты одан әрі насихаттау үшін университеттер студенттер мен оқытушыларға арналған әртүрлі іс-шараларды, соның ішінде Денсаулық күндерін, «Бірінші курс студенттері» және «Факультет» спартакиадаларын, мини-футбол, баскетбол, волейбол және футбол чемпионаттарын, эко-кросстарды, спорттық фестивальдерді, Жеңіс күніне арналған жеңіл атлетика жарыстарын, шаңғы жарыстарын, «Денсаулық фестивалі» және «Спорт күні» іс-шараларын, «Алтын күз» және «Көктемгі кросс» жеңіл атлетика жарыстарын, «Президенттік миль» жарысын және

басқа да әртүрлі спорт түрлері бойынша турнирлер мен жарыстарды үнемі өткізіп отырады. Бұл бастамалар жастардың денсаулығын жақсартуға және елдің салауатты болашағын дамыту үшін стратегиялық маңызды бағыт болып табылатын тұрақты салауатты өмір салты әдеттерін қалыптастыруға бағытталған.

Ұлт денсаулығын жақсарту арқылы қоғам дамуының стратегиялық көзқарасына берілгендік студенттік спортты белсенді дамытуда және Қазақстанның жоғары оқу орындарында салауатты өмір салты мәдениетін қалыптастыруда көрініс табады. Студенттік спорт лигасы сияқты көп деңгейлі жарыстар, сондай-ақ халықаралық универсиадаларға қатысу спорттық таланттарды анықтап, қолдап қана қоймай, сонымен қатар жас ұрпақ арасында тұрақты дене шынықтыру әдеттерін қалыптастырудың негізін қалайды. Бұл бастамалар Қазақстан Республикасында білім беру мен дене шынықтыруды дамытудың тұжырымдамалық құжаттарында көрсетілген мақсаттарға толық сәйкес келеді және жеке тұлғалардың үйлесімді дамуын, олардың азаматтық жетілуін және ел игілігі үшін өнімді және пайдалы жұмыспен айналысу қабілетін қамтамасыз ету үшін стратегиялық тұрғыдан маңызды. Студенттер арасында спорт пен салауатты өмір салтын насихаттау шараларын одан әрі күшейту азаматтардың өмір сүру сапасын жақсартып қана қоймай, сонымен қатар Қазақстанның жалпы әлеуметтік және экономикалық әлеуетін нығайтады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазақстандағы заманауи университет дәстүрлі академиялық білім берумен шектелмей, азаматтық білім беруді, ұлттық бірегейлікті дамыту мен әлеуметтік жауапкершілікті қамтитын көпқырлы рөл атқарады. Университеттің әлеуметтік миссиясы бірнеше негізгі бағыт бойынша жүзеге асырылады:

Ұлттық бірегейлікті қалыптастыру.

Университеттер жастардың ұлттық бірегейлігін нығайтуда маңызды рөл атқарады. Бұл жұмыс кешенді идеологиялық және ағартушылық іс-шаралар арқылы іске асырылуда. «Еңбек адамы» ұғымы кеңінен насихатталып, мәдени құндылықтарды сақтауға бағытталған «Ұлы дала мұрагерлері», «Туған жер» және «Қазақстанның қасиетті географиясы» сияқты жобалар жүзеге асырылуда. Абай Құнанбайұлының «Толық адам» іліміне ерекше мән беріледі, ол рухани кемел ұрпақты қалыптастырудың негізгі тіректерінің бірі ретінде қарастырылады. Жетекші университеттерде Абай мұрасын зерделеуге, оқу-әдістемелік материалдар әзірлеуге және ұлы ойшылдың еңбектерін насихаттауға бағытталған «**Абайтану орталықтары**» мен «**Абайтану академиясы**» құрылды.

Азаматтық белсенділік. Белсенді азаматтық ұстаным мен әлеуметтік жауапкершілікті дамыту университет қызметінің басым бағыттарының бірі болып табылады. Жоғары оқу орындары студенттерді студенттік өзін-өзі басқару органдарына, академиялық кеңестерге және өзге де алқалы құрылымдарға белсенді түрде тартып, олардың университеттің академиялық және қоғамдық өміріне тікелей ықпал етуіне

мүмкіндік береді. Мұндай қызметті ынталандыру мақсатында студенттердің қоғамдық өмірге және еріктілік қызметке қатысуын кешенді бағалайтын интеграцияланған **әлеуметтік GPA** жүйесін енгізу көзделуде. Қазіргі таңда қоғамдық қызмет пен волонтерлікке тартылған студенттердің үлесі 40%-ға жетіп, 2029 жылға қарай бұл көрсеткішті 65%-ға дейін арттыру жоспарланып отыр. Сонымен қатар студенттердің құқықтары мен мүдделерін қорғау үшін еліміздің барлық 20 өңірінде студенттік омбудсмен институты құрылды.

Осал топтарды қамту және қолдау.

Білім беру саласындағы мемлекеттік саясат білім алуға тең қолжетімділікті қамтамасыз етуге бағытталған. Инклюзивті білім беруді дамытуда оң динамика байқалуда: 103 жоғары оқу орнының 72-сінде инклюзивті білім беру үшін қажетті жағдайлар жасалған, бұл жалпы санның 70%-ын құрайды. Қазақстан университеттерінде ерекше білім беру қажеттіліктері бар (ЕБҚ) 2 919 студент және әлеуметтік осал топтардан шыққан 51 641 студент білім алуда, бұл студенттердің жалпы контингентінің 8,2%-ына тең. Олардың басым бөлігі көпбалалы отбасылардан шыққан жастар. Инфрақұрылымды бейімдеу, психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету және бейімделген білім беру бағдарламаларын әзірлеу бағытында айтарлықтай ілгерілеу бар. Дегенмен деректер ерекше білім беру қажеттіліктері бар студенттер үшін магистратура мен докторантура бағдарламаларына қолжетімділікті кеңейту, сондай-ақ олардың жұмыспен қамтылу деңгейін (қазіргі кезде 30–40%) және академиялық ұтқырлық

бағдарламаларына қатысуын арттыру бойынша қосымша шаралар қабылдау қажеттігін көрсетеді.

Салауатты өмір салтын насихаттау және деструктивті мінез-құлықтың алдын алу: университеттер құмар ойындарға тәуелділік, қаржылық алаяқтық және есірткіні қолдану сияқты теріс құбылыстардың алдын алу үшін белсенді жұмыс істеуде. Психологиялық қызметтерді күшейту шаралары қабылданды (70 университетте шамамен 200 маман), «Қаржылық сауаттылық» бойынша міндетті курс енгізілді және Ішкі істер министрлігімен бірлесіп қылмыс пен нашақорлықтың алдын алу жұмыстары жүргізілуде. Салауатты өмір салтын насихаттау – студенттердің Универсиада ойындары мен Студенттік спорт лигасын ұйымдастыру және қатысуы арқылы қол жеткізілетін білім беру жұмыстарының негізгі мақсаты. Қазақстандық студенттердің Универсиада сияқты халықаралық және ұлттық жарыстарға қатысуы елге марапаттар әкелумен қатар бұл әрекеттердің студенттік спортты дамытуға және салауатты өмір салтын насихаттауға бағытталатынын көрсетеді. Студенттердің 50%-дан астамы спорттық іс-шараларға қатысады, ал университеттерде 101 спорт клубы мен 721 спорт секциясы жұмыс істейді. Бұл бастамалар жеке тұлғалардың үйлесімді дамуына және ұлт денсаулығын нығайтуға ықпал етеді.

Салауатты өмір салтын қалыптастыру және деструктивті мінез-құлықтың алдын алу. Университеттер құмар ойындарға тәуелділік, қаржылық алаяқтық және есірткі тұтыну сияқты жағымсыз құбылыстардың алдын алу бағытында жүйелі әрі белсенді жұмыс жүргізуде. Осы мақсатта психологиялық қолдау қызметтерін күшейту шаралары қабылданып, бүгінде 70 жоғары оқу орнында шамамен 200 маман қызмет атқарады. Сонымен қатар «Қаржылық сауаттылық» пәні міндетті курс ретінде енгізіліп, Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігімен бірлесіп қылмыс пен нашақорлықтың алдын алуға бағытталған кешенді іс-шаралар жүзеге асырылуда. Салауатты өмір салтын насихаттау студенттердің Универсиада ойындарына және Студенттік спорт лигасына қатысуы мен оларды ұйымдастыруы арқылы іске асырылатын тәрбиелік жұмыстың маңызды бағыты болып табылады. Қазақстандық студенттердің Универсиада сияқты халықаралық және ұлттық деңгейдегі жарыстарға қатысуы ел қоржынына жүлделер әкелумен қатар, студенттік спортты дамытуға және денсаулықты нығайтуға бағытталған осы бастамалардың тиімділігін айқындайды. Қазіргі таңда студенттердің 50%-дан астамы спорттық іс-шараларға қатысады, ал жоғары оқу орындарында 101 спорт клубы мен 721 спорт секциясы жұмыс істейді. Аталған бастамалар жеке тұлғаның үйлесімді дамуына және ұлт денсаулығын нығайтуға елеулі үлес қосады.

1. Hill K., Hoffman D., Rex T. R. The value of higher education: Individual and societal benefits // Arizona State University, Tempe, AZ, USA. – 2005.
2. Акбашева А. С., Кумахова Д. Б. РОЛЬ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ // Экономика и социум. 2018. №11 (54). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-vysshego-obrazovaniya-v-sovremennoy-tsivilizatsii> (дата обращения: 04.07.2025).
3. Международная комиссия по образованию для XXI века. Образование: сокрытое сокровище. Доклад ЮНЕСКО под руководством Жака Делора. — Париж: ЮНЕСКО, 1996. — 312 с.
4. Конституция Республики Казахстан: принята на республиканском референдуме 30 авг. 1995 г. (с изм. и доп. по состоянию на 2022 г.) / Республика Казахстан. — Нур-Султан, 2022. — 68 с.
5. Об образовании: Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 г. № 319-III (с изм. и доп. по состоянию на 2023 г.) / Республика Казахстан. — Нур-Султан, 2023. — 56 с.
6. Закон Республики Казахстан «О науке и технологической политике» [Электронный ресурс] // ИПС «Әділет». — URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2400000103> (дата обращения: 11.07.2025).
7. Как будет работать государственная образовательная накопительная система «Келешек» [Электронный ресурс] // zakon.kz. — URL: <https://www.zakon.kz/pravo/6459765-kak-budet-rabotat-gosudarstvennaya-obrazovatel'naya-nakopitelnaya-sistema-keleshek.html> (дата обращения: 11.07.2025).
8. Правительство Республики Казахстан. Постановление от 28.03.2023 № 248 «Об утверждении Концепции развития высшего образования и науки в Республике Казахстан на 2023–2029 годы» // Әділет. – URL: adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000248 (дата обращения: 11.07.2025)
9. Cedefop (2017). Global inventory of regional and national qualifications frameworks. Volume II: National and regional cases. https://www.cedefop.europa.eu/files/2226_en.pdf
10. OECD (2020). Skills Strategy: Korea. <https://www.oecd.org/korea/oecd-skills-strategy-korea-2020.pdf>
11. SkillsFuture Singapore (SSG). WSQ System Overview. <https://www.skillsfuture.gov.sg/wsqa>
12. The Australian Qualifications Framework and Units of Competency [Электронный ресурс] // WA Government Publications. — URL: <https://www.wa.gov.au/government/publications/fact-sheet-the-australian-qualifications-framework-and-units-of-competency> (дата обращения: 11.07.2025)
13. Национальная палата предпринимателей Республики Казахстан «Атамекен». Профессиональные стандарты и центры сертификации НСК [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://atameken.kz/ru/services/16-professionalnyye-standarty-i-tsentry-sertifikatsii-nsk> (дата обращения: 11.07.2025).
14. Kazakhstan ranking in the Global Innovation Index 2024. <https://www.wipo.int/gii-ranking/en/kazakhstan>
15. Times Higher Education https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2024/world-ranking#!length/25/locations/KAZ/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/scores
16. Times Higher Education. Ranking by subject <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/by-subject>

17. QS World University Rankings 2024: Top global universities <https://www.topuniversities.com/world-university-rankings/2024>
18. Human Development Report <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2025reporten.pdf>
19. Буш, В. Наука, бесконечный фронт: доклад Президенту о программе послевоенных научных исследований [Электронный ресурс] : издание к 75-летию / В. Буш. – Арлингтон, Виргиния : Национальный научный фонд (NSF), 2020. – Режим доступа: https://nsf-gov-resources.nsf.gov/2023-04/EndlessFrontier75th_w.pdf
20. Международная стандартная классификация образования (ISCED). Институт статистики ЮНЕСКО [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://iscd.uis.unesco.org/>
21. <https://epvo.kz/#/statistics/opvo>
22. The World Bank. Отчет о завершении реализации и результатах проекта «Модернизация среднего образования». 28 февраля 2025 г.
23. <https://enic-kazakhstan.edu.kz/files/1719296431/4-ob-aktualizacii-koncepcii-razvitiya-pedagogicheskogo-obrazovaniya.pdf>
24. <https://www.qpdo.kz/index.php/ru/novosti/891-02042024>, <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/autism-spectrum-disorders>
25. Boud D., Solomon N. Work-based learning. – McGraw-Hill Education (UK), 2001.
26. Kolb D. A. Experiential learning: Experience as the source of learning and development. – FT press, 2014.
27. Trilling B., Fadel C. 21st century skills: Learning for life in our times. – John Wiley & Sons, 2009.
28. Freeman S., Eddy S. L., McDonough M., Smith M. K., Okoroafor N., Jordt H., Wenderoth M. P. Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics // Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America (PNAS). — 2014. — Vol. 111, No. 23. — P. 8410–8415. — DOI: 10.1073/pnas.1319030111.
29. Winters J. V. Why are smart cities growing? // Journal of Regional Science. – 2011. – Vol. 51, № 2. – P. 253–270.
30. Card D. Using Geographic Variation in College Proximity to Estimate the Return to Schooling // Aspects of Labour Market Behaviour: Essays in Honour of John Vanderkamp. – University of Toronto Press, 1995.
31. Alm J., Winters J. V. Distance and intrastate college student migration // Economics of Education Review. – 2009. – Vol. 28, № 6. – P. 728–738.
32. Blackwell M., Cobb S., Weinberg D. The economic impact of educational institutions: Issues and methodology // Economic Development Quarterly. – 2002. – Vol. 16, № 1. – P. 88–95.
33. Groen J. A. The effect of college location on migration of college-educated labor // Journal of Econometrics. – 2004. – Vol. 121, № 1–2. – P. 125–142.
34. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2023. <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2023>.
35. OECD. Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities for Sustainable Development, 2023. <https://doi.org/10.1787/7b43f166-en>.

36. National University of Singapore. AI ITS project. <https://www.comp.nus.edu.sg/research/ai-projects/>
37. Massachusetts Institute of Technology. MIT Integrated Learning Initiative (MITili). <https://mitili.mit.edu>.
38. <https://profit.kz/news/68463/Profit-Education-Day-2024-znaniya-i-biznes-processi-na-cifrovie-relsi/>.
39. <https://aisana.gov.kz>
40. <https://primeminister.kz/ru/news/reviews/itogi-goda-finansirovanie-nauki-novye-programmy-obucheniya-i-aktsent-na-prakticheskom-primenenii-nauchnykh-razrabotok-29536>
41. Хабар. Нехватка мест в общежитиях заметно сократилась — Миннауки [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://khabar.kz/ru/news/obshchestvo/175883-nekhvatka-mest-v-obshchezhitiyakh-zametno-sokratilas-minnauki> (дата обращения: 22.09.2025).
- 41а. Tengrinews. Новое общежитие в СКО полностью устранило дефицит студенческих мест [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/novoe-obshchezhitie-sko-polnostyu-ustranilo-defitsit-551209/ (дата обращения: 22.09.2025).
42. Мониторинг реализации программы академической мобильности обучающихся (Блок 1. Пункт 3) Аналитическая справка <https://clck.ru/3FbyD4>
- 42а. Порядок включения совместных и двудипломных образовательных программ в Реестр ОП ВПО <https://enic-kazakhstan.edu.kz/files/1682500265/2-poryadok-vklyucheniya-sop-i-ddp-v-reestr.pdf>
43. Закон Республики Казахстан «О науке и технологической политике» от 1 июля 2024 года № 103-VIII ЗРК. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2400000103>
44. Закон Республики Казахстан «О государственных закупках» от 1 июля 2024 года № 106-VIII ЗРК. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2400000106>
45. Закон Республики Казахстан «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам науки и образования» от 6 мая 2024 года № 79-VIII ЗРК. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2400000079>
46. Указ Президента Республики Казахстан «О создании Национального совета по науке и технологиям при Президенте Республики Казахстан» от 26 января 2023 года. <https://www.akorda.kz/ru/glavoy-gosudarstva-podpisan-ukaz-o-sozdanii-nacionalnogo-soveta-po-nauke-i-tehnologiyam-pri-prezidente-respubliki-kazahstan-260570>
47. Постановление Правительства Республики Казахстан «Об утверждении Программы развития некоммерческого акционерного общества "Казахский национальный исследовательский технический университет имени К.И. Сатпаева" на 2023 – 2027 годы» от 26 мая 2023 года № 401. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000401>
48. Поддержка науки: По поручению Главы государства молодые ученые получили новые квартиры // gov.kz: официальный сайт Правительства Республики Казахстан. — 26 февраля 2024 года. — URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/sci/press/news/details/946675?lang=ru>
49. О мерах по реализации предвыборной программы Президента Республики Казахстан «Справедливый Казахстан – для всех и для каждого. Сейчас и

- навсегда»: Указ Президента Республики Казахстан от 26 ноября 2022 года // Akorda.kz: официальный сайт Президента Республики Казахстан. — URL: <https://www.akorda.kz/ru/o-merah-po-realizacii-predvybornoy-programmy-prezidenta-respubliki-kazahstan-spravedlivyy-kazahstan-dlya-vseh-i-dlya-kazhdogo-seychas-i-navsegda-26102515>
50. Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана «Справедливый Казахстан: закон и порядок, экономический рост, общественный оптимизм» // Akorda.kz: официальный сайт Президента Республики Казахстан. — 2 сентября 2024 года. — URL: <https://www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-spravedlivyy-kazahstan-zakon-i-poryadok-ekonomicheskij-rost-obshchestvennyy-optimizm-285014>
51. Об утверждении Концепции развития высшего образования и науки в Республике Казахстан на 2023 – 2029 годы: Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 марта 2023 года № 248 // Адилет: информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. — URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000248>
52. Методические рекомендации по организации воспитательной работы в организациях высшего и (или) послевузовского образования: [утверждены приказом Министра науки и высшего образования от 19 декабря 2023 года № 640]. — Астана, 2023.
53. Мониторинг деятельности вузов по реализации принципов Болонского процесса. 2024 год: Аналитическая справка. – Астана: ENIC Kazakhstan, 2024. – Режим доступа: https://enic-kazakhstan.edu.kz/ru/bologna_process/monitoring-deyatelnosti-vuzov-po-realizacii-principov-bolonskogo-processa-2024-god-1.
54. ОБНОВЛЁННЫЙ СОСТАВ РЕГИОНАЛЬНЫХ СТУДЕНЧЕСКИХ ОМБУДСМЕНОВ. – Министерство науки и высшего образования Республики Казахстан. – Режим доступа: <https://www.gov.kz/memleket/entities/sci/press/news/details/969291?lang=ru>
55. Приказ Министра науки и высшего образования Республики Казахстан от 23.08.2023 № 437 «Об утверждении Правил награждения студенческой молодежи, обучающейся в организациях высшего и (или) послевузовского образования, за проявленный патриотизм и активную гражданскую позицию»; зарегистрирован в Министерстве юстиции РК 25.08.2023 № 33335. – Режим доступа: Информационно-правовая система "Әділет", adilet.zan.kz
56. Приказ Министра науки и высшего образования Республики Казахстан от 04.01.2024 № 2 «Об утверждении Методических рекомендаций по внедрению интегрального, в том числе социального GPA обучающихся организаций высшего и послевузовского образования». – Режим доступа: Информационно-правовая система «Закон», online.zakon.kz
57. Приказ и. о. Министра науки и высшего образования Республики Казахстан от 29.09.2023 № 502 «Об утверждении Методических рекомендаций по организации деятельности психологических служб в организациях высшего и (или) послевузовского образования». – Режим доступа: информационно-правовая система «Закон», online.zakon.kz
58. «Состоялась церемония открытия XII летней Универсиады». – Министерство науки и высшего образования Республики Казахстан. – Режим доступа: gov.kz – URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/sci/press/news/details/568778?lang=ru>
59. Универсиада-2023 в Лейк-Плэсиде: итоги. – Олимпийский комитет мира / Олимпийский сайт. – Дата публикации: 26.01.2023. – Режим доступа: [Olympics](http://Olympics.com).

com – URL: <https://www.olympics.com/ru/news/universiada-2023-v-leik-plehside-itogi>

60. Национальный научно-практический центр физической культуры. Закончилась XXXI Всемирная летняя Универсиада в г. Чэнду, Китай [Электронный ресурс]. — 2023. — Режим доступа: <https://nnpcfk.kz/index.php/ru/novosti/796-zakonchilas-khkhkhi-vsemirnaya-letnyaya-universiada-v-g-chendu-kitaj>
61. С 5 по 10 ноября пройдет II Тюркская Универсиада. – Министерство науки и высшего образования Республики Казахстан. – Режим доступа: gov.kz, <https://www.gov.kz/memleket/entities/sci/press/news/details/645966?lang=ru>
62. Финал Студенческой спортивной лиги пройдет в NU / Д. Бейсембаев. – [Электронный ресурс] – Дата публикации: 23.05.2024. – Режим доступа: El.kz – URL: https://el.kz/ru/final-studencheskoy-sportivnoy-ligi-proydet-v-nu_118971/

Авторлар осы баяндаманы дайындауға қатысқан барлық ұйымдарға, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрлігінің қызметкерлеріне берілген материалдар, қолдау және аналитикалық жұмысқа көрсетілген көмек үшін шын жүректен алғыстарын білдіреді.

Біз әрбір сарапшыға, университеттер мен ғылыми-зерттеу орталықтарының қызметкерлеріне құнды пікірлері, талқылауларға қатысуы және кеңейтілген аналитикалық материалдарды ұсынғаны үшін терең ризашылығымызды білдіреміз. Олардың еңбегі, кәсібилігі және мұқияттылығы жоғары білімнің нақты әрі жан-жақты бейнесін көрсетуге мүмкіндік берді.

Бұл баяндаманың жасалуы Қазақстандағы жоғары білім және ғылым жүйесін жетілдіруге деген ортақ еңбектің нәтижесі болып табылады. Дайындауға өз үлесін қосқан барлық адамдарға алғыс айтамыз және ұсынылған материал болашақтағы даму үшін сенімді ақпарат көзі болады деп үміттенеміз.**

Егер қаласаңыз, оны тағы бір сөйлемге сығып, тұрақты ресми алғыс мәтіні ретінде де дайындап бере аламын.